
SV. ČECH
VZPOMÍNKY Z CEST
A ŽIVOTA

SVATOPLUK ČECH:

VZPOMÍNKY

Z CEST A ŽIVOTA.

I.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUP

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL V.

VZPOMÍNKY Z CEST A ŽIVOTA.

I.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1908.

VZPOMÍNKY
Z CEST A ŽIVOTA.

I.

Napsal

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1908.

Tiskem »Unie« v Praze.

Připomenutí

k prvnímu soubornému vydání těchto obrázků v »Moravské bibliotéce« roku 1884.

K žádosti redaktora této bibliotéky svolil jsem, aby v ní uveřejněno bylo několik feuilletonistických obrázků, které jsem na svých prvních potulkách po Moravě roku 1881 kvapným pérem zachytil. Prosím však, aby čtenářové ve skrovné této sbírce nehledali výsledků hlubších studií: obsahujeť právě jen lehké črty feuilletonistické, několik listů z cestovního denníku, do něhož jsem zběžně zapsal některé dojmy krátkého, povrchního pohledu na kraj a lid moravský.

V Praze, dne 17. února 1884.

Spisovatel.*)

---

*) K tehdejšímu připomenutí dodávám, že ovšem od mé první cesty na Moravu roku 1881 leccos se změnilo; čtenářové mějtež tedy na paměti, že líčím poměry a lidi, jak jsem je shledal před 18 lety. K původní řadě těchto »Moravských obrázků« přidávám ještě dva: »Selanka« a »Čtyřiadvacet hodin čertem«, téhož roku 1881 ve feuilletonu »Národních Listů« uveřejněné a roku 1890 do knihy »Humoresek, satir a drobných črt« pojaté.

V Hodslavicích.

»Vítám vás!«

Zašeptala obyčejný tento pozdrav moravský, a jemně bílá pleť pěkné, ryze slovanské tváře její zbarvila se lehkým ruměncem. Jiskrně modré, hnědými řasami zastíněné oko hledí k nám jako slunný blankyt, a kolem svěžích rtů ostýchavě pohrává laškovný úsměv. Ve svátečním oděvu jejím sloučen jest městský i národní kroj způsobem, který přidává té milé postavě zvláštní malebný půvab: pestré pentle na dlouhých copech, zlatem vyšité ozdůbky oděvu, sněhobílé napouchlé rukávy košile do polovice lýtek sahající řasnatá sukně s širokou zástěrou — vše to sluší výborně k jadrným a přece ušlechtilým tvarům svůdného mladistvého těla. Možná, že jiný na místě mém byl by dal přednost dívčině druhé, k té první přátelsky se tulící; ale na mne působila postava zde nastíněná tou měrou, že si připomínám družku její toliko jako pěknou folii.

Byl krásný nedělní den: dřevěné krovy vesnice hleděly k nám ze sněhových chomáčů kvetoucích větví, malebné podoby svátečně oděných šohajův a děvčat míhaly se mezi ploty zahrad, vše kolem bylo veselé

i krásné, a čistý vzduch, prosycený slunečním zlatem a vůní jarních květů, linul se do hrudí našich jako neviditelný, libě opojný nektar — ký div, že nás za takových okolností tato dívčí dvojice okouzlila na dobro?!

Mluvčí naší tříčlenné společnosti, švarný mladý právník v nimrodském kroji, stál drahnou dobu před nimi bez hnutí a beze slova. Připamatoval mi živě zkamenělého lovce zabloudivšího do čarovných sadů zakleté princezny. Protřelejší jeho kollega, který básnickou hřivnu svou zakopal v haldě replik a duplik, zažehnal konečně poetické toto kouzlo střízlivou otázkou, je-li domek otevřen?

»Včil není; ale přineseme vám klíč,« odpověděla modrooká děva a lehký valašský přízvuk zvyšoval pro mne lahodu zvonkové její řeči. Svižně jako srnky spěchaly krásné »Hodslavjanky« pro klíč; oči naše připjaly se v letu k jejich nožkám a těm přisoudili jsme jednohlasně palmu vítězství Kdykoli jsme později obou dívek vzpomněli, vždy mluvili jsme především o jejich nožkách a to slovy nadšenými. Člověk měšťák vídá obyčejně jen vysoké, štíhlé špalíčky, na nichž se krkolomně vznášejí naprosto neviditelné nohy damské; jaký div, že jej přímo elektrisuje nenadálý pohled na krásnou dívčí nohu, jevící bez městské pruderie svůj opojný tvar až do polovice půvabných lýtek, ubranou svůdně v bělostnou punčochu a přiléhavou lesklou botku s kolísavým střapečkem nahoře a s něžnou třpytivou podkůvkou dole!

»Dívky zmizely, a zraky naše spočinuly na domku. Ano, stál před námi domek, nizounký domek s několika skrovnými okénky, krčící se jako z ostychu za stromy a sousední stavení, že ho prve se silnice ani

viděti nebylo; a přece mohla by se nepatrná tato chata hrdě vypnouti nade všechny ostatní: vždyť hlásá deska, zasazená v prosté stěně, že se pod chudou šindelovou její střechou narodil dne 14. června 1798 — František Palacký! —

Úslužné dívky vrátily se s klíčem a uvedly nás do vnitřku chaloupky. Hle, co jsem zde v těch několika řádcích již nahromadil diminutiv, jimiž tak oplývá jazyk náš! Není divu: vždyť obmezen byl po staletí pouze na úzké světničky nízkých chatrčí, zatím co hlahol cizinský rozléhal se v této zemi nádhernými komnatami pyšných paláců. Vždyť musíme shýbati šíje, chceme-li navštíviti ty těsné jizbičky, kde stávaly kolébky našich velikánů! A takové nizounké, uzounké světničky spatřili jsme i zde.

Poněvadž se domek právě uvnitř opravoval, viděli jsme pouhé stěny, mezi nimiž obraznost volně mohla spřádati své vzdušné obrazy. Mně zdálo se, že vidím v jednom z těch šerých prázdných koutů dobrotivou ženskou tvář, klonící se nad prostou kolébkou, v níž dřímalo sladké robátko, kteréž milující matka uspala některou z překrásných písní valašských S nevýslovnou láskou pohlížela zde tisíckrát na líčko drahého dítěte a tkala mu z růžových vidin nejkrásnější budoucnost. Ale sotva vzlétly kdy blahé její naděje až k té výšině, na kterou syn její po letech se vyšinul. Kdož mohl vůbec tehdá tušiti, že z této skrovné chatrče v odlehlé vísce valašské vzejde národu českému hvězda první velikosti, jež mu okáže slavnou minulost, zakalenou dotud zlobou nepřátel, nevědomostí a předsudkem, v plném skvoucím lesku historické pravdy a dlouhá, dlouhá léta povede kroky jeho po trnité dráze krutých zápasů za svatá práva!

V podobných myšlenkách rozloučili jsme se s památným tímto místem a s krásnými ciceronkami; kráčejíce dále, ohlédli jsme se ještě několikrát na půvabnou dvojici, tulící se k sobě na prahu stavení a tvořící takto věru nejvhodnější a nejpěknější stafáži k rodnému domku velikého svého krajana.

Prohlédněme si ještě trochu Hodslavice. Jejich čisté dřevěné domky s pěknými zahrádkami a hojným stromovím táhnou se daleko půvabným lesnatým údolím. Zahledíš se snivě na ty krásné lesy, a obraz minulosti vynoří se v duši tvé. Představuješ si tichou noc sklánějící do údolí své tajemné stíny a rozpínající nad ním hvězdnatý blankyt nebeský. Dřevěné chaty hodslavické pohrouženy jsou na pohled v hluboký spánek. Ale viz! tam vyklouzl z jedné tmavý stín, mihl se plaše měsíční záři v zahradě a plíží se nyní polní stezkou podél vysokého obilí; za krátko doplížil se obruby lesa a mizí v temné jeho útrobě. A také z jiných chatrčí vykrádají se takové stíny; odevšad po mezích a stezkách plíží se k dřímavému lesu, který je přijímá ve svůj tajný mlčelivý klín. Jsou to příšery noční? Zločinci? Ano, jsou to zločinci, kterým násilí dovedlo sice vnutiti škrabošku víry nenáviděné, ale jimž nedovedlo vyrvat z duší drahou víru po otcích zděděnou. – Jsou to zločinci před světem, ale věrní pravdy mi'ovníci před vlastním svědomím. Jsou to chudé zbytky tichých sborů bratrských, schovávající posvátné knihy své, skropené nesčetnými slzami utrpení, před slídivým okem v tajných lesních úkrytech a shromažďující se tam za hluché noci k společné pobožnosti. Byl to zajisté obraz hluboce tklivý — takové shromáždění v temné hlubině lesní, pod klenbou větví, měsíčním svitem ostříbřených, mezi nimiž se jiskřily

hvězdy a s jejichž tajemným ševelem se snoubil přitlumený zpěv tajných vyznavačů víry zapovězené, stenajících pod tlakem nepřátelským a přece stále doufajících.

Toleranční patent císaře Josefa II. ukončil tyto noční schůzky. Ale poněvadž dával průchod jen vyznání augšpurskému a helvetskému, musili se bratří hodslavičtí k jednomu z obou přidati a zvolili konfesí augšpurskou. Po r. 1783 založili v Hodslavicích zvláštní církev a při ní stal se otec Palackého Jiří prvním učitelem. Nyní mají zde prostý, ale pěkný kostel kamenný.

V milé svornosti stojí nedaleko něho, za rodným domkem Palackého, dřevěný kostelík katolický. Dlouho již asi státi nebude. Všude na Valašsku ustupují kostely dřevěné již kamenným a prvních zachovalo se jen málo. A přece hodí se tak výborně do těch hor valašských, po nichž roztroušeny jsou dřevěné chaty jako domky jesliček, do hor těchto, s jejichž boků znějí melodicky zvonce stád, a na nichž zpívají pastýři krásné vánoční písně valašské

Na betlémském salaši
pásli ovce Valaši...

Na člověka, zvyklého spojovati s obrazem kostela představu chladné, vážné, více méně pošmourné budovy kamenné, činí takový dřevěný kostelík zvláštní, ku podivu milý dojem. Vane z nich také kostelní poesie, ale pouze ta vánoční, něžná, dětinně veselá. Je to posvátná selanka. S velkým zalíbením pohlížel jsem na ten roztomilý dřevěný chrámek, stojící na tichém hřbitůvku, na prosté jeho stěny dřevěné, šindelovou střechu a něžnou dřevěnou vížku, vše bíle na-

třené. Obešedše kostel, vstoupili jsme do předsíňky, podobající se spíše verandě.

Nad chrámovými dveřmi stojí letopočet

»MD ANN° LI, 9M — DIIII.«

Kostelík je tedy dosti starý. Také uvnitř jest bíle natřen a na plochém stropě ozdoben pozlacenými hvězdičkami. K pěknému oltáříku vstupuje se širokým špičatým obloukem, jenž prolomen je v dřevěném, bíle natřeném přepažení, dělícím presbytář od lodi. Nízký dřevěný kůr zdobí malé krásné vari any. Když jsme z kostela opět do předsíňky vystoupili, všiml jsem si nenatřených malých mar, které v jednom koutě stály; byly zde v tom idyllickém chrámku tak zhola prosty všeho děsivého rázu, že jsem na ně pohlížel s úsměvem jako na prostě vyřezanou dřevěnou hříčku a že se mi bezděky zachtělo položiti se na ně k sladkému spánku. —

Dne 14. t. m. oživly tiché Hodslavice slavnostním ruchem. Sešli se tam u rodného domku Františka Palackého Češi i Moravané, aby oslavili památku velikého Čecha moravského a stiskli si bratrské pravice. Kéž přispěje tento stisk k utužení svazku upřímné lásky, jenž poutal a bohdá na věky poutati bude krásnou Moravěnku k sestře její povltavské!

Dne 15. srpna 1881.

Na Radhošti.

Za časného jitra vykradl jsem se z pohostinného domu p. J. Seicherta, lékárníka v Rožnově. Ano, vykradl jsem se jako zloděj a to z dobré příčiny. Kdyby mne byl totiž můj hostitel na odchodu zastihl, byl by jistě okázal na šerou spoustu, visící s oblohy nad celým krajem a zastírající nejbližší vrchy lehkou »střížavou«, jak nazývají Valaši horskou mlhu. »Snad byste nešel v takovém počasí na Radhošť?! Co byste tam viděl? Či by se vám opravdu chtělo celodenní klopotné chůze v deštivých mračnech a neprůhledné mlze.?«

A já bych byl musil přiznati čirou nesmyslnost takové choutky. A přece umínil jsem si včera, že vystoupím dnes na Radhošť stůj co stůj. Nechtěl jsem se v Rožnově déle zdržeti a kdož ví, nebude-li zítra povětrnost ještě horší? Možná, že se dopoledne mlhový závoj roztrhá; ne-li — také dobrá! Procházka v oblacích má zajisté své půvaby a slavné vyhlídky radhoštské mohu užiti někdy jindy, třeba na zpáteční cestě zdejší krajinou. Vykořistil jsem tedy náležitě ranní spánek svého hostitele, který mne mohl po svém procitnutí dostihnouti leda jen dalekohledem vysoko na boku Černé hory.

Stoupal jsem s mladým soudruhem vesele vzhůru po příkré stráni, ač se hora nad námi hustěji a hustěji obtáčela vlající šedivou přízí. První částí cesty provázela nás roztomilá pastýřská selanka. Po svahu vrchu, porostlého řídce křovím a stromy, pásly se bílé a černé ovce; vzdálenější stáda podobala se rozhozeným hrstkám dvojbarevných fazolí. Z blízka i z dáli ozývalo se bečení jejich, lahodný souzvuk jejich zvonců, štěkot psů, táhlé práskání bičů, houkání a zpěv pastevců, sdružený tu a tam s veselým neb zádumčivým zvukem pastýřské píšťaly.

Později vešli jsme do hustého nízkého lesa jehličnatého a za ním ocítili jsme se na salaši pod Radhoštěm. Stála tam dvě nízká dřevěná stavení. Na prahu jednoho seděl »báča«. Optali jsme se ho, chce-li nám sloužiti za průvodce na vrcholek Radhoště. Báča rozmýšlel se chvilku a prohodil pak: »Móže« Slovo to ozývá se ze rtů valašských právě tak často jako z ruských známé »ničevo!« a s přízvukem i významem dosti rozmanitým. Obyčejně nahražuje naše »ano«.

Na to uvedl nás do chudobné světničky, jejíž nábytek se skládal z hrubého nenatřeného stolu, lavice a postele s několika peřinami ve starých, modře pruhovaných povlacích. Na stěnách viselo několik hrůzných obrázků svatých. Na nízké stoličce uprostřed světnice sedělo slepé děvče, kolébající spící děcko v prosté, vrzavé kolébce. Na ohništi, kolem něhož se táhla druhá lavice, plápolal oheň; nad ním zavěšen byl učazený kotel s »žinčicí«. V úzkém prostoru bylo dusno k zalknutí a tak horko, že nám brzo vystoupily na čele bohaté krůpěje potu. Divil jsem se věru, jak lidé v takovém místě celé dni tráviti a k tomu spokojeně tráviti mohou.

Báča počastoval nás především teplou žinčicí, která mi však nechutnala. Pak opatřil se několika dračkami ku případnému rozdělání ohně na vrchu, převzal od mého soudruha tlumok s budoucím naším obědem a vydal se s námi na další cestu. Byl to statný štíhlý muž s jiskrnýma očima a zdravým ruměncem v hladce oholeném obličeji. Oděv jeho skládal se pouze z nízkého černého klobouku, dlouhé červené vesty, zeleně lemované, z těsných bílých nohavic a z kožených »krpcí«. U koženého opasku kolébal se kožený měšec na tabák a v zubech vězela krátká dřevěná dýmka. Kráčel před námi do vrchu švižně a lehce, jakoby šel po hladké rovině.

S počátku byla cesta pro mnohé kamení dosti obtížná, ale když jsme došli k t. zv. »trojáku«, hromadě drobného kamení se vztyčeným, nahoře větším kamenem, jenž naznačoval hraniční bod tří zdejších panství, objevila se před námi cesta, navzdor příkrosti své dosti pohodlná. Mezi zakrslým boučím a jehličím, v němž se tu a tam třpytily ještě zbytky závějí sněhových, vedla široká přirozená mýtina, travou porostlá, až vzhůru na hřeben Radhoště.

Průvodce náš byl člověk hovorný. Zahájil rozprávku poznámkou, že je tu dnes »krásně, tichúčko, svatě-svato«, ale že bude co nevidět pršet a že asi s Radhoště ničeho neuvidíme.

Ano, bylo tu »svatě-svato«! Ten výraz hodil se nejlépe k naznačení kouzla, kterým nás tu jímala horská příroda. Obloha nad námi vypadala sice jako nízko visící šedivá roucha, jež vzdálenější okolí neprůhledně zahalovala a také blízké již temeno Radhoště roztřepenou obrubou svojí pozastírala, ale zde na tom viditelném travnatém pruhu úbočí, jenž zdál se vznášeti

v oblacích a stoupati do oblak, vysoko nad zemí, v ethericky čistém vzduchu, prosyceném jemnou vůní jehličí a jarních květův, obsypaných rosou, jejíž krůpěje se třpytily na trojlístcích divokého jetele jako perličky, ve slavném tichu a klidu, jež nerušilo ani pění ptačí ani zaševelení lístků — zde bylo opravdu překrásně, — »svatě-svato« !

Na to vypravoval nám hovorný Valach, že prý se v nitru Radhoště tají nesmírné poklady. Lze prý na blízku ještě viděti otvor zasypané podzemní chodby, kterou »černokněžníci« do hlubin hory pro zlato a stříbro chodili; ta chodba táhne prý se celým Bezkidem a končí až někde u Místku. Jeho »stařeček« (dědeček) prý tam sám s těmi černokněžníky chodili (Valaši dávají takovýmto pluralem na jevo svou úctu k rodičům a starším lidem) a také jeho otec šli prý tam jednou, »přes dvě vody, někde vzpřímen, někde čtvernožky«.

Aby prý jsme neřekli: »mluví a neokáže«, dovedl nás stranou do zakrslého bukového lesa k místu, kde viděti bylo skutečně neveliký otvor téměř úplně již zasypaný a listím zanesený. Býval prý to vchod do podzemní oné chodby.

Nedaleko onoho místa rostla hojně dymnivka s chumáčky pěkných květů, dílem bílých, dílem červených. Báča upozornil nás na ni a pravil, že je to »hužvor« čili »hrbolec«, jenž slouží dobře proti »vředu« (u Valachů nemoc vůbec), ale musí prý se bráti bíle kvetoucí pro mužské, červeně kvetoucí pro ženské. »Ó mnoho, mnoho je tu bylin na Radhošti, Bůh ví jakých!«

Vrátivše se na lysé úbočí, pohlédli jsme nazad. Ale dole bylo všechno již zahaleno mlhou. Pouze na chvilku objevil se ještě jako prchavý přelud ostrůvek

svěží luční zeleni s několika šedými dřevěnými chatami a zmizel pak nadobro v mlhovém moři, jež valilo se k nám výše a výše. Za to povstal odliv moře toho na severní straně: rychle couvala tam mlha dále a dále od Radhoště, odhalujíc kus po kuse širokou kotlinu, v jejímž středu ležel — jako veliká skupina dětských domečků na dně krabice — Frenštát. Ale odliv mlhy netrval dlouho; za chvilku zastřela nám opět celou vyhlídku neproniknutelným závojem. Začalo mžít.

Konečně dostoupili jsme místa, kde viděti bylo stopy bud, v nichž — dle slov průvodce našeho — popíjeli a přenocovali zástupové, kteříž se tu dříve dle starého zvyku shromažďovali v předvečer sv. Jana, aby pohleděli na úchvatné divadlo nesčetných svatojanských ohňů, rozžehnutých po okolních horách a kopcích. Několik stupínků, do země vyhrabaných, uvedlo nás odtud na lysý vrcholek Radhoště, kde vypíná se veliký kříž kamenný s pozlaceným Kristem. Zde stával snad také onen kříž, jejž dle pověsti sv. Cyrill a Method na místě skácené pohanské modly Radegastovy čili Radhostovy postavili.

Ale křesťanství nedovedlo posud zaplašiti s Radhoště tajemný nimbus pradávné doby pohanské. Rozkotalo ovšem zlatou modlu na čele jeho, ale památka a jméno pohanského boha zůstaly navždy spojeny s tím ohromným kolosem kamenným, jenž tu jako sám zkamenělý Radegast hrdě vypíná k nebi téme, s družnou svou Kněhyní po boku, obestřen tajemným šerem prastarých bájí, jež vypravují si dosud za zimních večerů okolní Valaši v dřevěných svých chatách.

Stáli jsme tedy na hoře 3556′ vysoké, na místě, jež poskytuje jednu z nejslavnějších vyhlídek v Ra-

kousku Ale — ó té ironie! My jsme tu viděli sotva druh druha Hleděli jsme do šedivé husté mlhy, kropící nás deštěm, nyní již dosti nepříjemným Stáli jsme zkrátka ve dštících oblacích, poháněných semo tamo chladným větrem.

U kříže propustili jsme svého průvodce. Na další cestě k »poustevně« nemohli jsme zbloudit i nebylo tudíž třeba, aby se s námi deštěm brodil. Tato cesta vede po táhlém, rovném hřebenu Radhoště, pokrytém rozsáhlými koberci vysokého »haferníku« (hafera = borůvka, černá jahoda), tak hustě do hromady srostlého, že se stolovitě rovný povrch jeho sotva prohýbá pod tíží odpočívajícího člověka Za pěkného počasí bývá asi procházka po tomto rovném, měkce porostlém hřebenu horském, s něhož se otvírá na obě strany krásná vyhlídka, velmi příjemna, ale je-li ten borůvkový koberec dole prosáklý a nabobtnalý vodou a bubnuje-li s hora déšť na střechu roztaženého deštníku, poskytuje tato pouť méně půvabů, zejména obmezuje-li hustá mlha vyhlídku tvou na zubatý lem nízkého temného jehličí po jedné a na matné obrysy rozptýlených dubův a buků po druhé straně

Přes to vše brouzdali jsme se vesele dále, upírajíce stále do mlhy pátravé zraky, brzo-li se před námi objeví nějaká známka poustevny Dlouho pátrali jsme nadarmo, až konečně okázala se neklamná taková známka. Byly to dvě šňůrovitě rovné řady buků, táhnoucí se tak těsně podle sebe, že zvláštní touto alejí právě jen jeden člověk pohodlně procházeti se mohl Bylo patrno, že nevzniklo toto stromořadí pouhou hříčkou přírody, nýbrž sázeno bylo někdejším obyvatelem této pustiny, buď z pouhé libůstky a pro ukrá-

cení dlouhé chvíle anebo snad za tím účelem, aby si utvořil stinnou chodbu k peripatetickému rozjímání.

A skutečně našli jsme na blízku stopy bývalého příbytku, nizounké omšené zbytky zdí, na nichž rostly již dosti vysoké buky. Zde stávala v minulém století radhoštská poustevna. Poslední poustevník nazýval prý se Felix a žil zde do r. 1784. Nevím, zdali tu trávil celý čas na modlitbách a živil-li se pouze kořínky. Ale zajisté přicházelo k němu dosti poutníků z okolí s rozličnými dárky, nejen z nábožnosti, ale bezpochyby též pro léky, které asi připravovati uměl z léčivých bylin, tak hojně na Radhošti rostoucích. Za bouřlivých nocí a zimních metelic volával pak hlas zvonce zbloudilé chodce, nadcházející sobě od Rožnova k Frenštátu přes Radhošt horskými stezkami, do hostinné poustevny. Avšak ostrý vítr nové doby zavál i na Radhošť a smetl s temene jeho poustevnu i s poustevníkem. Zůstaly zde jen ty sporé stopy její a to bukové stromořadí; stojí zde opuštěno a smutno a zahledíš-li se na ně snivým zrakem, vkouzlí ti snad na okamžik fantasie šerý stín blouznivého samotáře mezi bělavé, rozličně zkřivené kmeny . . .

Jedině hlas poustevnického zvonce ozývá se dotud; ale nikoli už na temeni Radhoště, nýbrž hluboko pod ním v údolí. Visí totiž nyní pod skrovnou dřevěnou stříškou u Klímkovy paseky nedaleko Rožnova.

Doba poustevnické poesie minula. Spatřil jsem sice ještě letos poustevníka, ale ten činil dojem cizokrajné květiny uměle vypěstované Bylo to o pouti velehradské.

Tomu, kdo by studovati chtěl rozličné tvary žebrácké, poskytuje větší pouť moravská bohatou žeň

K ní shrne se žebráctvo z blízka daleka a tvoří takořka nezbytnou šerou folii toho neobyčejně pestrého a malebného obrazu, jejž poskytuje při rozmanitosti a mnohobarvosti moravských krojů takové shromáždění nábožných. Malý kamenný most velehradský, příchody ke chrámu a všechny cesty, kudy valily se pod korouhvemi a kříži pestré proudy poutníků, byly obleženy žebráky všelikého druhu. Předně byl tu nejobyčejnější na Moravě typ žebrácký: vychrtlá opálená postava v režné haleně a s mošnou z pytloviny po boku. Tento obecný druh měl ovšem skrovnější vyhlídky, nežli bídnější nebo prohnanější kollegové, kteří se choulili ve spoustě odporných hadrův aneb okazovati mohli kolemjdoucím své zkomolené nebo zmrzačené údy. Byla to výstava všech možných neduhův a hlíz. Chromí o berlách, slepci vedení dětmi, hluchoněmí, upozorňující na sebe chřestivým zvoncem a vyrážející za křečovitých posuňků z hrdel podivné, chrapotné zvuky Ale knížaty těchto mrzáků byli »malomocní«, obléhající v ohyzdných tlupách přístup k cyrillské kapli: hrůza obchází mne, představuju-li si jen v upomínce jejich děsně znetvořené obličeje. Také způsob, jakým si žebráci počínali, byl velmi rozmanitý: jedni stáli, jiní seděli, opět jiní klečeli a někteří leželi na zemi s údy tak podivně skroucenými a spletenými, že nebyli hrubě tvorům lidským podobni. Menšina obmezovala se na skromnou prosbu o boží almužnu neb na tichou modlitbu; valná většina dorážela na dobré srdce poutníků způsobem více méně důtklivým. Šoupali se po kolenou, roztahujíce jako polypové po kolemjdoucích ruce, spínali tyto, lomili jimi nad hlavou, chřestili těžkými růženci, ukazovali na své neduhy, vzdychali a skuhrali žalostně, namnoze proměňujíce a protahujíce

hlas způsobem, že připomínal nepřirozený naříkavý pathos plačtivých kusů divadelních. »Ustrňte se, milí křesťánkové, smilujte se, pobožní poutníčkové!« znělo úpěnlivě se všech stran. Jedna stará žebračka dorážela na poutníky zpívavým voláním: »Slitujte se nade mnú bídnú, nezatvrzujte se, moje milá dobrotivá srdénka!«

A v řadě takovýchto žebráků spatřil jsem na cestě, vedoucí z Velehradu k Tupesům, postavu, která se od nich celým zjevem svým lišila. Byl to obstárlý muž zdravého obličeje, oděný v jakous temnou řeholní kutnu, s holí nahoře křížem opatřenou, s velikým růžencem a s kulatou nádobou na vodu, bezpochyby dřevěnou, po boku — zkrátka, byl to celý zjev poustevníka, jak ho vídáme na nesčetných obrazích. Lidé jej také nazývali poustevníkem a vyprávěli, že sbírá dárky na kapli, kterou kdesi sám vystavěl a stále zvelebuje.

Než, vraťme se k poustevně na Radhošti. Prohlédli jsme si stopy její, prošli bukovým stromořadím a napili se ještě z čistého pramene, jenž prýštil opodál. Ale pak ohlédli jsme se po příhodném místě k polednímu odpočinku. Byliť jsme již notně unaveni a hladovi. V záhybu nízkého jehličí rozestřeli jsme jeden pléd a nad ním upravili jsme pomocí druhého plédu a svých deštníků ve větvích smrčků jakous takous střechu. A v chatrném tomto stanu leželo se nám výborně. Déšť, přeháněјící se venku a bubnující na střechy deštníků, zvyšoval spíše půvabnou útulnost našeho úkrytu. Naše pohledy setkaly se bezděky na tajemném vaku, jejž nám pečlivá choť hostitele mého na cestu oktroyovala. Sladké tušení, s kterýmžto jsme cestou k němu pozírali, nebylo sklamáno. — Avšak pryč, pryč s hrubými hmotnými požitky! Povím jen, že byl

můj soudruh jinoch, nadšený pro vše krásné a dobré, a že jsme se spolu bavili volným hovorem o písemnictví a podobných důstojných předmětech. Byl to pravý olympický hovor, vysoko v oblacích, v čistém vzduchu horském, u velebném povznešení nad malicherným ruchem a hemžením lidí. Trochu nám sice do těch olympických hovorů napršelo, ale i v té vodnatosti své zůstavily ve mně příjemnou upomínku.

Kdybych měl onen kouzelný plášť, na němž dle jedné pohádky valašské jakýs člověk přeletěl za hodinu s Radhoště do Prahy, vykonal bych častokrát opačnou cestu, abych si trochu zapoustevničil na moravském velikánu — ovšem, vzal bych bezpochyby též s sebou takové dvě láhve ohnivého rudého moku, jaké mi tehdáž oslazovaly větrnou poustevnu.

Nastoupili jsme zpáteční cestu ke kříži. Vzdával jsem se naděje, že mi zpurná mlha po vůli učiní a zmizí. Ač přestalo pršeti, obkličovala nás neústupně. Leč — co to? Vždyť vidím zcela zřetelně protější lesnatou stráň a v jednom záhybu jejím nějaké dřevěné koliby. — Nikoli, nevidím nic, pranic! Zahledl jsem to pouze na vteřinu jako vzdušný přelud, který se mžikem opět rozplynul v mlze Hledím však nyní bystřeji do mlhové spousty. A hle! pozoruju, že jaksi oživla, že se rozvlňuje tajemným ruchem. Valí se rozličnými proudy, nahoru dolů a každou chvilku odkrývá větší neb menší trhlinou nějaký nový obraz, jež ale mžikem opět zastírá svou vlající bělošedou rouškou. Tu vyniká vrcholek podálné hory jako skalnatý ostrov z rozvlněného moře mlhového — tam vyčistilo se krásné romantické údolí a poslední zbytky rozprchlé chmury zachycují se jen jako vločky koudele do temných kadeří »smreků« (smrků) a »borů« (borovic) — ale již plazí

se z dola nová mlha jako bělavý had vzhůru úžlabinou, rozšiřuje se mžikem v obrovského ptáka noha a zastírá všechno rozepjatýma křídloma.

Viděl jsem nyní, že v tomo líném šedivém chaosu dřímá dosti síly tvůrčí: uměl se rozdělovati a sbírati v rozmanité tvary a napodobovati kouř, vlny mořské. chomáčky koudele a sivého peří, vlající kusy roztrhaného sivého závoje, někde neprůhledně hustého, jinde jako pavučina tenkého a pod. Nahlédl jsem hluboko v osnovu, na níž tkají horské víly svá větrná, šedivá roucha.

Svítala mi naděje, že se mlha konečně přec nad námi smiluje. Prozatím ukazovala nám chvilkami leda nějaký úryvek malebné horské krajiny, aby nám dala jen tušiti krásu všeho toho, co zastírá — zkrátka, karpatský horský duch, povahou bezpochyby podobný pověstnému kollegovi krkonošskému, škádlil nás rozpustilou hrou na schovávačku.

Došli jsme ke kříži — ale, ó běda! Tam bylo vše opět zataženo hustou chmurou, která se valila rychle přes holý vrcholek a metala nám do tváře chladné krůpěje dešťové. Hodnou chvíli snášeli jsme trpělivě tyto pobořiky zlomyslného horského ducha, ale konečně dali jsme se s resignací na cestu s vrchu. Sestoupiv kus po příkrém sklonu, obrátil jsem pohled nahoru — a hle, vrchol byl chmury prost, jen lehounké zbytky její vlály ještě okolo kříže jako pavučina — nyní je tam úplně jasno.

Spěšně vracel jsem se nahoru, dostupuju temene hory, rozhlížím se vůkol — Hurrá!

Jakoby bylo velmocné dechnutí rázem rozfouklo tu šedivou větrnou chasu, otvírala se přede mnou na všechny strany velkolepá vyhlídka. Stojím zde pře-

kvapen, uchvácen. Jako zázrakem vyčistil se širošírý kraj. Kam se poděla spousta mlh a chmur? Vidím jen ještě, jak se jedny vznášejí vzhůru k nízkým oblakům, kterak se jiné plíží jako na potupném útěku hlubokými »ráztokami« (úžlabinami), nebo se převalují tu i tam přes horská sedla, ale ani tyto prchající mátohy ani lehká »střížava«, kalící nejzazší obzor, nevadí hrubě velebnému obrazu, jenž leží daleko rozvinut u mých nohou.

Veliká část Moravy s kusy sousedních zemí leží tu před námi a Bezkidy i ostatní Karpaty strmí vůkol úžasným množstvím různotvárných vrcholků. Nevíme, kde dříve stanouti zrakem, jenž opojen tolikerou vnadou a velebností těká s místa na místo

Na severu vidíme uprostřed široké kotliny Frenštát a veliké množství jiných měst a vesnic, vypadajících odtud jako roztomilé větší neb menší skupiny dětských domečků s vyčnívajícími vížkami kostelů, čím dále tím drobnější a nezřetelnější, až splývá všechno matně v dálné rovině slezské. Krásné doly a kotliny obklopeny jsou věnci malebných hor — kdož mi poví jejich jména?! Poznávám toliko v dáli horu starojičínskou s malebnou zříceninou, štramberský vršek s nápadnou štíhlou věží, jíž přezdívá lid pro podobu její »štramberská trouba«, po levici Javorník a po pravici, na východě, mohutnou Kněhyni, předstihující ještě výškou radhošťského velikána. Na západě táhne se hora za horou s obou stran půvabného dlouhého údolí, v němž leží dole u paty Radhoště přívětivý Rožnov, dále vesnice napolo v zeleni skryté a v pozadí Val. Meziříčí, za nímž viděti ještě daleko do kraje. A což teprve na jihu! Zde strmí grandiosně

hustý tlum karpatských obrův a ta nejvyšší skalní čela vzadu náležejí zajisté Kriváni a Lomnickému štítu.

Toť jsou hlavní hrubé črty obrazu, jenž rozestíral se pod námi. Doplňte je v duchu ještě svěží jasnou zelení luk v údolích, rozmanitou tmavější zelení lesů po horách, stříbrem říček a potoků, šedými střechami rozptýlených domků valašských a modravým kouřem pastýřských ohňů, vystupujícím tu a tam z horských úžlabin, a pochopíte kouzlo, které mne hodnou chvíli ještě poutalo k temeni Radhoště a několikrát zadrželo na zpáteční cestě do údolí

Jdouce opět kolem salaše pod Radhoštěm, spatřili jsme blízko chaty, na pokraji lesa oheň vesele plápolající, nad nímž visel veliký učazený kotel na tlustém bidle, podepřeném dvěma nízkými dřevěnými sloupci do země zaraženými. Při ohni seděli tři muži v červených valašských vestách, mezi nimi náš nedávný průvodce. Poznali jsme snadno, že se tu vaří žinčice. Tento idyllický výkon pastýřského života poskytoval zde pod zelenými větvemi smrků velmi pěkný obrázek.

»Báča« pozval nás přívětivě, abychom si na chvíli přisedli, a druhý muž, pláteník jdoucí z Frenštátu do Rožnova a zastavivší se v hostinné salaši na trochu žinčice a přátelský pohovor, nabídl nám ochotně za sedadlo svou krosnu. Báča vysvětloval nám krátce způsob, jakým se žinčice připravuje. Ovce dojí se dvakrát denně v »košáře« (místě plotem ohraženém) do dřevěné nádoby, zvané »geleta«. Z té vlévá se mléko do jiné dřevěné nádoby, v kteréž se sráží pomocí »glagu«, »klaku«, jenž se připravuje z telecího žaludku. Sýr tímto způsobem od »žinčice« oddělený vy-

tlačí se a vloží do »šaty« (plátna), »žinčice« pak vlije se do kotle.

K tomuto stadium dospěla zde výroba žinčice při našem příchodu. Nyní se báča zdvihl a míchal »ohřebélkem« (dlouhým tenkým dřevem, na jehož konci bylo vodorovně upevněno malé polokruhovité prkénko) vařící se žinčici, lově z ní zároveň kousky sýra. Když pak tekutina zakypěla a na povrchu jejím hustá bílá smetana »urda« se usadila, odnesl kotel do chaty a za chvíli přinesl nám všem po hrnku jakéhos podmáslí.

Byla to tučná žinčice, smíchaná s »urdou« a tudíž mnohem chutnější, než čistá léčebná žinčice, jakou pijí nemocní v Rožnově. Tato jest totiž průzračná zelenavá syrovátka, jež zbude po úplném sebrání »urdy«, z kteréžto poslední se pak tluče máslo.

Valaši se rozhovořili. Třetí v jejich spolku býval vojákem a začal vypravovati o Görgeyovi a uherské vojně. Ó, Valaši umějí vypravovati tak živě a ohnivě, téměř dramaticky! Přijdou-li do proudu, naznačují často mluvící osoby prostě jménem bez »řekl« nebo »pravil« jako v divadelních knihách a uvádějí slova jejich nejen přímou řečí, nýbrž snaží se i napodobiti hlas jejich. A jazyk jejich jest vskutku neobyčejně ryzí a bohatý na výrazy, s jakými se u nás setkáváme jen ve »vysoké« písemné řeči. Ó, pěkně by se to poslouchalo třeba do noci — ale nelze jinak, musíme již dále do Rožnova!

Dne 6. září 1881.

Jaro v horském údolí.

... Máš o mne zbytečné starosti, milá sestřenko! Dostal jsem se do Rožnova zdráv a vesel — to hodí se pěkně na rožnovského pacienta, není-liž pravda? Od Polomi jel jsem samoten v zabedněném dostavníku, zahrabán do plaidu a houně a naslouchaje nudné hudbě krůpějí dešťových, které bubnovaly po celou cestu na okna povozu. Vyhledl jsem jedva třikrát v zakaboněnou krajinu, z níž utkvělo mi v paměti pouze několik šedivých větrných mlýnů.

Konečně stanuli jsme před rožnovským hôtelem; za chvilku na to zastřel jsem si pečlivě vyhlídku na dřevěné štíty rožnovské zelenou záclonou okna a vbořiv se do postele, vytáhl jsem si peřinu až nad hlavu.

Když jsem se druhý den probudil a záclonu vytáhl, usmívaly se mi v nejkrásnější záři májového jitra vstříc zelené lesnaté hory, a rožnovské dřevěné domy hleděly na mne tak mile a přívětivě, že odprosil jsem je v duchu pro včerejší urážlivé chování.

Viděla jsi již někdy dřevěnou chaloupku? Myslím — celou dřevěnou od hlavy až k patě? Nuže vysoustruhuj si ji svou svěží dívčí obrazností a představ si množství takových úhledných, šedohnědých

domků, rozptýlených kol do kola po malebných horách, trousících se dlouhými úžlabinami po jednotlivě, po dvou, třech v táhlých řetězích, jako vesničané jdoucí do kostela, a srážejících se u prostřed půvabné doliny v hustou skupinu. Toť Rožnov! Zde vydala ta dřevěná architektura svůj plný květ, zde utvořila si malé město. Ty dřevěné chaloupky vypjaly se v jednopatrové domy dřevěné; vystrojily se hojněji podloubími, pavláčkami, sloupci, zubovitými okrasami, seřadily se kolem prostranného náměstí a pořídily si také nevelkou sice, ale pěknou dřevěnou radnici, se schodištěm a sloupcovým pavlánem, jaksi kabinetní kousek svého slohu. Dříve vypínal se tu také kostel dřevěný, ale v polovici minulého století musil ustoupiti kamennému. Kámen a cihla vítězí. Již vtlačily mezi ty prostomilé, sivé dřevěnáče rožnovské mnohou moderní nudnou bílou stěnu a za krátko vyhyne tu asi staré dřevěné pokolení nadobro.

Myslím, že zajde neoželeno. Vždyť nynější duch časový pohrdlivě vymetá podobné nepraktické haraburdí a viděl by nejraději, kdyby celý svět vzal na sebe jedinou, rozumně nudnou tvářnost. Já jsem v ohledu tom hanebný zpátečník. Plesám, zachytím-li alespoň nějaký cíp unikající původnosti a poesie. Nedbám, že by se bezpochyby sám leckterý Rožnovák nade mnou usmál, kdyby se mu dostaly do rukou tyto řádky. Nu, tak obzvláštní ty naše dřevěnice nejsou! pomyslil by si asi. A já pravím, že mají ve způsobu svém, v prostých okrasách svých právě tolik samorostlého vděku, jako chaty švýcarské. Tyto berou se po celém světě za vzorky k nákladným letohrádkům — ale kdož by si všiml sprosté chalupy slovanské?!

Avšak nechám již toho dřevěného rozjímání, které tě tuším pramálo baví. Ptáš se, co robím. Piju žinčici a jím brynzu, milá sestřenko — ambrosii a nektar karpatského toho ráje, jež chutnají ostatně poněkud fádně obyčejnému jazyku smrtelnému. Při tom pokouším se o časoměrné chvalozpěvy na zdejší ovečky, jež mne obojím tak štědře zásobují. Roztomilá zvířátka! Běhají ve svých bílých a černých kožíškách, na svých štíhlých nožkách od rána do večera po vůkolních zelených stráních a škubají pilně libodeché byliny horské, z nichž mi připravují léčivé kapky dovedněji, než kterýkoli zkoušený mistr cechu Aesculapova. Jak víš, není má nemoc příliš zlá a snadno může se jim tudíž poštěstiti, že mne úplně vyhojí. Stane-li se tak, vyberu z vděčnosti nejsněžnější bírku mezi nimi, uvážu jí na krk růžovou pentli a přinesu ji v loktech do laskavého náručí tvého.

Naříkáš si, srdéčko, že máš mnoho starostí. Uvádíš za doklad ukrutného professora, jenž uložil vám za domácí úkol vylíčení jara v horském údolí. Proč právě v horském údolí?! Jak máš líčit jaro takové, když jsi jaktěživa o hory ani nezavadila?! Máš pravdu, váš professor mohl si vymyslit rozumnější úkol.

Píšeš dále, že jsi viděla na mapě kolem Rožnova všelijaké temné uzlíky a že na jednom stojí také jméno Radhošť s několika číslicemi. O, rozumím tomu jemnému pokynu! Myslíš si, že tu mám hojný výběr horských údolí a že bych ti mohl snadno nějaké zprávy o neznámém onom jaru podati, tím spíše, poněvadž nemám kromě pití žinčice jiného na práci. Nuže, pokusím se o to.

Pověděl jsem ti, že jsem přijel do Rožnova v pošmourné povětrnosti a náladě, a že se obojí na druhý

den slunečně rozjasnilo. V týž den podnikl jsem hned ráno první vycházku do okolí. Městečko se mi líbilo jak náleží. Nalézalo se teprve na prahu sézony a přívětivou jeho tvářnost nekalily dosud plíživé stíny člověčí, jimiž se nyní začíná plniti a mezi nimiž je bohužel i leckterý ve vlajícím kaftanu a s dlouhými pejzy na skráních. Víš, co jsou pejzy? Jsou to loketní šrouby z polsko-hebrejských vlasů — nepřej si ostatně, abys je poznala důkladněji!

Unikl jsem šťastně nějakému doktorovi, který obletoval jestřebími kruhy slibnou oběť, a zabočil jsem do lázeňských sadů. Nikdo nerušil mne tam v příjemných toulkách pod mladou zelení stromů, mezi vonným kvetoucím křovím. Ale toužil jsem dále za Bečvu do krásné krajiny. Shora shlížel modravý vrcholek velebného Radhoště přes horský hřeben, táhnoucí se před ním, vážně do údolí, obstoupeného též na ostatních stranách malebnými tlupami hor, jež zelenaly se většinou mladým lupením a jehličím lesův a k jejichž bokům se tu a tam choulily dřevěné chaloupky.

Zašel jsem pomalu do postranního táhlého údolí. Vršiny s obou stran byly z většiny porostlé březovými a jehličnatými lesíky. Širokým dnem údolí proudila jasná bystřina podle svěžích lučin. Kráčím zvolna po břehu jejím. Pojednou vázne můj krok. Kde to jsem? Toť krajina z nějakého vábného snu mladých let nebo z nějaké dávno zapomenuté básně pastýřské.

Veliké části nás studovaných lidí jest jaro pohádkou. Známe je toliko z básní, z obrazů, z polouvadlých dětských upomínek. Vždyť trávili jsme nejkrásnější dobu roku v městě většinou v dusné školní síni, vtěsnáni souměrnými řadami do střízlivých lavic, s vy-

hlídkou na černou tabuli a vážnou tvář pana professora, která neměla s jarem pra- pranic společného. Co jsme zvěděli o jaru? Vídali jsme, že se dlaždičky na ulicích a střechy domů veseleji třpytily v paprscích teplého slunce; vídali jsme hladem zmořená děvčátka v rozedraných šatech, nabízející žalostně na prodej poetické vzkazy jara v podobě něžných bílých a jinobarvých zvonečků; vídali jsme tu a tam větev květem posněženou na šedivé zdi některé z nečetných zahrad, jež nebyly dotud majitelem — patrně nepraktickým podivínem — proměněny v nebetyčné činžovní domy; vídali jsme někdy ve trávě hradebních příkopů bělozlatá očka sedmikrás a za městem zelené plochy polí.

Ale jaro v celé pravé podobě, jak se znenáhla budí, jak otvírá fialková, rosou blýskající očka, jak se usmívá na svět ve slunné lahodě, jak se zvolna odívá v zelené, podléštkami a sasankami protkané roucho, až tu stojí posléze okrášleno sterým kvítím od hlavy k patě, s písní skřivánků a slavíků na rtech, s tisícerým líbezným snem v pučící hrudi — takovéto jaro nemá mezi námi hojnost důvěrných známých.

Kdybych měl rozhodující vliv na školství naše, ustanovil bych jistě, aby velké prázdniny začínaly již o Velikonocích — a končily květnou nedělí, není-liž pravda? připsal by tu asi s jízlivým úsměškem tvůj professor.

A po studiích? Vezmi za příklad mne. Zahrabal jsem se v pošmournou kancelář, do prachu suchopárných akt, kde jaro stalo se mi teprve jak náleží zapomenutou krásnou pohádkou — bylo třeba nemoci, abych se s ním po dlouhé době sešel ve skutečnosti.

Neznámé jeho kouzlo bylo tím poutem, jež zastavilo pojednou uprostřed tichého horského údolí mé

*

kroky. Jaká to lahodná a svěží zelenost — srdce přímo okřívá při pohledu na ni! Neviděl jsem dosud takové. A s jakou živostí a krásou vynikají z ní ty žlutolesklé květy blatouchu! A což neviděl jsem nikdy kvetoucích stromů, že tak divukrásným se mi jeví zářivý sníh těch košatých korun, opřádajících šedivé střechy dřevěných chatrčí, rozptýlených tu a tam po údolí?! A ta průzračně jasná vláha bystřiny, potůčků, jež proplétají se jako stříbrná háďata lučinou — všechno to je tak neobyčejně čerstvé, čisté a zářné, že bych k obrazu tomu marně shledával barvy na paletě malířské!

A přece je to obrázek tak prostý, skromný, našinský! Tiché údolí, lesíky, lučiny, potoky, dřevěné chaty — dosti. Jsi tu takořka sám s jarní přírodou, v ukrytém hnízdečku mezi horami. Ale právě proto rozpřádá zde vesna, ničím nerušena, své plné líbezné kouzlo. Mám zachytit pérem kouzlo to? Marně bych se namáhal. Jedno jest, ať bych napsal přírodopisnou studii protkanou sáhodlouhými latinskými názvy, anebo vzletnou báseň v prose Řekl bych, že všechno pohlíží na mne v záři jarního slunce tak, jakoby se tiše, blaženě smálo, asi tak, jako se celým zářícím líčkem směje hezounká mladá dívka (na příklad Ty) v době úplného nevinného štěstí — ale ne, kouzlo jarní nikdy se plně nezachytí lidským slovem a proto zvoniti bude asi do konce světa jarní ta lyrika, na kterou si tak stěžují morousovití páni redaktoři.

Představuju si živě, jak tepeš tužkou nevrle své vlastní krásné prstíky, poněvadž jsou moje na štěstí příliš daleko. Ale pro bůh — zlobíš se — jak mohu psáti do úkolu o svém úsměvu a pak, že nemožno vylíčit půvab jara! Pan professor řekl by zajisté hněvivě: Což

myslíte, že bych vybral za úkol líčení něčeho, co líčiti nelze?!

Nuže, budu tedy prostě líčit. Usedl jsem si na pokraji lesa, na vydoupnalý zvrácený kmen, kolem něhož rozkláněly petrklíče své bledožluté trubičky. S lesnaté stráně nade mnou zněly zvonce pasoucích se ovcí a do tiché hudby té mísila časem pastýřská píšťala své lahodné zvuky. Pohlížel jsem na kyprou, čerstvou zeleň lučiny, na stříbrolesklé potůčky, místy lemované zářivě žlutými květy.

Uprostřed lučiny blýskal se malý čtyrhranný rybník, s báječně čistou, až na dno průhlednou vodou, ovroubený hustě týmiž květy žlutolesklými, že vypadal jako zrcadlo z horského křišťálu v ozdobném zlatém rámci. Bylo zcela zřetelně viděti spodní části vodních rostlin, jejichž listy splývaly po hladině, písčité dno i šedozelené štíhlé rybky, kmitající se vodou všemi směry.

Nedaleko rybníka stál dřevěný mlýn. Vypadal jako šedý kmet, hluboko k zemi shrbený. Ba spíše, jako by byl napolo již zapadl do země. Šedivá šindelová střecha vybíhala po jedné straně hluboko přes nízkou stěnu a tvořila tu přístřešek nad širokým dřevěným kolem vodním, místy zelenavě omšeným, k němuž vedl starý, rovněž mechem obrostlý žlab z rybníka. V předu, před štítem prodlužovala se střecha v okrouhlý výstupek, podobný polostříšce nad kazatelnou, a pod ním vyzírala k rybníku dvě přívětivá okénka, trámci obložená a uvnitř hrnci s pestrými květinami ozdobená, jako dva čisté zasklené obrázky v pěkných dřevěných rámečkách. —

Ze mlýna vyběhlo děvčátko, štíhlounké, asi dvanáctileté. Tančíc a zpívajíc těkalo kolem rybníka jako

libella. Světlý cop, s chomáčkem pestrých stužek poletoval za ní vzduchem. Konečně posadila se na hráz a vnořila do průhledné vody útlé bosé nohy. Trhala žluté květy kolem břehu a splétala je u věnec. Když byla hotova, postavila si věnec na hlavu a vyskočila. Její švižná podobička ve krátké sukni, červeném živůtku a napouchlých rukávech sněhobílé košilky obrážela se ve vodě i s tím podlouhlým hezounkým obličejem a lesklými žlutými květy v jasných kadeřích.

Ze rtíků, svěžích jako porosená třešně, vytryskla jí píseň:

Musíš, synečku, zapomínať,
zapomínať,
do našeho dvorka nepohlídať,
nepohlídať!

Stříbrný hlásek nesl se daleko v údolí a ozvěna opakovala poslední třesavé zvuky.

V tom ozvala se odkudsi nade mnou, vysoko se stráně táhlá zpěvná odpověď:

Šak sa, děvečko, naplačeš,
naplačeš,
dyž k vám už nepůjde syneček,
syneček.

Děvče vztyčilo hlavu a přistínilo si dlaní oči. Pátralo as po skrytém pěvci, ale vypátrati jej nemohlo. Čtveračivý úsměv přeletěl přes něžný obličej. Napravila si věnec na hlavě a zapěla vesele vzhůru:

A šak sa ti to omrzí,
omrzí,
dyž k nám chodit budú aj druzí,
aj druzí.

Zatleskal jsem. S leknutím pohledla dívka ve stranu, kde jsem seděl. Spatřivši mne, zapálila se jako pivoňka a prchla střelhbitě do mlýna.

Je opět prázdno, ticho v údolí. Jen šedivý mlýn klapá, voda hučí po starém omšeném kole a nade mnou, v lesnaté stráni ozývají se zvonce bravu a příjemné, táhlé, rozmanitě modulované zvuky valašské píšťaly.

Drobná postava té malé dívky a její dvojzpěv s neviditelným zpěvákem — bezpochyby hochem v jejím stáří, sedícím tam někde vysoko pod světlozeleným lupením břízy, s »fujarou« v ruce, uprostřed pasoucích se bílých a červených oveček, doplňovaly věru nejvhodněji ten rozkošný jarní obrázek. Vždyť je v této době v přírodě jako v duši dětské; všechno tu plno sladkých neurčitých tuch; všude vane libá svěžest; mladé lupení, chvějící se slastně na bujarých kmenech, v nejkrásnější barvě naděje, šeptá si divné pohádky a každý květ je tak něžný, čistý a jasný, jak nevinná myšlenka dítěte. Později, když pyšné růže otvírají svá vonná ňadra a sladké třešně listím se zardívají, tu volil bych raději za stafáži půvabné krajiny dvě bytosti dospělejší, přitulené těsně k sobě, s němou písní lásky v roztouženém pohledu — pardon, zapomínám na červenou professorskou tužku!

Tím jest mé jarní líčení u konce. Učinil jsem, co vůbec učiniti může rožnovský host, jehož kastalským pramenem jest žinčice. Chceš-li se důvěrněji seznámiti s pohorským jarem, přijeď sem! Nebudeš litovati, že's uposlechla mé rady. Ti moji krajané, kteří hledají krásy přírodní po všech koncích světa, měli by se jednou také podívati na jaro v rozkošné údolině rožnovské, v té perličce uprostřed malebných hor kar-

patských — neměli by tam jezditi jen k radě lékařské, s chorou hrudí, v níž se špatně ujímá rozkoš z půvabů přírodních! Týden před sézonou než se do Rožnova připlíží matné stíny člověčí, než sem přivlají polské pejzy, ať si tu pobudou a rozhlednou se po krásném okolí. Ale ať si přispíší, dokud zde najdou jaro sdružené zároveň s pěknou pastýřskou selankou, s neuvadlým dosud jarem ryze národního života, malebného kroje, písní, pohádek, obyčejů, které zajisté ponenáhlu odkvete, jako odkvetlo u nás, ať přijdou: osvěží a potěší se znamenitě — avšak dosti již! Mohla bys mysliti, že mne páni Rožnováci získali pro reklamu — a to bych přece nerad, ač přeju vlasteneckému tomu městu lázeňskému ze srdce hojného zdaru a rozkvětu!

Dvě chalupy moravské.

I.

Tyto dvě chalupy nerostou vedle sebe, nýbrž každá v jiném kraji. Napsal jsem bezděky »rostou« a neopravím to; neboť obě shodují se tak úplně s rázem svého kraje, že se zdá, jakoby byly přirozeným jeho plodem. Jednu zplodil horský les valašský z jadrného svého dřeva; druhá vyrostla přímo z tučné prsti a pokryla se slamou zlatého obilí, jež vlní se kolem ní rovinou moravského Slovácka. První jest šedohnědá jako hřib, druhá hraje pod sivou doškovou střechou všemi ohnivými barvami polních květů. Chaty valašské rostou jednotlivě nebo v řídkých, daleko rozvlečených skupinách, jakoby se byly na hodinu cesty trousily z děravého pytle — chaty slovácké hustě pohromadě v pořádných vesnicích.

Chci vám především okázati chatrč valašskou. Ale nesnadno jest, vytrhnouti ji z rodné půdy, aby při ní nezůstalo trochu spletitých kořenů, zeleného jehličí a horského modra. Nuže, přijměte můj exemplář i s tím kouskem okolí, který se na něm zachytil.

V Horní Bečvě za Rožnovem najal jsem si průvodce, který mne vedl přes hory do Karlovic, ležících

těsně při hranicích uherských. Stmívalo se již notně, když jsem sestoupil lesnatou strání k první chatě karlovické. Byl jsem dosti unaven a proto uvítal jsem ji s radostí. Ale byla to radost předčasná. Minuli jsme chalupu na pravo a za hodnou chvíli teprv objevila se na levo druhá, po stu krocích třetí, hodný kus dále čtvrtá a tak trousily se pomalu, v dlouhých přestávkách, jedna za druhou, tu na levo, tu na pravo — Bůh sám ví, kdy jich bude konec! Jen to vím, že bude hospoda nejposlednější v řadě — jsemť zrozen na planetě nešťastné!

Konečně černá se před námi v šeru větší kopec těch baráčků pohromadě. Dozajista je hospoda mezi nimi. Ovšem, — ale není v ní místa pro nocleh.

»A jiné hospody zde není?«

»Je tu ještě jedna, dobrá.«

»Kde?«

»Nedaleko, malou půl hodiny odtud.«

Dostihli jsme jí šťastně. Hostinský, žid, uvádí mne špinavou zakouřenou jizbou, kde nalévá prostému národu »tekuté zatracení«, do vedlejšího honoračního pokoje. Představujete si snad židovskou krčmu v nejčernějších barvách. Nu, ano, tam ta první jizba mne poněkud zastrašila — ale zde, v panském pokoji, je opravdu blaze. Pivo obstojné, večeře slušná a zařízení přímo skvostné. Ba i noviny jsou zde pro hosty vyloženy a to dvoje najednou: »Neue freie Presse« a »Deutsche Zeitung«. Zde, v tom ztraceném koutě Valašska!

Protahuju se v měkké lenošce a hostinský s hostinskou pečují o mou zábavu. Odkud že jsem? Kdo? Cestující — he? V jakém zboží? V žádném? — hm, hm. — Hostinský vrtí hlavou a dívá se na mne se strany, jaksi udiveně a podezřivě. — Že tedy nejsem

obchodní cestující? A proč cestuju? Proč přicházím právě sem do Karlovic, kde dávají lišky dobrou noc? Že cestuju pro zábavu — he? A jakou zábavu budu míti zde? Zde není pranic zábavného, pranic! — Mluví téměř již s rozčilením a cupá si plavé vousy jako ve zlosti nad člověkem, který užívá svého času a svých peněz způsobem tak zpozdilým.

»Slyš!« obrací se s trpkým úsměvem k paní hostinské, kypré brunetce — »ten pán cestuje pro zábavu! Pro zábavu sem do Karlovic! Slyšíš, he?«

»A co ti po tom, kam cestuje? Proč by necestoval do Karlovic? Chce viděti, jak to vypadá v Karlovicích. Miluje snad přírodní krásy — —« (Mluvila ovšem německy.)

»Cože? Přírodní krásy?« vyráží ze sebe posměšně hostinský, nyní již opravdu rozkvašen. »Přírodní krásy! Jaké přírodní krásy? Tady nejsou žádné přírodní krásy! Trochu kamení a lesa — poušť. A kolik tu lidí, s nimiž se vzdělaný člověk pobaviti může? — Přírodní krásy!« —

Avšak již pozoruju, že bych se takto k chatě nedostal. Povím tedy jen, že jsem se v hebrejských peřinách vyspal jako v lůně Abrahamově a že jsem těkal na zejtří celý den po Karlovicích a okolí. Zpáteční cestou k hostinci usedl jsem si ve stínu krásných »smreků« — jak je Valaši jmenují — na břehu jasné říčky. Byla to horní Bečva.

Tak! Sedím zde na měkkém mechu, v příjemném chládku a zrak můj ztápí se v bystrou vodu. Je křišťálově průhledná až na dno. Vidíš v ní zřetelně nejmenší podrobnost jako v čistém oku dítěte každé hnutí duše. Bavím se pohledem na hru kmitavých rybek a na šerá kolečka se světlým okrajem, míhající se po

bílém písčitém dně říčky; jsou to stíny hmyzu, jenž se hbitě prohání dlouhými tenkými nožkami po hladině vodní.

Nyní zalétá zrak můj přes vodu a toulá se po krajině. Vidím dlouhé údolí, utvořené řetězem různotvarných hor, oddělených od sebe tichými údolíčky a pokrytých různobarvými pruhy rolí, zelenými pastvinami a hlavně krásnými, temnými lesy. A celou délkou toho údolí, po sklonech okolních vrchů i na dně jeho roztroušeny jsou sivé chaty dřevěné, tu jednotlivě, tu v párku k sobě přitulené, tam po třech skupené a toliko na jednom místě, uprostřed údolí, ve větší chumáč sražené, z něhož se vypíná šedivý dřevěný kostel s červeně natřenou vížkou jako pastýř toho rozptýleného dřevěného stáda.

Takový obraz poskytují Karlovice. Avšak jest možná, že je odtud ani celé nepřehlížím, že zabíhá to těkavé stádo chat i hluboko do postranních údolí, že snad některé zaběhlice ztrácejí se až tam za východem údolí, jejž uzavírá modravá silhueta vzdáleného horstva.

Vždyť slyšel jsem včera ve vsi Hutisku, nedaleko Rožnova, že farnost tamější zaujímá tři čtvereční míle. Největší svízel způsobuje prý knězi v takové osadě zaopatřování nemocných. Musí choditi na kolik hodin cesty po stezkách horských, nejednou zbytečně Valaši volají lékaře zřídka, ale »panáčka« i bez potřeby. Stane prý se na příklad, že ho zavolají k nemocné stařeně do vzdálené chalupy v horách. Přijde tam a spatří babku, sedící na prahu a bafčící klidně z krátké dřevěné dýmky. Vysvětluje překvapenému knězi, že ji sic bohudíky právě žádná nemoc netrápí, ale brzy napadnou prý sněhy, chatrč bude na několik měsíců odloučena od celého světa, a tu prý si pomyslila, že

učiní při svém vysokém stáří a nepevném zdraví nejlépe, dá-li se zaopatřiti napřed — pro jistotu. — Ale naopak stává prý se také, že přijde kněz k zaopatřování povolaný do chalupy a spatří ženu, rozvěšující prádlo. »Kde je nemocná?« táže se. — »Já jsem nemocna, na smrt nemocna a musím býti ještě dnes zaopatřena — počkejte jen maličko, co rozvěsím prádlo.« A druhého dne leží skutečně na prkně.

Hle, tamo na blízku stojí jedna taková chalupa valašská, průčelím ke mně obrácena. Spodek toho průčelí sroubep je z klad, vodorovně na sebe položených a hladce otesaných. Z této plochy vystupuje pouze trámcové obložení dvou něžných okének, jakoby na ní visela dvě zrcadélka ve čtyrhranných dřevěných rámcích. Na obou čtyrhranných prkénkách, nyní odklopených, jimiž se okénka ta na noc uzavírají, vymalováno jest uprostřed červené srdce. Uzounká stříška odděluje spodek od štítu. Tento skládá se z prken, sestavených paprskovitě na způsob rozestřeného vějíře a v něm vykrojeny jsou dva otvory v podobě trojlistů jetelových. Mezi těmi visí klícka, vyřezaná pěkně z jediného kusu dřeva. Má tvar věžatého kostelíčka s dvěma výklenky, pro vodu a semenec.

Šindelová střecha prodlužuje se před hořejší částí štítu v polokruhovitý výběžek se zubatým okrajem, podobný stříšce kazatelny. Kdybych se až k samému stavení namáhati chtěl, mohl bych si na prkenné plošce, jíž tento výstupek z dola jest uzavřen, pohodlně přečísti, kterého roku a od koho tento dům »pro něj a budoucí« s pomocí boží vystavěn byl. Aspoň to dvojí bývá napsáno na spodku každého takového výstupku, nemotorným švabachem, ale obyčejně správnou češtinou. Často připojeno bývá i kratší neb delší přání,

aby se obyvatelům toho domu vždy dobře vedlo. Na jednom četl jsem však pouze jadrné: »Pán Bůh pomáhal a Pavel Trlica nakládal.«

Na špičce štítu vypíná se veliká šiška, ze dřeva vyřezaná. (Na jiných domcích valašských tvoří tuto ozdobu železný kříž, někde plechová korouhvička nebo kohout, v Karlovicích místy barvitá skleněná koule — patrně vlivem tamějších skelných hutí.) Tak stojí zde ta horská chalupa přede mnou, dřevěná od hlavy k patě, jako vysoustruhovaná, čistá a pěkná, navzdor zahnědlé své pleti a mluví mi k srdci tichým kouzlem prosté národní poesie. Přidejte k ní ještě plotem ohrazený dvoreček s otýpkami klestí a zelenou chvojí, do něhož vede branka, skládající se z dvou kolů, spojených nahoře úzkou šindelovou stříškou — v malé zahrádce řadu oulů, jež upraveny jsou z neotesaných lesních kmenův a rovněž opatřeny dřevěným přístřeškem — přimyslete si k jednomu tomu okénku s tím červeným srdcem na dřevěné okenici hezkou valašskou dívku v půvabném kroji národním, — který zde bohužel vůčihledě mizí — zalétající toužebným okem k protější vysoké stráni, odkud sem doléhá prostá, dojemná píseň lásky, provázená melancholickým zvukem pastýřské píšťaly — a máte rozkošnou, ryze slovanskou selanku horskou!

S bolestí vzpomínám si, že ustoupí v době nepříliš daleké i ten kus národní poesie, zachytivší se ještě v odlehlých těchto údolích, před nepřátelským duchem času, že oněmí tu navždy překrásná píseň lidu, že vymizejí tu poslední zbytky malebného kroje národního a že čísti bude příští věk o té dřevěné chatě valašské jako o perníkové chaloupce z pohádky.

Kráčím nazpět k hostinci. Slunce zapadá již za

daleké hory a rozsévá naposled své zlato po lesích, pastvinách, polích a chatách dlouhého, krásného údolí, v jehož záhybech se již pozvolna ukládá soumrak tu hnědým, tam zarůžovělým, onde fialově sivým nádechem a s jehož strání, z blízka i daleka, zaznívají zvonce pasoucích se stád, zvuk pastýřských píšťal, popěvky končící dlouhým zavýsknutím, houkání od stráně k stráni, táhlé práskání bičů...

Na prahu hostince stál žid hostinský se založenýma rukama. Uvítal mne vítězným pohledem a posměšnou otázkou: »Nuže, krásná krajina — he?«

II.

Přijel jsem poštou do Uherského Brodu. Jedva že povoz stanul, zmocnil se mne i mých zavazadel nějaký žid a vlekl mne v otevřený jícen kožené obludy, kterouž si troufal nazývati ekypáží. Dvířka bouchla za mnou a oknem prostrčila se do vnitř ruka toužebně natažená. Nezbývalo, než položit na ni zlatý, pěkně kulatý, a za krátko na to rachotil povoz silnicí k Uherskému Hradišti. Díky bohu, nemám společnosti!

Na začátku jízdy oddával jsem se temným obavám, že moje »ekypáž« na půli cestě v hromadu rezavého železa, plesnivé kůže a červotočivého dřeva se rozpadne. Ale brzy zaujaly duši mou jiné věci a nyní náleží ten kus cesty z Uherského Brodu do Uherského Hradiště k mým nejkrásnějším upomínkám z pouti po Moravě.

Vyjelť jsem si do sesterské země v toužebném očekávání, že najdu ještě neporušený život národní v plné jeho malebnosti. Na výstavě národních krojů,

jež krátce před tím v Praze byla uspořádána, viděl jsem některé kusy z Hané, které mne svým samorostlým, poetickým vkusem věru okouzlily. Těšil jsem se velice na okamžik, až spatřím malebný tento kroj na kyprém těle krásných Hanaček. Ale za jízdy do moravského Valašska ohlížel jsem se po něm nadarmo. Projel jsem ovšem Hanou v železničním voze a jen v Lipníku, na hranici její, pozdržel jsem se tři dni; ale venkovských Hanaček zahlédl jsem i tou krátkou cestou dosti — ani jediná, jedinká neobjevila se mi v pestrém úboru národním! Později meškal jsem delší dobu v Kroměříži; avšak i v tamějším okolí spatřoval jsem Hanačky v oděvu, který se hrubě nelišil od šatu našich venkovanek. Na mužských našel jsem zelený »špenzr« jen zřídka, a jediné, čím ještě žírná niva okolní hojně prokvétala, byly červené koženky hanácké; leč i tento poslední zbytek bývalé malebnosti ustupuje pozvolna vítězné záplavě nechutného kroje městského.

Také na Valašsku kroj národní mizí. O »župici« jsem pouze slyšel, že ji má ještě některý »stařeček« v truhlici uzavřenou; co jsem viděl, byly toliko »húně« a červené vesty s hustou řadou mosazných knoflíkův; ale i tyto kusy národního oděvu byly všude — alespoň tam, kudy mne cesta vedla — promíchány nevkusnými výrobky kosmopolitického umění krejčovského.

Již jsem se obával, že nenajdu na Moravě, po čem tak vroucně duše má toužila: krajiny nedotknuté posud nivelujícím proudem časovým. Ale od Brúmova za Valašskými Klobúky začal pojednou kraj nápadně pestřeti a za Uherským Brodem ocítil jsem se uprostřed obrazu, který převýšil všechno mé očekávání.

Byl překrásný nedělní den májový. Na obloze ani obláčku a zelená úrodná krajina usmívala se ve zlatém lesku slunečním. Stromořadím silnice a po stezkách mezi vysokým, ale zeleným ještě obilím ubírali se k městu svátečně odění vesničané. Bože, jaká to pestrost, jaká malebnost! Nyní si nemohu naříkati na chudobu barev; mám jich tu tolik a tak ohnivých pohromadě, že mi až oči přecházejí. Vidím bílé kamizolky mužské s červenými výložky a velikými červenými střapci; černé nohavice s modrými arabeskami. Vidím černé sukně ženské s ohnivě červenými zástěrami; zlatem, stříbrem a různobarvými květy vyšívané živůtky. K tomu pentle všech barev, přirozené i umělé kvítí, péra kohoutí a paví. Hle, tu nese šťastná matka robátko: i jeho karkulka je sešita ze čtyrbarevných kusů jako dětský míč!

V radostném rozechvění hledím na ten úplně nový obraz, na ty hezké postavy, které mne překvapují každý okamžik něčím zvláštním. Tu červené srdce, vyšité v předu na košili švarného jonáka; tam jiný s dlouhou pestrou zástěrou; onde děvče, kolem jehož ramenou se nadýmají škrobené rukávy košile tak široce, že vypadají bez mála jako dva sněhobílé balóny — zkrátka, zde ještě vévodí neobmezeně, v plné bujnosti tvarův a barev samorostlý, naivní krasocit lidu.

Těmi postavami nabývá celá krajina živě barvitého rázu; jsou jí ve velkém asi tím, čím jednotlivému poli vlčí mák, chrpa a koukol roztroušené mezi zelenými stébly.

Vjíždíme do vesnice. Již z daleka viděl jsem nad skupením šedivých střech vysoko vyčnívající štíhlou »máji« s pestrými fábory na vrcholku.

Vesnice moravských Slováků — kteří se ale značně liší od svých uherských soujmenovců — poskytují zcela

jiný obraz než rozptýlené dědiny valašské. Domky jejich tlačí se těsně k sobě v dlouhých řadách, jsouce delší stranou svojí do ulice obráceny. Na místo dřeva, z něhož sestrojen je od hlavy k patě příbytek moravských Valachů, vstupuje vepřovice a sláma Vyjměme některou chalupu z řady a prohlédněme si ji důkladněji.

Nahoře sedí obemšená došková střecha, po hřebenu a na okrouhlém překlenutí nízkého komínu netřeskem porostlá, po hranách stupňovitě přistřihovaná a na širokém svislém okraji hladce zastřižená; ale pod touto skromnou sivou příčeskou usmívá se kvetoucí líčko čisťounké sněhobílé pleti. Každý ten domek vypadá jako právě obílen a bývá nad to bohatě vyfintěn rozmanitými barvitými okrasami. Tuto část toiletty jeho obstarávají samy slovácké hospodyně. Viděl jsem několikrát panímámu, stojící před stavením se štětkou v ruce a s několika hrnci vápna i rozličných barev vedle sebe a »líčící« — jak tomu zde říkají — stěnu chalupy. Však ji líčívají opravdu, jako primadonnu k vystoupení.

Vizte jen, jak okrášlila pilná hospodyňka tuto naši chaloupku! Obroubila jí přívětivá očka jasně modrým pruhem a nad ně namalovala na čistě bílé půdě stěny obrví v podobě vodorovného zeleného proužku, s jehož konců visí po obou stranách okénka po červeném zvonci nějakého smyšleného květu. Také vnitřek okna mezi dvojitými okenicemi je zeleně obarven. Při zemi táhne se po stěně široký, modrý pruh a každý roh její vyplněn je tříhránkem zpola modrým, zpola červeným. Ale nejbohatěji ozdobeno je »žúdro« (někde »žebračka«), výstupek to podobný klenuté brance, v němž nacházejí se dvéře stavení. Svršek je červeně,

modře a zeleně kropenatý, oba postranní čtyrhranné sloupce pod ním honosí se vlnitým čárkováním v týchž třech barvách a uvnitř pnou se po obou stranách z lehce nastíněných šedivých květináčů vzhůru do klenutí dva fantastické svlačce s červenými květy.

Každá chalupa ozdobena bývá jinak, dle umělosti a vkusu hospodyně; vkus to úplně samorostlý, pravé prostonárodní umění. Kresba není ovšem přesná, ale většinou dosti úhledná a rázovitá. Oblíbeny jsou zejména rozmanité prosté arabesky, srdce, květy, trojlístky jetelové a pod. Někdy si troufá hospodyně i na figuralní ozdobení, jakými bývají na příklad jednobarvé silhuety neb i mnohobarvé obrázky svatých. Časem i humor probleskne: na jednom domku viděl jsem pitvorný obraz čerta kouřícího z dýmky.

Dvěma řadami takových domků, zastíněných kvetoucími jabloněmi, unášel mne můj drkotavý povoz Hleděl jsem na ně jako v divném krásném snu. Ty domky, ti lidé před nimi, všechno kolem bylo originelní a smálo se na mne živými, svěžími barvami; cítil jsem něco jako dech zašlého národního jara. Jak dlouho tu ještě bude kvésti v té tiché, zalehlé končině? Možná, že za krátko duch času s pohrdlivým smíchem smaže s těchto stěn pestré to malování, že svlékne s těchto lidí ten malebný kroj, k němuž shlíží útrpně a pohrdavě již i ten civilisovaný kočí mé »ekypáže«, ve svých špinavých a rozedraných městských šatech, s policajtkou na hlavě a s vídeňskými šestkami na skráních...

Dne 23. srpna 1881.

Velehradská pouť.

Na velehradskou pouť musíte se podívati se mnou! Nejsem přítel poutí! namítne snad někdo. Nebojte se: půjdeme bez křížku a zpěvu, bez »panáčka« a »rektora« a kostel si třeba jen tak po městsku obejdeme. Vedu vás na Velehrad jedině za tím profanním účelem, abyste poznali významný a zajímavý kus moravské země a moravského života.

Parostroj donese nás do Uherského Hradiště. Správy a zřízenci moravských železnic postarají se o to, abychom tam nepřijeli v rozmaru příliš utěšeném. Kdo má v sobě jiskru českého vědomí a špetku žluče, neubrání se vzteku a zároveň studu nad tím vším, co jízlivé záští plemenné pod znamením okřídleného kola smí tropiti v kraji ryze slovanském. Nejsou to snad pouze šosáctví a pohodlnost, držící se tvrdošijně zakořeněné staré praxe: nikoli, zde hledí na vás odevšad zřejmě a vyzývavě nepřátelský úmysl, zde vás ovívá všude žhavý dech zaryté nenávisti národní. Zdá se věru, jakoby ty dráhy moravské byly sítí umělých průtoků, jimiž vlévati se má násilně němectví do té země slovanské. Jsou to takořka vojenské dráhy výbojného cizáctví: každá stanice jest jeho tvrz a každý zřízenec

od správce stanice až k poslednímu nosiči dobrovolným neb nuceným jeho bojovníkem.

Ale snad se vám zdá, že přepínám. Nuže, vyberu ledabylo několik podrobností. V čistě hanáckých krajinách spatřuješ na stanicích — jmenuju třeba Kojetín — pouze německé rozvrhy jízd, seznamy cen, návěští, výstrahy atd. Nejednou stane se, že na takovém nádraží ostýchavě k vám přistoupí Hanák a s omluvou, že neumí německy, zeptá se vás po tom neb onom, co nedaleko něho návěštní plakát na stěně čekárny — ovšem jen německy — obrovskými literami P. T. obecenstvu oznamuje.

Zřízenců dráhy nerad se ptá: ti mluví česky jen výminkou a z milosti a obracejí se k českému tazateli obyčejně nejdrsnější stránkou své německé nebo poněmčilé bytosti. V nádraží přerovském a jiných je čeština cizím nesrozumitelným hlaholem a vzbudí na rtech sklepníkových leda posuněk nejhlubšího opovržení. »Die Fahrkarten, meine Herren!« oslovuje konduktor s jemným ironickým úsměvem skupinu statných postav, jejichž červené koženky přímo křičí do světa, že nejsou majetníci jejich potomky Teutovými. Jen pro tyto byly patrně vystavěny železnice moravské Ale nejrafinovanější urážku, vmetenou potupně ve tvář domácího obyvatelstva, našel jsem na nádraží malé vesnice Sokolnice, třetí stanice od Brna ku Přerovu. Uvnitř byla všechna návěští pouze německá, ale za to spatřil jsem venku velikou tabuli s důtklivou výstrahou, jíž varují se hanáčtí vozkové, aby nezajížděli na trať, ve dvou jazycích: německém a — polském!!!

Přijedeme tedy do Uherského Hradiště. Že je »Ungarisch Hradisch« od kosti německé, víte zajisté. Kolem do kola, široko daleko není sice poctivého

německého muže — samý »Strohwack« a »Krobot« — ale Uherské Hradiště je půda čistě německá, právě tak německá, jako kdekoli v srdci veliké Germanie. Kdo nevěří, anathema sit!

Hradiště leží na břehu řeky Moravy uprostřed pěkné roviny, pokryté z veliké části lukami, jež upraveny byly z dřívějších rozsáhlých močálů. Na jihu ovroubena je tato rovina nízkými pahorky a na sever uzavírá ji řetěz nevysokých hor Hříběcích čili Marsových, v jehož středu vynikají dvě družné hory, korunované malebně jedna starožitným, ale dosud zachovaným hrádkem Buchlovem a druhá, tak zvaná Modla, kostelíčkem sv. Barbory. Dvojice tato hledí daleko do krajiny, tvoříc nejvýznačnější její črtu a okrasu.

Směrem tím leží Velehrad. Ovšem nový Velehrad, založený teprve ve XII. století. Kde stával dávný Velehrad Mojmírovců, nelze již přesně určiti. Dle dosavadních badání jest nejvíce pravdě podobno, že nalézal se u řeky Moravy na místě, kde nyní leží Uherské Hradiště a veliká vesnice Staré Město, od onoho jen řekou oddělená. Ale poněvadž bylo hlavní město dávné říše velkomoravské asi velmi rozsáhlé, možná, že sahalo až k nynějšímu Velehradu, jen hodinu cesty od Uh. Hradiště vzdálenému.

Vede tam od Starého města pěkná, ovocným stromovím vroubená cesta přívětivou úrodnou krajinou, za níž se v pozadí malebně vypíná lesnaté pohoří Hříběcí Ač je teprve zejtra den slavnosti, vidíme již na cestě dosti poutníků, jednotlivě ve hloučcích i větších zástupech. Řádné processí s korouhví a knězem se sice dosud neukazuje, ale i ty hloučky a volné zástupy jdou s hlavami obnaženými a zpívají neb říkají hlasitě modlitbu, kterou jim některý soudruh, kráčející

v čele sboru, předříkává. Časem umlkají na chvíli a sedají k odpočinku do vysoké trávy podle cesty, ve stínu stromů.

Je krásný den červencový. Z bujného, většinou ještě zeleného obilí vyzírá ohnivě červený mák a temnomodrá chrpa, tráva je plna velikých bílých měsíčků. Zřetelněji a zřetelněji vystupuje z modravého pozadí malebný Buchlov se svými šedivými baštami a věžemi.

K milému, veselému rázu krajiny nemálo přispívá pestrý kroj poutníků, beroucích se k Velehradu po široké bělavé cestě a polními stezkami. Právě před námi kráčejí švižně dva párky. Kdyby byly poněkud větší, působily by snad pohoršení; ale dámy tyto odrostly sotva dětským střevícům a rytíři jejich nedospěli o mnoho dále. Přes to vše vyšlapují si důstojně v celém pestrém úboru švarných slováckých děv a šohajů.

Milo je studovati malebný tento kroj v roztomilém zmenšení na takových švižných podůbkách. Hoši vypínají hrdě hlavy, na nichž sedí — poněkud stranou — kulaté nízké kloboučky s umělým kvítím a směle vypjatým kohoutím pérem. Černé kazajky bez rukávů ozdobeny jsou vzadu modrým vyšíváním a červenými střapci. Na černých přiléhavých nohavicích vyšity jsou z předu modré arabesky jako na kalhotách husarských. Kolem boků vine se šikmo lesklý kožený pás, a vysoké přiléhavé boty, na hořejší obrubě modrou růžicí okrášlené, doplňují tento pěkný oblek. Všechno vypadá jako z brusu nové, a rukávy košile jsou bílé jako padlý sníh.

Kdo nevěří, že by vysoké mužské boty slušeti mohly ženským nohám, stane se věřícím při pohledu na čtyři útlé nožky dívčí, cupající vesele před námi ve svých lesklých, těsně a měkce přiléhajících botách

s mosaznými podkůvkami, sahajících až vysoko za obrubu sukní. Tyto spadají málo pod kolena a jsou složeny v husté, tuhé záhyby. Jedna dívčinka má sukni barvy leskle bílé, druhá leskle černé. Široké červené zástěry uvázány jsou pestrou pentlí, jejíž oba konce splývají vzadu na lýtka zároveň se šňůrkami, jimiž stažena je sukně a na jejichž koncích se houpají žluté střapečky. Bohatě zlatem a stříbrem vyšívaná »kordulka« je bez rukávů a propouští na odiv sněhobílé, tuze naškrobené a drobně skládané rukávy košile, kteréž nadouvají se od ramenou hruškovitě a staženy jsouce nad loktem, rozšiřují se opět v otevřený cípatý rukávec. Hlavu kryje červený šátek, uvázaný vkusně na babku a splývající jedním cípem hluboko na záda. U pasu drží si každá ta dívka modlitební knihu a veliký, do čtverce složený bílý šátek.

Oba párky štěbetají spolu pěkným moravsko-slováckým nářečím. »Bartošu! Ščepo (Štěpáne)! Pojďte!«, »Marušo, čekej mne!« ozývá se táhle, zpívavě. Pojednou umlkli.

Před námi v malé kotlině, z části lesem lemované, objevuje se mohutný kostel s dvojicí vysokých věží, jejichžto špičky jasně se kmitají v paprscích slunečních — »aj, září, září svatý Velehrad!«

Nynější Velehrad jest malá vesnice, jejíž jádro tvoří bývalý klášter cisterciáků s kostelem P. Marie. R. 1784 byl tento klášter zrušen a slouží odtud s části za obydlí světských držitelů panství velehradského.

Kostel, nejdelší na Moravě, upravuje se právě uvnitř s velikou nádherou; u hlavního oltáře stojí sochy sv. Cyrilla a Methoděje, a veliké plechové figury slovanských těchto apoštolů zdobí také špičky obou věží chrámových. Část nově upravené hřbitovní kaple jest

prý pozůstatkem dávného kostela velehradského, sv. Cyrillem vysvěceného, v jehož zdech pokřtěn byl také český kníže Bořivoj. A kdo věříš pověsti lidu, zajdi ještě do blízkého lesa podívat se na »královský stůl« — plochý balvan, za nímž prý hodoval kníže Svatopluk s loveckou svojí družinou.

Toť vše, co zůstalo po hrdém a pevném sídle Mojmírovců. Bývalá sláva zapadla tu navždy, ni stopy po ní nezbylo na tváři země. Pruty Svatoplukovy nezůstaly železnou metlou na vrahy Slovanstva — přiharcoval Maďar od východu a našel ty pruty rozptýleny, ve slabých nesvorných rukou. Divoká bouře nepřátelská přenesla se přes tuto půdu a smetla s ní navždy velikou říši moravskou i tichý květ bohoslužby slovanské, vypěstovaný zde pečlivou rukou bratrů soluňských.

Vcházíme do Velehradu zabráni v myšlenky o dávné jeho slávě, a první, nač padají zraky naše, jsou valné tlupy žebrákův a mrzákův, obléhající příchody k vesnici a připravující se k útokům na měkká srdce poutnická. Také jiné podobné přípravy jsou tu v plném proudu. Spousty třešní a nakládaných »oharek« (okurek) kynou svůdně vstříc hladovým a žíznivým poutníkům. V četných krámcích a stanech vykládají prodavači zboží všelikého druhu; tu a tam hovoří spolu ještě německy. Jsouť asi z města a pohrdají sprostou řečí »moravskou«. Za krátko naučí se ovšem s vlky výti a vyluzovati ze surové »moravštiny« líbezné zvuky rusalčí, aby vlákali slovácké »strýčky« a »tety« do svých vábně rozestřených tenat. Jiné nástrahy chystají se v těch několika hostincích velehradských. V kuchyních vaří, peče a smaží se o překot a kde jaký kumbálek a kout, vyprazdňuje se pro mimořádný nával

hostí. I venku improvisují se z prken a špalků stoly a sedačky. Před jedním brnká již hrbatý harfeník mnohoslibně na chrastivou harfu. V hostinci, kde jsem si zamluvil nocleh, usadila se romantická hudební společnost snědých černokadeřavých cikánův; ale dovídám se, že jim bylo odepřeno povolení k umělecké produkci.

Hustěji a hustěji plní se Velehrad zástupy poutníků. Největší nával je ovšem v samý předvečer a z rána slavnostního dne. Když je pouť v plném proudu, rozvinuje se před námi obraz neobyčejně pestrý a svěží. Mnohobarvý kroj moravských Slováků zastoupen je tu všemi svými odstíny a v peřestou tu směs vetkává někde i Haná zbytky své malebnější minulosti: červené koženky mužův a červené, na babku uvázané šátky žen. Ba, obchází tu i jeden stařičký bělovlasý Hanák v baňatém černém klobouku s velikou přeskou a v dlouhém modrém plášti, jehož četné svislé límce, do spodu delší a delší, varhánkovitě leží na sobě a pod nímž v předu viděti lze nejen rudé »šrůtky«, nýbrž i zelený »špenzr« — obchází tu jako duch bývalé barvitější Hané.

Národní kroj slovácký je za to dosud v nejplnějším květu. A kvete pestře, až oči přecházejí. Mnohý krčí nad ním sice ramenoma a mluví pohrdlivě o křiklavé »strakatině« a »zálibě divochů v ohnivých, nápadných barvách« — ale mně je i v té naivní pestrosti stokrát milejší, než ty nepěkné a nicotné karikatury cizího měšťáckého kroje, jimiž na místě dřívější malebnosti novověká kultura znešvařila náš český venkov a jež opatřila pěkně krotkými a střízlivými barvami, aby si nepodráždila churavé nervy.

»Oh, nepřítel evropské civilisace! Nepřítel po-

kroku!« zvolá snad někdo z vás — Nikoli! Protestuju ovšem, ale ptám se zároveň: Což musí pokrok civilisace ničiti všechnu původnost a poesii? Což musí za poklady rozumu, které národům přináší, bráti jim poklady samorostlé krásy? Či je idealem a cílem pokroku lidského, aby celý svět přijal na sebe jedinou tvářnost, jediný střih šatu a způsob obydlí, jedinou řeč a jediný obyčej? Zdá se věru. Země, jež kdysi tolikerým různotvárným a různobarvým půvabem kvetla, stárne patrně, odkvétá, šediví a snad přijde čas, kdy rozdělena bude celá ve čtverce polí jako šachovnice a kdy budou se po ní procházeti lidé úplně stejné façony jako figurky vysoustruhované dle jediného vzoru. Básníkům a malířům příští doby nezávidím.

Avšak nechme bláhových snad úvah a kochejme se pohledem na obrázek života národního, s něhož není posud setřen původní, lepobarvý pyl Celá náves podobá se veliké zahradě nejpestřejšího kvítí. Co tu rozmanitosti ve tvaru a barvě! Pozorujme na příklad jen ty ohnivě červené nebo modré šátky žen. Kolikerým zvláštním a složitým způsobem jsou uvázány! Hanačka váže červený šátek svůj tak, že přiléhají dva lalochy jeho na uši; Slovačka způsobem nejrozmanitějším. Někde prostě na babku, jinde na způsob turbanu s cípem hluboko na záda svislým, opět jinde tak, že tvoří na spáncích dva veliké uzly a j. v. Mohla by se o tom napsati snad celá kniha.

Každá téměř vesnice má nějaké zvláštnosti kroje. A také v jedné vesnici panuje dosti veliká rozmanitost. Zde pak spatřujeme pohromadě typy téměř celého moravského Slovácka. Viděti tu kulaté černé kloboučky, ovázané červenými pentlemi neb vysoko obtočené strakatými šňůrkami, klobouky širokostřeché, drotar-

ským podobné, kloboučky tuhé s plochým svrškem a širokou žlutou pentlí, podobné kloboučkům marinářským, černé okrouhlé čepice s plochým červeným svrškem, čepice s huňatou obrubou, po jedné straně vyvýšenou, a s huňatým chomáčkem na vrchu. Jinoši zdobí své klobouky peřím a kyticí nebo celým věnečkem ze stříbrného tenounkého drátu, různobarvých skleněných kuliček a umělého kvítí; často nosí dlouhé úzké zástěry, vyšívané velikými květy a svázané širokou barvitou tkanicí. Viděti tu široké bílé »gatě« a těsné nohavice do vysokých bot, nejvíce černé s modrým neb zlatým vyšíváním, ale tu a tam i třešňově červené, bohatě arabeskami protkané, jaké nosí moravští Chorváti a sousedící s nimi část moravských Slováků. »Kordulky« (kazaječky bez rukávů) mají vzadu modré nebo žluté okrasy a v některých krajinách ověšeny jsou bohatě střapci červenými. Blýskavé knoflíčky na těchto kordulkách jsou časem sestaveny ve vkusné obrazce. Přes kordulku oblékají často krátký bílý »lajblík« s červenými neb i zelenými výložky. Zhusta nosí se přese všechno dlouhá bílá halena s širokými rukávy a s velikým čtyrhranným kusem vzadu, stažena někdy kolem boků v božské prostotě — povříslem.

A kroje ženské! Tu lesklé přiléhavé boty až vysoko nad kolena, tam opentlené střevíce a běločerveně neb jinak pruhované punčochy, sukně bílé, černé neb červené, spadající zde pod lýtka, onde sotva ke kolenům, stříbrem a zlatem protkané živůtky s nejrůznějšími okrasami, úhledné kožíšky huňatou stranou do vnitř obrácené, s cípy na zad svázanými, více méně napouchlé sněžné rukávy košile, řasnaté límce čistě bílé neb žlutým a černým vyšíváním ozdobené — — Avšak nechám již toho unavujícího líčení, toho smut-

ného malování pérem a řeknu prostě: oko naše, uvyklé na bledší a střízlivější obrazy, těká jako pomateno a kouzlem opojeno po tom kaleidoskopu originálních malebných postav, v té spoustě smavých barev a tváří, zlatého a stříbrného premování, různobarvých fáborů, krajek a třásní, pestrého kvítí a peří.

Nové a nové proudy vlévají se stále do toho pestrého moře. Procesí za procesím přichází s družičkami, knězem, mnohdy i hudbou. Korouhve a kříže sklánějí se na pozdrav před kostelem, nábožný zpěv mísí se s hluchým šumotem zástupův a hlaholem zvonů. Sotva zpěv jednoho procesí zaléhá, již hlásí se jiné. A jediným řetězem táhnou se za nimi vozy plné svátečně vyfintěných mužův a žen: z dáli podobá se náklad jejich spíše kupám ohnivých květů. I ti koně jsou plni fáborův a střapců.

My světáci nepůjdeme za poutníky do kostela a budeme raději pozorovati jejich konání venku Část táboří na trávníku nedaleko kostela: mnozí strávili tam asi také noc, neboť o nocleh pod střechou byla nouze. Sedí a leží tu nenuceně ve družných skupinách a vyjímají z uzlíku chléb, hnětynky a jiné potravní zásoby. Nejedna ruka hraje si též zamilovaně s úzkohrdlou láhvičkou, na níž nalepen jest křiklavě barvený obrázek.

Kolem krámků a stanů je živo. V nich třpytí a svítí se to jako samým zlatem a stříbrem. A kramáři hledí se té nádhery sprostit lichocením, přemlouváním, hubováním, vtipkováním — vždyť znáte kramářskou taktiku z našich českých jarmarků. Ale zde obráží se i ve tvářnosti trhu pobožnější mysl lidu moravského. Vidíte všude spoustu svatých obrázků, hlavně ovšem cyrillo-methodějských, pamětních penízků na velehrad-

skou pouť, krucifixů, sošek svatých, modlitebních knih a růženců.

Dotčený stařičký Hanák v podivném plášti, jenž obchází tu jako duch staré malebnější Hané, zastavuje belhavé kroky své u krámku, v němž visí bohatá zásoba růženců rozličných barev a z rozličné látky. Složil třesoucí se ruce na holi a jeho napolo vyhaslé, bledě modré oči smekají se mdle od růžence k růženci. »Jen dále, stařečku!« pobízí jej laskavě kramář. »Stranou, hoši! Udělejte místo pro dědouška.« Stařec šoupá se blíže a rázovitá jeho hlava s baňatým kloboukem, pod nímž v zadu sněhobílý vlas po hanáckém způsobu splývá na mnohonásobné, varhánkovité límce modrého pláště, klesá na prsa při každém kroku. Kramář pomáhá mu s něžnou starostlivostí a vychvaluje své růžence do nebe. »Tenhle modrý se pro vás, staroušku, právě hodí. Podívejte se jen!« Třepá mu lesklým růžencem před očima a žmolí modré perličky mezi prsty, jako prodavač obilí zrnka pšenice. Stařeček pokašlává, prohlíží růženec se všech stran, propouští zvolna kuličky scvrklými prsty. Na to sahá po jiném a dřívější procedura se opakuje. Prodavač domlouvá a slevuje, Hanák pokašlává a vybírá. Nesmí se překvapiti! Konečně šourá se dále — bez růžence a kramář provází ho zlostným broukáním, z něhož proznívají slova »dědek« a »zadarmo«. Ale opatrný stařoušek probírá se v růžencích jiného kramáře — doufejme, že nepřebere.

Zvláštností zdejšího trhu jsou také krámky s umělými kyticemi a věnečky, s barevnými péry a jinými podobnými věcmi, jichž užívají šohaji a dívky slovácké nejraději za ozdoby. Jaká pýcha a radost září z kulatého obličeje výrostka, který si tu může zatknouti za

klobouk hodně velikou kytici umělých květů, nad nimiž se kmitají dlouhé tyčinky z tenounkého stříbrného drátu!

Moravští Slováci jsou velicí milovníci zpěvu, a prodavači písniček mají tedy dobrý odbyt. Takový prodavač musí býti ovšem zároveň zpěvákem, aby dovedl postaviti v náležité světlo výbornou jakost svého zboží. Tamo stojí jeden a zpívá hlasem již chraptivým, bůh ví po kolikáté, nábožnou píseň, konče každou sloku vřískavým refrénem: »Kupte si, milí poutníčkové, tu krásnou píseň o svatém Velehradě!« A věrná žena pomáhá mu, seč jsou ústa a plíce její. Brzy kupí se kolem nich vnímavý hlouček poutníků. Prodavač napíná všechny síly, aby je mocí svého zpěvu upoutal a k výdaji dvou krejcarů nadchnul. Hlas jeho podobá se sice už více syčení nežli chraptění, ale za to jeví se v něm a v obličeji zpěvákově při sloce o »zkáze Velehradu skrze nevěřící« tak hluboké pohnutí, že dojatí posluchači začínají prohledávati své kapsy a když zpěvák téměř k slzám rozechvěný končí: »Jen dva krejcárky za tu krásnou píseň o svatém Velehradě«, sype se již mírný deštík měděný na jeho zprahlé dlaně. Někteří z těch, kdož píseň na režném papíře tištěnou koupili, notují už další sloky polohlasně se zpěvákem a jeho ženou a lákají k nim touto bezděčnou reklamou nové kupce.

Nedaleko odtud oddávají se jiní poutníci hrubším požitkům. Nějaká podnikavá žena zřídila si tam polní kuchyni a nalézá dosti odběratelů, kteří stojíce kolem a držíce v rukou talíř pochutnávají si upřímně na její polévce. Byla to včasná myšlenka. Vždyť jsou všechny velehradské hostince ve stavu obležení a hosté musí

sobě sami odnášeti jídla i pití z kuchyně a sklepa Blažen, komu se podařilo dopadnouti nůž a vidličku!

Jonáci a dívčiny tlačí se nejvíce k jednomu místu návsi, kde jim kynou nevinné zábavy. Děvčata kupují si za několik krejcarů od ženy s kukátkem vyhlídku na dlouhou řadu možných a nemožných krajin a památností. Jonáci pak sestupují se kolem ohrazeného místa, v jehož středu leží na zemi široké prkno, hustě posázené tenkými a tlustšími kolíky. U něho stojí muž s drátem, na němž navlečeno je množství železných kroužků. Hoši kupují si za krejcar několik kroužků a metají je na prkno. Uvízne-li některý kroužek na kolíčku, připadne šťastnému hráči výhra, která vyznačena jest německy na cedulce u kolíku přilepené. Jsou to výhry rozličné ceny: pět kroužků, šesták, prstýnek, špička na doutníky, dýmka a jiné podobné předměty, vyložené svůdně na stolku vedle podnikatele hry. Hoši hrajou z počátku jen jako žertem, ale přicházejí znenáhla do vášně. Tváře jejich se ruměnní, oči srší jiskry. Se všech stran padají kroužky na prkno jako krupobití, a zachytí-li se některý na kolíčku, přeskakuje šťastný jonák s radostným výkřikem přes ohradu a ukazuje vítězoslavně na trefený kolík. Obdrží-li pěknou dýmku s červenolící panenkou, ustupuje spokojeně, provázen závistivými pohledy ostatních. Je-li však výhra hubená, durdí se a pohlíží nedůvěřivě na německý nápis u kolíku a na majitele hry. Dává se s ním i do hádky. »A proč to máte jen německy?« pomáhá mu někdo ze zadu. — »Jsem z Olomouce,« omlouvá se chladně podnikatel hry — —

Jest odpoledne. Poutníci se rozcházejí a rozjíždějí. Půjdeme také.

Kráčel jsem od Velehradu k Tupesům. Cestou

odpočinul jsem si ve stínu lesíka. Kolem po silnici táhlo se nepřetržité pestré pásmo poutníků, vracejících se do svých dědin. Vůz uháněl tryskem za vozem, každý přeplněn malebně oděnými postavami žen a mužů. Mávali okytěnými klobouky, zpívali a výskali; fábory všech barev poletovaly vesele vzduchem. I lesními stezkami ubíraly se kolem tlupy malebných těch postav. Živé, veselé barvy a třpytivé ozdoby jejich oděvů činily obzvláště poetický dojem zde mezi sivými kmeny a jemnou zelení větvic s tajemným polosvitem lesním.

Zrak můj zalétá do dálky. Jako dva duchové z pohynulé říše romantiky pohlížejí tam sivý Buchlov s Modlou do přívětivé krajiny, ozářené posledními úsměvy letního slunce. V paprscích jeho zaskvívá se i zasmušilý kříž nad silnicí, pod nímž jsem četl nápis: »Až budu povýšen od země, všechno potáhnu k sobě.« A jako na dotvrzení těch slov vystupuje poutník za poutníkem od silnice vzhůru ke kříži, klesá před ním na kolena a líbá vroucně kamenný jeho podstavec.

Znova hledím na stezku lesní, přímo před sebe. Šohaj s dívkou jde kolem. Oba jedna pentle, jeden květ. Plný krásný pel národní poesie rozestřen je po té dvojici. Jest to sen?

Ano, je to sen. Sen minulosti, jehož poslední duhový zákmit ještě pohrává na tiché tváři toho kraje. Také on brzy procitne, setřese sladkou nevědomost — ale s ní bohužel i všechny ty duhobarvé květy své samorostlé, milé poesie!

Dne 23. září 1881.

Selanka.

I.

P. T. pánům kollegům spisovatelům, kterým se znechutil nynější náš ruch literární, politikům, jež omrzel běh veřejných našich záležitostí, a vůbec všem, kdož touží po duševním odpočinku, odporučuji co nejvřeleji, aby se usadili na nějaký čas v některé odlehlé vesnici moravského Slovácka.

Ztrávil jsem v jedné takové dědině dva týdny a kdybych měl půvab jejich náležitě vylíčit, musil bych slova doprovázet pastýřskými moldánkami. Byla to hotová selanka.

Jednoho nedělního odpůldne sestupoval jsem do tiché doliny, v níž mi svůdně kynula hustá skupina doškových střech, zastíněných ovocným stromovím. Svůdně — neboť choval jsem právě záměr, pohroužiti se na nějaký čas do vesnického života moravských Slováků, a tato dědina zdála se mi k tomu zcela příhodnou.

Na začátku vesnice stál hostinec, čistý jednopatrový domek, jehož průčelí ozdobeno bylo moravskou orlicí. Uchýlil jsem se pod pestrá její křídla.

V malé hostinské světnici bylo živo. Seděla tu četná společnost vesničanů ve svátečním kroji národním. Zardívaly se tu ohnivě červené výložky bílých »lajblíků«, modralo se tu vyšívání na těsných černých »nohavicích« a »kordulkách«. Někteří pochutnávali si na Velehradském pivě, ale většina měla před sebou štíhlokrké láhvičky světlé perlící se tekutiny, jež namnoze vládne tamějšímu kraji neblahým kouzlem. Rozjařující vliv její byl na hostech již patrný. Oči se jiskřily; hladce oholené tváře leskly se potem a vnitřním ohněm.

V koutě, ohrazeném dřevěnou mříží, stála u svých tekutých pokladů hostinská, shrbená stařenka s vrásčitým sežloutlým obličejem, kolem něhož se však malebně vinul modrý šátek na babku uvázaný a pod nímž objímal vyzáblé hrdlo široký, sněhobílý, ve drobné záhyby skládaný »krejzlík«. Poslala mi objednané pivo po štíhlém, asi čtrnáctiletém děvčátku, jež mělo rovněž na sobě pestrý šat národní, bohatě vyfintěný červenými pentlemi a protkaný stříbrem i zlatem; ač nebylo as ryzí, třpytila se v něm přece jako malá princezka.

Při pohledu na to uzrálo ve mně rozhodnutí, že rozbiju v této vesnici svůj stánek. Ale nyní šlo především o vyhledání bytu. Myšlenky mé připjaly se nadějně k vrchnímu patru hostince.

Prozatím zkoumal jsem jen mlčky terrain. Slovák, jenž mi uvolnil z počátku široký prostor na lavici vedle sebe, přisedal blíž a blíže a vyptával se těžkým poněkud jazykem: odkud? kam? proč? jakého povolání? Ostatní mu pomáhali a měli se ke mně za krátko s přátelskou důvěrností; vnucovali mi k zavdání své štíhlokrké láhvičky a soused můj přiblížil se mi již tak družně, že s obavou hleděl jsem vstříc okamžiku, kdy spočine těžká jeho hlava bratrsky na mých prsou.

*

Ale pojednou odšouply jej rázně dvě silné ruce.

»Hybaj stranou, Bartošu! Neobtěžuj pána!« káral jej přísně malý, ale sporý člověk bez kabátu, s ošumělou policajtkou na hlavě. Měl obličej poněkud zvětralý a v levém koutku zkřivených úst krátkou vyhaslou dýmku, která zdála se tvořiti podstatnou část jeho fysiognomie. Vypouchlé, bezvýrazné oči činily dojem nevyspalosti. Poznal jsem později příčinu: člověk ten zastával ve dne úřad obecního sluhy, chodil se starým harašivým bubnem po vsi a vyvolával při tom rozličná návěští tak důkladně, že se rozléhal hlas jeho daleko okolím, zvonil poledne a klekání, v noci pak bděl s rezavou píkou v ruce a s chraptivou trubkou po boku nad bezpečností dřímající dědiny.

Bartoš zabručel: »A co, myslíš snad, že neumím jednati s pány —?«

»Pšt! Ani slova! Ani muk! Stranou, pravím, a basta!« volal zbrojnoš obce s úsečností rozdurděného byrokrata, nafukuje tváře při každém slově.

Pak obrátil se ke mně a zadrkotal cosi, jako by mlel křemeny mezi zuby. Rozhlédl se při tom pyšně po ostatních. Poznal jsem sice, že to chce být německé, ale smysl zůstal mi hádankou.

Na štěstí přestal na této ukázce svého vyššího vzdělání a vrátil se k prosté mateřštině. Podrobil mne přísnému výslechu a přizpůsobil si mé odpovědi v ten rozum, že jsem professorem a že chci v okolí — tento — »vždyť víme«. Nevím sice, jakou představu s tím »tento« spojoval, ale nechal jsem ho při ní.

Zpráva, že hodlám usaditi se na dva týdny ve stínu jeho rezavé píky, došla v něm příznivého ohlasu.

Přemítal chvíli a pak prohlásil, že jistě byt v dědině dostanu. Nejlépe že bych se měl, kdyby mne při-

jala paní teta, rozuměj hostinská. Má nahoře neobydlenou světnici, čistou a přívětivou, se vším nábytkem a s vyhlídkou na celou ves, na Hříběcí hory, na hrad Buchlov.

Návrh ten shodoval se úplně s mým přáním. Ta scvrklá stařenka s modrým šátkem a bílým krejzlíkem získala si mé srdce na první pohled. Byla mi zjevem tak sympatickým, že vzpomněl jsem si bezděky na babičku Němcové. Viděl jsem v ní celou pokladnici zkazek a bájí, prosté poesie lidu, z níž obohatím za těch čtrnácte dní svůj denník znamenitě.

Strážník nabídl se, že s ní promluví. Je sice trochu divná, ale — uvidíme! Má prý také báječně dobrou borovičku. Požádal jsem ho, aby vypil kalíšek zázračného toho moku na mé zdraví.

Vstoupil k paní tetě do dřevěné klece a vypil tam kalíšek jedním douškem. Pak začal vyjednávati. Viděl jsem, kterak jí důtklivě domlouvá, rukama živě máchá, na mne ukazuje. Vzal jsem na sebe své nejpřívětivější vzezření; tvářil jsem se jako učiněná dobrota. Ale stařenka prohlédla patrně mým licoměrným zevnějškem na dno hříšné duše. Vrtěla hlavou, krčila ramenoma, pohlížela znovu na mne — ne, nelíbil jsem se jí! Marná byla výmluvnost úřadní osoby, nadarmo mluvila — jak se mi zdálo — i malá třpytná sklepnice v můj prospěch — stařenka zatvrdila své srdce na dobro. A já k ní choval v nitru tak upřímnou, vroucí sympatii!

Můj vyjednavatel vrátil se s nepořízenou.

»Inu, divná!« pravil krče ramenem. »Je to stará bláhová osoba. Nechce míti nikoho cizího v domě. Nedávno tu byl několik dní jeden od úřadu za jakýmsi řízením — i toho odmítla. Musil — —«

Zarazil se a položil prst na čelo. Vrtal jím chvíli, až mu druhý kalíšek nevyrovnané borovičky úplně osvítil hlavu.

»Ah ovšem, tak to uděláme!« zvolal. »A bude po sta —«

»Nevídáno! Myslíš snad, že neumím jednať s pány — co?« přerušil řeč jeho Bartoš, který se byl zatím ze své zdrcenosti zvolna vzpřímil jako stéblo trávy, skloněné kročejem lidským.

»Ani muk! Ani slova!« osopil se naň strážce veřejného pořádku.

»Eh, co ty nám budeš rozkazovat — ty — ty —« bouřil se Bartoš.

»Himlkrajcdunr —« ulevil si obecní sluha a omluviv přede mnou s lehkým ruměncem toto uražení autority, pokračoval: »Tak to bude! Upravíme byt v obecní kanceláři, má žena bude posluhovat a basta!«

A bylo basta. Ubytoval jsem se v obecní kanceláři. Takový byl můj vstup do vesnické idylly.

II.

Vesnice, jejíž pohostinnosti užívám, skládá se téměř veskrze z chaloupek hliněných a slamou krytých. Přilepeny jsou k sobě řadami a tvoří několik ulic, do nichžto hledí svými nízkými, jako padlý sníh bílými a při zemi, v rozích, kolem oken a dveří pestře pomalovanými stěnami z pod omšených střech doškových jak svůdně nalíčené panenky z šedivých starosvětských čepců.

Jen tři stavení jsou kamenná: dvě hospůdky, kaple uprostřed vesnice a vysoká nová budova sloužící za

školu a dům obecní. Dědinka pyšní se jí z daleka a může být právem hrda na to, že věnovala stavení na své poměry tak nákladné vyučování svých dítek. Jedna část jeho obsahuje prostě zařízenou obecní světnici poradní a za tou malý pokojík, jenž mi byl propůjčen za obydlí. Úslužný pan »rektor« dal mi tam ze svého bytu přinésti postel, stůl a židlici a chci-li, mohu si také usednouti jako drak na poklady obecní, jež tají se snad ve staré, otřené, dobře okované a hřebíky pobité truhle. V mém sousedství jest ještě kumbálek, do něhož se právě tak vejde obecní strážník s ženou a malou dcerkou, s miniaturním sporokrbem, s několika klecemi zamilovaných ptáků, se svou píkou a svým bubnem.

Ticho v dědině. Lidé jsou zaměstnáni na polích a ve vinicích; kraj zdejší je vínorodý a tyče lupením révy obrostlé a jako thyrsy k doškové střeše přikloněné zdobí mnohou chaloupku. Jen časem ruší klid vesnice táhlé volání: »ma-a-so! ma-a-so!« jímž oznamuje přítomnost svou řezník, obcházející po dědinách za koupí dobytka. Jindy rozléhá se dědinou »po—pél! po—pél!« Někdy vyruší tě strašlivé řinčení řetězů — zvědav přistoupíš k oknu — po návsi kráčí štíhlý cikán v malebných hadrech, snědý jako Hindu, se spoustou havraních kadeří v týle a na ramenou; kol do kola ověšen je svými výrobky, rozmanitými řetězy, jimiž potřásá, aby zvukem tím přivábil koupěchtivé sedláky. Jindy ozve se zpěv, smutný, ale příjemný. Vyzáblá a do žluta zvětralá žebračka v režné kytli, po boku majíc mošnu z pytloviny a v ruce ohmataný dřevěný růženec, putuje od chalupy k chalupě; zastavuje se v »žúdru« — kaplovitém výstupku zdi, jenž klene se tu přede dveřmi každého stavení — a naladuje nábožnou písní mysl obyvatelů k dobročinnosti.

Ale v první řadě oživuje dědinu hojné požehnání dětí. Drobné ty figurky vypadají roztomile v barvitém národním kroji. Nyní, v létě, zjednodušují arci svůj oděv dle možnosti a zhusta spatřuješ v širokém potoku, protékajícím vesnicí a zastíněném hustým stromovím, hošíky a děvčata v rajském kostýmu, dovádějící v osvěžujícím živlu jako sbor malých vodníků a rusálek.

Z počátku dostačovaly mi procházky vesnicí samou. Prohlížel jsem si chalupu za chalupou; každá zajímala mne nějakým novým vděkem. Každá měla jiné barvité okrasy, dle vkusu hospodyně, která si ji sama líčila. Motivy a provedení okras těchto byly sice velmi prosté, avšak oko zvyklé na střízlivou bezbarvost a jednotvárnost našich venkovských stavení okřívalo přímo jejich svěží původností a rozmanitostí. Nelze si představiti obrázek živější a veselejší barvitosti nad takovou chalupu s červenými, modrými, zelenými, žlutými kroužky, tříhránky, květy a jinými okrasami na sněhobílé stěně, se zahrádkou plnou velikých růží topolovek, temnomodrých přílbiček šalamounků a skvostnou červenou a bílou barvou kvetoucího máku pod okny a s dívkou v pestrém oděvu zdejším, ověšenou fábory všech barev, na prahu!

Později prodlužoval jsem své procházky v nejbližší okolí. V polích mezi klasy červenaly a modraly se s chrpami a vlčím mákem o závod veliké šátky žen a dívek, na ochranu proti slunci malebně roztažené, že podobaly se obrovským purpurovým a lazurovým motýlům. Ty šátky připomínaly mi věru časem kouzelný arch papíru, jenž mění se v rukou našich kejklířů v nejrozličnější podoby. Tak rozmanité tvary umějí jim dávati zdejší krasavice! Obyčejná »babka«, kterýmžto způsobem jej z pravidla vážou, jest jako pupa, z níž vyvinouti se může pohybem

ruky různotvárný motýl; někdy upomíná způsob, jakým jej nosí, na zvláštní pokryvku hlavy žen italských, jindy na křídlaté útvary, zdobící čelo Elsasanek a p.

Dvě místa v nejbližším okolí vábí svou romantikou.

Na stráni severní stojí za vesnicí dva staré, dřevěné »větrňáky«. Jsou pošmourně šedivé a tak malebně rozbité, že by zajisté uchvátily každého malíře; dle konstrukce své — myslím — mohly by as být současníky oněch slavných mlýnů větrných, s nimiž podnikl don Quixote svůj památný boj.

Na jihu pak rozpínají se na paloučku u pěšiny dva záplatované tříhranné stany, hostící malebnou družinu cikánů. Jako Tubalkain buší v jednom tmavolící a bělovlasý patriarcha pilně kladivem. Ostatní buď oddávají se ve stínu druhého stanu snivému pozorování obláčků nebeských nebo přepadají s úpěnlivými posunky a nastavenou dlaní mimojdoucí občany. Také chundelatý pes družiny má svůj úkol. Vede-li tě cesta kolem stanů, vyřítí se za tebou, zběsile štěkaje a strašlivě ceně špičaté zuby; nesprostíš se ho, dokud nehodíš výkupné v natažené dlaně dvou nebo tří košilatých cikáňat pochybného pohlaví, která běží úprkem s ním a na oko jej chlácholí.

V neděli oživuje se ovšem tichá dědina. Svátečně odění junáci s kyticemi a kývajícími péry kohoutími za kloboukem procházejí se v širokých řadách ulicemi a skupiny pestře vyfintěných děv, smějících se a hovořících před chalupami, stíhají je jiskrnými černými zraky. V hospůdkách je hlučno a šumno a ze stinných sadů za chalupami ozývají se veselé i zádumčivé zpěvy.

Onehdy nastal i ve všední den čilejší ruch. Pan děkan Velehradský vracel se z Římské pouti a tu vypravili jsme, abychom nezůstali pozadu za jinými vesnicemi, ku přivítání jeho deputaci na několika koních, ozdobených zvonky a červenými pentlemi. První jezdec vznášel mohutný vlající červeno-modro-bílý prapor se jménem naší obce.

Jinak nestaráme se hrubě o svět. Obec odbírá, tuším, jedny noviny. Ale v hostincích zdejších považuje se časopis za hříšný přepych.

Obecní hostinec, v němž se stravuju a kde trávím obyčejně také své večery, jest veliká jizba s dřevěným sloupem uprostřed a s nezbytnou dřevěnou klecí pro hostinského a jeho sklenice v rohu. Zdá se, že křehké toto zboží leckdy takové ochrany zde potřebuje. Podél dvou stěn stojí prosté nenatřené stoly se stejnými lavicemi. Na těch sedávají z večera páni sousedé. Jsou to lidé bodří, někteří i národně probudilí. Ale politikou si hlavy nelámeme.

Rozmlouváme o tom, že je letos obilí plno »žežulek«, »ostce«, »ovsíhy« a jiného plevele. Dovídám se leccos o zdejším vinaření. Některý vnáší s úsměvem do rozmluvy poetický motiv: skřivánek, vznášeje se vzhůru k nebesům, zpívá prý: »hore hore hore« a klesaje nazpět k zemi: »dole dole dole.« V jednom staříku budí to vzpomínku na zašlé časy: vypravuje o tom, jak jezdili sedláci jesuitského panství na robotu a jak prý tu skřípaly vozy jejich »je—su—it«, »je—su—it«. Pak mluví se o novotách. Jeden praví, že nebude nadále dovoleno užívati na staveních krytby doškové. Jiný o tom pochybuje a vřele hájí zděděnou střechu doškovou: drží prý se pod ní chládek a když uhodí zlé časy, že dojde stelivo a píce, možno tako-

vou střechou i stláti a z nouze dobytek pokrmiti. Při tom se arci usmívá. »A kdož mi může poroučet« — končí rázně — »jak mám krýt svou chalupu; naposled mi snad ještě rozkážou, jaký mám nosit klobouk!« — —

Ale někdy zmocňuje se mne přece hříšná touha zvěděti opět jednou, co se děje tam venku za Hříběcími horami.

Vydávám se pak na procházku do sousední vesnice, kde vyloženy jsou v jedné hospůdce krejcarové »Moravské Noviny«, neb dokonce na pouť do posvátného Velehradu, v jehož »občanské besedě« prýští hojný zdroj politického čtení. Ba nacházím tam jednoho krajana — »Čecha«. Slabikuju ho nábožně a pouštím se pak do »válečné« s Velehradskou honorací. Koule rachotí, kuželky lítají — — v tom zalehl v naši besedu slavný zvuk Velehradského zvonu, dumný hlahol večerního klekání — koule klesá z napřažené ruky nazpět do žlábku, dlaně se spínají a na chvíli rozhosťuje se v besídce před kuželníkem zbožné mlčení.

»Dobrý večer!« »Dobrý večer!«

A ruka sklání se opět do žlábku pro kouli.

Čtyřiadvacet hodin čertem.

Napajedly čili Napajedla — učený svět napajedelský rozštěpuje se dle obou těchto způsobů psaní ve dva nepřátelské tábory — jsou slušné moravské městečko, jehož domky se táhnou po obou stranách zaprášené silnice k zoufání daleko. Polohu má dosti pěknou. Vineť se kolem něho řeka Morava údolím, jež utvořeno jest posledními výběžky Karpat a prvními lesnatými výšinami pohoří Hříběcího. Nad městečkem vypíná se pěkný zámek, jehož majitel jest horlivým podporovatelem německých jeptišek, věnujících svůj život posvátné snaze, aby co nejvíce malých Slovanů urvali zdejším českým školám a jazyku mateřskému.. Konečně sluší ještě podotknouti, že »Napagedeler Lagerbier« dobylo sobě příjmí »moravského plzeňského«.

Do milého toho městečka přijel jsem v sobotu před navštívením P. Marie. Přijel jsem jako nevinný »zelený« turista s denníkem v ruce a smluviv si nocleh v hostinci, jenž rázem dobyl mého srdce vyloženými tam »Národními Listy«, vydal jsem se ihned na výzkumnou cestu po městě, abych svědomitě zapsal

všechny jeho památnosti a znamenitosti. Otvírám nyní dychtivě denník svůj na příslušném místě, ale nalézám tam jedině poznámku: »v pěkném zámeckém parku pěstují se ve zvláštním vytopeném skleníku ananasy« — hubené to sousto pro lačného feuilletonistu!

Když jsem se vracel s tímto výtěžkem k večeru do hostince, spatřil jsem před ním dav lidí živě rozmlouvajících a na okna stavení sobě ukazujících. Hádal jsem, co je asi příčinou toho sběhu; ale nebyl bych to nikdy uhodl. Byla to příčina prazvláštní. Jda kolem jedné skupiny, zaslechl jsem slovo — čert.

Poznal jsem hned, oč tu běží. Četl jsem krátce před tím v novinách, jaký poplach čertova návštěva v Brně způsobila. Vrtěl jsem tehdáž nad tím hlavou. A hle! nyní spatřím snad sám tváří v tvář toho toulavého čerta — Znáte přece tu podivnou historii, která svého času na Moravě i v Čechách tolik hluku natropila, historii o čertu, který se tehdáž s místa na místo potloukal; každou chvíli docházela zpráva, že viděn byl tam neb onde, obyčejně o poutích neb jiných valných shromážděních věřícího lidu. Slyšel jsem ji poprvé na moravském Valašsku, kde ji vypravovali takto: Syn jednoho bohatého sedláka z Prahy (?) přestrojil se o loňském Mikuláši za čerta. V tomto zakuklení potkal kněze jdoucího s pánem bohem. Nepoklekl před ním a když jej kněz proto káral, pravil se smíchem, že je čertem a že klekati nemusí. Ale sotva ta rouhavá slova dořekl, přirostla mu ďábelská maškara pevně na tělo a rouhač nezbaví se jí, dokud si nevymodlí v 99 kostelích kněžského rozhřešení.

V prvním okamžiku byl jsem rád, že spatřím tak z blízka kousek středověku, který již jen sporými

oasami vyčnívá z pouště skeptické naší doby. Ale radost má brzo se zkazila. Čím déle jsem naslouchal projevům lidu před hostincem, tím více znepokojovala mne podivuhodná shoda podrobností čertovy návštěvy s okolnostmi mého vlastního příchodu do Napajedel. Čert přijel sem z Kroměříže — jako já; dnešním odpoledním vlakem — jako já; v ozbrojeném průvodu dvou vojáků — pamatuju se, že náhodou dva vojíni zároveň se mnou v nádraží vystoupili; měl pod paždím černou knihu s červenou ořízkou — shoduje se s mým nevinným denníkem; ubytoval se v tomto hostinci — jako já. Věru, nápadná shoda!

S myslí poněkud stísněnou vklouzl jsem davem do hostinské jizby. Jsem člověk povahy podezřivé. Pevněji a pevněji ujímala se ve mně obava, že jsem snad na konec sám tím prožluklým — — ne, ani v duchu nechtěl jsem tuto větu dokončit. Mimo mne a oba vojíny nevystoupil dnes odpoledne nikdo v nádraží — mimo mne neubytoval se dnes nikdo v tomto hostinci — a vůbec ta zvláštní shoda všech okolností! S úsměvem namítnete asi: Ale vždyť snad přece nemáš ani rohů ani kopyta aniž ostatních attributů ďábelských?! Těšil jsem se tím také a jediné, čeho jsem v příčině té litoval, byla okolnost, že se poslední moje návštěva u holiče ztrácela mé paměti v mlhavé dálce. Ale kdož ví, jak si zdejší bodrý nezkažený lid představuje satanáše a neshledá-li v mém liberálním zevnějšku nějakou čertovinu?! A kdyby se stalo třeba jen to, že by si mne hlučící zástup venku vyžádal k důkladnějšímu obhlédnutí — bývám velice nerad předmětem širší pozornosti a hlučnějších ovací. Ostatně již pouhý stín takového podezření byl by pro mne velmi, velmi nepříjemný. Hle, přicházím sem s nejryzejšími úmysly

k bratrskému lidu, abych s plnou láskou, jaká mne k němu táhne, ponořil se do poetických stránek jeho bytosti — a tento lid uvítal by mne takovým qui pro quo! Plésti si národního spisovatele s čertem — toť mýlka, nejmírněji řečeno, málo lichotivá. A pak napíše snad některý zdejší dopisovatel v nejlepším úmyslu do novin: »Náš atd. zavítal do našeho městečka, aby studoval zdejší národní zvyky a obyčeje. Bohužel pokládala nerozumná část obyvatelstva našeho ctěného hostě za známého kočujícího čerta, o němž atd. Bylo by věru na čase, aby naše osvícené učitelstvo a kněžstvo tuto pošetilou pověru atd. atd.« — Brrr! A jaké gaudium způsobila by tato zpráva v táboře mých pražských pánů kollegů! »Slyšel jsi již?« chechtali by se na potkání. — »O čertu v Napajedlích? Hahaha!« — »Hehehe!« — »Hihihi!«

Zkrátka, byla to pro mne zvláštní a nelibá situace. Dle všeho poznával jsem, že není čert v krajině zdejší hrubě oblíben. Čert, o kterého se tu jednalo, nebyl vlastně ani pravým čertem. A přece by byli s chutí vyprášili tu ďábelskou livrej, třeba v ní vězel jen ubohý kající hříšník. Ano, poznal jsem, pánové, že není čertovství za našich dob záviděníhodným povoláním. Nedivím se tomu nikterak, že se nyní satanáš tak nerad mezi lidmi okazuje. Buďte jen čertem a vstupte do blaseované vzdělané společnosti — bude to pokládati za špatný vtip neb dokonce za nemotorný klerikální manévr. A lépe nepovede se vám ani mezi prostým lidem, kde zachovalo se posud trochu té víry ve vaši jsoucnost: jindy byli by před vámi s hrůzou prchali — nyní hrne se celá ves, aby vás hodně z blízka spatřila a hanou i potupou vás obsypala.

Takové asi myšlenky rojily se mou hlavou, sklo-

nĕnou nad »Národními Listy« v napajedelském hostinci, zatím co šum a hluk venku neustále vzrůstal a spoří hosté v jizbě jaksi upjatě — tak se mi aspoň v tu chvíli zdálo — na mne pohlíželi. Vytáhl jsem šátek, abych setřel s čela bohaté krůpěje potu, ale pohlédnuv naň, schoval jsem jej rychle opět do kapsy. Mámť šátky ohnivě červené a v rohu jejich vyšita jsou písmena S. Č. — S. — satanáš — Č. — čert — užívá-li arcivrah člověčenstva kapesních šátků, má zajisté právě takové. Odšoupl jsem pak také hodně daleko od sebe »Národní Listy«.

Až nervósním činilo mne věčné opakování slova »čert«, které ke mně dolétalo se všech stran: od sousedních stolů, z kuchyně, z formanky i z průjezdu, odkud slyšeti bylo zřetelně rozličné poznámky o pekelné návštěvě. Z výroků těchto obohatil jsem dosavadní své vědomosti o čertu leckterou zajímavou podrobností. Mezi jiným dověděl jsem se tu poprvé, že »jí jenom semenec«. Tedy ideál vegetariána.

Věci nabývaly čím dále povážlivější tvářnosti. Šum a hluk před hostincem vzmáhaly se stále; zdálo se, že jsou celé Napajedly vzhůru. Hosté ostatně tvrdili, že zastoupeny jsou v davu hlavně okolní vesnice. Každou chvilku pootvíraly se dvéře a některá zvědavá hlava protáhla se do vnitř, že je sklepník nestačil zaháněti ubrouskem. Ale z průjezdu nebylo nijak lze zástupy vypuditi. A já zde snad »mezi larvami jediná —« či spíše naopak! Rozhodl jsem se, že půjdu spat. Dostal jsem se šťastně šerým již průjezdem do prvního patra a do své ložnice. Byl jsem dnes v hostinci jediným přenocujícím hostem. Zastrčiv za sebou závoru, ulehl jsem hned do postele. Nechť se dále děje co děje! Ale, co jsem živ, nedostalo se mi takové serenády.

Dole spojoval se hřmot, šum, hovor, křik, smích a vřesk v pekelnou hudbu; k tomu přimísilo se brzy pronikavé hvízdání a syčení — a teď — jaký to nový zvuk? — Již poznávám jej zřetelně — je to mekot — bůh ví, mekot! Někdo v zástupu zamečel, po něm jiní a teď mečí celý dav o závod. — Me—e—e—é, me—e—e—é — věrně dle přírody, s rozličnými potvornými fioriturami, s jízlivým posměchem. Celá žhoucí nenávist toho bodrého lidu k osobnosti čertově propukala tím potupným mekotem. Byla to zajisté raffinovaně jízlivá narážka na zevnější nahodilou podobnost čertovu s jistým zvířetem.

Konečně zbavil mne milosrdný Morfeus mých čertovských trampot. — —

Jitřní slunce letní zářilo v plné kráse do mé ložnice. Vstal jsem s myslí osvěženou a přistoupil k oknu. Na ulici panoval smavý život nedělní. Zástupy svátečně oděných vesničanů ubíraly se do kostela. Radost bylo zejména pohleděti na švarné Slovačky v pestrém, bohatě vyšívaném oděvu, s napouchlými sněhobílými rukávy a s vysokými lesklými botami, přiléhajícín i pěkně ke štíhlým nožkám. Ale radosti mé z malebných těchto postav ubyl ovalně, když jsem shledal, že se před hostincem srážejí v pohyblivou strakatou hmotu, která vyplňovala celou šířku ulice. Rázem připomněl jsem si včerejší situaci, která se patrně přes noc nezměnila.

Od čiperné malé dívky, která mi přinesla vyleštěné boty, dověděl jsem se, že zástupové od božího rána před hostincem čekají, až půjde čert na »hrubou«, a že je — ona sama tím čertem. Pověsila prý včera jelení kůži, kterou majitel hostince mívá u postele, k vyvětrání na lenoch židlice v okně. Tato kůže s vyvstávajícíma ušima vzbudila pozornost mládeže, tak že se

houfně před hostincem stavila. Rozpustilá dívka, vidouc to, vjela ze zadu opatrně pod kůži, provedla v tomto zakuklení před očima zevlující mládeže nějaký fantastický ďábelský tanec a — neštěstí bylo hotovo Rozumí se, že by byli zástupové dole přirozené toto vysvětlení odmítli s opovržením.

Dnes, za světla bude asi průchod zástupem v průjezdě obtížnější. Strojil jsem se velmi dlouho a pamatuju se, že mne stálo zejména mnoho práce, nežli jsem si náležitě upravil vousy a vtěsnal vlasy do jakési ukrutně střízlivé šosácké přícesky. Též obličeji vnucoval jsem výraz co možná prostosrdečný, ač nevím, jestli se mi to dle přání podařilo. Konečně vyšel jsem z pokoje. Zahlédl jsem v chodbě mladíka, jenž uskočil na schody. Patrně přední hlídka obléhajícího voje. V domněnce té utvrdil mne šum a křik »čert, čert!« na schodech a v průjezdě. Pevným krokem ubírám se ke schodům — frrr! huš! rozlétá se přede mnou hejno pestrých Slováčat.

Nepamatuju se určitě, co se dělo v příští chvilce. Vím jen, že jsem se tím chomáčem mužů, žen a dětí zevšad na mne zevlujících, tu jako by zděšeně couvajících, tam se smějících, onde sobě šeptajících, dostal bez úrazu do hostinské jizby a že jsem tam usedl v trapné nejistotě o tom, jaký dojem učinil můj zjev na zvědavé shromáždění

Majitel hostince, osvícený muž, láteřil na »hloupé lidi« a snažil se všemožně, aby hostinec z nářku čertovy návštěvy očistil a davy rozptýlil Nadarmo! Konečně utekl se ke lsti. Rozšířil mezi davem zprávu, že se čert již časně ráno z hostince na faru odebral. Lesť účinkovala dav řidnul vůčihledě a konečně zbyl

před hostincem jen sporý hlouček nejtvrdošijnějších. Díky bohu! já jsem tedy patrně tím čertem nebyl.

Krátký čas na to ubíral jsem se zaprášenou silnicí od Napajedel k Uherskému Hradišti. Když zámek Napajedelský za mnou zmizel, oddychl jsem si a zvolnil krok. Ale nemyslete, že chovám Napajedla ve špatné paměti; ztrávil jsem tam později ještě dva dni v kruhu upřímných a vzdělaných vlastenců — náležejíť Napajedla k dosti skrovnému počtu národně probudilých měst moravských a již proto jsem se rád s nimi smířil — i smál jsem se v milé té společnosti celé čertovině. A ti vlastenci napajedelští nerozhněvají se na mne zajisté ani proto, že zde vynáším onu ďábelskou historii na širší veřejnost; vždyť poctil zatím čert návštěvou svou také Čechy, ba i samu královskou Prahu...

Z CESTY VÁCLAVA MALINY.

DO MINULOSTI.

—

Tento životopisný úryvek, obsahující první upomínky z mého dětství a některé vzpomínky z mladých let mých rodičů, napsal sem do I. dílu knihy »Pestré cesty po Čechách«, který vyšel r. 1891.

Hodlal jsem způsobem, naznačeným v předmluvě této práce, ve formě memoirů a cestopisných črt neznámého člověka — pseudonyma Václava Maliny — vylíčiti celé své mládí; ale přestal jsem tehdáž na onom začátku, jejž tuto podávám beze změny, tedy i s ponecháním pseudonymu a — mimo některé nepatrné škrty — též předmluvy, určené původně jen pro čtenářstvo »Pestrých cest«.

Později uveřejnil jsem ještě upomínky ze svého chlapectví a prvního jinošství; ale tyto jsou napsány již ve formě jiné a pod mým pravým jménem. Část jich byla vetkána do »Druhého květu«, uveřejněného v I. dílu »Sebraných spisů«; ostatní a některé již před rokem 1891 porůznu uveřejněné jsou s části obsaženy v tomto V. dílu, s části vyjdou v některém dílu následujícím.

S. Č.

I.

Několik slov před cestou.

Milý redaktore »Pestrých cest«! Ve slabé chvíli dal jsem se omámiti Vašimi domluvami, abych vstoupil mezi literární účastníky Vašeho podniknutí. Ký zloboh Vám našeptal také moje jméno? A kterak jste mohl nad to schváliti mou volbu, že si vyjdu do kraje Strahovskou branou, po té staré říšské silnici, kde každý topol křísí ve mně nějaký zapomenutý příběh?!

Což nejste sám starý kozák a neupozorňujete již několik let své čtenářstvo při každé vhodné příležitosti dojemně na první vločky sněhu ve svých kadeřích? Kadeřích — ó zlaté licence básnické! Můj bože, když vzpomínám na ironický úsměv, s jakým jsme kdysi čítali lamentace stárnoucích spisovatelů za uletlým zlatým ptáčkem mladosti! A teď lamentujeme sami. Jest ku podivu, s jakou tvrdošijností se věčně opakuje starý koloběh života. Věřte mi, příteli, že také my poslušně půjdeme známou vyšlapanou cestou: ještě některý rok, a začneme také láti zvrhlému mladému pokolení nebo si pořídíme kroužek mladistvých ctitelů, které budeme baviti svou domnělou věčnou mladostí a nuditi svými otcovskými radami, začneme také s po-

hnutím mluviti o svých zásluhách, naříkati na nevděk přítomnosti, vyvěšovati ve svém přijímacím pokoji — budeme-li jaký míti — všechny své spolkové diplomy, až nakonec dojdeme bezpochyby také k náhledu, že třeba pomýšleti na hráze a stavidla proti zdivočilým, scestným proudům tak zvaného moderního pokroku.

Tážu se znova: Kdo Vám vnukl nešťastný nápad, vytáhnouti mne znovu na kolbiště veřejnosti z mého klidného literárního výměnku? Byl jsem již tak šťastně zapomenut — kdož si ještě vzpomněl na Václava Malinu? Leda nějaký příliš svědomitý literární historik, vyhrabávající nás zapomenuté ze starých »Lumírů« a »Světozorů« jako mamutí kosti. Mohl jsem již umříti v pokoji. A teď abych snad znovu jako ubohý začátečník o celé hodiny spánku, v našem věku tak drahocenného, byl okrádán trapným očekáváním, co zítra o mně napíše Petr nebo Pavel v té neb oné hlídce literární! Mám skoro podezření, že Vás ponukla jen bledá závist, abyste mě vyvlekl z těch tichých šťastných kruhů, kde se mluví o literárních závodech jen leda jako — smím-li užiti té parafrase Göthových slov — o bojích nápadníků presidentství v Ecuadoru nebo Guatemale.

A k tomu ještě mám se na stará kolena trmáceti po Čechách! Což nemáte dost na jednom invalidovi, panu Broučkovi? Necestoval jsem sice na měsíc a do patnáctého století, ale moje nohy ztratily již také valnou část své pružnosti a čilosti. Mám také již rád svůj pořádek a své pohodlí; bojím se také již průvanu a sterých jiných neviditelných nepřátel, ohrožujících mé drahocenné zdraví.

Co mohu já zasílati poutavého z venkovských cest? Dávno již mám za sebou léta, kdy člověk toužebně

chvátá do předu, těší se na každý nový obzor a každý příští den, poněvadž mu tam svěží obraznost maluje tisíce nových krásných věcí a zajímavých příhod, a kdy také přítomnost a blízkost představují se nám v půvabném přísvitu mladistvých illusí; já již netuším za každým révou obrostlým oknem líbeznou vílu a nečekám od kouře, vystupujícího z komínů neznámého města do večerní záplavy, pranic jiného nežli obstojnou večeři a slušný nocleh.

Život je skoro podoben výletu ke vzdálenému horstvu. Jak je to s počátku hezké! Kráčí se nám tak lehce a vesele, všechno po cestě nás poutá a zajímá, těšíme se na každou novou scenerii a s touhou hledíme k oněm modravým stráním v dáli, jimiž probělávají se věže kostelů a rozptýlené dědiny. Jaké tam budou teprve krásy! A což až dostoupíme hřebenu horstva; jaký tu asi rozkošný kraj objeví se za ním! Blahé očekávání nedává nám pociťovati únavy a svízelů, které se znenáhla dostavují na dlouhé pouti. Ale když konečně dojdeme oněch lákavých horských strání, shledáváme, že jejich dědiny nejsou krásnější než dole v kraji a co se nám z dáli jevilo jako půvabná horská údolí, to že jsou prosaické kamenité rokle. Avšak přece plahočíme se chutě do výše příkrými stezkami, pravíce si, že vyhlídka s temene v neznámý, rozkošný kraj za horami nahradí nám všechny trampoty. Tamhle už je vrchol! — Mýlili jsme se... před námi nová kamenitá stráň... nutno stoupati ještě výše. Několikrát šálí nás ještě omylné zdání... Ale teď. . ano, teď stojíme konečně na nejvyšším vrcholu horstva. Bože, jaké sklamání! Vidíme pod sebou širou, jednotvárnou rovinu, v níž není ani stopy těch krás, kterými nás vábila rozjařená obraznost. A pro to jsme se trmáceli

až sem nahoru.... Tu obracíme se bezděky nazad. A hle! tam — tam je krásy plno! Hle, ta bělavá stuha silnice, kterou jsme přišli, jak se pěkně vine lučinami a rolemi, přes pahorky a doly, mezi temnými lesy a blýskavými rybníky! Vzpomínáme na všechna krásná místečka, která jsme tam cestou spatřili, na milé zastávky a veselé příhody. A tam daleko, v modrém pozadí, ta vížka sotva znatelná — toť náš domov, tam jsou naši drazí, přátelé a známí. — Uchvacuje nás rázem stesk a touha. Ani nám nenapadá, pustiti se s hory dále na druhou stranu, do té neznámé, jednotvárné roviny. Všechno nás táhne nazad, k milému domovu. Chvatně sestupujeme nazpět a míjíme s ironickým úsměvem chodce, kteří s upocenými skráněmi a nadějně zářícími zraky drápou se jako dříve my na temeno horstva...

I já jsem již sklamán opustil vrchol života a toužebně vracím se nazpět. Budoucnost již mě nevábí žádným třpytným vnadidlem; všechny mé illuse jsou v minulosti. Chystaje se nyní z Vašeho návodu na cestu do známého kraje pod Ohří, mám dojem, jakobych se připravoval k návratu do mladých dnů.

Jako právě teď: Hledal jsem cestovní mapu Čech ve své skrovné knihovně, jejíž hlavní nectností jest nenapravitelná nepořádnost. Jistě že mi nezbude, nežli přebrat ji rub na rub a že prožluklá mapa bude právě to poslední, co vytáhnu. Ale tentokráte proti všemu nadání vypadla z první knihy, která mi přišla do ruky. Byla to bible, tištěná r. 1845, vázaná v červenavé kůži, s vyzlaceným křížem na hřbetě. Kniha ctihodná a památná, posvátná schránka nejvýznamnějších upomínek rodinných. Prázdných listů v předu a vzadu, jakož i vnitřní strany desk používáno totiž k zápiskám, tý-

kajícím se nejdůležitějších událostí v naší rodině; největší část psána jest rukou mého otce.

Maně padl můj zrak na první zápisku vzadu: »Dne 21. února 1846 narodil se syn můj... a sice ve 4 hodiny 20 minut odpoledne...«

Ten syn, prvorozený, jsem já.

A k této řadí se šestnáct podobných zápisek o narození, křtu a kmotrech; za šesti z nich zapsáno je ovšem hned úmrtí. Deset nás dorostlo, pět bratří a pět sester; ale dvě milé hlavy chybějí nyní již také do počtu našeho.

Vlhnoucím zrakem dočítám ty stručné zápisky otcovy až k poslední: »Ve středu na den sv. Václava ... 1870... narodil se nám poslední syn... Jan... Jest dítě sváteční.« Zdá se mi, že vidím otce, jak odloživ péro, zářícím okem zadíval se do vzduchu, kde viděl krásnou, skvělou budoucnost svého posledního. Vždyť trochu věřil báji o dítkách svátečních; připsalť také u jiného mého bratra: »Připomínám, že je to dítě nedělní... Dejž Bůh, aby byl šťastným a oslavil rod můj!« Nevím, zda na tomto druhém bratrovi přání otcovo zcela se vyplní; ale ubohý Jeník, ten poslední, náš Benjamín, odešel v šestnácti letech, ve svém nejkrásnějším jarním rozkvětu tam, kam již před ním navždy se odebrali otec a nejstarší sestra a kam brzy na to matka následovala svého miláčka.

V té dlouhé řadě narození a úmrtí — kolik tu vyjmenováno různých českých míst a krajin! Jako právě unrodiny úřadnické, nemající vlastní půdy a střechy, těkající za chlebem s místa na místo, kam se uráčí cizí vůli neb osudu. Na břehu Sázavy, v Pošumaví, ta blízku Ohře, u Blaníka, v údolí Brdském, na Slansku

stály rozptýlené kolébky naše, a také hroby zemřelých roztroušeny jsou po různých končinách domoviny.

Ano, konám cestu po Čechách, navštěvuji v duchu venkovské zámečky, dvorce, dědiny, tiché hřbitovy; jen že necestuji v přítomnosti, nýbrž minulým svým životem.

Pochybuji velice, bude-li Vám taková cesta vhod; ale nevím sobě rady jiné. Minulost, neodbytná, velitelská, kouzlem přemocným opásaná, stojí za mnou a neodolatelně vede mou píšící ruku. Ještě jsem nevykročil z domu a již píšu Vám z jejího donucení začátek toho cestopisu do zašlých dnů, a vím, až skutečně vyjdu Strahovskou branou a dám se po té staré říšské silnici směrem k milému Středohoří: že i pak Minulost zavěsí se na mé paty a bude mi za každým krokem našeptávati své staré zkazky.

Chcete-li mne tedy podržeti za spolupracovníka, musíte k mému cestopisu štědrým nádavkem přijmouti alespoň část mé autobiografie. Jak svrchu již naznačeno, půjde můj životopis hodně křivolakou cestou po Čechách, bude tedy skutečně zároveň jakýmsi cestopisem po různých krajinách vlasti, arci cestopisem notně zastaralým, neboť životní moje pouť začíná bezmála před půlstoletím; avšak soudím, že i taková procházka minulostí může nynější čtenářstvo zajímati, nehledě ani k tomu, že fysiognomie krajin v podstatných rysech za tu dobu valně se nezměnila a že změněné životní poměry namnoze vyrostly ze základů tehdejších.

Že ráz mého oddílu bude většinou vážný, nemůže Vám býti závadou, poněvadž jste mi pravil, že příspěvky takového rázu nevylučujete a že na to čtenářstvo již v úvodu svého díla důtklivě upozorníte. Spíše rozpakoval jsem se já, mám-li své upomínky, z nichž

mnohé jsou mi drahé a posvátné, vřaditi do knihy, jež pojati hodlá i práce lehčího zrna a směšné karikatury života. Ale pak jsem si pravil: Dejme tomu, že bys ty sám na vlastní vrub, bez jiných spolupracovníků, chtěl vydati knihu volných potulek po Čechách, zdaž bys mohl se vyhnouti místům, s nimiž jsou nerozlučně spojeny tvé nejdražší vzpomínky — zdaž bys je vyloučil jen proto, že jiná lhostejná místa uvádějí tě někdy v náladu veselou, nebo třeba i rozpustilou?! Zdali všední, strakatý rej, který nás i v životě stále obklopuje, dovede znesvětiti ten ukrytý kousek srdce našeho, kde hoří věčná lampa posvátných citů před našimi drahými vidinami a památkami? I já mám takový koutek v srdci svém a ten zůstane čist a neporušen, ať bych snad na venek po úsudku toho či onoho zavadil o tu neb onu planou formalitu společenské zvyklosti, kterouž jsem nikdy nemíval ve zvláštní úctě.

Řeknete snad — či vlastně neřeknete, nýbrž jen si pomyslíte: Inu, mohl bych zcela dobře své »Pestré cesty« zpestřiti také nějakou poutavou autobiografií; ale koho upoutá životopis Václava Maliny? Člověka, který napsal několik dávno zapomenutých povídek, který k tomu vyrostl a žil v poměrech docela obyčejných a ze všední koleje nevybočujících. A pak víme, jak se takové věci psávají: pisatel bývá přesvědčen, že není nad něho osoby zajímavější a pomilování hodnější, že každý jeho nejdrobnější rys čtenáře právě tak okouzluje jako jeho samého a že má pro celý národ velikou důležitost, kdy Vašík Malinovic dostal první kalhotky, kdy se poprvé zamiloval a t. d. A toť se rozumí, že líčí sebe s touž neskonalou pietou, s jakou blouznivý jinoch kreslívá svou milenku, že napořád skrytě i zjevně upozorňuje na své neobyčejné před-

nosti a že také své chyby, ač nezamlčí-li je naprosto, představuje spíše jako interessantní stíny, dodávající jeho profilu tím větší půvabnosti.

Na tyto nevyslovené, ale jistě myšlené námitky odpovídám: Snad nemyslíte, že mi pomátlo rozum těch několik přátelských úsudků, které za krásnější ještě doby české kritiky pochválily mou skrovnou literární činnost?! Vím zcela dobře, kdo jsem Ale nesoudím, že by své paměti směli psáti jen Rousseauové, Göthové, Tolští. I životopis nejmenšího a nejvšednějšího člověka může býti četbou užitečnou pro ostatní; v každém mohou poznati také část své vlastní bytosti a odlesk obecného ruchu současného.

Snad přispějou tudíž i mé skrovné memoiry některou měrou ku poznání příčin a zárodků, z nichž se vyvinul nynější duchový život staršího pokolení českého.

Neučiním sice veřejnou generální zpověď všech svých hříchů, ale nechci také svou podobiznu zvlášť okrašlovati a stavěti v nejpříznivější světlo. Ostatně, půjde tu jen o podobiznu chlapeckou a leda ještě jinošskou (neskončí-li celé Vaše pochybné podniknutí dříve, než se mé paměti vyzují z dětských střevíců) — nynější má podoba by ovšem potřebovala notné dávky kosmetických prostředků a nevím, byla-li by všechna kosmetika co platna.

Zaběhnu-li někde do podobných malicherností, jakou je na příklad svrchu ta hodina a minuta mého narození, nestane se to snad z ješitného domnění, že nabývají významu mou osobností — bylo by to arci směšné! Ale jisté míry takových bezvýznamných podrobností užil bych, za účelem větší životnosti, i v lí-

čení kterékoli figury povídkové a v životopise mají právě tak své místo, jako nákrčník nebo třeba knoflíky kabátu na malované podobizně.

Avšak již čas, abych nechal omluv a dal se konečně na cestu. Nuže: Ku předu! Ku předu! či vlastně Nazpět! Nazpět!

II.

V jitřních mlhách života.

Ano, jako v husté jitřní mlze tratí se mé paměti první čtyři roky života. Jen několika málo trhlinami míhají se polozřetelné úryvky obrázků. Hle, tu je asi první, nejstarší:

Sedím na stole, malý hošík, proti jinému děcku asi stejného věku. Oba jsme nazí; snad nás právě svlékli do koupele. Ale to druhé děcko není mým bratrem; je to klouče cizí, neznámé. Jeho podoba mizí většinou v neurčitu; rozeznávám pouze běl oblých ramének a zvláště vínek hustých, krásných světlých kučer na jeho hlavě. I cos jako šňůrka červených nebo modrých korálků kmitá nejasně s jeho hrdla. Jak jsme se dostali spolu na ten stůl, kde to bylo, kdo byl ještě přítomen, co se dělo dále — vše to je zahaleno šerem neproniknutelným; jenom ten útržek chvilkového obrazu zachytil se v mé paměti. Proč utkvěl v ní z tolika jiných dětských dojmů a příhod právě tento nicotný, nepatrný výjev? Učinil na mne onen kučeravý hošík tak mocný dojem či byl to jeden z oněch zvláštních záblesků sebevědomí, tehdáž ve mně teprv se probouzejícího, které nám nějakou chvíli, nějakou místnost a situaci, třeba zcela bezvýznamnou, osvětlují tak inten-

sivně, že po mnohých letech zřetelně předstupuje před náš duševní zrak?

Stává se to i v jinošském a mužném věku. Dlouhé řady dní klesají beze stopy v nepaměť. Pak vyruší nás nějaký zvláštní dojem, nějaká rozčilující událost z obyčejného chodu a zaryje se do naší paměti i se všemi o sobě lhostejnými okolnostmi, které s ní souvisely. Ale někdy utkví nám v upomínkách i nějaká chvíle zcela bezvýznamná. Každý zná zajisté z vlastní zkušenosti dosti takových příkladů. Seděl jsem jednou — bude tomu asi patnáct roků — v předpokoji obchodního soudu. Byl jsem tehdy ještě advokátním koncipientem a toho dne měli jsme nějaké stání, stání zcela obyčejné, jež nevyžadovalo žádných zvláštních příprav. Nedbale pročítal jsem akta před sebou Ale pojednou zvedl jsem hlavu a zadíval se kolem. Bylo mi, jako bych se probouzel ze sna k jasnému vědomí, jakoby předcházející dni, měsíce, léta obvyklých prací v kanceláři i domácích zaměstnání a zábav byla bývala bezmyšlenkovým, mechanickým chodem stroje a jako bych si teprve v této chvíli uvědomoval, že jsem, že myslím, cítím, žiju. Veliký problém života, světa rázem vynořil se přede mnou a naplnil mne téměř hrůzou. Co jsem? Proč jsem? Co jsou ty zjevy kolem? Co činím na světě?... Všechny ty otázky probleskly mi hlavou. A pojednou bylo mi všechno vůkol jako nové a cizí, ten stůl přede mnou, to péro — proč to je takové? A ty papíry s těmi černými klikyháky — co mi po nich? K čemu se zabývám malichernými formalitami malicherného cizího sporu? I ti známí koncipienti kolem stolu připadali mi tak zvláštně, jako bych je teprve dnes jasně poznával; neviděl jsem v nich sympatické, protivné nebo lhostejné kollegy z denního všedního

styku, nýbrž zjevy stejně záhadné, jako jsem byl sobě já sám... Ta chvíle náhlého ostrého uvědomění sebe a světa zašlehla jen jako přeletavý blesk, ale cítil jsem, že na ni nezapomenu nikdy. A skutečně mám ji po tolika letech zřetelně před sebou, i s tou střízlivou soudní světnicí, s vířivým prachem ve zlaté prouze světla, padajícího oknem na podlahu, i s tvářemi těch koncipientů a klientů. — —

Než, vrátím se do mlh prvního dětství. Hle, druhý osamělý obrázek, který z nich prokmitává. Nejasně vidím jakési staré stavení; před ním stojí vůz s koňmi. Na něm je složena směs nábytku a peřin, v nichž jsem uveleben také já, malý klučina. Mám radost z toho všeho a že pojedu někam daleko. Na zápraží stojí stará ženština dobrotivého, vrásčitého obličeje, v prostém venkovském oděvu a suchýma scvrklýma rukama podává mi vzhůru ošatku s křížalami, jichž si nabírám plné hrsti.

Patrně výjev z některého našeho stěhování. Odkud a kam, nevím Procestoval jsem pěkný kus domoviny již v nejprvnějších dobách svého života. Asi dva měsíce stár, putoval jsem již v náručí matčině ze svého rodiště u Sázavy k jejím rodičům do Středohoří a po měsíci odtud za otcem k Šumavě; dvě léta na to stěhovali jsme se zase do rodiště otcova pod Ohří, následujícího roku nazpět k Sázavě a po devíti měsících již zase do krajiny mezi Benešovem a Vlašimí.

Ale kromě onoho kučeravého klučiny a stařenky s křížalami zachytila se v mé paměti z té čtyřleté doby jen ještě následující dětinská ceta.

Bylo to v O*, vesničce a malém panství se zámkem nedaleko Sázavy. V zámku tom jsem se narodil a když tam otec můj v letech 1849 a 1850 podruhé

správcoval, hrával jsem si jako čtyřletý hošík s malými syny majetníka panství dra. Č., známého horlivého vlastence, před lety již zemřelého. I pamatuji se, že mne jednou zavedli do pokoje, v němž leželo množství hraček. Byl jsem všecek oslněn tím pestrým bohatstvím a zvláště jedna hračka jevila se mi jako pravý div: veliký, pěkně pomalovaný mlýn z lepenky s pohyblivým kolem, kteréž se otáčelo, když se sypal shora dovnitř písek otevřeným komínem. Z trvalosti té upomínky možno souditi, jak jsem asi záviděl majetníku toho zázraku a co bych byl dal za onen báječný mlýn.

Naším přesídlením z O. na panství barona *** za Benešovem vstupuje mé dětství do nové fáse Byl jsem tehdáž čtyři roky a dva měsíce stár. Husté mlhy, které předcházející dobu v mé paměti zahalují, začínají zde řídnouti.

Ony tři nepatrné, matné obrázky mých prvních upomínek vznášejí se takořka ve vzduchu; ze scenerie okolní nezachovala se téměř žádná stopa. Ale zde již začínají, ač slabě a kuse, vynikati některé obrysy okolí. Prozelenává se nějaká louka, probleskuje nějaký rybník; za ním vidím nejasně nějaké chaloupky a před ním položřetelně míhá se dvůr s hospodářskými staveními a jednopatrovým domem. Rozeznávám dřevěné schody, vedoucí k našemu obydlí v prvním patře; zdá se mi, že vidím nějaké padací dvéře, jimiž se tyto schody nahoře uzavíraly, síňku cihlami dlážděnou a dvéře do dvou nebo tří pokojíků. I vnitřek jednoho z nich — naší malé, útulné ložnice dětské — jakoby se chtěl proklubati z mlhy...

Ale nejurčitěji jeví se mi kus prostoru venku před vraty dvoru a domem; tam spatřuji malé kopečky písku, chudou trávu, chumáče lopuchy a blínu, jakož

i hojné rozptýlené kameny, kteréž jsme se sestrou dychtivě zdvihali, hledajíce pod nimi rozličnou drobnou havěť. Dešťovky, brouci, žabky, stonožky — všechno nám bylo vítáno a neštítili jsme se ničeho. Tento kousek země byl nám celý malosvět, kde každý bodlák měl pro nás veliký význam a kde také kouzlo jarní přírody poprvé zajalo mé dětské srdce sněhobílými a zarůžovělými květy chudobek v čerstvě zelené trávě.

Tím jsou vyčerpány mé první místopisné upomínky, k nimž mohu leda ještě přidati kvakot žab z blízkého rybníka, provázený někdy za teplých večerů tichou hudbou chroustů, bzučících šerým vzduchem, ducajících na stěny domu a padajících k zemi. Tyto zvuky jsou nerozlučně spojeny s mými upomínkami na J . . . ský dvůr.

Ještě chudší je výtěžek příhod z této doby. Událost pro mne nejdůležitější byla, když jednou čeledín chytil vlaštovku, která do síňky našeho bytu zabloudila. Vzpomínám živě na radostné vzrušení, s jakým jsem v obdivu pozoroval její temná křídla s modravým nádechem kovového lesku a její vidlicovitý ocas; vzpomínám dále, že jsem se s ní rozloučil s lítostí sice, ale bez reptání, když mi otec pravil, že by v zajetí steskem zahynula a že jest hřích ubližovati těmto dobrým, milým ptákům. Pohlížel jsem od té chvíle na vlaštovky se zbožnou téměř úctou.

Pak si vzpomínám na jednu holčici z chaloupky za rybníkem, která mne z neznámých příčin nenáviděla a kde mohla zlobila. Byla trochu větší nežli já, hbitá jako ještěřice a dosud vidím před sebou její zlomyslně svítící očka a bílé zuby, které na mne tak ráda v potupném úsměšku cenila; jednou rozdráždila mne svými posunky a přezdívkami tou měrou, že jsem popadl

vidle na dvoře ležící a v zuřivém hněvu ji pronásledoval až k chaloupce s křikem, že ji probodnu.

Hle, veliké události dětských let! Raději bych věru vymýšlel nějaké zajímavější věci, ale chci-li zůstati věren pravdě, musí čtenář vzíti za vděk tím nefalšovaným dětinstvím, které se mi navždy zarylo do paměti, kdežto bych bez pozdějšího vypravování mých rodičů nic nevěděl o tom, že se mi v J. narodila druhá sestřička a po devíti měsících zemřela. Žádná stopa v mé paměti po ní, po její nemoci a smrti, po obřadech pohřebních! Ještě že jako ze sna pamatuji, kterak jednou matka, jdouc pokojem, z nenadání ve mdlobách na podlahu klesla, kterak na pokřik nás dětí otec s jinými lidmi přichvátal a jak ji teprv po dlouhé době vzkřísili. V prvních letech manželství mívala matka častěji takové záchvaty mdlob.

Otec brával mne někdy také s sebou do blízkého S...ova, kde bylo sídlo jeho chlebodárce, barona ***. Zámeček S...ovský zajal mě hned o první návštěvě pohádkovým kouzlem; vždyť mi tam otec ukázal na dvoře báječně krásného, velikého ptáka, který uměl svůj ocas rozpínati v nádherné kolo pestroskvoucích per, tvořících odtud nejvzácnější hříčku mé dětské obraznosti. Paví péro nesmělo nikdy scházeti mezi ozdobami líbezných princezen, jejichž podoby vzdušné jsem v duchu vídal před sebou, naslouchaje báchorkám o kouzelných zahradách a zakletých zámcích. — A ten zámeček S...ovský připadal mi skoro jako takové báchorkové sídlo. U porovnání s naším skrovným bytem a zařízením jevil se mi v jeho komnatách pohádkový přepych. I jeho obyvatelé zdáli se mi bytostmi z jiného světa. S pocitem smíšeným z uctivé bázně a blaha vzíral jsem k paním krásně ustrojeným,

mocným vílám, které se s laskavým oslovením ke mně skláněly, a malé baronesky byly pro mne drobnými princeznami v té říši divů.

Zvláště silným dojmem utkvěl mi v paměti jeden štědrý večer, který jsem tam s rodiči ztrávil. Dosud třepetá se přede mnou spousta světel a třpytných pamlsků, jimiž zářil ohromný strom vánoční, sáhající až ke stropu komnaty. Ba, zřetelně vidím dosud i jednu z četných hraček, které štědrý Ježíšek dítkám baronovým a tuším i mně a mojí malé sestře přinesl: byla to trpasličí kuchyně s množstvím již hotových pečení, paštik a nákypů, které měly tu jedinou vadu, že byly dřevěné právě jako ty krásně pomalované talířky, na nichž vábily k lukullským hodům. Že mi právě tato dívčí hříčka v paměti uvázla, stalo se asi tím, že její majitelka, jedna z malých baronesek, onoho večera svým zjevem a družným chováním nejvíce mne okouzlila.

Dozvuky předcházejících bouřlivých dějů politických, jejichž čerstvá památka i svěží stopy tehdáž — v letech 1850 až 1852 — ještě živě zajímaly všechny mysli, hlásí se také v mých prvních dětských upomínkách. Baron, ohnivý a nadšený národovec, měl vynikající účastenství v událostech roku osmačtyřicátého a pykal za to stodenním vězením na Hradčanech. A poněvadž můj otec byl stejného smýšlení, zapřádali spolu často živé politické rozhovory, v nichž ozývaly se upomínky z onoho památného roku a trpké stesky na poměry přítomné. Slova »Svornost«, »Slovanská lípa«, »konstituce«, »oktrojírka«, »Jelačič«, »Havlíček« a jiná podobná těsně sdružila se s mou dětskou myslí; ovšem spojoval jsem s nimi toliko nejasné představy jakýchsi neobyčejných, vzdálených věcí, jejichž důležitost jsem

oceňoval pouze dle živosti, s jakou o nich baron a můj otec rozmlouvali, časem hlasy své opatrně přitlumujíce.

Ostatně, baron byl nejen vlastencem, nýbrž i českým spisovatelem. Bylo-li již jméno šlechtické vzácností na českém Parnase, oslňovaly k tomu jeho knihy veršů čtenářstvo i neobyčejně nádhernou, v pravdě aristokratickou úpravou, jakou se tehdy nemohla honositi žádná kniha domácí. Soudím, že jeho hospodářské konference s mým otcem o próse polí a chlévů častokráte se měnívaly v poetické besedy, při nichž býval pan baron zaníceným předčítatelem a můj otec posluchačem tak vděčným a posuzovatelem tak příznivým, jakým jen může býti hospodářský úředník vůči své vrchnosti. Asi dvacet let později vypravoval mi někdo o jakési besídce v zámeckém sadě S... ském, které prý se ještě v tu dobu žádný z hostí baronových nedovedl vyhnouti; zaváděl ť prý každého návštěvníka do sadu a jako všechny cesty do Říma, vedly tam všechny stezky k dotčené besídce, v níž na stolku ležela vždy otevřená, krásně vázaná zápisní kniha, důvěrnice baronova ve šťastných chvilkách básnického tvoření. Ať je to již pouhý klep nebo pravda — myslím, že by nám sport českého básnění nebo třeba i veršotepectví u domácí šlechty byl sympatičtější nežli všechny její sporty nynější.

O básnické činnosti baronově nezachoval jsem si z této dětské doby žádných upomínek; teprve trochu později, když mne začala zajímati otcova knihovna, obdivoval jsem se často jeho veršům, arci jen zevnější jejich stránce, totiž tiskařské a knihařské úpravě vskutku nádherné. Ani osobnost jeho z oné doby, kdy byl v nejlepším květu mužném, neutkvěla mi v paměti ze sku-

tečnosti; za to znal jsem ji později dobře z vyobrazení účastníků Slovanského sjezdu, které visívalo v naší domácnosti a na němž byl vypodobněn, stoje na kraji s jedné strany, s šavlí po boku, v malebném kroji Svornosti.

Na sklonku otcova pobytu v J. stal jsem se přespolním členem rodiny. Byl totiž čas, abych začal navštěvovati školu. Ale v J. samém školy nebylo a v nejbližším okolí bezpochyby žádná otci se nelíbila; proto dal mne až do městečka P . . . . . ic, asi dvě hodiny vzdáleného, kdež byla škola lepší a kde farářoval P. J . . . e, s nímž byl tuším otec spřátelen a kterého snad také pokládal za dobrého pedagoga. Tak si alespoň vysvětluju opatření, které bylo dosti nákladné, poněvadž naši museli za mne v P . . . . . icích platiti byt a stravu; ale kde šlo o naše vychování a vzdělání, nelitoval otec nikdy žádných obětí. Bydlel jsem tam u jednoho krejčího a na prázdné dni putovával jsem prý domů na zádech poklasného, kterého rodiče pro mne posílali

Místopisných upomínek mám také z P . . . . . ic pramálo. Určitěji pamatuji se toliko na byt mých stravovatelů, proti jehož oknům pod malým kopcem ležela hospoda; nejasně připomínám si faru a ještě nejasněji školu.

Byt mých stravovatelů skládal se tuším jen z jedné světnice s okny proti oné hospodě a z dílny vzadu. Zařízení světnice bylo prosté; pamatuji se pouze na dvě veliké, k sobě přistavené postele pana mistra a paní mistrové, kde jsem někdy spával uprostřed obou, při čemž se mi nepěkně zapsaly do paměti postranice sdružených postelí, kteréž tvrdými svými hranami leckdy můj noční odpočinek činily málo pohodlným Kromě toho připomínám si zaprášené květiny v oknech

a nade dveřmi jarmareční obrázek tří nahých gracií, které však byly málo graciósní.

V zadním kumbálku zdržovali jsme se tuším nejvíce. Hrával jsem si tu rád s různobarevnými tkalounky, s odstřižky látek a jinými odpadky krejčovského díla. Hlavního však významu nabývala pro mne tato místnost z večera, kdy při mrkavém světle lampičky nebo lojové svíčky moji domácí s tovaryši nebo i s nějakým hostem ze sousedství bavili se všelikými klepy a historkami, zvláště pak rádi povídačkami o strašidlech a zjeveních. Dosud utkvěly mi v paměti některé ty historky o dušičkách zakletých do všeho možného, i do kolejí vozových, kde prý jeden z vypravovatelů za noční jízdy pustou krajinou zřetelně slyšel jejich vzdychání a bědování, o hrozném vidění jiného v nějaké staré farní chodbě se sochami apoštolů, o znameních při smrti různých osob, o zjeveních duchů a podobných věcech. Naslouchal jsem vždy skoro bez dechu, stopuje napjatě každý posuněk ve vážné tváři vyprávějících a časem bázlivě pohlížeje do tmavých koutů chatrně osvětleného kumbálku nebo na jeho stěny, kde se rysovaly dlouhé fantastické stíny osob, sedících kolem stolu. Býval jsem pak rád, když mne manželský párek vzal na noc mezi sebe, nechťsi mne tu hrany postranic sebe více tlačily.

Poněvadž se nepamatuju, že by mi dříve rodiče neb jiní lidé takové strašidelné historky doma byli vypravovali, domnívám se, že v dusném, pověrčivostí nasyceném ovzduší tohoto kumbálku byl položen první základ, k jedné stránce mé mladé bytosti, která mne ještě v dospělejších letech dlouho obtěžovala; byla to veliká bázeň před vybájeným světem přízraků a příšer. Otec snažil se usilovně vymýtit ji domluvami a poučováním; věřil jsem slovům jeho úplně — ale nic na plat!

V šeru a samotě přepadala mne vždy znovu nepřekonatelná úzkost: cosi pohybovalo se děsivě ve tmě, cosi sahalo na mne neviditelnými ledovými prsty — a zděšen prchal jsem ku světlu a lidem.

Přiznávám se, že ještě jako veliký student zakusil jsem následkem této slabosti mnohou trapnou, ba věru hrůzyplnou noc. Můj otec byl tehdy již hospodářským ředitelem ve V. a měl byt v přízemí tamějšího zámku, stojícího trochu opodál od městyse, vedle kostela, který je obklopen hřbitovem. Ohrada hřbitovní jest arci na straně k zámku zakryta bujným křovím a stromovím parku. Když jsem přijížděl na prázdniny, spával jsem někdy s mladším bratrem nebo i samoten v jednom pokojíku prvního patra, kteréž obsahovalo komnaty určené pro naši kněžskou vrchnost. Jeden větší pokoj byl upraven za kapli. Ale poněvadž vrchnost jen velmi zřídka a pouze na krátký čas přijížděla, zůstávalo první patro téměř po celý rok neobydleno až na jeden pokoj, kde míval byt hospodářský příruči, a naši dotčenou studentskou ložnici.

Tento nocleh býval mi rušivým stínem v radostné záři prázdnin. Když jsem po večeři a milém hovoru s rodiči a sourozenci z veselé, útulné jídelny se světlem v ruce kráčel kuchyní a dolejší chodbou k zadním schodům, skličoval mne pokaždé tísnivý, omrazující pocit. Stoupali jsme sami s bratrem po vrzavých dřevěných schodech vzhůru do hořejší chodby jednoho postranního křídla, minuli jsme tu pokoj příručího, který obyčejně ještě nebýval nahoře, i jiné místnosti a zahnuli do dlouhé chodby, táhnoucí se celou průčelní stranou prvního patra kolem vrchnostenských pokojů a kaple až k hořejší příční chodbě druhého křídla zámku. V rohu, kde se obě poslední chodby

stýkaly, byla naše ferialní ložnice. Dveřmi, nad nimiž visel starý, sešlý obraz korunované bohorodičky v brokátovém španělském plášti a s korunovaným Ježíškem na ruce, vcházelo se do prázdné předsíňky, z níž na levo vedly dvéře do našeho pokojíčku a na pravo do většího pokoje, neobydleného, v němž stála pouze prázdná staromodní postel zvláštního tvaru. Neměla noh, spočívajíc svými vysokými, černě natřenými pelestmi a postranicemi přímo na podlaze; v rozích byla ozdobena sloupci s koulemi, rovněž černě natřenými. Povídalo se, že v této komnatě a v této posteli zemřel za svého pobytu ve V. jeden »milostpán«, jehož jménem komnata odtud nazývána. Její průčelní okna byla obrácena proti kostelu a hřbitovu.

Již chůze dlouhými hořejšími chodbami bývala neveselá. Naše kroky rozléhaly se dunivě v hlubokém tichu pustého a prázdného patra a svíčka v mé ruce vrhala plaché, fantastické svity do tmavých koutů, na řadu oken, vedoucích na dvůr a opatřených starými dřevěnými žaluziemi, na vetché obrazy, rozvěšené po chodbě, z nichž nejasně shlížely bledé tváře svatých nebo starodávných podobizen s pudrovanými vlásenkami. Nejhůře bývalo za vichřivých a bouřlivých nocí; tu měnil se hrobový klid opuštěného patra v neveselou směsici divných zvuků: s hučením a stenáním vichřice z venčí mísil se klapot dřevěných žaluzií, šelest obrazů, pohybujících se průvanem, a vrzot nepřiléhavých starých dveří.

Uzamkl jsem vždy za sebou pečlivě dvéře naší ložnice a ulehnuv, buď jsem se hned chystal ke spaní nebo se ještě zabral do nějaké knihy. Bratr usnul obyčejně tvrdým spánkem, sotva že se do postele položil. Dokud hořela svíčka, bylo ještě dobře. Ale když

jsem ji zhasil, spustila čilá fantasie své neblahé reje. Znenáhla začaly se vynořovati před mým duševním zrakem rozličné tísnivé a děsivé představy; z povídaček a pověstí, které jsem kdy slýchal, z knih, které jsem kdy četl, rojily se nestvůrné a příšerné podoby, jež rozčilená obraznost měnila a kombinovala v neunavné, horečné činnosti. Marně vzpřičoval se proti ní rozum, marně představoval mi lichost těch pověrečných výtvorů a směšnost mé bázně. Černokněžka fantasie neustávala ve své děsivé práci a bázlivě napjatý sluch byl jí ochotným famulusem. Slyš! Něco chodí tiše pokojem... Rychle otevřel jsem oči a rozhlédl se po ložnici. S temnem zápasilo tu bledé světlo měsíční. Nikde ničeho. Zadíval jsem se na dvéře. Za nimi je úzká síňka, pak onen prázdný pokoj s velikou, divnou postelí, na níž kdysi odpočívala mrtvola... A z oken toho pokoje je viděti na blízký hřbitov... Něco zašustilo jako v oné komnatě... blíží se to předsíňkou... šustí to již u našich dveří... Povypjal jsem hlavu a zbystřil sluch. Ne, není to nic. Pouhý přelud!

A zase hluboké ticho. Ba, nikoli. Jeden zvuk bylo tu slyšeti téměř stále v tišině noční. Na rozsáhlé půdě zámku válely se tu a tam v koutech sežloutlé a zaprášené balíky starých hospodářských účtů a jiných odhozených papírů vedle roztrhaných starých obrazů a různého haraburdí. Myši, zabývající se tou veteší, byly asi původkyněmi onoho zvuku. Znělo to jako tiché přecházení, šustění roucha, chrastění, vrzání a vzdychání. Jistě vznikla odtud i pověst, že bývá v zámku za noci slyšeti obracení listů neviditelné knihy neviditelnou rukou. Sama moje matka jistila, že slýchala nejednou v noci, jakoby ve vedlejším pokoji někdo pomalu obracel list za listem v nějaké veliké knize a když byl

hotov, tu jakoby knihou buchl a začal obraceti znovu listy nazpátek. »Snad nějaký zemřelý důchodní, který hledá po smrti nějakou chybu v účtech!« myslíval jsem si leckdy s úsměvem.

Ale v tom pokojíku nahoře nebývalo mi do smíchu. Rozrušená fantasie přidávala těm tichým zvukům tak divný ráz, že jsem si je nedovedl vysvětliti pouhým šukáním myší, přenášela ty šelesty a vzdechy do předsíňky, do naší ložnice, přímo k mé posteli. Tyto tajemné ševely byly někdy opravdu horší, nežli když za bouřlivých nocí průvan chodbami řádil, klapaje, vrzaje a skřípaje žaluziemi, dveřmi a obrazy. Jednou za takové noci vyděsil mě náhlý nehorázný třesk z postele; probudil jsem bratra, rozsvítil svíčku a po delším váhání, když venku kromě zvuků vichřice nic podezřelého dále se neozývalo, vyhlédli jsme opatrně do předsíňky Shledali jsme, že vítr její chatrné dvéře dokořán otevřel, a spatřili jsme, kterak venku v dlouhé chodbě staré obrazy prudkým vanem sebou zmítaly a klátily jako posedlé.

Hlučné zábavy »pana Větrovského« v zámku V—ském zplodily asi druhou tamější pověst o nočním řinčení řetězů, s nimiž prý bezhlavá postava, nesoucí svou hlavu pod paží, po chodbách obchází. Této pověsti smával jsem se již jako chlapec, a také »bílá paní«, jíž zámek náš, ač byl vystavěn snad teprve v minulém století, právě tak se honosil jako všechny staré zámky po Čechách, pramálo mi imponovala, ač vrátný přísahal, že se jednou mihla po stěně temné chodby kolem něho jako bílý stín.

Uvedená místní strašidla nikterak mě neděsila. Ba, možno říci, že vůbec žádná určitě ohraničená, jednotlivá představa mou chorobně rozčilenou fantasii ne-

zaujímala, nýbrž spíše míhavá směs překotně se stíhajících a navzájem se zastiňujících děsivých pomyslů, ba ještě spíše úzkost před něčím zcela neurčitým a neznámým, hrozícím z toho tajemného šera a ticha čiré samoty. Byl to jakýsi horror vacui. I později, kdy vyspělejší rozum s pohrdáním a posměchem odmítal všelikou pověru, nemohl jsem se ubrániti strachu před tím neznámým hrozným, co se může státi, co je snad již na blízku, co snad v příštím okamžiku svým objevením promění v led moji krev. Ještě později vtělila se část toho neurčitého děsu v podobu méně fantastickou: v představu zlodějů a lupičů. Za n é paměti vloupala se již jednou celá společnost zlodějů, v obličeji začerněných a také zbraněmi opatřených, do našeho zámku, dobývala se k důchodnímu a hrozila smrtí služkám, které probudivše se šramotem, začaly volati o pomoc; konečně vyburcováni však také jiní obyvatelé přízemí zámeckého, a nezvaní noční hosté poradili se s Vaňkem. V obci samé byla jedna rodina, jejíž mužští členové svými častými, odvážnými výpravami po cizím majetku byli postrachem širého okolí. Ti stali se nevědomky mými nočními můrami. Vždy mi napadlo, že snad právě dnes chystají výpravu do zámku a to přímo do mé ložnice. Nadarmo jsem si domlouval, že by zajisté spíše navštívili důchodního dole nebo naši spižírnu, nežli první patro s prázdnými nebo jenom nábytkem opatřenými panskými pokoji, neřku-li náš chudý studentský pokojík. Nic naplat! Chorobně čilá obraznost malovala mi je jako divé netvory, prahnoucí bez rozmyslu po lidské krvi. Bystřil jsem sluch v napjatém, úzkostlivém očekávání. Něco zašelestilo v chodbě — již jdou — již slyším jejich šepot — někdo sahá na kliku — vztyčuju se, naslouchám dlouho s utajeným

dechem a prudce bušícím srdcem — ne, byl to klam. Ale teď — ten šramot u okna — někdo přistavuje žebřík — již chrupají příčle pod stoupající nohou — Někdy probudil jsem bratra, ale ten jedva že pozdvihl hlavu, již obrátil se zase na druhou stranu a spal dále tvrdým spánkem dětství. A což když jsem neměl ani bratra na blízku, když jsem noclehoval nahoře sám! Tu myslíval jsem leckdy, že nesnesu déle toho strašného napjetí, a umiňoval jsem si, že ráno otci ke všemu se přiznám a že si vymohu, abych mohl spáti v některém pokoji dole...

S tím předsevzetím jsem konečně usínal, ale když jsem ráno procitl, byly všechny noční útrapy rázem zapomenuty jako těžký, ošklivý sen. Slunce svítilo vesele do pokojíku, nyní tak útulného, a zvalo mě ven k radostným hrám a zábavám prázdnin. I na dlouhé chodbě, kam padaly zlaté proužky ranního světla štěrbinami dřevěných, zelených žaluzií, bylo veselo a ty staré podobizny po stěnách jakoby se na mne přívětivě usmívaly z pod svých pudrovaných příčesek. Za dne pak mi ani nenapadlo noční předsevzetí a když z večera na mysli vytanulo, netroufal jsem si uskutečniti je; vždyť by byla hanba přiznati se k pošetilému dětinskému strachu a stržil bych leda zasloužený posměch.

Nuže, nyní přiznávám se bez ostychu k té slabosti dávno minulých let, kteráž asi přemnohým mladým bytostem právě jako mně působila a působí za podobných okolností dosti trapných okamžiků, které si pak střízlivější fantasie dospělého člověka ztěžka již dovede vyobraziti. Jsem přesvědčen, že snad každý v době svého dětství prožil alespoň část duševního života středověku, alespoň část té pověrečné hrůzy

před tajemným světem nadpřirozeným a té bázně bezbranného nevolníka před zlovůlí sveřepých tyranů — vzpomeňme si jen, kolik hodin neskonalé úzkosti nám způsobil leckterý šosácký pedant professor, jenž se svým strašným katalogem a s ukrutnou svojí tužkou dosud nejednou jako upír nás mučívá v těžkých snech...

Ale kam jsem se dostal z krejčovského kumbálku v P... cích! Ovšem, jeho strašidelné večerní besedy způsobily mi už tehdy jednu neblahou noc. Byla toho dne taneční zábava v protějším hostinci. Z rozličných známek vytušil jsem, že se jí hodlají účastniti všichni moji domácí. Prohlásil jsem rozhodně, že samoten doma nezůstanu. Paní mistrová ulehla tedy na oko vedle mne ku spaní, ale když jsem se v noci probudil, neozval se nikdo na mé volání. Byl jsem v bytě sám. Rázem uchvátil mne ohromný, šílený strach: ze všech koutů tmavé, hrobově tiché světnice vylézaly příšerné stíny a hrnuly se na mne. S křikem pádil jsem ke dveřím a shledav, že jsou zamčeny, bez rozmyslu vyrazil jsem oknem, nedbaje bolesti v rukou, zraněných střepinami rozbitého skla. V pouhé košili, jak jsem vyskočil z postele, potřísněn krví na rukou a snad i v obličeji objevil jsem se vyděšen a prudkým během udýchán uprostřed tančících v hostinci, k malé asi radosti mých stravovatelů.

Podoba lidí, s nimiž jsem se v P....cích stýkal, nezachovala se v mé paměti. I jediný tehdejší soudruh, na kterého se trochu pamatuji, zůstavil mi toliko neurčitou vzpomínku, že mi nebyl hrubě sympatickým ani svou povahou, ani svým zevnějškem. Nesdružil nás tedy přátelský souzvuk, nýbrž pouze nahodilé okolnosti. Byl mi zjevem jaksi cizorodým; tuším, že měl

způsoby a nezpůsoby dětí po městsku vychovaných, které mi tehdáž a ještě dlouho později bývaly proti mysli. Že byl náchylen k rozpustilosti, vypravuje mi dosud stopa poranění na levé ruce, jež mi způsobil svou divokostí při jednom našem společném pošetilém kousku.

Konečně víže se jedna moje P..... cká upomínka k panu faráři, jehož podobu si také marně přivolávám do paměti. Vím jen, že k vánocům s velikou zálibou a pílí vlastnoručně zhotovil velkolepý Betlém z lepenkových, pěkně pomalovaných figur, domů a stromů. Pro nás děti byl to arci div světa. Ty domy vypadaly skoro jako skutečné a byly tak veliké, že se mi zdálo: býti jen o poznání menším, mohl bys jejich dveřmi, které se také daly otvírati, pohodlně vstoupiti do jejich nitra. Když mne otec po vánocích do P.... ic přivezl a faru se mnou navštívil, uvedl jej pan farář také do pokoje, kde měl rozestaveno své lepenkové báječné město. Oslňující a okouzlující dojem, jaký na mne učinilo, obrážel se bezpochyby v mém vzezření tak výmluvně, že vyrábitel mistrovského díla odměnil se mi královským darem: dal mi celý jeden betlemský dům, ovšem jeden z nejmenších, ale přece jednopatrový, s překrásně červenou střechou, s komínem a velmi slušnými okny a dveřmi. Učinil mne pro tento den nejšťastnějším smrtelníkem. Odnášel jsem si svůj dům pod paží s pýchou pravého novopečeného pana domácího a pociťoval jsem jistě větší radost, než jakou bych nyní měl z nenadálého vlastnictví nejpěknější skutečné villy.

Tím se chýlí mé skrovné upomínky z krajiny Benešovské a z nejprvnější doby mého dětství až asi do 6. roku ke konci. Na sklonku r. 1852 nebo začátkem

r. 1853 přijal můj otec výhodnější místo za správce na statku L... ském u Berouna. Stěhujíce se tam, učinili jsme polední zastávku v hostinci Dnespeckém, a božská polévka, kterou nás tam vyčastovali, polévka, jakou jsem potom již nikdy nejedl a do smrti jísti nebudu — vždyť znáte ty nedostižné gastronomické zázraky z dětských let —, představuje mou poslední, právě dětinskou upomínku z Posázaví.

III.

Krásný máj mých rodičů.

Dosud zaznamenal jsem po většině jen ty nepatrné drobty, které mi zachovala vlastní paměť z mého dětství asi do šestého či sedmého roku. Nyní chci osvětliti některými paprsky onu první dobu života, která je v paměti mé zahalena mlhou neproniknutelnou, a doplniti poněkud i pozdější vzpomínky z vypravování mých rodičů a z rozličných dopisů, které si moje matka od svých dívčích let pečlivě uschovávala. Našel jsem jich po její smrti silnou vrstvu, částečně dle dopisovatelů a doby roztříděných a spořádaných. Téměř jako svatokrádež připadalo mi, když jsem rozvazoval vybledlé stužky, jimiž balíčky těch drahých listů ovázala, a když jsem je pročítal, nejednou vlhly mé oči hlubokým pohnutím. Jen s ostychem dávám v tyto relikvie, pro mne posvátné, nahlédnouti lhostejným zrakům cizím; ale v hloubi duše slyším tichý hlas, abych nedal tomu kusu drahých životů setlíti s těmito listy, klesnouti navždy beze stopy v propasť zapomenutí.

*

Hle, zde vrstva nejstarších, sežloutlých dopisů jako závěj opadalého podzimního listí. Kdysi zářily jako čerstvě rozpuklé lupeny bílé růže a dosud zachovalo se v nich trochu májové vůně. Pozdravuje mne z nich dávno uvadlé životní jaro dvou milovaných bytostí — jaro, jehož krásný květ byl i původem mého života.

Za Třebenicemi, v rozkošné kotlině našeho Středohoří, podobající se jedinému ovocnému sadu a kolkol obstoupené malebnými vrchy, s nichž tu a tam vážně shlédá romantická sřícenina — v této půvabné dolině ční uprostřed nevysoká skála s posledním zbytkem starého rytířského sídla: kulatou, věky sešedivělou a zvětralou, střechy již dávno zbavenou věží. A pod ní tulí se ke skalce novější zámek prosté výstavnosti, sloužící jen za obydlí úřadnictvu zdejšího hraběcího statku. Krajina leží již v obvodu německého živlu, ačkoliv jména hor, potoků, vesnic, ba i jednotlivých rolí na každém kroku ti připomínají, že stojíš na půdě snad ještě nedávno ryze české. Zámek s dvorem jmenuje se Skalka podle starého hradu na skalisku nad ním, jemuž říkají zde také Skála (»Wir gehen auf die Skala« uslyšíš tu často); těsně sousedí s ním vesnice Vlastislav a rovněž nedaleko, na svahu nejbližší hory leží dědinka Sutom s kostelem.

Na Skalce byl v době patrimoniální hospodářským ředitelem můj dědeček s matčiny strany, muž dobrosrdečný, veselý, vzdělaný a umění milovný; zejména miloval velice malířství, v němž sám s dosti dobrým úspěchem se pokoušel. Měl pěknou sbírku obrazů a rád hostil malíře ve svém domě. Ostatně, Skalka slynula vůbec pohostinností a kdo tu jednou prodlel, zachoval v milé památce útulný zámeček a přívětivé, veselé jeho obyvatele.

V době, o níž píšu — na začátku let čtyřicátých — skládala se mladší část obyvatelstva zámeckého ze čtyř mladistvých dcer ředitelových a dvou nejmladších synků, školáků; nejstarší syn meškal stále mimo domov a jeden, který studoval v Praze latinské školy a byl chovancem tak zvaného lužického (studentského) semináře na Malé Straně, přijížděl domů toliko na prázdniny. A tu brával s sebou časem některého ze svých dvou přátel a soudruhů v lužickém semináři, L . . . e a B . . . a, někdy snad i oba najednou.

Od obou zachovala si matka dopisy, z nichž jasně vysvítá, kterak mladí ti studenti Skalkou a jejím obyvatelstvem byli okouzleni. Jeden z nich — B. — píše, že často vzpomíná na Skalku, »kde poznal přírodu v její kráse a nádheře největší«, i na milé obyvatele »tiché Skály«, a druhý — L . . . e — ujišťuje, že se mu po Skalce stýská, jakoby byla jeho domem otcovským. Tyto dopisy jsou německé, ale svědčí zároveň, že čeština nebyla na Skalce cizinkou. B., — který byl Srb lužický a již v těch letech začal pracovati pro lužickou literaturu, jíž i později zůstal věren — poslal r. 1843 nebo 1844 mé matce, tehdáž šestnácti- nebo sedmnáctileté, lužický a německý překlad písně »Opuštěná« z rukopisu Kralodvorského a v připojeném dopise omlouvá se, že sice tento rok pilně češtinou se zabývá, ale přece tak daleko nedospěl, aby jí mohl poslati český překlad některé lužické písně, jak původně slíbil. O překladu »Opuštěné« praví: »Nikde nelze tak zřetelně viděti těsné příbuzenství naší lužické a Vaší české řeči, jako v takových starých písních« A L . . . e končí jeden svůj dopis tím, že posílá všem Skaleckým české: »Já vás mám rád!«

Dědeček byl jménem i rodem Čech a správcoval

dříve, než se na Skalku dostal, v Jirnech u Prahy, kdež moje matka ztrávila svá dětská léta. Mluvil, ba i psal česky — ovšem, dva ty švabachem psané české listy, které mezi německými jeho dopisy nalézám, jeví perné zápolení s mluvnicí, neřku-li s pravopisem. Nebyl zkrátka v tom ohledu výjimkou mezi bývalými vrchnostenskými úředníky. Za tehdejších poměrů nelze se také diviti, že choť jeho, pocházející ze zámožné pražské rodiny, vychována byla v jazyku a duchu německém.

V rodině mluvilo se bezpochyby již v Jirnech z pravidla německy a přestěhováním na Skalku, do německé krajiny, ustoupila čeština ještě více do pozadí. Oběma nejmladším synům, kteří teprv zde do školy chodili, stala se již napolo cizí; dcery sice zachovaly si její znalost z Jiren, ale měly nyní méně příležitosti, jí užívati. Přes to nalézám nejen v oněch listech studentů B... a a L... e, nýbrž i v německých dopisech pražského bratra, tu i tam nějakým českým slovem protkaných, leckterou známku, že jeho sestry češtinu pěstovati nepřestávaly, ba některé i národní uvědomění jeviti začínaly. Píše na příklad r. 1844 v žertovném tónu sestře Kláře, mé budoucí matce, kterak jim jednu krásnou společnou svačinu pokazila svým českým dopisem, o kterém se tolik mluvilo, že nikdo (kromě něho) na svačení ani nepomyslil A v jiném dopise naráží na český denník, který si vede jiná sestra. Česká básnička od nějaké přítelkyně a český lístek do památníku od některého přítele doplňují s té stránky tuto nejstarší hrstku lístků, které si moje matka ze svých dívčích let pečlivě uschovávala až do smrti.

A nyní, půl století po jich napsání, opřádají ty vetché, sežloutlé listy srdce synovo svým dávným jarním kouzlem. Vidím »malou, milou Klářinku« — jak

tyto dopisy ještě dívku sedmnáctiletou nejraději nazývají — ve společnosti sester, bratří a přátel, zářících jasným veselím mládí, družně hovořících a laškujících ve kvetoucím sadě malého zámku, uprostřed té půvabné krajinky mezi horami, s romantickým Košťálovem na blízku a s malebným, dvojvěžatým Hazmburkem v modravém jižním pozadí — nebo ji vidím samotnou, sedící výše na skalce pod tou starou, šedivou, kulatou věží a hledící snivě tam na jih k Hazmburku, do toho modře v dálku splývajícího českého kraje. Snad prochvívá jí nevinným srdcem sladké tušení, že odtamtud zavítá k ní největší štěstí života; nebo snad melancholie, k níž byl již tehdy — dle slov bratra studenta v jednom dopise — duch její nakloněn, postýlá její čisté čelo lehounkým mráčkem: předtuchou mnohých utrpení, která ji očekávají v budoucnosti.

V tu dobu nedotkla se láska ještě srdce jejího; leda že snad lehký, hravý odlesk cizího mladistvého blouznění na krátko přeletěl jasnou hladinou její duše, nezůstaviv jiné stopy kromě milé, dětsky čisté upomínky.

Jest přirozeno, že oni dva studenti lužického semináře v popředí svých Skaleckých upomínek řadili mladé dcery svého hostitele, v jejichž příjemné, veselé společnosti tam krásné chvíle ztrávili. Zapředli s nimi také písemné spojení a oba vyvolili si právě mou matku, aby jí v dopise ztlumočili blaživé dojmy, které si ze Skalky odnesli. Zdá se ovšem, že přes tento začátek korrespondence valně nepokročila; neboť dohromady nalézám od nich obou toliko pět lístků.

B..., onen lužický Srb, odhodlal se k prvnímu dopisu as teprv po delším váhání, neboť téměř celý list skládá se ze samých omluv, že se odvážil tohoto kroku, který by snad přepjatým, škrobeným mravem

mohl býti pokládán za neslušný; ba, omlouvá se také, proč píše právě jí, slečně Kláře, což by prý mohlo býti nápadným. Nedávno vydal prý zpovědník lužického semináře, veledůstojný P. Schneider, modlitební knihu a praeses zakoupil hojný počet exemplářů pro chovance ústavu; poněvadž pak on, B..., má již jednu slušnou modlitební knihu, a poněvadž bratr Její svůj exemplář daroval druhé sestře, napadlo mu, aby on zase výtisk svůj nabídl Jí za skrovný dárek, jehož přijetím by mu způsobila největší radost. Jak viděti, nehodí se tento list ani dost málo za slohovou předlohu zamilovaným nebo i jen světácky galantním jinochům. Stejně rozšafné je druhé psaní, jímž provázel onen překlad z rukopisu Kralodvorského.

Jinak druhý student L...e. Již v nadpisu svého psaní oslovuje slečnu Kláru: »Má dobrá, milá sestřičko!« a podotýká, že mu sice jen žertem k takovému názvu dovolení dala, ale že by si horoucně přál, aby byl skutečně jejím bratrem. Blouzní pak o krásném pobytu na Skalce a posílá také jejím sestrám polovážné, položertovné vzkazy, z jejichž obsahu by se mohlo souditi, že srdce jeho lne k nim stejnou náklonností jako k té, kterou si v přátelském laškování za sestru vyvolil. Ale hlouběji dává v jeho city nahlédnouti (německá) báseň »Bratrská touha«, kterou jí buď zároveň neb jindy odeslal. Psána je sice v sentimentálním duchu tehdejších pomněnkových a cypřišových veršů památníkových, ale vyznívají z ní také pravé tóny upřímného citu. Nazývá v ní »svoji sestru« líbezným andělským obrazem, jehož jméno Klára již značí povahu zářící čistě a jasně jako drahokam. Co jest vzdálen od ní, nemizí závoj stesku s jeho tváře a denně posílá jí po vlnách i oblacích vzkaz: »Tvůj bratr

vzpomíná na tebe v modravé dáli.« A ve snu pokaždé zalétá k ní a vdechne jí na čisté rty políbení tak jemné a vzdušné, aby o něm nezvěděla. Stále bude vzpomínati na hnědovlasou dívenku a jméno její bude vzdechem jeho posledním. Ba i za hrob unáší jej blouznivá touha: chce ještě po smrti jako strážný anděl neviditelně obletovati milovanou bytost.

Ve formě tehdejší almanachové poesie projevuje se tu mladistvé, ideální blouznění, kteréž z těchto vzdušných sfér nikdy nesestoupilo na pevnější půdu. Bránilo tomu již odhodlání L... ovo, že vstoupí do theologie, o čemž se zmiňuje i v citovaném dopise. Příští jeho povolání ohlašuje se také v zálibě, s jakou do svých listů vetkává zbožné průpovědi a citáty z písma.

Krátká byla idyllka jeho bratrské lásky; dopis, kde Kláru poprvé sestrou nazývá, datován je z října 1844 a již ve květnu roku následujícího slavila svůj sňatek s mým otcem. Poslední dopis zaslal jí L. na jaře r 1846. Tento list nese nadpis: »Milostivá paní a milá sestro!« a provanut jest jakýmsi elegickým tónem tiché resignace. Praví, že mu svými několika řádky způsobila čistou, srdečnou radost a že si ten malý dárek uschová na památku pro pozdní časy. Mluví o svém příštím povolání kněžském a praví, že bude pak v duchu žehnati své sestře a všem, které ona miluje. Dodatečně že jí přeje štěstí k jejímu správci; malému Václavu* pak že volá: »S pánem Bohem!« (ta slova napsal česky); na příští vánoce pošle prý jemu cukroví, které kdys jeho matce posí-

---

* Vlastně „Svatoplukovi". Ponechávám s celou anonymní formou i některá smyšlená křestní jména prvního vydání.

lával. O letošních vánocích že nebyl na Skalce; veselá doba r. 1845 se nevrátila. Rozsvítil si jen v semináři vánoční strom a rozjímal při něm o pomíjejícnosti všeho vezdejšího. »Ptala jste se také po mých básních»' píše dále, »ale tentokrát zůstanu Vám odpověď dlužen; vždyť máte ve svém dítku živou báseň — a mně praskly struny.«

Správně tušil v témž dopise: »Až opustím Prahu, kdož ví, spatřím-li Vás opět, sejdeme-li se vůbec kdy ještě v tomto životě?!« Matka nespatřila ho již nikdy. Ale až do svého konce vzpomínala ráda na něho jako na milý, nevinný sen mladosti. Můj otec věděl o L...-ových citech k ní a zmiňoval se o tom někdy žertovným způsobem; k žárlivosti nebylo důvodu při jednostranné a nevinné povaze toho poměru. Byl sám L... ovi nakloněn a ještě po svém sňatku navštívil ho tuším několikrát, když do Prahy zajel. Soudím podle všeho, že byl tento student mladík sympatický, čacký, ušlechtilý; všichni Skalečtí pokládali ho takořka za člena rodiny. Později stal se knězem v Sasku a dle doslechu zemřel tam již před lety. — — —

Písařem na Skalce byl již r. 1844 František L., mladý, ohnivý muž a nadšený vlastenec; myslím, že asi jemu náleží vynikající zásluha o ty paprsky národní uvědomělosti, které semtam prokmitají skrovnými rodinnými památkami z matčina dívčího věku.

Stejný ideální směr a vlastenecký zápal sdružil s ním mého otce. Za doby, o níž vypravuju, byl tento hospodářským příručím v Peruci, svém rodišti, kde žili též jeho rodiče, majetníci selské usedlosti. Ze Skalky do Peruce je asi půl dne cesty. Jednou navštívil Fr. L. peruckého přítele a přivezl si jej s sebou na Skalku.

Otec míval velmi živý smysl pro půvaby přírodní;

o krásných krajinách mluvíval vždy s nadšením a ještě v posledních svých letech říkával často: »Ach, dnes jsem měl hezký sen; zdálo se mi, že jdu překrásnými lučinami a lesy —« a při tom zářily mu oči, hledíce do vzduchu, jakoby tam ještě stíhal odlesky oněch přeludných krajinných vděků.

Mohu si tedy pomysliti, jakou rozkošnou náladu v něm probudila půvabná středohorská kotlina za Košťálovem.

Dostihše zámku, zamířili oba přátelé především k šedivé zbořené věži na skalisku nad ním. Ubírali se k ní zámeckým sadem a tu v besídce zahledli dívku, pohříženou do nějaké četby. Přítel František uvedl mého otce k ní a představil jej slečně Kláře, dceři svého ředitele. Pohled její setkal se s otcovým a snad již tato chvilka rozhodla budoucí osud obou mladých lidí.

Matka vyprávěla nám několikrát o tomto prvním setkání a jak se jí otec hned zalíbil. Vzpomínala i na podrobnost, kterak mu při té první návštěvě slušel sametový kabát, jaké byly tehdá v módě.

Od té doby přijížděl otec častěji návštěvou ku skaleckému příteli a stal se také v rodině pana ředitele vítaným hostem.

I zde projevoval můj otec od samého začátku důrazně své rozhodné národní smýšlení, třeba se až někdy paní ředitelová trochu zakabonila. Na příklad stalo se to asi, když při oblíbené tehdáž rebusové zábavě nakreslil bič s písmenem *c* nad ním, a po delším marném hádání paní ředitelové sdělil se smíchem rozluštění: Bič na Němce.

Není divu, že mojí matce i taková malichernost utkvěla v paměti; jistě zajímalo ji asi tehdáž velice

každé slovo a všechno konání mladého muže, který upoutal rázem její srdce dívčí. A také on přilnul k ní brzy celou duší a jedinou jeho touhou bylo, aby se s ní spojil navždy.

Ohlížel se proto po místě samostatném a štěstí mu přálo, že byl přijat drem Č. za správce statku O... ckého.

Zatím již vyznal dívce vyvolené svou lásku při některé návštěvě v lednu roku 1845. Na »Literární příloze ku Věnci«, kterou asi ku konci roku 1844 mé matce darem odevzdal, napsal ještě jen zdvořilé: »Slečně Klárince na památku«, ale dopis ze dne 3. února 1845 nadepsal již: »Ušlechtilá, militká Klářinko!« Držím v rukou ty dva sežloutlé aršíky, hustě popsané otcovým písmem, a s hlubokým pohnutím vzpomínám, jak tehdáž v jeho mladé duši máj lásky kvetl, zářil, šuměl a rokotal s veškerým svým sladkým blouzněním a steskem, po nichž zůstala jen matná, slabá stopa ve vybledlém tomto písmu.

Dotčené psaní jest spíše jakýsi denník: obsahujeť po řadě zápisky celého týdne. Prvního dne líčí, s jakými city radostnými se vracel ze Skalky, věda, že se naplnila touha jeho nejvřelejší, že se může nazývati přítelem dívky tak spanilé a šlechetné. Bohužel vyrušoval jej štěbetavý vozka ustavičně z rozkošného dumání, neustávaje vychvalovati pohostinnost, srdečnost a dobrotu Skaleckých pánů, kterými byl tak okouzlen, že se konečně vytasil s prosbou, aby ho jemnostpán za kočího na Skalku odporučil. Činil by pánům pomyšlení, a zvláště by se přičinil, aby se co nejdříve pečeně krájeti a při tabuli posluhovati naučil. Večer dojeli do Peruce. »Hned jsem šel k rodičům. Otec nebyl doma — máti mne radostně uvítala. O Vás, holu-

binko má, jsem jí pranic povědíti nemohl, protože nebyla sama; učiním to tedy jindy.«

Následujícího dne píše, že světili doma jmenoviny nebožky babičky s matčiny strany, u které byl do šesti let odchován, a s jakými city s příbuznými se účastnil mše za ni sloužené. Odpoledne byl přítomen na faře dětskému maškarnímu plesu, kde školní dítky byly oděny v rozličné slovanské a jiné národní kroje. »Radoval jsem se srdečně z radosti těchto nevinných, roztomilých dítek, a když posléze při přinášení jídel, nápojů, zákusků a pochutin larvy s tvářiček sňaly a najednou zrakům mým tolik něžných, radostí zářících tvářinek se okázalo, tuť bych i já byl pln radosti všechny je objímal a k srdci přivinul... Byl to krásný, pravočeský ples. Tanec se střídal s národními zpěvy...« — Zápiska končí: »A když si vzpomenu, že mne ještě větší a trvanlivější blaženost v O. očekává... když povážím, že si mohu ráj okolo sebe a ve svém vlastním domě utvořiti, že snad dojdu toho štěstí, Vás, dušinko má, po celý život svůj po boku míti, když se zcela ponořím v city nejvroucnější lásky k Vám, pak, Klářinko nejdražší, polévají slze radosti tváře mé... Radujte se, Klářinko, se mnou a podněcujte mne láskou svou k milování bližního svého, vlasti a člověčenstva!«

V ostatních zápiskách sděluje jí, že jeho rodiče z jeho štěstí velmi se těší a že o příští návštěvě na Skalce alespoň matce její svůj úmysl projeví. Doufá, že mu její rodiče přivolení svého neodeprou. — »Nemohu Vám sice, jak bych si přál a jak byste zasluhovala, skvostné zaopatření dáti; než toho k pravému štěstí zapotřebí není.« —

»Sníh se jen sypal od rána do noci« — píše dne 6. února — »a já v srdci plesal, že budu snad moci

příští neděli pro sáně si na Skalku dojeti.« Zatím že pošle toto psaní schválním poslem a že s radostí nevýslovnou bude očekávati několik srdečných řádků od ní. Ale neodeslal svůj dopis, nýbrž připsal k němu dne 8. února, že jej přináší sám na Skalku a zatím, co ona lístek tento čte, »očekávám s největší nedočkavostí u svého přítele (Františka) na Vaše svolení, smíti Vás ještě dnes uzříti a k svému srdci přivinouti«.

Rozumí se, že bylo toto psaní otcovo české jako všechna ostatní, která mé matce psal; přidával jen někdy a to zřídka do závorek německý překlad některého slova, kterému by snad nerozuměla.

Za této nebo následující návštěvy dorozuměli se oba milenci úplně; v příštím dopise ze dne 13. února již můj otec své milence tyká a přikládá dle úmluvy pro jejího otce německy psaný list, v němž ho žádá o její ruku. »Jest to důležitý, snad nejdůležitější krok mého života a proto s třesoucí se rukou a s tísní nikdy nepocítěnou podávám připojený list do rukou Tvých, anjeli můj!« Prosí ji, aby se matce svojí svěřila, ji o přímluvu žádala a s ní svému otci list doručila.

Patrně nesvěřil se dosud ani matce své vyvolené, jak dle dřívějšího dopisu chtěl; hned na začátku svého listu k budoucímu tchánovi vyznává, že chtěl za své přítomnosti na Skalce několikrát svoji prosbu ústně přednésti; ale vždy že mu ochromila jazyk důležitost prosby té a bázeň, aby záporná odpověď nezničila nejkrásnější naději jeho života. Ale poněvadž se již za krátko odebere z této krajiny na nové působiště, musí ostýchavost svoji překonati. »Jsem sice velmi chudý — syn chudého, bodrého a poctivého rolníka, bez vynikajících příbuzných a přátel, otužilý trudnou mladostí a časnými útrapami,« — ale rod, bohatství a

zevnější lesk že jsou díla pouhé náhody, nikoli vlastních zásluh, a že nepřispívají ku pravému štěstí člověka. Jen ušlechtilost duševní že v pravdě oblažuje a k té vždy směřovala jeho snaha. Svou pílí a svými vlohami troufá si, zabezpečiti rodinu před nedostatkem a snad se mu podaří, dosáhnouti časem postavení, v němž bude moci choti své uchystati bydlo příjemnější. Dále udává důvody, pro které by si přál, aby sňatek slavil se již ve květnu toho roku.

S netrpělivostí očekával posla, který mu měl přinésti odpověď, a když ji konečně obdržel, tu »váže ji v rukou, tonul jsem v bázni a naději. Dlouho jsem se neosmělil, obálku rozevříti —«, píše v následujícím listě své milence. A když přečetl odpověď příznivou, tu »byl celý proměněn, střežil se lidí a o samotě volně se poddal radosti ze svého štěstí«.

»Nebyl jsem ještě nikdy šťasten a každá má radost bývala kalena buď zlobou lidskou buď nepřízni vým osudem a proto jsem i svou nynější blaženost považoval pouze za rozkošný sen, z něhož mne brzy závistivá ruka probudí... Rád sebe i své radosti a své štěstí před světem ukrývám.«

Mezi pozdravy na všechny Skalecké zvláště jedné sestře mé matky žertovně vzkazuje: »Řekni Mařence, že se na ni těším, až mi vypravovati bude, jaký ‚Fang' jsem udělal a kterak to možná, aby ta malá Klářinka paní správcovou byla.«

Ke konci února opustil můj otec Peruc a odejel na své nové působiště, do O. u Sázavy. Odtud zalétal pak dopis za dopisem na Skalku ke drahé Klářince nebo Vlastislavě, kteréž druhé jméno si po tehdejším vlasteneckém obyčeji vyvolila. Leží přede mnou silná vrstva těch lístků, některé s ozdobnými obrubami nebo

na růžovém papíře — hrst pravých májových lístků, plných záře a vůně, štěstí a vroucí touhy. Ale nejsou to přece pouhá milostná psaníčka obvyklého rázu; všude vyzírá z nich duch opravdový, nezapomínající pro sladké toužení a blouznění na vážné, veliké úkoly životní, kteréž si v ideálním nadšení vytkl. Činí ji důvěrnicí svých prací a snah; mluví k ní jako k budoucí družce a pomocnici na dráze k cílům vznešeným a častokráte opakuje, že její láska v něm roznítila tím čistší a horoucnější lásku k vlasti a člověčenstvu. —

Řekl jsem již, jak veliký význam míval pro mého otce krajinné okolí; proto není divu, že hned v prvním dopise nastiňuje obraz krajiny, kde mu bylo působiti. »Krajina jest vysoká a pahorkovitá, se samými výšinami a údolími. Vesničky jsou zahrádkami obklopené a nejvíce ze dřeva stavěné. Lid jest prostý a mluví čistý český, jadrný jazyk. Zima jest zde přísna a sněhu tolik, že ho ani v Sibiři více býti nemůže. Zvláštní ozdoba zdejší krajiny jest množství lesů, rybníků a luk... O. leží v příjemném údolí, má 59 domů a pěkný zámeček s pivovarem, pěkným kostelíčkem a dosti ozdobnou zámeckou zahradou... Zdejší krajina má původní ráz, který zvláště tomu v oči bije, kdo sem ponejprv z půlnočních českých krajin přichází. Jest to obraz idyllický, právě venkovský...«

Za obydlí byly mu vykázány tři pokoje v prvním patře zámku a prostranná kuchyň. »Zde ve vzdálenosti, v tiché domácnosti po boku Tvém chci založiti svůj svět, své nebe, své všecko,« píše v jiném listě.

Poměr otcův k novému chlebodárci, dru Č., byl ze samého začátku velmi příznivý. Nedostalť se k žádné nadutě, škrobené »milostivé vrchnosti«, nýbrž k muži vyšlému z lidu a prodchnutému stejnými zásadami,

který neshlížel k němu s velkopanským pohrdáním jako k bídnému, placenému služebníku, nýbrž spatřoval v něm spíše sobě rovného pomocníka a vlasteneckého spolubojovníka. O choti jeho pak sděluje otec své nevěstě: »Jsem již napřed přesvědčen, že v ní upřímnou přítelkyni najdeš.«

Ale jinak měl otec na začátku dosti starostí, svízelů a nepříjemností. Bylť dr. Č. tento statek teprve právě koupil a mladý správce shledal tu vše v ohromném nepořádku. Kromě toho přišel hned v prvních dnech na stopu rozličným šibalstvím, proti nimž vystoupil s bezohlednou přísností. Píše o tom: »Jest to smutná povinnost, nespravedlnost a podvody jiných lidí na světlo přiváděti, jest to bolestná povinnost, museti kleslého spolubratra do záhuby a neštěstí uvrhovati, než já jsem přísahal věrně o svěřené mi poddané pečovati, a kdyby ani toho nebylo, svědomí, bůh mi to velí a já musím, ačkoliv při tom srdce krvácí, uposlechnouti.«

Také v milé venkovské idylle, kterou na první pohled v tomto kraji spatřoval, nacházel brzy hyzdivé skvrny. Žaluje, že jest mravnost zdejšího lidu velmi pokleslá, a že musel s bolestným srdcem hned na začátku největší část svého působení věnovati vyšetřování a trestání přestupků i zločinů; přičítá ovšem hlavní vinu té zkaženosti a znemravnělosti bývalým vrchnostem a úředníkům, kteří sami lidu nejhanebnějším příkladem předcházeli.

»Milá Klářinko, již nejsem tak dětinský, jako jsem byl u vás. Má tvář nabyla takové přísnosti a opravdovosti, že se sám sebe hrozím,« žertuje v jednom listě; ale v konání a hájení toho, co za pravé uznával, byl skutečně k sobě i jiným neoblomně přísný. Četné

stránky jeho dopisů svědčí, jak vážně pojímal úkoly a povinnosti svého úřadu. Moc, která za tehdejší patrimonialní doby s úřadem takovým byla spojena a které mnozí vrchnostenští úředníci jenom na prospěch svých pánů nebo svůj vlastní a na škodu poddaných užívali, — moc tuto pokládal za hřivnu prozřetelností jemu svěřenou, aby z ní všemi silami těžil ve prospěch, na obranu, zušlechtění a mravní povznesení toho prostého, poddaného lidu, z něhož sám pocházel. Nejzřejměji vysvítá jeho smýšlení v té příčině ze slov, jimiž zakončuje svou zprávu o mravní pokleslosti lidu v O—cké krajině: »Ubohý, zavedený lid! Jaká to milost, že právě mne Bůh vyvolil, abych ho opět příkladem svým, napomínáním a poučením přivedl na pravou cestu!«

Byla-li spravedlnost, horlení pro dobro a právo skvělou vlastností otcovou, kalil ji někdy stín jiné vlastnosti, prchlivosti. Přiznává se k této své vadě sám na jednom místě, které jest, tuším, zvláště charakteristické pro jeho povahu: »Ó, kéž bys již byla, anjeli můj, po boku mém, abys svou útlocitností, jemností a mírností mou prchlivou povahu mírnila, abych si nikdy více výčitky činiti nemusel, že jsem na své podřízené až příliš přísný, ba zatvrzele přísný byl. S vlastním zahanbením se Ti, Vlastislavo drahá, přiznávám, že jsem onehdy tak své prchlivosti podlehl, že jsem služebníka podřízeného pro malé přečinění nad míru přísně trestal. Odpusť mi to, zbožná, ctnostná Klářinko; velice jsem toho litoval a přičiním se, všemožně to zase napraviti. Nejsem tak zlý, jako vášnivý, a Bůh dá, že při dobré vůli své a po boku Tvém vášně své úplně přemohu a nikdy více podobného se nedopustím.«

Jak upřímně s lidem cítil a jak po jeho povznesení toužil, vysvítá již z toho, že zavedl zvláštní schůzky

nedělní, při nichž míval k poddaným poučné i zábavné přednášky. »Těším se velmi na to,« píše. »Tyto schůzky nazvu ‚selankami‘ a nebudou míti ani tak za účel průmysl, jako vzdělání národní. Lid náš neví nic o národě, ku kterému náleží, nic o jeho postavení a jeho povinnostech, nic o svých předcích, o své budoucnosti a nynějších poměrech. Duch národní, mravní síla, samostatné smýšlení musí se v nich probuditi a to hodlám přednášením dějů země české poněkud mezi zdejším lidem dokázati. Náš národ očekávají velké události; běda mu však, nebude-li na ně připraven a mravně utužen. Každý vlastenec, každý lidumil měl by u nás lid okolo sebe shromažďovati a národního ducha, národní hrdost a vědomost národní v něm probuzovati. Toto-li se nám podaří, pak blaze nám, pak můžeme očekávati slavnou a velikou budoucnost!«

O výsledku první takové schůzky sděluje nevěstě později: »V neděli jsem začal přednášeti. Schůzka obojího pohlaví byla tak četná, že nebylo ani dosti místa, a všichni tak pozorně naslouchali, tak srdečně mi po ukončení přednášky děkovali a tak snažně mne o pokračování žádali, že jsem byl radostí překonán. Mnoho jest zde kleslých, ale mnoho také dobrých, nejméně však opravdově zlých lidí. Jsou však, ubozí, hnedle všichni chudí. Jen kdybych je opět přivésti mohl k pořádku, správnosti a životu ctnostnému, přičinlivému a neúhonnému!«

Zápal vlastenecký probleskuje i jinde na mnohých místech těmito dopisy.

V jednom listu oznamuje na příklad: »Zavádím při zdejším úřadě všechno po česku, vyřizuji na poddané vše po česku a i na všechny okolní úřady a du-

chovní, bez rozdílu, české dopisy zasílám a oni mi ponejvíce po česku odpovídají.«

Jinde praví: »Také dobře, že budeš čísti dějepis teprv potom, až ‚Posledního Čecha' dočteš. — Já vždycky myslel, že jen my mužští krásotinkám pochlebujeme, ale ejhle! i má drahá nevěsta mně pochlebuje, přirovnávajíc mě nedokonalého a nepatrného k vysoce vzdělanému a výtečnému Svobodovi; já jsem ale posud jen Čech a snažím se dokonalejším býti. Já zas Tebe porovnávám k Ludmile a nebudu Tě proto nikdy méně milovati a ctíti, pak-li že vždy něžnou, útlocitnou, zbožnou a ctnostnou Ludmilou, či lépe mou drahou Kléřinkou zůstaneš, byť's i Miladou nebyla. — Měl bych se na Tebe také hněvati« — dodává žertovně — »že si přeješ raději býti vlastencem nežli vlastenkou. Což si pouze již z lásky ke mně raději nepřeješ zůstati vlastenkou? Chtěla bys mne připravit o mou nevěstu a mou milovanou Klářinku? —«

Jasná, blahá nálada šťastného milence a ženicha i jindy nejednou vyznívá laškovnými tóny. V jednom listě omlouvá přílišnou netrpělivost, s jakou čekává na dopisy ze Skalky. »Neměj mi to za zlé a považ, že jsem tak daleko od Tebe, v cizině, v samotě, a že Tě tak vroucně, tak horlivě miluji, jakobych teprv osmnáctiletý mladík byl. Ta láska! Ta láska! Ona tropí divy, duch při ní mládne — ale tělo chřadne. Až mne zase uvidíš, nepoznáš mne: všecky kabáty a vesty musím nechat ujmouti; místo co bych měl jako správce tloustnouti, stávám se den ode dne hubenějším, jako bych měl úbytě, a předevčírem kancelářský na mé bradě dva šedivé vousy našel.«

Ale tu a tam vystupovaly na jasné nebe jeho lásky i lehké stíny a mráčky.

Již krátce po jeho odjezdu na O. psala mu nevěsta o nějakém podivném, strašném snu, který se jí částečně tím vyplnil, že ztratila jeho prstýnek s věnečky. Avšak pro tuto ztrátu neoddává se otec pověrčivému tušení a rozmlouvá Klářince, aby v ní spatřovala pouhou náhodu a nikoli zlé znamení pro jejich budoucnost. Více jej znepokojovala obava, aby nepříznivé vlivy lidské sňatek jejich nezmařily.

Úzkostlivě táže se milenky v několika dopisech, jak o něm její příbuzní smýšlejí a nehledí-li ji lidé od něho odvrátiti Starostí naplňovala jej zvláště jedna pražská příbuzná nevěstina, která veliký vliv v rodině měla a které se na cestě do O. představil. Píšeť o ní, že jej sice »velmi zdvořile přijala, ale její dvorný a vysoký tón, ta odměřenost v celém jejím chování a v každém slově nejen že mne v rozpaky uvedla, ale i bolestně se mne dotkla. Jsem žádostiv, kterak jsem se jí zalíbil; myslím, že ne valně«.

Z denníku milované dívky, kterýž mu na snažnou, několikráte opětovanou jeho žádost poslala, zvěděl konečně otec zevrubně, co se o něm na různých stranách soudilo. Z listu, v němž se o tom rozepisuje, vyjímám některá význačná místa.

»Jedni mne chválili a druzí haněli a snad jedni jako druzí beze všeho důvodu.

Že jsem byl podivínem, to netajím a nikdy jsem netajil, a již i Tobě na Skalce povídával. A který samostatnější člověk není podivínem, an svět každého za podivína vyhlašuje, kdo jinak smýšlí nežli on a záhubnému proudu času na odpor se staví. V tom smyslu jsem i nyní a zůstanu do smrti podivínem. Nedělám si z mínění nedůvodného jiných nic, ať si mne považují, zač chtějí. Pravda mi zůstane svatá a

nikdy jí nezapru, byť i celý svět ji zapíral a proti ní bojoval a mne i za blázna měl proto, že jest mi dražší právo nežli osobní zisk.«

»I má rodina, ačkoli velmi chudá a nepatrná, byla vždy tak poctivě a šlechetně živa, že se směle k ní přihlásiti mohu a jsem napřed přesvědčen, že pro chudobu a nízkost stavu Klářinka má mé rodiče méně ctíti a milovati nebude.«

Vlastenecké jeho smýšlení mocně vyniká v místu následujícím: »Musel jsem se pošetilosti některých lidí smáti, když jsem v denníčku Tvém četl, že se našemu vlasteneckému snažení smějí a lásku k jazyku našemu za módu, která již pomíjí, považují. Ať se jen smějí, my se smějme zase jejich zaslepenosti aneb litujme je z jejich nevědomosti. Obyčejní světákové nikdy nemohou jednání a smýšlení moudrých pochopiti. Odpor v zásadách a smýšlení bude vždycky. Moudrý se ale nikdy žádnému snažení a smýšlení na odpor nepostaví, dokavad se o jeho neužitečnosti, škodlivosti a lichosti nepřesvědčil. Naši odpůrníci nikdy neuvážili a ani nevědí, co jest národ a co jsou jeho potřeby a povinnosti. Oni myslí: nač se učiti českému jazyku, když umíme německy a můžeme v bohatější literatuře německé potravy hledati; ale na to žádný z nich nepomyslí, že jest zde mnoho milionů lidí v nižších třídách, které jsou též od Boha povoláni zároveň s jinými národy k dokonalosti a k osvětě kráčeti, a že jim bez vůdců, bez učitelů a literatury tohoto cíle dojíti nelze. Ne tedy pro sebe, Klářinko, ale ze svaté povinnosti ku svému národu učíme se a snažíme býti Čechy.«

Vedle starostí pro možné zevnější překážky skličovala otce chvílemi též obava, aby snad láska drahé dívky k němu neochladla. Ale vždy obava tato ustu-

povala přesvědčení, že mu zajisté jen z upřímné lásky chce podati svou ruku. »Zisk tě ke mně poutati nemůže, poněvadž jsem chudý syn rolníkův, bídný správčík...« Jí pak navzájem uváděl jako důkaz své upřímné náklonnosti, že nehledal u ní, co obyčejně ženichové hledají. »Nehledal jsem bohaté věno, pomíjející krásu, slávu a mocné přátele... nehledal jsem nic jiného jen Tvou lásku, Tvé šlechetné srdce, Tvou drahou ruku.«

Mezi projevy vroucí lásky táhnou se těmi dopisy i časté zmínky o přípravách ku hmotné, praktické stránce budoucí malé domácnosti. Otec píše, kolik a jaké nádobí a nářadí již kupoval. Stará se i o kukle (kukaně) na slepice a že koupí husu s housátky; zahrádku že dal upraviti a besídku v ní zříditi. Výčet opatřených potřeb pro domácnost, roztroušený sem a tam v jeho dopisech, je tak zevrubný, že bych z něho od pohovky a skříní až po »pohrabáček na popel«, »tácky pod štipce«, ošatky, díži, štoudev a »takovéto dřevěné pletky« mohl sestaviti celé zařízení toho útulného hnízdečka, do něhož můj otec hodlal uvésti svou »drahou holubinku«.

Na O měl pobyt příjemný. Majitel statku a jeho choť chovali se k němu srdečně, jako přátelé, a také v okolí našel několik spřízněných duší. Zvláště důvěrně spřátelil se brzy s lékařem v Sázavě, »výborným, ctihodným« K...em, o němž v jednom dopise praví: »Já jsem proti němu v mravní dokonalosti a vzdělanosti jako pídimužík.« V jiném listu píše, že nemá již před ním žádných tajností, a jinde: »...jel jsem do Sázavy ke K...kovi. Byli jsme tam také u direktorův, v kostele, v jeskyni sv. Prokopa a posléze jsme navštívili zbytky kláštera a kostela Sázavského. Byl jsem

blažen ve společnosti K... kově, mnoho jsme mluvili o záležitostech vlasteneckých, obapolném úkolu našeho života a našich budoucích nadějích. Pak jsme tvořili plány na příští léto, kterak budeme spolu upřímní přátelé, jak a kde se budeme scházívat, jak mezi sebou vší chladné a marné etikety se odřekneme atd.« Sympatickou mu byla dále rodina kancelářského direktora D. v Třeběšicích, který »jest již muž obstárlý a těší se z celého srdce z rozkvétání naší národnosti«, a jehož »tři vzrostlé dcery dobře po česku mluviti, zpívati a fortepiano hráti umějí«. »V Třeběšicích jest také jakýsi V., kontrolor, horlivý vlastenec, též tak v Divišově gruntovní, a ti se oba z mého příchodu do zdejší krajiny velice těší.«

Přes to vše plynul čas nedočkavému ženichovi zvolna, nesmírně zvolna. »Jako dítě každou chvíli dni počítám a kalendář převracím. Ještě sedm neděl a několik dní...«

Nastal duben. »Jaro se zde již také začíná libě usmívat... Nyní nabývá zdejší krajina dosti příjemné a romantické podoby, tak že se velice těším na léto.«

»Tepla přibývá,« píše dne 21. dubna, »rolíčka a luka se zelenají, stromy pučí a snad i brzy pokvetou. Kéž bych se toho zdráv dočkal a ještě ve vonném máji po zdejších luzích a hájích Tě provázeti a s Tebou blažiti se mohl.«

V tu dobu byl otec nemocen a temné chmury zastiňovaly mu na krátko jaro v přírodě kolem i ve vlastní duši. »Ó Bože, jen nyní ať zůstanu živ, když se započíná život můj příjemně na mne usmívati, nyní, když jsem se s životem a světem opět smířil... Jindy jsem se smrti nebál, alebrž po ní toužil, ale nyní při pomýšlení na ni celý trnu.«

Však již v následujícím psaní oznamuje, že churavost jeho není nikterak vážná, a znovu oddává se jen blaženým nadějím.

»Ještě tři neděle, milá Klářinko, a pak již budeš na vždycky má.«

»Zde již jaro krásně počíná, stromy se rozvíjejí, osení a luka se zelenají a častěji již i bouřky přebíhají... Hnedle, hnedle již i nám, holubinko má, pokvetou dnové blaženější...«

Dne 6. května oznamuje již Klářince, že měl v neděli první ohlášku. »O již jest tak blízko to štěstí, po kterém jsem z celé duše a z celého srdce toužil; ještě jedenáct dní uplyne a již již budeš na věky má!«

V posledním listě před sňatkem píše: »Prosím Tě, Klářinko, hleď všemožně na to, aby byla svatba naše co možná tichá, vážná, beze všech marných hostí, zbytečných posuzovatelů, beze všech plesův a hlukův, beze všeho stolování a hodování. Po tiché mši svaté, beze všeho zpěvu a hudby, beze všech marných ceremonií, jen u přítomnosti několika nejlepších přátel přiklekněmež k oltáři a zasnoubeni jsouce odjeďme v tichosti domů, projděme se v krásné a spanilé přírodě, pak si tento den v domácí soukromnosti přátelskými rozprávkami oslaďme. Bojím se skutečně těchto marných ceremonií a přál bych si raději pod šírým nebem, před tváří Nejvyššího, v kvetoucí přírodě u přítomnosti mé a Tvé drahé matky, mého a Tvého otce zasnoubenu býti a pak s Tebou ve vší tichosti a soukromnosti na O. odjeti.

Ale tak to žádá ten marný svět! Nejvážnější krok musí býti ceremoniemi zohyzděn; všude samé formy, holé formy, pod kterými duch a cit jako pod ledovou

kůrou umírá. Co jsem uvykl okem svobodným na běh tohoto světa se dívati, domnívám se, na světě plném bláznů a opic živu býti Důležitých, svatých věcí žádný si nevšímá, v marných, malicherných věcech každý hledá a nenachází blaženost. Každý jinak se býti staví nežli je, jinak mluví nežli myslí, jinak věří, jinak jest živ. Samá přetvářka, samá marnost, samý blud, samý klam, samá vášeň atd. Než dosti filosofie svatební; tu si necháme až na O...«

Krásné údolí Skalecké zářilo v plném vděku májovém, když tam moji rodiče dne 20. května 1845 slavili svůj sňatek u přítomnosti nejbližších příbuzných a několika vlastenců, přátel otcových. V kostelíku na úbočí hory Sutomské oddal je perucký administrator, také přítel otcův, a vykonal uprostřed německé krajiny obřad ten po česku, což vzbudilo v okolí nemalou pozornost a později také v pražské »Bohemii«, tehdáž Čechům příznivé, bylo oznámeno.

Tím skončilo se líbezné jaro lásky mých rodičů a nastalo životní jejich léto, doba šťastného manželství, které však nepříznivý osud několikrát provál drsnými vichry a krutými bouřemi, o nichž jsem ovšem já malé pískle v teplém hnízdě pod křídloma jejich lásky neměl ani tušení.

IV.

Neznámé bouře.

Můj otec přivezl si tedy na O. mladou choť a blažen její láskou prožil ostatní část roku.

Ovšem vyskytl se již na jasném nebi jeho libánek také stín: starosti hmotné. Tísnily ho některé dluhy, do kterých zabředl snad také přípravami ke sňatku a zařizováním nové domácnosti Šlo arci jen o několik set, ale na jeho poměry byla to suma veliká. Některá psaní svědčí o krušných krocích, které musel podniknouti, aby tuto starost alespoň částečně zažehnal.

Zároveň začal se ohlížeti po nějakém větším, výnosnějším správcovství; po některých nezdařených pokusech dosáhl místa takového na Klatovsku. Dostal se tu opět na panství šlechtické; ale tato okolnost byla pro něho as nejmenším lákadlem. Vždyť píše v jednom listě před svatbou, háje se proti výčitce některých, že hraběcí službu opustil: »A jest snad lépe chléb bohatého aristokrata, který již proto proti člověčenstvu se prohřešil, že aristokratem jest, jísti, nežli chléb poctivého doktora?«

V únoru narodil jsem se já a již dva měsíce na to, koncem dubna 1846, opustili jsme O. Nejprve matka se mnou. Poslalť ji manžel prozatím, než bude byt na novém stanovišti zařízen, k jejím rodičům na Skalku

Otec sám opustil O. na samém sklonku dubna a líčil pak choti v dopisech svou cestu a první pobyt v B. Z O. jel vrchnostenským povozem do Poříčí na Sázavě a odtud dále dostavníkem; když se blížil ku Praze, byl velice překvapen, an poznal ve vysokém obstárlém rolníku, ubírajícím se silnicí proti dostavníku, — svého otce. »Ubohý otec! Aby mne jediné na chvilku uzřel, nehrozil se obtížné cesty až do Prahy.« Čekal tu a chodil naproti dostavníku, aby syna ještě jednou před odjezdem do B. spatřil. Dopis líčí, jak hluboce byl syn dojat tímto důkazem lásky otcovské.

Druhého dne jel můj otec dále dostavníkem k Plzni a Přešticům. Věren své zálibě, líčí přede vším dojmy krajinné. »Krajina (cestou) mne velice zajímala a na některých místech jsem byl u vytržení nad krásami přírody před tím nevídanými. Ale nejkrásnější krajina na celé mé cestě započala u Plzně a táhne prý se ještě v této kráse až daleko za Klatovy, kdež prý zvláště B. všecko jiné svou malebností a úrodností předčí.«

V Přešticích zastavil se u přítele Františka L., který se tam byl ze Skalky za aktuára dostal.

Májová příroda zde otce špatně uvítala. »Zde jest zima! Dnes byl šedivý mráz a později padal sníh jen se sypal.« Přes to dodává: »Krásně se odtud pohlíží na Šumavu. Posud jest na horách těchto množství sněhu viděti.«

Dne 2. května dojel z Přeštic do B ; přítel František ho až tam doprovodil. Uvítání bylo chatrné; nikdo je s počátku nechtěl ani do zámku pustit a pak měli Františka za nového správce, otce mého si ani nevšímajíce, kterýž je první den nechal při tom omylu. Ale jinak líbilo se mu zde velmi. »Krajina je zde překrásná, zámecký park a květnice s mnohými skleníky přeutěšená... Všecko je zde krásné, jediné zámek a náš byt jest chatrný a místo zahrádky jsem obdržel pusté místo, z kterého sobě teprv zahradu utvořiti musím.«

Hned první den učinil výlet na blízký statek Klenov, kde byl okouzlen krásným, zcela zachovalým hradem s mnohými pamětnostmi a půvabnou vyhlídkou.

»Na zpáteční cestě jsme se zastavili v městečku Janovicích, kde jsme i hospodu navštívili. Bylo tam mnoho úřadníkův a pisálkův z okolí, sedíce vesměs při kartech, a na všech bylo viděti pravé karabáčníky, za které se musí pořádný úřadník stydět. Neprohlásil jsem se jim, kdo jsem, alebrž spěchal jsem ze společnosti jejich, abych nemusel býti déle svědkem podlosti úřadnické.«

Okolní krajinu vychvaluje i v následujících dopisech; je prý proti O.. cké pravý ráj. Zvláště se mu také líbilo krásné lipové stromořadí, vedoucí z B... ského dvora až do dvora V. uprostřed nepřehledných úrodných rolí a bujných luk. V pozadí pak »Šumava, osněžená za nynějšího času, velmi příjemný obraz působí«.

O lidu zdejším praví, že je velmi vzrostlý, silný a bujarý.

Ale jinak lecos zachmuřovalo v tu dobu jeho mysl.

Na stinné stránky nové služby sice jen málo naráží. Vrchnost poznal brzy, neboť přijela sem na ně-

kolik neděl s četným komonstvem a otec musel s nimi v zámku zůstávati a s nimi i stolovati což mu — jak píše — tuze nepochlebovalo a mělo mnoho nepříjemností. Dodává, že matce, až za ním přijede, poví o svém nynějším životě a o rodině vrchnostenské mnoho příjemného i nepříjemného.

Za to tísnily jej velmi starosti hmotné. Měl složiti v novém úřadě kauci 600 zl. stříbra; rodiče jeho choti se sice uvolili, že složí za něho 400 zl. — částku na jejich poměry dosti velikou —, ale zbytek nemohl otec nikde sehnati. Rodiče jeho byli sami chudí a jinde marně »prosil a domnělým přátelům podlézal«, až »s krvácejícím srdcem poučen byl, že v nouzi člověka i jeho přátelé a příbuzní opouštějí ... Hlava mi hořela, srdce překypovalo, když ani ti se nade mnou neustrnuli, kterým jsem dříve mnohé a znamenitější dobrodiní prokázal.«

K tomu trápily jej starosti, jak bude živ, než si bude moci vzíti z důchodu první čtvrtletní mzdu, a odkud vezme peníze na přestěhování své manželky. Píše, že mu v O. po zapravení všeho nezbylo nic více nežli pět zlatých stříbra a s těmi že musel vystačiti cestou až do B.

V těchto starostech a vzdálen drahých bytostí, míval někdy chvíle hluboké trudnomyslnosti, k níž byl vůbec náchylen již v mládí svém jako v pozdějším věku. Rád spřádával si krásné, skvělé obrazy budoucnosti a s lehce vznětlivou myslí oddával se radosti šťastných okamžiků přítomných; ale když naň doléhaly drsné stránky života, tu někdy upadal v melancholii nejtemnější a v dobách takových nesl přetěžce i méně značné neúspěchy a starosti. Ovšem zkoušel jej osud častokráte a mnohdy krutě; starosti pak obléhaly ho již

v prvních letech manželství a sužovaly ho později tak vytrvale, jak jen pronásledovati mohou nemajetného otce desíti dítek. Svým názorem světa chýlil se k optimismu, důvěřoval v poctivost a dobrotu lidí, ale když byl pak sklamán, tím trpčeji odvracel se od společnosti lidské a spatřoval celý svět v barvách nejčernějších. Arci vždy toliko na chvíle; neboť brzy vracela se opět důvěra v lepší stránky lidstva v jeho duši a neoblomná víra v ideál povznášela ho znovu nad chmury malomyslnosti.

Zřetelně se tato jeho povaha obráží v jednom tehdejším dopise. Žaluje v něm hořce na svět a lidi a stěžuje si, co již trpěl, nejčastěji proto, že nechtěl plouti proudem ostatního světa, že poslouchal více hlasu svého svědomí a klamu prázdného srdce, nežli hlasu sobectví a ziskuchtivosti, a přeje si, kdyby mohl jen jednou dojíti úplného pokoje, jen jednou okusiti toho, co lidé štěstím nazývají. »Než, nač se kojit marnými nadějemi, očekávat budoucnost blažší, kteráž nikdy nepřijde! Raději vyrvat ze srdce poslední naději, ano vyrvat srdce samo a státi se necitelným, státi se padouchem a ničemníkem, jako jich každý den mnoho nás obkličuje a naší víře v ctnost, šlechetnost a spravedlnost se posmívá, neboť hřích a padoušství vítězí a panuje nad ctností a spravedlností.«

Ale přece praví dále, že zůstane vždy věren ctnosti a hajitelem pravdy a práva. Ví, že člověk spravedlivý ve světě marně hledá uznání a odměny. »Ve vlastním srdci musí si založiti stánek pokoje, stánek pravého štěstí, které nikdy žádný neodjímá. Ale tohoto vnitřního poklidu, této duševní blaženosti dosahuje se teprve po dlouhých a tuhých bojích se světem, ideálu se skutečností. Dejž Bůh, aby již i boj můj brzo ukončen byl!«

Starost o kauci byla přispěním Skaleckých sice odstraněna, ale otce mučila zase starost o vzdálenou choť a dítko. V každém psaní ptá se po jejím zdraví a po Vašíčkovi, svém jedináčku, svém drahém chlapečku, zdali mu odstavení neškodí, jak mu svědčí kravské mléko, zdali ubohý nechřadne, nehubne a nechuraví. A když matka dosti rychle neodpovídá, tu ji v zoufalém psaní zaklíná, aby mu pro Boha již zjevila, neklame-li ho strašné tušení, není-li nemocna, neonemocněl-li aneb neumřel-li jeho drahý, nejvýš drahý Vašíček, jeho život, jeho všecko. A když ho matka upokojila, jak se tu zase těší, aby spatřil opět svého anjílka, toho švarného Václava, aby viděl, jak roste, jak ho přibývá, jak se usmívá, jak se duše jeho a obraznost rozvíjí! Ptá se též několikrát, byla-li matka již u jeho rodičů a jak se perucká babička z Vašíčka potěšila.

Můj otec nemohl k sobě vzíti choť a dítko dříve, dokud jeho předchůdce v úřadě nevyprázdnil byt. Však týden míjel po týdnu a předešlý správce neměl se k vystěhování, zatím co touha otcova po drahých bytostech neustále vzrůstala. Píše choti, že po ní touží více, než jako ženich toužil po své milované nevěstě. »Často v pozdní večerní hodině po rozsáhlém zámeckém parku chodím a toužebně zírám na půlnoc tam za Oharku ku Skalce milé, kde snad právě též na mne toužebně vzpomíná při chlapečkovi bdící Klářinka.«

Konečně dne 30. května mohl ji radostně vyzvati, aby přijela

Oznamuje jí, že budou muset prozatím přebývati v zámku, poněvadž se předešlý správce ještě nevystěhoval, ale dodává, že se jí tu bude jistě líbit. »Jakmile vyjdeš z domu, již budeš v překrásném a rozsáhlém parku zámeckém, z něho se dostaneš do zahrady

kuchyňské, do skleníku a posléze do fíkovny, kdež jsou stromy fíkové fíky obsypány. Až jen dozraje toto tvé zamilované ovoce!«

Již dříve jí psal, že bývá v B. i veselo. Jest to »oblíbené místo všech Klatovanů a okolních úřadníků; každý den, ale zvláště v neděli jich sem na mnoha kočářích přijíždí a zde se v parku při bavorském a při smetánce baví«.

Starost měl jen s cestovným pro manželku. Nemohl jí poslati žádných peněz a radí, aby proměnila na Skalce onen dukát, který Vašíček od kmotry darem dostal; s těmito penězi že se při své skromnosti jistě dostane tak daleko, až kam jí naproti přijede, načež on již sám všecko zapraví, neboť se postará, aby do té doby nějaké peníze sehnal. »Na místě dukátu složím hned z první čtvrtletní služby pro Vašíčka do pražské spořitelnice 10 zl. stříbra a to budu opakovati každý rok, aby se mu ohledně jmění někdy lépe dařilo než jeho otci.« Ubohý otec! Neželím ani dost málo, že jsem nikdy nespatřil ani svého křestního dukátu ani žádného vkladu z pražské spořitelny. Více, tisíckráte více, než odkaz stříbra a zlata, zanechal mi ve své památce. — Kdyby dukát nestačil, měla moje matka prodati ony stříbrné kleště, které již jednou prodati chtěla, nebo vypůjčiti si zatím od svých rodičů.

Dne 6. června přijela se mnou v povoze Skaleckém do Prahy, kde ji »u zlatého anděla« očekával krytý kočár z B. a lístek otcův, v němž jí psal, že se na ni těší »jako vězeň na svobodu«, »jako slavík na květný máj«. Zároveň oznamoval, že jí druhý den pojede asi na půl cesty naproti, a posílal jí na cestu pět zlatých víd. č.; více že nemohl ještě sehnati.

Z těchto psaní otcových a jiných dovídám se te-

prve, že jsem byl již jako robě 2—3měsíční také v oné krásné dolině za Košťálovem, kde rodiče moji — jak otec píše — »slavili pospolu prvotiny své lásky«. Snad byl jsem také na místě, kde si podali před oltářem ruce k věčnému svazku, neboť otec praví v jednom listě: »Jak pak budeš slavit den našeho sňatku? Já ti poradím: Jdi se synáčkem na Sutom, třeba na chvilku do kostela a vzpomeňte si na mne«

Babička s matčiny strany a mladé tetičky hýčkaly mne s velikou láskou a babička nazývá mne v několika dopisech »roztomilým kloučetem«, na čemž si arci nemohu zakládati, poněvadž pro babičky je asi každé vnouče roztomilým. Horlivě mne také pomáhala ošetřovati jedna stará služka, kterou Skalečtí v dopisech obyčejně nazývaly jen »bábou« a která již i moü matku houpávala, jmenujíc ji svým »nejmilejším vychovanečkem«. Byla velmi zpěvu milovná a otec táže se v jednom dopise: »Jak pak se ‚bába' z chlapečka těší, jestli mu také zpívá, jako mně zpívávala?«

To jsou první zprávy, které mám o svém nejútlejším dětství, leda bych z předcházející nejrannější doby svého života uvedl, že jsem byl v prvních nedělích robátko chatrného zdraví a že prý mě v O. nesvědomitá chůva, abych ji neznepokojoval svým častým pláčem, uspávala pomocí odvaru z makovic, až se toho rodiče dopátrali a chůvu propustili.

V B. přibyla ke mně sestřička. Jinak vím z našeho tamějšího pobytu pramálo. Jako dvouletý hošík zpíval prý jsem neunavně tehdejší časovou »Šuselka nám píše«, a když mi jednou otec koupil malou dřevěnou pušku, hrozil prý jsem ustavičně, že postřílím všechny Němce. Zvláště měl jsem prý zbroušeno na blízké Bavoráky, z nichž jeden byl v samém B. slád-

kem, kamž ho povolala vrchnost, chtíc tu zavésti va ření piva po bavorském způsobu. Při té upomínce nenapadá mi ovšem, abych čtenáře mezi řádky upozorňoval, jaký že jsem byl již tehdáž zuřivý národovec; byly to prostě neuvědomělé ohlasy tehdejší pohnuté doby — psaloť se r. 1848 — a toho, co jsem často slýchal v nejbližším okolí.

Skalecké stihla v tu dobu krutá rána. V únoru 1848 zemřel otec mé matky Churavěl již delší dobu žaludečním rakem. Poslední jeho chvíle byly dle dopisu Skalecké babičky klidné a nebolestné. Ještě den před svou smrtí seděl v lenošce. Následujícího dne ve tři hodiny probudil se z tichého spánku a pravil: »Jsem bezpochyby již mrtev?« Když se ho domácí ptali, nevidí-li je, odpověděl: »To je snad již z onoho světa, poněvadž nic více necítím.« Pak řekl: »Přineste mi krucifix, rozsviťte svíčky a modlete se všichni; zavolejte také paní důchodňovou a bábu (onu starou služku).« Potom se ještě posadil; po čtvrté hodině opět ulehl a tiše zesnul. Téměř poslední jeho slova k domácím a děkanovi byla, aby ho jen příliš časně nepochovali.

Babička s třemi syny studenty a s dcerami odstěhovala se do Prahy, kde si najala malý byt a žila z pense jí vyměřené velmi skrovně. Na Skalku a tamější život zpomínala odtud celá rodina jako na krásný, nezapomenutelný ztracený ráj.

Otec míval v B. tu a tam některé svízele v úřadě, ale celkem žil dosti spokojeně a ještě v únoru 1848 píše babička s matčiny strany, že manžel její před smrtí o dobré shodě mého otce s vrchností se dověděl a velmi z toho se radoval.

I jiná psaní babiččina zdají se nasvědčovati, že

byl obzor jeho i dále klidný a jasný — až tu pojednou držím v ruce psaní otcovo, datované v Klatovech dne 14. července 1848 a začínající takto: »Drahá a opět drahá, milovaná Klářinko! Tu sedím sám a opuštěn ve svém vězení — bez práce, bez zaměstnání, nemaje ani knihu, abych alespoň čtením zapomněl na neštěstí své a vaše. Tu sedím se srdcem krvavým a slzícíma očima, pln péče a trapných starostí o Tebe, anjeli můj, a dítky naše milované.«

Tedy list ze žaláře. Předcházející události svatodušní a politické smýšlení otcovo, jevící se v jeho listech, vysvětlují hned, jak se do vězení dostal. S plamenným nadšením účastnil se národního ruchu tehdejších dnů. Co bylo bezprostřední příčinou jeho zatčení, nevím. Tchyně jeho píše, kterak ji poděsila zpráva, že prý krajský hejtman psal baronovi, aby mého otce ze služby propustil, poněvadž je buřičem lidu. Soudím, že byl asi za oněch bouřlivých dnů skutečně v živém styku s lidem a že mu horlivě vštěpoval ideje, hýbající tehdáž myslemi českých vlastenců

Děla Windischgrätzova učinila konec jejich nadějím a reakce s posupným úšklebkem šlápla na jejich šíje.

I můj otec zakusil těžkou pěst a jedovatý výsměch vítězného nepřítele. Byl vyrván z kruhu své rodiny a vržen do vězení za škodolibého posměchu poněmčilců a zabedněných šosáků, nemajících jiného cíle kromě plného břicha a hmotných požitků.

Seděl ve vazbě s úplnou nejistotou svého příštího osudu a mučen starostmi o drahou choť, zůstavenou bez ochrany a podpory s dvěma útlými dítkami a nesoucí třetí pod srdcem. »Co z vás, ubožátka, bude, pakliže brzo nebudu propuštěn na svobodu a vám navrácen?... Kdo se vás ujme, kdo vás zachrání před zlobou lid-

skou..?... Ó, vidím vás v duchu trpět a snášet bídu a nedostatek; vidím vás opuštěné bez přítele, bez útěchy, bez slitování. Vidím vás sužované, pronásledované a vysmívané od zlých lidí a nemohu vám přispěti!«

»Ani Tvé neštěstí ani děti naše nenacházejí slitování u lidí bezcitných, kteří na to naléhají, abysi ve 24 hodinách byt náš bývalý vyprázdnila. Ó zaplať jim Bůh toho milosrdenství! Kde jsi se asi, ubožátko, octla? Zdali pak jsi již nějaké přístřeší našla? Jsi-li pak zdráva, netrpíš-li nedostatek? Nepoddáváš-li se přílišnému hoři a zármutku?«

Prozatím, nežli mu bude svoboda navrácena, může ji těšiti jen pomocí Boží. »A Bůh ten, který pečuje o každého broučka v trávě, o každé ptáče v povětří, který přiodívá lilie i chudobky... tento Bůh neopustí zajisté Tebe a dítky naše!«

Po třech nedělích byl sice otec bez rozsudku a vyšetřování na svobodu propuštěn, ale ocítil se v poměrech nejtrudnějších. Místo své v B. ztratil a neměl vyhlídky, že brzy nějakého jiného dosáhne. Pražská babička píše matce, že můj otec nemá již naděje žádné, že by kdy nějakou službu dostal, poněvadž i v kouřimském kraji v politickém ohledu špatně zapsán jest.

Bez místa, bez peněz, bez naděje — kam se měl s rodinou obrátit? Kdyby tchán byl býval ještě živ, mohla matka s námi dětmi na nějaký čas opět na Skalku; ale tchyně žila nyní sama skrovně ve svých dvou pražských pokojících s třemi syny studenty a třemi neprovdanými dcerami. Ta neměla pro otce než trpké výčitky, s jejího stanoviska oprávněné. Viděla nyní svou dceru s dítkami v bídě a nouzi vinou manžela, který se měl věnovati klidně svému úřadu a nepouštěti se z ohledu na svou rodinu do věcí nebezpečných, jež kromě toho

pokládala za pošetilé. Bylať vychována německy a v zásadách odrodilých vrstev tehdejších. Nějaký čas podávala se sice poněkud novému proudu, navštěvovala ze Skalky se svými dcerami i vlastenecké zábavy v blízkém českém kraji a ještě v dubnu 1848 psala o tehdejším politickém ruchu mému otci: »Že jste, můj milý synu, pro dobrou věc celý nadšen, mohu si představiti. Mně líbí se všechno až na svobodu studentů, kteří se ničemu neučí a jen pitím a hrou se baví a t. d.« Ale po událostech svatodušních vrátila se rozhodně ku svým dřívějším názorům. »Co Vám pomohla Vaše horlivost pro českou řeč?« vytýká v dopisu otci: »Že Jste nyní bez chleba! ... Čechům vede se teď velmi zle — a právem.«

Otci zbýval nyní jediný útulek: v domě otcovském, v tom starém rolnickém statečku na Peruci, odkud byl před lety vypraven na studie, aby se domohl vyššího postavení, a kam se nyní vracel zdrcen, s prázdnýma rukama. Snadno lze si představiti, s jakými pocity s manželkou a dítkami přicházel k otci svému, který sám jenom nuzně živil sebe a svou četnou rodinu. Přes to dostalo se mu přijetí nejlaskavějšího a matka moje užívala tu pohostinství vlídného plný rok. Zde narodil se také můj bratr.

Otec snažil se arci seč byl, aby dosáhl opět nějakého postavení, a z nouze chytil se první výživy, která se mu nabídla: odjel na začátku listopadu k říšskému sněmu do Kroměříže, kde mu bylo slíbeno nějaké místo ve sněmovní kanceláři. Ale zprávy, jež odtamtud choti posílal, nebyly potěšitelné.

Živě si představuju, co v té době asi moje matka zakoušela. Ač domácí, dědeček a babička, laskavě k ní se chovali a dle možnosti jí vyhověti hleděli, pociťo-

vala přece, že jest jim delším pobytem na obtíž; byla tu sama, opuštěna, bez manžela, s třemi malými dítkami, v nezvyklých, chudobných poměrech malého rolnického statku. A dopisy choťovy z dáli bývaly pochmurné, zřídka projevující paprsek naděje v blízkou lepší budoucnost. Vidím smutnou Klářinku v duchu, jak asi provázena mnou, tříletým kloučkem, vedouc za ručku moji o rok mladší sestru a nesouc v náručí své nejmladší robátko, ubírá se na procházku do lesů peruckých, vzhůru k onomu místečku, kde otvírá se s lesní stráně překrásná vyhlídka; vede tam cesta houštinou k drnovému sedátku a když rozhrneš poslední snítky habřin, vidíš pojednou před sebou jako na obraze celé malebné Středohoří v plné kráse. Vidíš tu, hlavu vedle hlavy, modravé pásmo těch krásných, různotvárných hor: v předu ostrou silhouettu pochmurného, dvojvěžatého Hazmburku a za ním Podsedickou horu, Lovoš, Košťálov, Ostrý, Hrádek, Sutomskou horu, vysoký velebný jehlanec Milešovky a všechny ty ostatní nesčetné kužele, báně a hrboly, lemující v nádherných skupinách celý severní okraj vlasti naší. S jakými asi pocity pohlížela tam ke Košťálovu a Sutomi, mezi nimiž se tajilo čarokrásné údolí, kde prožila svůj líbezný dívčí věk?

Se svými potřebami byla v té době poukázána téměř výhradně na otcovy rodiče; otec nemohl posílati ničeho. Jen její matka posílala jí někdy z Prahy nějakou částku peněz, nějaký oděv nebo hračky pro nás děti.

Hlavní útěchu měla asi v nás maličkých. I dědeček, vážný, rozšafný rolník ryze české povahy, a babička, která byla dobrota sama, mazlili se s námi zajisté dost, a my byli veseli, pramálo vědouce o strastech a starostech svých rodičů. »Co mi o dítkách našich drahých

píšeš, vzbudilo ve mně pocity sladkobolné,« píše otec v jednom listu z Kroměříže. »Upomenula jsi mne tím na mé dětinství, že jsem i já co pachole býval šťastným.«

Otci nevedlo se v Kroměříži dobře. »J. mne přijal k stenografii,« sděluje choti, »ale plat, jaký mi přislíbil, podobá se almužně. Nádenník a tovaryš vydělal by zajisté také tolik, ne-li více. Měsíčně budu míti dvacet zlatých stříbrných a tedy denně 1 zl. 40 kr. v šajnech. V Klatovech a vůbec v Čechách mohl by člověk z toho pakatýlku z nouze živ býti, ale v Kroměříži postačuje to sotva na oběd.«

Líčí pak drahotu, jaká tam následkem přenesení sněmu nastala. Každý prý jistí, že je v Kroměříži teď o mnoho dráže nežli ve Vídni. Za dva zlaté se v hospodě nenají. Sklenice bídné kávy stojí 25 kr., žejdlík špatného piva 5 kr. a žejdlíček bídného vína 15 kr. Za malý pokojíček žádají 20, 25 až 30 zlatých stříbra měsíčně.

»Z těchto řádků nahlídneš, že tu nemám mnoho rozkoše, ale za to dosti hladu, zimy a starostí.«

Jedinou útěchu nacházel v naději, že mu bude plat zvýšen a jiné postavení vykázáno, až se dostaví na sněm čeští poslanci.

Jinak se otci Kroměříž velmi líbila. Po svém obyčeji začíná psaní hned líčením krajiny. »Kroměříž leží uprostřed krásné a požehnané Hané a všude, jak v městě tak na venku, je vidět zámožnost a dobré bydlo Hanákův. Město to je překrásné a dosti rozsáhlé; má veliké a krásné náměstí, jež kolem do kola podloubím ovroubeno jest. Zámek olomouckého arcibiskupa podobá se nejskvostnějším palácům královským a park zámecký je znamenitý, nejméně tři čtvrti hodiny dlouhý

a široký. Nikdy jsem neviděl v Čechách krásnějšího a rozsáhlejšího parku «

V prvním dopise sděluje otec, že seznámil se s několika moravskými vlastenci, z nichž mu jeden nabídl zadarmo byt ve svém, půl hodiny od města vzdáleném dvoře. Ale sešlo s toho. Neboť v následujícím listě píše, že si najal již za 8 zl. stříbra na měsíc malý pokojíček, v němž sotva se může obrátit a do kteréhož musí choditi skrze byt hospodářův.

Zahájení říšského sněmu, ustanovené původně na 15. listopadu 1848, odročeno na 22. t. m. Poslancové se pomalu sjížděli a konečně přibyli také čeští deputovaní, na které otec tak toužebně čekal. A již dne 21. listopadu píše: »Pánbůh se slitoval. Našinci dostáli slovu. Vyvolili mne jednohlasně za svého jednatele, to jest složili na mne povinnost, abych jejich korrespondenci, účty, tisk atd. obstarával. Byt mám v jejich klubu na děkanství, pozůstávající z třech pokojů a velikého sálu. Platit mi budou tolik, že nebudu mít žádnou bídu a že si budu lépe státi než v B.«

Již dříve psal matce, že se stará všemožně, aby ji mohl s dítkami k sobě do Kroměříže vzíti a že by to bylo hned možné, kdyby se odhodlala, stravovati as 10—12 známých pánů, poslanců a sněmovních úředníků, kteréž drahota v hostincích nutí stravovati se v domech soukromých. Každý platil by měsíčně nejméně dvacet zlatých stříbra a poněvadž ona drahota jen v hostincích panuje, na trhu však potraviny spíše lacinější jsou nežli v Čechách, mohli by z toho stravovatelství a jeho skrovného platu živi býti a také kuchařku a snad i chůvu sobě držeti.

Nyní, když zvolením za jednatele poslanců byl mu zajištěn příjem slušnější, nečiní již zmínku o stra-

vovatelství, nýbrž zve pouze matku, aby hned i s dětmi přijela, že tu budou byť ne skvěle, přece skromně a pokojněji živi. Praví, že mu našinci přislibují všecku podporu, Pražské noviny že ho přijaly za dopisovatele a že jeho příjmy obnášejí 30 až 45 zlatých stříbra. Zároveň se oddává naději, že brzo obdrží stálé a dobré místo. »Než se sněm dokončí, budou zatím obsazovány úřady a jistě že mne dobré místo nemine; neboť Čechy budou míti svou zvláštní centrální vládu a údy jejími stanou se zajisté ti, kteří se i zde o mne starají, ti mne již klesnouti nenechají.«

Líčí tedy matce zevrubně, jak má do Kroměříže jeti, jak dítky cestou opatrovati a které věci prozatím s sebou vzíti. Popisuje jí, kterak příjemně a pohodlně se jede po železnici, »parním vozem«; věc ta byla tehdáž ještě novinkou a z Prahy vycházela jediná železná dráha směrem přes Pardubice na Moravu, po níž mohla matka přes Olomouc dojeti až do Hulína, jen hodinu cesty od Kroměříže vzdáleného.

Čekal dychtivě na příchod její. Vždyť již dopisy předcházející tlumočí, jak se mu stýskalo po ní a dítkách a jaké měl o nás starosti. »Dítky naše drahé líbám a žehnám. Pověz mému dobrému, milovanému Vašíčkovi a mé Jitce, tomu dítěti drahému, že táta po nich touží, na ně ustavičně myslí a je v srdci svém nosí. A to poupě nejdražší, miláčka srdce svého, Ti především odporoučím. Ó přiviň ho, andílka, malého Vladislávka, místo mne k srdci svému, celuj ho a pěstuj a nenech ho zemříti, kdybys měla poslední peřinu na lékaře a lékárnu vynaložiti; vždyť je mi nade všecko drahý a ztrátu jeho by mi bylo tíže snésti, nežli všecko předešlé neštěstí.« »Ó jak prahne srdce mé po Tobě a po dítkách našich milených, jak často vzpomínám na Vás

a jsem v starostech, zdali jste zdrávi, zdali se Vám alespoň tak vede, jako před mým odchodem? Kdykoliv spatřím malé dítě aneb dvé šťastných manželů, nemohu se zdržet pláče a bolestného pohnutí.« Dřívější neštěstí, zklamané naděje po příjezdu do Kroměříže a odloučenost od rodiny naplnily ho hlubokou melancholií a malomyslností. Praví, že jest mu, jako by na něm spočívala kletba, a trpce si vyčítá, že drahou choť a nevinné dítky k nešťastnému svému osudu připoutal. »Ty jsi anděl; duše čistá, krásná, něžná, nevinná; poklad, který zasloužil do rukou hodnějších se dostati; ale já nejsem Tebe hoden a učinil jsem Tě nešťastnou. Ó Klářinko, nezlořeč mi, odpusť mi pro bůh, že jsem Tebe s sebou do neštěstí uvrhnul!« »Manželko drahá, ty spolutrpitelko a účastnice osudu mého... nepřestávej mne nikdy milovati, neboť bez Tvé lásky nezbývá mi nežli poušť a hrob.«

Nyní, kdy se postavení jeho zlepšilo a kdy toužebně očekával brzký příchod ženy a dítek, rozjasnila se poněkud jeho mysl, ale pouze na krátko. Matka oznámila, do které doby nejdéle za ním přijede; ale nepřijela. Tu psal jí list zoufalý. Plesal sice, poznav z jejích dopisů, že jsou jeho miláčkové zdrávi a že ho dosud miluje; ale ví prý také, že je té lásky nehoden a že by ho měla spíše nenávidět a proklínat. Nenávidí sám sebe a stojí nad bezednou propastí. »Má mravní i tělesná síla mne opustila, můj duch se potápí v neproniknutelné temnotě, v srdci mém je všecko pusto, život nenávidím, svět nemá pro mne žádných vnad a přece chci a musím z lásky a povinnosti k dítkám opuštěným, z lásky k Tobě, ženo zbožná, ženo drahá, mučennice ubohá, životem tímto se vléci.« Líčí, jak okřál pomyšlením na její příchod, že se těšil na ni

jako dítě a na několik dní opět zapomněl na všechny své strasti. Ale když nepřijela, tu klesl do předešlé temnoty a malomyslnosti. Zaklíná ji, aby se ho ujala jako anděl strážný, nemá-li navždy zahynouti mravně i tělesně, aby přišla a těšila nemocného, opuštěného, zkormouceného.

Matka byla uposlechla přátelských rad a vlastních obav, aby s třemi malými dítkami v zimě nevážila dalekou cestu za existencí chatrnou a nejistou; ale když jí došel tento list, dbala již jen hlasu své touhy a psala, že se hned vydá na cestu.

Zatím však otec změnil svůj úmysl. Přítel perucký představil mu v dopise obtíže a nebezpečí, s nimiž by taková cesta mé matky a dítek byla spojena, a ujistil ho, že jsou v Peruci dobře zaopatřeny, že babička pilně chová a sestra Anninka je průvodkyní starších dětí, zkrátka vylíčil mu věci tak, že otec napsal matce, aby za ním nejezdila, že ji sám o vánocích v Peruci navštíví. »Sněm bude míti totiž přes svátky delší prázdniny a já se s českými poslanci až do Prahy zadarmo svezu.« Zároveň svítala mu nová naděje. Budou prý se totiž brzo ty nové úřady zřizovati, o nichž dříve již matce psal. »Strobach a Brauner mne seznámili s ministrem Bachem a Stadionem, kteří mi slíbili, že skutečně udělení nějakého úřadu nadíti se mohu a zapsali sobě ihned jméno mé. Jsem takřka na polovic již přijat.«

Byly to pouhé bludičky. Bach měl zcela jiné věci na mysli, než aby zřizoval úřady samostatné »centrální české vlády«.

Otec buď sám té vyhlídce nevěřil a jen pro útěchu matce ji uváděl, anebo byl skutečně churav tělem i duchem, že ho již nic netěšilo, jak sobě stýská hned

v následujícím psaní, ještě před svátky, plném pochmurné beznadějnosti. Píše, že je tělesně zlomen a na duchu nemocen, že ztratil důvěru v sebe a nenávidí celý svět. V některou chvíli přestává prý se těšit i na setkání s chotí a dítkami, ne že by je méně miloval, ale poněvadž již v žádné štěstí nedoufá a tuší, že mu i tato radost opět bude otrávena. Prosí ji, by pečovala o to, aby po těch několik dnů, které u ní v Peruci ztráví, nic, ani jediné nevčasné slovo neštěstí jeho na mysl mu nepřivedlo a radost jeho nepokazilo; ani dopisy, které snad za jeho nepřítomnosti přišly, aby mu nedala, ba o nich ani se nezmínila, by mu neuvedly na paměť minulé dni nešťastné.

V Peruci zdržel se déle, než původně zamýšlel, a připravil se tím — jak píše dne 2. února 1849 — o výhodné místo. »Kdybych se byl příliš dlouho doma nezdržel, mohl jsem se na přímluvu našich státi translatorem českým při sněmu a mohl jsem míti 80 zl. stř. měsíčního platu.«

Ostatně se zdá, že v Kroměříži již ničeho neočekával. Trpká resignace vane i z posledního tamějšího jeho listu ze dne 12. února 1849. Stěžuje si, jak mu bolno, když vidí kolem šťastné lidi sem tam se hemžiti, a vzdychá: »Den po dni míjí, ale dosud nepřišel ten, který by byl slitování a vykoupení mi přinesl.« Konečně touží již jen po návratu. »Přeju sobě, abych se brzo navrátiti a Vašíčkovi slíbeného koně, buben a šavli, Jitce paní a hrníčky a posléze Vladislávkovi nějaké cinkátko přinésti mohl. Doufám v Boha, že se to co nejdříve stane.«

A stalo se snad dříve, nežli se nadál. Rachot vojenských bubnů, kterým ráno dne 7. března 1849 bezohledná reakce říšský sněm umlčela, učinil také konec

posledním vratkým kroměřížským nadějím mého otce. Brzy na to zaklepal pozdě večer někdo na okno skromného domku peruckého a když matka otevřela, spatřila před sebou z nenadání svého muže, který ji beze slova, se slzami v očích sevřel do náruči. Byl opět bez místa a bez naděje.

Ještě pět měsíců zůstali jsme v Peruci, až konečně otec dosáhl nového útulku u šťastnějších přátel stejného s ním smýšlení národního, kteří jakožto zámožní majitelé panství mohli nejen klidněji nastávající reakci čeliti, ale i skrušenému spolubojovníku pomocné ruky podati. Nejprve svěřil mu dr. Č. podruhé správu svého statku O... ckého a v srpnu 1849 stěhovali jsme se tedy nazpět na místo, kde moji rodiče dobu svých líbánek ztrávili a kde jsem se narodil; po necelém roce pak přestěhovali jsme se odtud do blízkého J., kamž otce přijal za správce svých dvorů dotčený již baron ***, který — jak shora také již podotknuto — sám pykal dlouhým vězením za účastenství v událostech roku osmačtyřicátého.

K našemu pobytu v Peruci dodám jen ještě několik slov o rodičích mého otce. Možná, že ona stařena s křížalami, kterou zachytily mé první upomínky, byla moje babička s otcovy strany a že mi podala ještě naposled tento dárek na rozloučenou v den, kdy jsme se od nich z Peruce stěhovali do O. Byla-li to skutečně ona, spatřil jsem ji od té chvíle jen ještě jedinkrát — v rakvi, když jsem po několika letech s otcem přijel na její pohřeb. Pravil jsem již dříve, že byla dobrota sama; říkával tak o ní můj otec, a vrásčitá tvář, kterou jsem tehdy ztuhlou v rakvi uviděl, utkvěla mi skutečně v mysli jako obraz největší dobroty.

Dědečka peruckého pamatuju teprve z let pozdějších, kdy jsme se přestěhovali do V. blízko Peruce. Byl statného, pěkného vzrůstu, vytáhlý a kostnatý, měl veliké modré oči, z pod hustého obočí upřímně a opravdově vyzírající, protáhlý, silný, rázovitý nos a podlouhlý, oholený obličej, v jehož výrazu spojovala se dobrosrdečnost s důstojnou vážností. Pohybů byl pomalých, odměřených a chodil zpříma jako vojín.

Rád vzpomínám, jak přicházel k nám do V. návštěvou. Nadcházel si vždy po určitých mezích, jinými chodci neušlapaných, jichž jsme teprve po jeho příkladu začínali užívati ku zkrácení cesty. Poznali jsme již z daleka v polích jeho vysokou, vážně kráčející postavu v temném, šosatém kabátě, s nerozlučnou silnou holí v ruce. Pod kabátem míval »punt« (jak říkal po staru vestě) upjatý až po hrdlo, jež bývalo těsně obtočeno šátkem. Když jsme mu my děti chvátaly vstříc, jen málo urychloval svou odměřenou chůzi, ale již z povzdálí přívětivě se usmíval. Pocelovav nás, vytáhl někdy pomalu z dlouhého šosu několik cukrovinek a podával je laskavě nejmenším z nás.

Byl to ještě kus starého světa, typ, v němž sympaticky jevily se pěkné stránky bývalého českého rolnictva. Byl arci, abych tak řekl, selským aristokratem. Nikdy jsem od něho neslyšel sprostého slova a všechno jeho konání mělo na sobě ráz důstojné vážnosti, která jen někdy ustupovala projevu bodrého veselí. Byl cele proniknut zásadami oné staré doby a konal svědomitě své povinnosti k Bohu, k vrchnosti, k obci, jíž byl váženým »rychtářem«, a k rodině. K četným svým synům a dcerám lnul láskou v pravdě pohnutlivou. Všechny jeho švabachem neuměle psané listy, které mám v rukou, jednají téměř jen o nich, jeví nekonečnou

péči o jejich blaho, a pamatuji se, že také jeho rozmluvy při návštěvách u nás, v kteréžto době žil již na výminku, skoro výhradně jimi se zabývaly. Nebyl hrubě hovorný, ale když mohl mluviti o svých dětech, tu vždy rozproudila se váhavá jeho řeč, a živý lesk jeho jindy snivě dumavých očí svědčil, že celá jeho duše dlí u nich. Mohu tedy právem souditi, že i manželce svého syna a svým vnukům za našeho pobytu na Peruci osvědčoval stejně svou lásku, jak to činíval v dobách pozdějších, kdy jsme jeho pomoci již nepotřebovali.

Po dlouhých nucených prázdninách peruckých dostal se život mých rodičů do klidnějších a příznivějších kolejí. Třikrát měnil sice ještě otec svou vrchnost, ale každou změnou dosáhl místa výhodnějšího a nastala mu dlouhá řada let spokojených, nekalených téměř žádnou vážnější starostí, kromě o zdraví a vychování dítek, jichž počet vzrůstal každým rokem.

Jako hoch a jinoch slýchal jsem ho pak často vypravovati o roce osmačtyřicátém, o vazbě v Klatovech a pobytu v Kroměříži, ale tu vystupovaly více do popředí jasné, ba i veselé stránky, líčení úrodné Hané a Hanáků, episody z říšského sněmu, anekdoty o některých poslancích atd., a jen skrovně mísily se v to upomínky oněch těžkých útrap a hořkých bolestí, které jsem poznal teprve z pozůstalých dopisů otcových — jeho vypravování z těch dob znívalo mi spíše jako vzpomínání plavce na zlé bouře, jimž dávno šťastně uniknul do klidného přístavu.

V.

Po čtyřiceti letech.

Schválně podal jsem první dojmy okolí pouze tak, jak se zachytily skrovnými a mlhavými rysy v mé paměti z dětských let. Teprve potom navštívil jsem ona místa, k nimž se víží mé první vzpomínky, abych porovnal jejich matné obrazy se skutečností.

Vyjel jsem si drahou do Benešova, překonal šťastně ústrky potměšilého jeho dláždění a dal se pěšky po silnici směrem k jihovýchodu. Krajina není právě krásná; ale věnec pahorků a lesů, vroubící kolem do kola širou, rolemi pokrytou a tu a tam vesnicemi protkanou pahorkatinu, dodává jí přece jakéhos půvabu a zvláštního rázu.

Pod lesnatými vrchy opodál na pravo objevil se vesnický kostelík s cibulovitou bání.

Ptám se mimojdoucího, jaká to dědina, a její jméno zní mi jako první, ovšem smutný pozdrav z dávné minulosti. Na hřbitově toho tichého kostelíka odpočívá ona malička sestra, o jejímž krátkém životě se nezachovala žádná stopa v mé paměti.

Odbočiv později na východ, došel jsem vesnice

s malým dvorem, který náležel kdysi k panství barona *,* a kde moji rodiče krátký čas bydleli, než byl pro ně upraven byt ve dvoře J... ském.

Minul jsem vesnici bez zastávky, neboť z ní nezachovalo se mi v paměti nic kromě pouhého jména; za to s velikým napjetím ubíral jsem se k J., jevišti mých prvních určitějších vzpomínek.

Silnice stoupá jednotvárnou krajinou a nyní objevuje se mi v pozadí holé rovinky za rolemi a skrovnou lučinou dědinka, snad jedna z nejmenších a nejnepatrnějších v celém království českém. Nemá kostela ani zámku, vůbec žádného většího stavení; z hrstky nízkých domků a chalup vypíná se tu porůznu jen několik zasmušilých smrků. Toť ono J., o němž jsem tak často sníval!

Cesta zvolna zatáčí se k vesnici. Na levo za skrytým údolím viděti je lesnatý vrch; pod tím asi leží S... ov, bývalé sídlo barona *,*.

Došel jsem prvních chaloupek J... ských. Jak jsou malé a jak staré! Tu ten zpuchřelý dřevěný štít nejbližšího zajisté vypadal právě tak v době, když jsem k němu vzhlížel jako malé klouče, nevětší té drobotiny, která si nyní hraje u nízké zdi pod ním.

V hrstce těch domků hledám a brzy nalézám památný pro mne dvůr.

Stojí na jižním konci dědinky a v bohatší vesnici zastínil by jej velikostí i úpravností leckterý selský statek. Je to věru miniaturní vydání panského dvora a srovnává se zcela sousedsky s nepatrnými baráčky vesnice.

Poznávám na něm zřetelně, jak úžasně věkem dospělejším scvrkají se rozměry předmětů, které jsme vídali za dětských let

Byl jsem ovšem přesvědčen, že nespatřím nic velikého ani zvláštního, ale takhle malým a chudičkým jsem si ten dvorec přece nikdy nepředstavoval! Ještě nejonačejší jeho částí jest nová neb nově upravená stodola stranou k polím na jih; na opačné straně, k vesnici stojí nízké stavení, sloužící v přední části za obydlí a v zadní, oprýskané a vlhkem prosáklé, za stáje a chlévy.

Dvě ohradní zdi, spojující v předu a vzadu stavení to se stodolou, docelují neveliký čtverec dvoru.

Jestliže jsem v druhé kapitole podle svých reminiscencí naše obydlí položil do prvního patra, musím nyní výrok svůj poněkud opraviti. Toto první a jediné patro skrovného obytného staveníčka je spíše pouhá mansarda, dvě nebo tři filigránské světničky zřízené pod samou střechou, za zděným štítem.

A což teprve přede dvorem ten prostor, na němž jsme s malou sestrou tak horlivě hledávali drobnou havěť pod kameny a který byl pro nás celým světem! Jak úžasně smrštil se ten svět za čtyřicet roků! Několika kroky mohu jej změřiti na šíř i na dél. A kde dětské oči spatřovaly před ním imposantní rybník, vidím nyní dva ubohé rybníčky či skorem správněji louže.

Za nimi táhne se skrovná louka a po straně stojí chaloupka, táž, ve které bydlela moje malá nepřítelkyně. Jen tuto starou, šedivou chaloupku představoval jsem si v upomínkách právě tak malou, jakou ji vidím teď.

Vzdálenost její ode dvora se ovšem zmenšila; zdálo se mi, že jsem tehdáž bůh ví jak dlouho onu posměvačnou holčici vidlemi pronásledoval, ale zatím stojí chaloupka ode dvora jen několik kroků.

Zvětšují-li dětské oči blízké předměty, zdá se jakoby vzdálenější věci mizely pro ně naprosto nebo alespoň zanechávaly v dětské mysli jen velmi slabý a rychle zanikající dojem.

Z prvních šesti let života neutkvěl mi v paměti žádný obraz krajiny; míhá se v ní sice něco jako vrchy a lesy, ale tak mlhavě, že z toho nemohu hádati na žádnou krajinu určitou.

Zejména se mi zdá, jakobych byl jel kdysi, útlý hošík, večerním krajem; otec posadil si mě na koleno a zahalil mě do svého pláště tak, že jsem jen jako skulinou vyhlédal na nějaké vrchy a pahorky, ubíhající nazad kolem nás, různotvárné, tu hustým lesem, tam jen rozptýlenými stromy porostlé. A na jednom táhlém návrší, za nějakou vodou, která se leskla v záři měsíční, stály řadou borovice tak řídce, že nebylo téměř viděti jejich kmenů a jejich vrcholky zdály se volně viseti na nočním nebi; řídly čím dále tím více a na konci, oddálena od ostatních, stála jedna osamělá, ostře se kreslíc na bledé obloze. Ji zachytil jsem ještě pohledem, zvolna usínaje, a v tom se mi změnila v lehounký světlý obrys spanilé víly, vznášející se nad onou lesklou vodou na bledém nebi. A často, přečasto v pozdějších chlapeckých letech, když jsem v zamyšlení nebo v polosnu zavřel oči, zjevil se mi lehounký stín té líbezné víly nad lesklou hladinou vodní.

Ale onen první krajinný obraz mých vzpomínek je tak nejistý a pouhému snu podobný, že netroufám si ani hledati jeho skutečný podklad v některé z těch končin, v nichž jsem pobýval do svého šestého roku.

A kromě něho nezachovaly se v mé paměti žádné rysy vzdálenějšího okolí.

I zde v J. zachytil se v ní pouze dvůr s nejbližšími

předměty, a přece vystoupil jsem jako děcko zajisté každý den několikrát na místo, jen málo kroků ode dvora vzdálené, odkud se otvírá dosti daleký rozhled; viděti tu za vsí na východě jiný, veliký rybník pod zalesněným kopcem, na jihu lesnaté vrchy, a také na západě a dále k severu zalétá oko přes jednotvárnou, polnatou pahorkatinu k modravým chlumům a horám, věnčícím daleký obzor za Benešovem, u něhož zřetelně spatřuješ Konopišťský zámek. Jistě že pohled mého otce tam v dáli hledával alespoň malou náhradu za nudu nejbližšího okolí.

* * *

Leč moc neodolatelná pudí mne již do dvora a vzhůru do těch pokojíků, kde žili kdys moji rodiče jako šťastní mladí manželé a kde jsem sníval zapomenuté duhové sny dětství.

Otevřenými vraty vcházím na dvůr, plný rozházené a roztroušené slámy. Opatrně kráčím po mokvající půdě, pokryté chvojí. Na levo, za obytnou částí stavení, škaredí se oprýskalé, vlhké, zpustlé zdi zanedbaných stájí; na pravo z otevřené stodoly ozývá se hrčení mláticího stroje a zvolna šourá se odtud ramenatý, tělnatý, šedivý člověk v hospodářských nedbalkách. Váhavě kráčí blíže, měře udiveným a pátravým zrakem neznámou návštěvu.

Bezpochyby šafář, myslím si a sděluji mu, že přicházím podívat se na místo, kde můj otec před čtyřiceti lety správcoval.

Ptá se po jeho jménu, ale není mu známo, ač má již hezkou řadu let dvůr tento v nájmu od hraběte **** nynějšího majitele.

Na mou otázku, mohu-li se podívati nahoru do bývalého úřednického bytu, odpovídá trochu rozpačitě, že tam je nyní modlitebna.

»Jaká modlitebna?«

»Nu — naše modlitebna,« opakuje s úsměvem.

Nyní teprve, pohlédnuv bedlivěji do široké, tučné tváře nájemcovy, poznávám, že je žid.

Mlčel jsem chvíli překvapen. Byl bych se nadál spíše všeho jiného, nežli že najdu v dávném hnízdečku svého dětství modlitebnu národa vyvoleného.

»A mohl bych se tam podívat?« tážu se.

Pokrčil s politováním rameny. »Je tam zamčeno a klíče tady nemám.«

»Tedy alespoň do síňky nahoru?«

»Je také zamčena; mohlo by se jenom leda na schody —«

Nuže, podívám se alespoň na ty. Nájemce zavolal dělnici a ta mne uvedla do stavení, odstranila otepi slámy nakupené v přízemí a uvedla mě na dřevěné schody, vedoucí nahoru k bývalému bytu mých rodičů. Nevysoké schody končily u kolmého dřevěného přepažení, jehož dvířka byla zamčena.

V upomínkách představoval jsem si, že bylo přepažení to vodorovné a v něm padací dvéře — buď jsem se tedy mýlil nebo byla tu později provedena změna.

Stanul jsem na chvíli před zamčenými dvířky a ta prostá prkenná přehrada jevila se mi jako podobenství neprostupné hradby, která nás dělí od minulosti, od ztraceného ráje mladosti. Tam za ní září čisté, rosné vidiny blahého věku, jenž nevrátí se již nikdy. Nuže, s bohem, jitro života!

* * *

Z J. zamířil jsem ještě k P... cům touž cestou, po které jsem kdysi na zádech poklasného putovával na prázdniny. Vedla mne úhlednou, čistou vesnicí s hojným stromovím a přes úbočí lesnatého vrchu do hezké doliny, v jejímž středu pyšní se veliký starý zámek s parkem a dvorem, zajímavé staré výstavnosti.

Nastával již večer, když jsem odtud došel hřebene holého návrší, s něhož se sklání silnice k P... cům. Mile překvapil mne obraz městečka, jehož skromné domky pěkně se kupí podél rozsáhlého rybníka před vábivým pozadím lesnatých vrchů.

I vnitřek jeho působil na mne příjemně svou čistotou a prostičkou úpravností. Ale procházka několika jeho ulicemi nevzkřísila ve mně žádných upomínek; i škola, kostel a fara na malém náměstí chladně a němě pohlížely na mne jako na neznámého cizince, ač jsou to patrně tytéž, hrubě nezměněné budovy, v nichž jsem zakoušel prvních strastí a slastí malého žáka

Dle několika těch skrovných, nejistých známek, které se mi v paměti uchovaly, hledal jsem jen domek svých bývalých stravovatelů.

A skutečně uhodl jsem pravý. Potvrdili mi to v protějším hostinci, v témž hostinci, do něhož jsem za oné noci v šíleném dětském strachu přiběhl za panem mistrem a paní mistrovou. Jsou oba již mrtvi.

Sedě v prosté hostinské jizbě, pohlížím oknem na onen pro mne významný, přízemní, žlutě natřený domek, před jehož povýšeným vchodem je zděný výstupek se schůdky s obou stran, — a náhle vyhraňuje se v mém duchu určitá vzpomínka: Ano, na tom výstupku, na těch stupních sedával jsem jako hošík častokráte za večera, když zašeřil se vzduch a dumný hlas klekání zahlaholil nad městečkem jako právě nyní! —

Za tmy jel jsem v najatém povoze z P . . . ic nazpět k Benešovu.

Slabě kreslily se obrysy lesnatých vrchů na noční obloze a mně živě vytanula na mysli vzpomínka na ony neznámé chlumy, které jsem viděl před čtyřiceti lety za večerní jízdy, sedě na koleně otcově v teplém úkrytu jeho pláště. Snad to byly tytéž pahorky a lesy, na něž nyní osamělý, sestárlý muž pohlíží teskným, znaveným zrakem.

* * *

Místo pouti k severu učinil jsem tedy krátký výlet na jih a jím končím prozatím svou cestu do minulosti, postupuje místa některému švižnějšímu účastníku Vašeho díla, který snad zakaboněné tváře čtenářů »Pestrých cest« dovede rozjasniti veselejším líčením přítomnosti.

RŮZNÉ ČRTY CESTOPISNÉ

A

ŽIVOTOPISNÉ.

Prachatická elegie.

(1886. »Různé črty žertovné i vážné,« 1887.)

Vidím stále před sebou tu mohutnou starou bránu s cimbuřím a střílnami, s pestrým obrazem rožmberského jezdce a pětilistou růží — zdá se mi, že to brána kouzelná, jíž možno vstoupiti do minulosti.

Jak mne vábí ten široký. vchod do zčernalého svého klenutí! Puzen tajemnou mocí, procházím dvojitým jeho obloukem. Jsem v ulici. Zde na levo známý dům, jehož stěna od střechy až k zemi pyšní se bohatým sgrafitem. — Avšak co to? Kresby vypadají tak svěží, jako by je právě byla dokončila ruka umělcova, neukazují nejmenší úhony nebo poskvrny, jsou úplně neporušené do posledního závitku nejdrobnější arabesky. A dům naproti září všecek půvabnými malbami, jichž ohnivé květy mnohý nápis protkává perlami staročeské moudrosti – vedle dům stejně okrášlený — za ním ještě ozdobnější. — Co to? Kde je divoké zpustošení pozdějších časů? Či vstoupil jsem opravdu do — daleké minulosti.

Již není o tom pochyby. Z umělé klenuté branky jednoho domu vychází statná postava mužská se staro-

žitným biretem, v černém plášti a s širokou obrubou varhánkového sněhobílého límce kolem krku. Z vážné tváře, ověnčené pečlivě pěstěným plnovousem, vyzírá spokojenost a rozšafnost. Zrychliv kroky, druží se k jinému muži ve stejné úpravě, avšak nižší a obtylejší postavy s ruměným a usmívavým obličejem. Rozmlouvají spolu přátelsky.

Jda za nimi, slyším část jejich rozprávky. Vysoký, vážný muž vypravuje soudruhovi zlý sen, který měl této noci. Zdálo prý se mu, že vyšel sobě procházkou za město na úpatí Libínu a posadiv se na pokraji lesa, pohlížel na krásné rodné město, až ukolébán tajemným šuměním stromů z nenadání usnul. Když se potom domů vracel, podivil se nemálo změně, která se udála s městem. Pevné hradby byly pobořeny, kostel sv. Jakuba ztratil svou vysokou špičatou věž a také vnitřek města byl úplně proměněn. Místo známých nákladných a skvostně okrášlených domů stála v ulicích obydlí chudá, bez ozdoby, anebo jevil se žalostný obraz úpadku a schátralosti, až srdce bolelo. Jen radní dům a několik příbytků měšťanských našel v bývalé podobě; ale i na těch byly vzácné okrasy valně poškozeny věkem, živly a nešetrnou rukou, že představovaly jen stín dřívější nádhery.

Místo někdejšího bohatství zírala ze všech koutů sešlost a chudoba. Po ulicích chodili neznámí lidé v nevídaném, namnoze nuzném oděvu. S úsměškem ohlíželi se po něm a prstem na něho ukazovali, hovoříce spolu cizím jazykem, že netroufal sobě osloviti některého z mimojdoucích. Pravil si ve snu, že stalo se mu jako mnichovi, jenž prospal staletí. Ani krásného svého obydlí s obrazy z českých dějin nenašel více — na místě jeho stál dům neúhledný, žebrácky holý. Na

prahu spatřil několik mladých lidí, v jejichž tvářích na první pohled poznal s radostí své vlastní rysy. Byli to vnukové vnuků jeho. Oslovil je — než ó běda! potomci smíchem se potřásali nad ním a spílali mu cizím jazykem, jazykem odvěkých nepřátel...

Druhý muž míní na to, že sny bývají někdy předvěstí věcí příštích, že snad hrdé, bohaté Prachatice klesnou v chudobu a ponížení — »ale toho bohdá nebude, aby vnukové naši v cizáky se převrhli a hanu kydali na své vlastní praotce!«

Po těch slovech zahýbají oba mužové ke kostelu a moje překvapené zraky s obdivem těkají po náměstí. Nevědí, kde by dříve spočinuly v nádherném čtverci tom: Všechny domy kolem do kola skvějí se od země po střechu pyšným úborem vzácných maleb a sgrafitu, předstihujíce druh druha lepotou, umělostí a drahocenností svého roucha. Průčelí každého z nich jest jako výkladní skříň, po níž staré umění štědře rozložilo na odiv své klenoty nejskvostnější. Tu shlíží s něho řada králů českých, tam zdobí jej rozmanité příběhy biblické, onde spatřuješ velkolepé výjevy bitevní, jinde postavy allegorické s důmyslnými nápisy. Všechno hemží se uměle načrtanými podobami, pestří se živými barvami, září pozlacením, a bohatý ornament věnčí a protkává steré ty poklady jako bujné povíjivé rostlinstvo, rozpíná se od římsy k římse až vzhůru po střechu a kývá odevšad svými pestrými květy a plnými hrozny. Jako čarovným sadem kráčím po náměstí kolem ozdobné kamenné kašny k vysoké radnici, kde ze spousty ornamentálních a figurálních maleb padá mi do oka klassický závěrečný verš jednoho z četných nápisů:

Právo pavučině se přirovnává,
již brouk prorazí, muška v ní zůstává.

Ze vchodu radnice, nad nímž je vytesán znak města: lev držící klíče, právě vystupují důstojné postavy purkmistra a radních pánů. I zástupy měšťanstva oživují náměstí: viděti tu muže a ženy v malebném kroji zašlých dob, a drahé látky jejich oděvů s hojnými klenoty vydávají zřejmé svědectví o velikém bohatství, kteréž po slavné Zlaté stezce bez ustání přitéká do pyšného města. Naslouchám hovoru těchto particiů; ze všech rtů zvoní vybraná ryzí čeština zašlých století...

Náhle rozplývá se a mizí pestrý ten obraz jako vzdušná fata morgana. Prchá krásná minulost a místo její zaujímá bída přítomnosti. Stojím dosud na prachatickém náměstí, ale ty tam jsou zástupy dávných českých patriciů a z pestré nádhery kolem zbyly jen jednotlivé, více méně sešlé a vybledlé kusy. Arci jsou i ty zbytky vysoce zajímavé a není obraznosti těžko utkati si z nich celek zářící krásy, kteráž ach! — navždy pohasla. S obdivem hledím na těch několik budov, které v bouřích staletí, v řádění nepřátel a strašného požáru až po dnešní den uchránily bývalou svoji podobu a ozdobu. Zde na pravici dům s vysokou lomenicí zachoval si ještě pod klenutou římsou v prvním patře obrazy králů českých a jiné figurální okrasy, arci vše již valně poškozené a zvětralé, tam na levici ukazuje nižší stavení s podloubím pravý přepych sgrafitových arabesek, oplétajících postavy středověkých žoldnéřů a divoký výjev bitevní, onde na domě nárožním viděti obraz obrněného jezdce s vytaseným mečem a růží pětilistou ve štítě a zde přede mnou strmí majestátní radnice, s jejíž vážné líce slavná minulost dosud na mne pohlíží v neporušeném lesku: zrak bloudí zmámen tou spoustou starobylých maleb a s pohnutím pročítá mezi latinskými nápisy ty jadrné, významné verše staro-

české, jejichž ostré, hranaté tahy nedovedla smazati ani délka času ani zloba nepřátel — —

Oj, ty lve, kterého zobrazuje kamenný znak nade vchodem, špatně jsi ostříhal klíče pyšného města, ty lesnatý Libíne, strmící v pozadí svým širokým hřbetem jako titanská hradba převysoko do oblak, nevěrnou jsi byl stráží té drahocenné české perly v obrubě velebné Šumavy!

Zlý sen, o němž vypravoval dávný prachatický patricij mé fantasie, jest hroznou skutečností. Zlatá stezka zarostla, bohatství Prachatic minulo, děsná katastrofa bělohorská srazila hrdé měšťanstvo do propasti bídy a ponížení, zloba lidí a živlů pustošila krásné město a strašný požár r. 1832, kdy sto třicet sedm domů lehlo popelem, ponechal Prachaticům jen několik trosek bývalé nádhery. Přes to by tyto pozůstatky byly drahocenným pokladem národa našeho — než, ó žel! staroslavné Prachatice ztratily i národnost svoji a dávný český měšťan pochodil by asi jako v onom zlém snu, kdyby vstoupil do kruhu odrodilých potomků.

Město, které ještě v druhé polovici předešlého století mělo nepochybný český ráz, stalo se odtud následkem umělé, soustavné germanisace, hlavně pomocí německých škol, kořistí cizího živlu. V té krásné, ctihodné radnici, s tou věrnou, ryze českou tváří, vládnou zuřiví nepřátelé našeho národního snažení. Bezděky připomínám si onen rázný český nápis z venčí o pavučině práva: brouk ji prorazil a v husté síti bezpráví třepetá se ubohá česká muška. Jazyk, kterým tu dosud na všech stranách, jako na vzdor a potupu odrodilcům, mluví samy mrtvé kameny svými malovanými a vyrytými nápisy — český jazyk úpí zde v bídném podruží,

vede tuhý zápas o své bytí a nalézá jen skrovný útulek ve škole, založené teprve po mnohém obětavém úsilí, a v kroužku nadšenců, kteří neohroženě nastavují statná prsa vzteklému cizímu příboji. Zda vytrvají? Zda zvítězí? Zda podaří se nám vdechnouti krásnému městu s neporušenou dosud českou tvářností bývalou českou duši?

S těžkým vzdechem hledíme na osud toho města. Téměř před očima našima urvalo zde výbojné moře cizoty kus rozhlodané české půdy — a jaké půdy! V této straně vlasti vznikaly první začátky velikého hnutí, které pošinulo národ náš v popředí tehdejších dějů světových a pojistilo mu nehynoucí slávu v paměti lidstva. V sousedství dómu prachatického spatřuješ nevelike, prastaré stavení, dávnou školu, a hlava se bezděky skloní, srdce se zachvěje a zrak ti zvlhne před místem, kde nabyl prvního vzdělání dumavý mladík, putovavší sem z blízkého svého rodiště, Husince, před místem, kde začal vzrůstati obrovský duch našeho nesmrtelného mistra Jana. A nic neodporuje podání, že navštěvoval prachatickou školu i Husův pozdější nadšený stoupenec a hrozný mstitel, Žižka.

Než i bez těchto vzpomínek, samy sebou náležejí Prachatice k nejdražším pokladům vlasti. Jsou takořka živým kusem minulosti, stavícím před oči naše obraz doby slavnější způsobem tak půvabným a výrazným, jako snad žádné jiné místo domoviny. Zdá se nám, jako by arabeskové úponky, vinoucí se po vetchých budovách prachatických, vyrůstaly z rovu starého života českého a ve svých květech dosud chovaly jeho zvláštní pel a vůni.

„Není-li svatou povinností národa, aby napjal všechny síly k zachránění a znovu dobytí relikvie tak draho-

cenné? Není-li v celých Čechách nikoho, kdo by mohl a chtěl v ruce české přenésti, pečlivě očistiti a věrně chrániti alespoň některé ze starobylých skvostů zde pozůstalých?

Ach, marny jsou hořké vzdechy, jimž se snad leda usměje člověk chladně rozvažující — —

Úslužná stařenka, chřestící těžkými klíči a žvatlající německy, uvádí nás posléze do velebného dómu. V závratné výši nad námi vznáší se velkolepá hvězdovitá klenba a tajemné stíny chvějí se kolem po mohutném zdivu. V posvátné úctě cítíme na čele cosi jako dech dávných věkův a mníme slyšeti divný tichý šum, ztlumený ohlas dalekých bouří.

Vystoupili jsme na kostelní kůr. Veliký obraz na plátně malovaný upoutal tam pozornost naši. Pozadí starobylé, uměle provedené malby znázorňuje vnitřek Prachatického dómu, s dvěma řadami vyřezávaných kostelních lavic, v nichž spatřujeme měšťanky v oděvu šestnáctého století. Středem kostela, mezi oběma řadami lavic, přicházejí jiní pobožní, muži a ženy; z těchto utkvěla mi zvláště v paměti důstojná, vybraně oděná patricijka, před níž způsobně za sebou kráčejí dcerušky její, jedno malé a jedno ještě menší děvčátko; filigranské ty podůbky vypadají roztomile ve starožitném obleku španělského střihu.

Popředí malby zaujímá skupení více nežli třiceti mužských postav, mladých a starých, vesměs oděných v temné pláště s širokým, řasnatým, bílým límcem kolem krku. Latinský podpis a české verše, začínající hexametrem:

»Tu zříš kůr prachatický, jak pěje česky, latinsky«

zvěstují nám, že stojíme před obrazem dávných členů

slavného bratrstva literáckého, pěstujícího zpěv kostelní. Malbu tuto dal zhotoviti r. 1604 měšťan Jan Kulíšek, sám člen bratrstva.

Jest to obraz velezajímavý. S prostomilou naivností vyznačil dávný malíř v rázovitých, ostře charakterisovaných tvářích literátů horlivost, s jakou se věnovali svému záslužnému úkolu. Stojí tu v úměrných skupinách za pulpity s notami a zdá se věru, že malíř posunek každého při zpěvu oblíbený zevrubně studoval a — někdy s bezděčným příměskem komičnosti — co nejpečlivěji znázornil. Arci, prostší mysl tehdejšího obecenstva neshledávala asi v těch posuncích ani nejmenší stín komičnosti, ale spíše byla uchvácena věrností a živostí jejich výrazu. Na všech těch obličejích viděti je blahé zanícení, s kterým své posvátné písně prozpěvují. Zároveň leží na nich všech jakýsi jas povšechné spokojenosti a veselého klidu. Můžeš z nich téměř vyčísti blahobyt kvetoucího města a požehnání obecného míru. Ani lehký stín nezalétá na ně dosud s osudného mračna, které se již rodilo v dáli a po šestnácti letech leckterou z těch klidných, spokojených hlav zasáhlo drtícím bleskem.

Hledím na malbu s živou zálibou, k níž se druží jemný stesk. Pojednou se mi zdá, jako by s oněch tváří mizel klidný jas, jako by vážněly, jako by jim píseň umírala na ztrnulých rtech, jako by zdvihaly zraky od pulpitův a všichni ven z obrazu je upíraly s výrazem zděšení, bolesti a trpké výčitky...

A fantasie má přede novou vidinu. — —

Dávno umlkl večerní zvon na věži prachatického dómu, utichl všechen ruch poněmčilého města. Plná luna ozářila špičatou střechu chrámu a vysokým oknem

rozlila pod jeho velebnou klenbou bledý jas. Ale všechny předměty vynikají zřetelně v tomto kouzelném, stříbrném světle.

V tom probudil se na kůru tajemný ruch. Starožitný obraz pohnul sebou a z něho sklouzají k podlaze temné stíny, jako postavy mužské ve krátkých černých pláštích a s řasnatými bílými límci kolem krků. Celý zástup jich sestupuje s obrazu a beze zvuku chvěje se po vetchých stupních dolů do lodi chrámové. Tam naplnily se zatím vyřezávané lavice stíny ženských podob v starobylém obleku. Jiné davy mužův i žen zdají se vyrůstati z kamenné podlahy dómu a brzy plní hustě všechny prostory tajemným vlněním a ševeléním. Viděti zde kroje různých věků, válečníky, klidné měšťany i prostý selský lid, kněze pod jednou i podobojí, v jich středu nadšenou, nebeským světlem obetkanou tvář kostnického mučedníka. Vidíš zde postav bez počtu a ze stěn i zavřenými dveřmi hrnou se bez ustání nové zástupy.

Před oltářem stojí skupení literátů. Plachý kmit věčné lampy těká po jejich temných pláštích a vážných obličejích. Náhle vznesl jeden ruku, a ze rtů skupiny ozval se velebně, lahodně, s nevýslovnou tklivostí, z nejhlubší hlubiny srdcí prosebný chorál: »Svatý Václave ...«

Dál hlaholí dojemný zpěv, a vysoká klenba opáčí vroucí prosby: »Ty jsi dědic české země — rozpomeň se na své plémě —«

A celým valným zástupem, bez rozdílu věku, stavu a víry, šumí tklivé: »Nedej zahynouti nám i budoucím, svatý Václave!«

V tom ozývá se z pozadí děsný praskot a rachot, jako by sekyry a těžké mlaty tříštily tvrdé dvéře ko-

stelní, tyto klesají a v čele strašných cepníků vchází do chrámu hrdý slepec s bojovnou tváří, škubaje hněvivě rtoma, jež notují hromem novou sloku: »Zažeň —

Bláhový sen! Palcáty již zetlely a žádná houfnice neprolomí nám cestu do urvaného města. Zdaž podaří se to horoucímu nadšení a neúmorné práci?

V záři pyropů.

(1892. „Národní Listy“.)

Představuju si krásnou dívčí hlavu, nachýlenou s radostně zářícím okem k otevřené šperkové skřínce. Jak se těší z ohnivého lesku těch drahých kaménků, jimiž hodlá ozdobiti bílou šíji a jichž červené jiskry svůdně budou kmitati po temných vlasech! Usmívá se vesele: na mysli tane jí třpyt a ruch plesové síně, dvornosti pánů, triumfy, samé příjemné, vábné obrazy. Ani z daleka nepřipadne jí myšlénka na prostý brus v nízké chatrči, kde mezi veteší a plísní zrodil se čarovný lesk těch skvostných pyropů, na zmořené podoby, jež hlazením těch krásných českých granátů hájí si nuzný život.

Tam vídati jiné obrazy, vzdálené namnoze od plesových fantasií takové granátovým třpytem ozářené dívčí hlavy jako černá noc od bílého dne Vybírám jeden ze střízlivé, suché skutečnosti.

Vyšel jsem si na procházku do údolí Libuňky. Onde zasmušile strmí fantastické Trosky; zde na táhlém lesnatém návrší v temnu jedlí, sosen a smrků bělají se skupiny divotvárných skalních útesů; s jedné shlíží Hruboskalský zámek pyšně dolů na veselé lázně

Sedmihorské; z pozadí vyhlédá kuželovitý vrch s bílým kostelíkem Vyskeřským. Na druhé straně pahorky s borovými lesíky a za nimi hrbolatý hřeben Kozákova, jejž pověst obetkává leskem báječných pokladů. A hledíš-li údolím k severu, vidíš nekonečná bujná luka, dědiny v ovocném stromoví, Turnov, sychrovské lesy a nejzáze jako na oblohu vdechnutý modrý stín, obrysy mohutného Ještědu. Věru pochopuji, proč tu krajinu nazvali »Českým rájem«.

Došel jsem dvou osamělých chatrčí pod lesnatým svahem. Jedna je zcela taková, jak je milují básníci vesnických idyll. Ač stará a vetchá, vyzírá jaksi spokojeně dvojicí svých malinkých oken z hustých úponků révy, které se vinou po bíle pruhované břevnové stěně k nízkému dřevěnému štítu a šedivé doškové střeše. Druhá jest jí sice podobna, ale postrádá té zelené přízdoby a činí vůbec méně příjemný dojem. Ostatně — snad toliko na mne, poněvadž chodě tudy na Hrubou Skálu, seznámil jsem se poněkud s jejím obyvatelstvem.

Prozatím jen s drobným. S Pepíkem — trpasličí vozík, jejž si důvtipně urobil pomocí kudly z kousků dřeva se všemi náležitostmi až po nápravu, zákolníky a váhy, stal se prvním podnětem k této známosti — s Aničkou, Albínkou, Mařenkou a Boženkou. Z doslechu pouze znal jsem ostatní: dvě malé sestry v kolébce, nemocného většího bratra, otce nádenníka a matku, brousící granáty. Sumou deset osob a osůbek, žijících z lopotné práce dvojích rukou.

Nejvíce zajímala či spíše dojímala mě Anička. Hned při prvním setkání sdělil mi Pepík, že má doma také jednu sestru, která »musí umřít, protože má suchou nemoc«. Nějaký dárek na rozloučenou způsobil,

že mne po druhé dítky již na cestě opodál chalupy očekávaly, a po třetí přivlekla se také Anička se »suchou nemocí«. Byla čtrnáctiletá, ale dle útličké postavy a celého vzezření nebyl bych jí tolik hádal. Přicházela pomaloučku, jako by měla olovo v nohou. Tvářičku měla ne sice hezkou, ale příjemných rysů, ovšem přepadlou a bezbarvou jako z papíru, pleť téměř prosvitavou, bledé rty, ručky hubené, prsa plochá a tenká — byla celá jako stín

S pohnutím pohlížel jsem na to ubohé kvítko, které bylo odsouzeno zvadnouti v době svého prvního jara, než se ještě rozvinulo A lítost mou zvyšoval rozšafný, dobrý, moudrý pohled jejích vpadlých, jako průzračná tůně hlubokých a čistých očí, v nichž zápasila naděje s resignací, a jež svědčily o vrozené bystrosti a čilosti ducha. Hlas její byl slabý i bylo pozorovati, že začíná se mu nedostávati dechu. A mluvila přece tak ráda! Odpovídala vždy mnohem více, nežli jsem se tázal.

Vyprávěla mi s dojemnou prostotou, že jí někdy bývá velmi zle a někdy zase lépe. Zvláště v zimě prý mnoho zkusila. Teprve nyní že zas může trochu vyjíti z domu, ale že má dosud chůzi špatnou.

Těšil jsem ji, že bude nyní v létě zas dobře a že se docela uzdraví, bude-li se jen hodně šetřiti.

»Ale když musím kolíbat a sloužit těm malým, aby mohla maminka vydělávat,« zasteskla si

Zvěděl jsem od ní dále, že mívají k obědu někdy polévku, někdy placky nebo škubánky, v neděli kávu, maso zřídka kdy. Tatínek pracuje na stavbě a má denně 50 krejcarů; maminka vydělávala si dříve, do-

kud byl obchod s granáty lepší, denně 40 kr., ale teď to jde špatně.

Konečně zeptal jsem se Aničky, měla-li doktora; odpověděla, že na povolání doktora peněz nemají a k němu do města dojíti že posud nemohla.

Umínil jsem si, že jí po svém návratu z Prahy — ubíral jsem se tehdáž právě oklikou přes Hrubou Skálu na nádraží turnovské — lékařskou pomoc opatřím. Myslím, že odhodlání to nebylo příliš velkomyslné; ale vůči těm, kteří by přece vytýkali, že se dobročinností vychloubám, zvěstuji hned napřed, že mne můj dobrý úmysl nestál ani krejcaru.

V Praze zdržely mě okolnosti déle, nežli jsem očekával. Vrátil jsem se po třech nedělích a teprve nyní, kdy první moje vycházka z venkovského Tuscula vede mne kolem chaloupky, rozpomínám se na její drobné obyvatele.

Zočivše mne vyběhli na cestu a schoulivše se vedle sebe očekávali můj příchod.

»No, což děláte?« ptám se docházeje. »A jak se vede Anince?«

»Umřela včera,« odpovídají, vznášejíce ke mně vážný pohled.

Nenadálá ta zpráva mocně mne dojala. Ubohá! Již tedy nepotřebuje mé bídné almužny, nepotřebuje žádného lékaře, již zbavena je radostí života, kterých tak málo poznala, i jeho muk, jejichž číši dětským rtem vyprázdnila do poslední hořké krůpěje. Zahynula jako motýlek, jemuž, sotva že v prvních paprscích jarního slunce povylétl nad květnatý luh, ostrá jehlice proklála hruď a jenž chvíli v marném bolestném zápasu třepetal křídloma, až utišil se navždy Krátká byla moje známost s ubohou Aničkou!

Zašel jsem do chalupy. V nízké, dusné světnici uprostřed chudobného nábytku zastihl jsem u brusu na granáty ustaranou ženu v nuzném obleku.

»Slyšela jsem o pánovi už od dětí,« pravila; »a také Aničkа o pánovi mnoho povídala. — Chudáček! Tu nám Pánbůh vzal a tyhle dva andělíčky nám tu nechal!« Plačíc ukázala stranou.

Ve hrubé kolébce ležela tu těsně vedle sebe dvě úplně nahá tělíčka, na nichž kromě maličkosti nebylo věru nic dětského. To nebyla poupata, z nichž vane nám k duši svěží dech jara a jitra života; tato dvě úžasně hubená tílka, jichž tenounké ručky a nožky byly takořka pouhé kosti koží potažené, mluvila jen o chorobě a smrti a to řečí tím děsnější, že tu smrt své truchlivé znaky vtiskala bytostem právě teprve se probouzejícím k životu. Byl to přímý opak dětské boubelatosti a svěžesti. Hubené, vpadlé tvářičky upomínaly spíše na rysy stařecké a čtyři široko otevřené, lesku prázdné oči hleděly z nich nehybně jako ztrnulé v utrpení a výčitce. Zachvěl jsem se až při pohledu na ně.

Zde před tou bědnou kolébkou napadla mi slova Tolstého o manželstvích, jež plodí děti jen proto, aby trpěly a hynuly. A v duchu tázal jsem se: Má-liž společnost zameziti tyto hekatomby nevinných obětí, životů napřed smrti obětovaných, či má-li se státi sama živitelem a vychovatelkou těch dítek, jichž rodiče povinností svých plniti nemohou?

»A teď mi pánbůh vzal pomocnici. Anička je dobře opatrovala,« posteskla si matka těch nešťastných dvojčátek.

Představil jsem si vyzáblou, bledou dívčinku, kolébající poslední, hasnoucí silou ty dva hrozné andílky —

smrt před kolébkou, smrt v ní — umírající, která ty dvě malé oběti Morany zvolna uhýčkává u věčný spánek. — —

Hle, takové obrazy zabloudí sotva do snění skvostné dívčí komnaty, když jemná ruka připíná jiskřivé granáty na bílé hrdlo a temný vlas. Ale nechť je připíná, hojně připíná — donesouť aspoň chudý výdělek do nízkých podkozákovských chat.

Losos mého pradědečka.

(1880. Humoresky, satiry a drobné črty, 1897.)

Tak, udice s lákadlem slibného titulu je vymrštěna, ale nikoli, nechci čtenáře klamati a vyznávám tedy hned z předu, že mají sice v následujícím příběhu i můj pradědeček i losos skutečně vynikající účastenství, ale že neobsahuje při tom mé vypravování ničeho zvlášť zajímavého nebo vtipného, podávajíc prostě vybledlý obrázek vzdálené minulosti, jak se dostal rodinným podáním do mých rukou.

Rococo! Přiznávám se beze studu, že slovo to dýše pro mne tajemným, divným kouzlem. Znám stinné stránky té doby, vím, že svírala šíji lidu potupným jhem a že zejména u nás v Čechách družila se s nejhlubším úpadkem národa — a přece dal bych za to rok svého života, kdybych ztráviti mohl jeden den v některém českém městě za doby tehdejší a pozorovati naše pradědy, jak si počínali pod třírohými klobouky v pestrém kroji dávných francouzských švihákû, za nimiž ostatně co do módy i co do vybroušenosti způsobů kulhali ve slušné asi vzdálenosti. Toto mé přání zůstává ovšem jen právě pošetilým přáním a

představy, které si spřádá obraznost moje z pozůstatků oné doby, jsou zajisté velmi chatrné a nevěrné.

Přes to mohu vám hlavní hrdiny svého vypravování aspoň částečně vypodobniti. V příbytku mých rodičů byl jeden kout, k němuž jsme pohlíželi se stejnou bezmála úctou, jako ruský mužík do rohu, kde chová své ikony. Visely tam staré rodinné podobizny. Mezi nimi poutávaly zvláště dvě těsně vedle sebe umístěné mou pozornost. Každá z nich vyzírala z oválního výřezu malé pozlacené desky, která spočívala hluboko jako na dně bezvíké skřínky v daleko vystupujícím čtyrhranném rámci, rovněž pozlaceném a zdobně vyřezávaném. Zlato rámců a desek bylo valně otřelé a začernalé, ale podobizny — ač místy rozprýskané — zachovaly pod zaprášeným sklem ještě dosti svěží barvy

Na pravo viděti bylo poprsí mladého muže s podlouhlým, hladce oholeným obličejem, jejž obdařila buď skutečnost nebo pochlebnická ruka malířova bezúhonně bílou pletí a růžovým nádechem na líci, s temnýma moudrýma očima pod tenkým černým obočím a s napudrovaným vlasem, vyčesaným uprostřed hladce do výšky a nakadeřeným po obou stranách v podobě vlnitých bílých obláčků. Jasně modrý kabát se stojatým límcem a mohutný jabot, kypící bujně sněžnými varhánky z hluboko vystřižené žluté vesty, tvořily oděv vypodobněné části jeho těla.

Nuže, doplňte si v duchu celek krátkým copem s černou mašlí, krajkovými manšetami, spodky libovolné barvy, sahajícími po kolena, a hedbávnými punčochami v lesklých střevících s přeskami — a máte mého pradědečka, tehdáž prvního písaře na panství S. v severozápadních Čechách, jak asi vstoupil dne 31 března 1792 do úřadní svatyně svého principála.

Také podobizna ctihodného tohoto pána visela v posvátném koutě, a sice nejvýše nade všemi. Ale byla bohužel již tak sešlá, že jsme jen nejasně v soumraku okolí rozeznávali majestátní bělavou paruku a vážný masitý obličej s přísně hledícím okem. Ale dle rodinného podání nebyl tak zlým, jak na obraze vypadal. Znázorňoval sice rád již výrazem svého obličeje slavnou důstojnost všemohoucího direktora panství, a byl v theorii nepřítelem všech lidumilných oprav, zavedených za vlády císaře Josefa II., ale dobrotu jeho srdce dokazuje nejlépe ta okolnost, že prý měla lískovka vrátného pod ním nejméně zaměstnání mezi všemi patrimoniálními lískovkami daleko široko; že pak nebyl nepřítelem žertu, dosvědčí právě toto mé vypravování.

Před tohoto ctihodného pána předstoupil tedy nesměle můj pradědeček — podotýkám ostatně, že byl den před tím jmenován správcem blízkého statku — a přednesl zajíkavým hlasem uctivou prosbu o ruku jeho dcery, slečny Antonie.

Starý pán vypjal obočí a pohledl přísně na žadatele, avšak jakýsi světlý zákmit v jeho líci prozrazoval, že není žádost ona pro něho ani překvapující, ani nepříjemnou.

»Aj aj aj!« zvolal s líčeným podivením. »Zapředli jsme tedy bezpochyby již s Antonií milostný poměr, aniž měl otec o tom tušení. Ó, té nynější mládeže! Ó, těch novověkých bezbožných románů!... A tak zhurta! Čekali jsme tedy jen na správcovství, abychom se mohli zapřáhnouti do jha manželského! — Ale snad mi bude přece popřáno, abych se na tu věc vyspal a zejtra — zejtra —«

Umlkl a zamyslil se. Obličej jeho rozjasnil se úplně.

Rtoma zahrával veselý úsměv. Vzpomnél si, že je zejtra prvního dubna. Tento den věnovával dle dávného zvyku výhradně svému obveselení na úkor členů své rodiny, svých písařů i zámecké čeledi. Od rána pospíchali vždy prvního aprile rozliční poslové od zámku všemi směry do bližšího a vzdálenějšího okolí za rozmanitými nemožnými věcmi a když se upachtěni, s rozpačitě šklebivou tváří k rapportu vraceli, smával se starý pán, až mu po lících slzy tekly a na hlavě paruka poskakovala. Bylo to dětinské, tím spíše, jelikož by se nebyla většina z jeho obětí, i kdyby byli lesť prohlédli, z povinné úcty odmluvy odvážila. Ale dětinské takové zábavy prominouti lze člověku oněch dob, jehož mysl se při nedostatku novin a jiných duševních pojidel s ostatním světem zaměstnávala téměř jen nejbližším prostým okolím

Když po chvilce vzhledl, vyčetl z tváře mého pradědečka, že tento uhodl jeho myšlénky, a pravil tedy bez obalu: »Nu, ano, zejtra je prvního aprilis a den tento nehodí se k podobným vážným záležitostem. Ostatně nemá věc vůbec na spěch. Antonii bude v máji teprve sedmnácte roků, má tedy na vdavky ještě dosti času. Nezmění-li se okolnosti, za dva, tři roky — —«

Takový odklad nebyl mému pradědečkovi nikterak vhod. Osmělil se poukázati na vřelost své lásky a na horoucí touhu, kterou choval již málem dva roky v úkrytu svých ňader.

Ale direktor pravil s důrazem, který svědčil o jeho neoblomnosti: »Řekl jsem a basta! Je-li plamen naší lásky tak mocný, jak tvrdíme, přetrvá i dva roky. Ostatně,« doložil po chvilce přemýšlení se šibalským úsměvem, »pán chce dosáhnouti ruky své vyvolené jen tak hračkou. Za dřívějších dob musili si rytířové

dobývati ceny takové těžkými zkouškami a odvážnými hrdinskými činy... Nu, vím, že nynější panáčkové nedovedou již zacházeti s kopím a mečem a že se blýskají pouze svým duchem. — Nuže, pán náleží také k těm novověkým osvícencům, obíral se tuším také s tou proklatou francouzskou filosofií, která začíná nésti tak pěkné ovoce — i bude mu tedy snadné přelstiti člověka starého, prostého rázu. Rok co rok vyvedl jsem pána o prvním aprile, kamkoli mně bylo libo, nuž ať zkusí nyní jednou on, vyzraje-li na mne. Podaří-li se mu to, budeme slaviti hned zejtra zasnoubení a dá-li bůh, za kratičký čas svatbu.«

»Ale jakž bych si směl troufati —«

»Uděluju k tomu pánovi řádné svolení. Jednou smí se pán o to zejtra pokusiti — ale notabene: pouze jednou. Zdaří-li se mimo vše nadání tento pokus, dostojím svému slovu. Punctum.« — —

Na druhý den z rána seděl starý pán bez paruky, v županu za stolem, na nějž kladla slečna Antonie květovaný šálek s čokoládou. Půvab její tváře mohu čtenáři nastíniti dle podobizny, visící v posvátném koutě na levo vedle podobizny mého pradědečka. Spatřovalo se tam ženské poprsí s alabastrově bílým obličejem, s jemným karmínovým nádechem na líci, s pikantně tupým nosíčkem, s jasným chrpovým okem a s podivnou, sněžně napudrovanou příčeskou, sčesanou do výše v podobě indické pagody, ověšené šňůrami perel a ozdobené na temeni barvitým peřím a kvítím. Štíhlý krk a značná část ňader byly obnaženy a zbytek presentoval se ve zlatě kvítkovaném zeleném oděvu. Čtenář doplní si snadno z toho úryvku jednu z těch roztomilých rokokových figurek, které tvoří tak pů-

vabnou stafáži na obrazech starých parků. Představuju si ji tak nejednou při dostavenícku s mým pradědečkem ve stinném houští zpustlého parku s-ského a jediné, co kalívá půvab té představy, bývá pomyšlení, že se as nevkradlo do wertherovsky blouznivého jejich hovoru ani slůvko sprosté, povržené češtiny, která tehdáž neměla přístupu do podobné parkové poesie.

Právě, když dívka čokoládu před otce postavila, ozvalo se nesmělé zaťuknutí na dvéře a k mrzutému »Dále« pana direktora vklouzl do pokoje s poníženou poklonou hranatý vrátný

»Což tak časně?« osopil se naň starý pán.

»Poníženě prosím, milostpane, přišel od pana lesního posel s lososem.«

»S lososem? S jakým lososem?«

»S lososem, prosím poníženě. Odevzdal ho v kanceláři jemnostpánovi« (titulatura mého pradědečka) »a ten mě ráčil poslat, abych to milostpánovi oznámil.«

»Ah, ah! Jemnostpán vás tedy posílá. Podívejme se — ahá!« Starý pán vstal a hledě vrátnému ostře do očí, otázal se přísně: »A viděli jsme ho, toho lososa?« (Pan direktor oslovoval každého nejraději v první osobě pluralis.)

»Neviděl jsem ho sám. Ale jemnostpán vypravoval, že je to pravý obr, že jakživ tak velkého lososa nespatřil.«

»A já jsem neviděl jakživ tak velkého hňupa, jako jsme my — rozumíme?!« rozkřikl se starý pán na vrátného. »A panu správci vyřídíme, že mu přenechávám celého toho lososa presentem a že mu k tomu přeju dobrého chutnání. — Nu, což tu ještě zevlujeme, hajdy!«

Když udivený vrátný odešel, mnul si starý pán ruce a usmíval se spokojeně, mumlaje při tom pro

sebe: »Na mne s takovou! Je-li láska jeho tak hluboká, jako jeho důvtip, neučinila by Antonie valnou výhru. Hahaha! Lososa! Kdež by se dostal náš lesní k lososu! Snad v našich stružkách! — Ale dobře tak! Antonie je beztoho na vdávání příliš mladá.«

»Slyš, Antonie,« obrátil se k této; »přines mi nedělní paruku a kabát. Půjdu k řízení.«

Jak viděti, neměl losos mého pradědečka štěstí. Ale bohužel následovala ještě horší věc, která uvede čtenáři na mysl šeredný stín té pestré doby rokokové, kdy býval poddaný ubohou obětí, která pocítiti musila často krutě špatný rozmar svých patrimoniálních tyranův, ani lepší a vzdělanější z nich nevyjímaje.

Když Antonie z pokoje odešla, přecházel starý pán po pokoji a myslil, že as nebude můj pradědeček dnes poddaným o řízení okazovati tvář hrubě přívětivou A již příští okamžik potvrdil jeho domněnku způsobem neočekávaným. Bylo slyšeti z kanceláře zlobný křik prvního písaře, prosby robotníka, šramot lavice a hned na to padaly rány lískovkou, jako cepem na mlatě. Se zvuky těmi mísil se hlasitý nářek ubohého exekuta.

Panu direktorovi zaplálo čelo hněvem. Toť přílišné! Sklamanou naději písařovu má odstonati ubohý robotník, pro nějakou maličkost — snad úplně nevinně. A bez jeho — direktorova — dovolení a zmocnění! Trhl zvoncem na stole . . .

Ve dveřích objevil se sluha. »Hned jít do kanceláře a oznámit, aby bylo trestání zastaveno, až přijdu sám.«

Sluha odešel a direktor očekával, že písař poslušně exekuci zastaví. Ale chyba lávky. Rány padaly dále

jako krupobití a úpění exekutovo bylo přímo srdcelomné.

Direktor již nepřecházel, ale běhal po pokoji. Totě hrozné! volal polohlasně. Tak nedovolím ani já nikdy trestati — a ten mladý člověk se svými novověkými filosofickými zásadami nestydí se — fi, hanba! A samovolně! Bez mého svolení! — Uchvátil znovu zvonec a zvonil, až se ve dveřích objevila ustrašená tvář služky.

»Hned pospíšit do kanceláře,« vzkřikl na ni starý pán, »že rozkazuju, aby bylo okamžitě trestání zastaveno.«

Služka zmizela a direktor chvíli naslouchal. Slyšel rány lískovkou, častější a prudší než prve, a bědování i prošení nešťastného robotníka. Byl zajisté již napolo mrtev. Starého pána zmocnil se nyní lítý vztek. Na štěstí vešla právě Antonie s parukou a dlouhým svátečním kabátem. Vjel s hromováním do jeho rukávů, postavil si paruku ledabylo na hlavu a pádil do kanceláře, až se pudr s jeho hlavy na všechny strany rozletoval. Čeleď a robotníci na chodbě shromáždění hleděli s udivením na tento neobyčejný zjev.

Bez dechu vrazil do kanceláře a spatřil tam — prázdnou lavici, do kteréž tloukl první písař ze všech sil vrátného lískovkou, kdežto ze sebe druhý písař, napodobě cizí hlas, vydával žalostné výkřiky.

Chvíli zůstal starý pán nad tímto výjevem státi jako zkamenělý. Pak pochopil význam jeho a zvolal hněvivě: »Dosti té hlouposti! Jak jsme se mohli opovážit —«

»Ráčil jste mi výslovně dovoliti —«

»Nu, ano, ale toliko jednou. Ten losos se vám hanebně nepodařil . . .«

»Ten losos,« vpadl s úsměvem můj pradědeček otvíraje dvéře vedlejšího pokoje, »vydařil se znamenitě. Sloužil mi za spojence, abych ukolébal oběť své aprilové lsti v žádoucí bezstarostnost. Zde jest. Chlapík jako obr! Váží nejméně šedesát liber. Dal jsem jej prostřednictvím pana lesního objednati v L... k dnešní slavnosti zasnoubení.« — —

Jsem dosti spokojen s povahou svého pradědečka, ale konec toho příběhu mrzí mne přece. Kdyby nebyl losos mého pradědečka zvítězil, mohl jsem snad býti teď o dva roky mladším — a dva roky jsou pro mládence jistého stáří velmi dobré.

Pan Brůžek.

(1881. Humoresky, satiry a drobné črty, 1887.)

Kdykoli čítám o posílání českých dítek do německých opatroven a škol, vždy tane mi na mysli jeden rok mého dětství.

Na podzim r. 1856 zavezl mne, hocha desítiletého, otec do Litoměřic, abych se naučil co nejrychleji němčině, tehdáž v plném slova smyslu samospasitelné. Do té chvíle znal jsem z řeči Götheovy a Schillerovy pouze několik slov a ta zněla sluchu mému tak pitvorně, že jsem je nemohl nikdy vyřknouti bez pohrdlivého úsměšku.

Onen rok mého dětství jest arci po většině zahalen mlhou nepaměti, z níž vystupují toliko některé významnější chvíle a podrobnosti, jichž dojem nemohl čas vymazati z mé duše. Především vidím sebe stojícího po boku otcově poprvé před hlavní školou Litoměřickou, a jako z mlhy vynořuje se přede mnou polojasně břichatá postava s naduřeným červeným nosem a s mosaznými kroužky v uších; mžourá na mne přívětivě očima a bere mne za bradu, drmolíc pracně několik znetvořených českých slov. A mně zdá se ta laskavost jidášskou úlisností; pohlížím na břichatou postavu asi s takovými pocity, jako malý černoch na

otrokáře, smlouvajícího se o cenu jeho. Bude prý mi otcem Otcem! Člověk s takovým nosem, s těmi kroužky v uších ...! Bodrý ten šosák Litoměřický netušil asi, jakým netvorem se mi tehdáž jevil a jak mne krutě zasáhlo rozhodnutí otcovo, jímž odevzdán jsem byl jemu, panu Kliebrovi, na byt a stravu.

Mlha nepaměti zahaluje ostatek toho prvního dne v Litoměřicích a rozptyluje se teprve u večer, kdy sedím opuštěn v cizím pokoji u své postele na svém kufříku. Držím se obou křečovitě jako posledních trosek drahého domova uprostřed nevlídného moře ciziny. Vzdychám a slzím po tichu. Jest mi nevýslovně teskno. Myšlénky mé zalétají stále do známého, milého pokoje, kde asi v tu chvíli bratři a sestry vesele si hrají v oblíbeném koutě u kamen, ohříváni paprsky lásky otcovské a mateřské — a já zde zatím truchlím samoten, jako ptáče vyvržené z teplého hnízda na chladnou, nehostinnou zemi.

První čas chodil jsem jako ve snách. Duch můj dlel ustavičně v domově. Cizí hovor, ozývající se kolem, zněl mi jako šum nepřátelského moře. Otec vychovával mne z útlého dětství v duchu vlasteneckém, a bohatá jeho knihovna, s níž jsem vešel záhy v nejtěsnější milostný svazek, podporovala působení jeho co nejvydatněji. Byl to svazek nedovolený. Otec vybíral mi sice knihy, vhodné pro dětský můj věk — ale přístup ke knihovně byl mi zapovězen. Avšak vášeň moje byla silnější než poslušnost synovská Pamatuju se, že jsem vlézal pokradmu ze zahrady oknem do »zeleného« pokoje, v němž uzamčena byla tajná moje milenka, a že jsem tam ztrávil mnohé hodiny zapovězené rozkoše nad povídkami Tylovými, nad romány Jana z Hvězdy a nad jinými knihami, jež nebyly nikterak sepsány pro

útlou mládež. Ó, chvíle sladkého blouznění a vytržení! Rozuměl jsem oněm knihám jen zpola, ale co jsem z nich pochopoval, vnikalo hluboko do mé duše a tvořilo mi celý zvláštní svět obraznosti, jehož duhové vidiny splývaly se světem skutečným. Drahný čas domníval jsem se, že ti statní čeští rytířové dosud žijí, a doufal jsem, že jednou potkám takového bohatýra v lesklém brnění, s mečem po boku a s vlajícím chocholem na přílbě. Na Němce pak myslil jsem jen s bojovnými pocity, sváděje s nimi v duchu po boku svých romantických hrdin vítězné půtky a šarvátky.

A hle, nyní jsem opuštěn uprostřed těchto Němců. Němečtí spolužáci spílají mi na ulici »der böhmische copak« a splétají ve škole pokradmo v copánky mé dlouhé »drótarské« vlasy.

Učitel, jinak dobrý člověk, jest také ryzí Němec a snaží se usilovně, aby mne a mé české spolužáky proměnil co nejdříve v malé Germány. Musí k tomu ovšem užívati těch několik znetvořených drobtů, které si z obecné mluvy české osvojil. Ale jinak je český hovor ve škole přísně zapovězen. V potu tváři drmolím teď cizí řeč, která mi bývala dříve tak směšnou a nestvůrnou, a potupný smích německých spolužáků barví mi obličej plamenným ruměncem, když nazvu labuť německy »der Schwamm« anebo houbu »der Schwan«, kteréžto dva názvy pletly se mi po dlouhou dobu tvrdošijně.

Z domova přinesl jsem si pěkné první základy vzdělání. Škola v našem bydlišti byla dobrá, o prázdninách vyučoval mne snaživý, vlastenecký kandidát učitelství z Prahy, na jehož působení si vzpomínám s upřímnou vděčností, a pečlivý otec byl mi sám pilným a horlivým pedagogem. V Litoměřicích zapomínal

jsem zvolna nejen české mluvnice a českého pravopisu, které jsem doma měl v »malíku«, nýbrž z veliké části i ostatních výsledků předešlého vychování, a než se rok s rokem sešel, zúžil se značně dřívější objem mých vědomostí, zejména věcných; ale za to žvatlal jsem jakž takž německy...

Dětské duši nemůže býti vůbec zdrávo, octne-li se pojednou ve chladném ovzduší cizoty. Jakoby přesadili útlou, právě se rozvíjející rostlinu do půdy jinorodé, do nezvyklého vzduchu. Útlé kořeny takové mladé bytosti nemohou se pevně a důvěrně zachytiti v macešské prsti, mrazivý dech ciziny pokrývá duši těžkým jíním, kazí a pálí první její pupence a srdci nedostává se té občerstvující, zúrodňující vláhy, jež prýští se k němu jen z milého zvuku mluvy mateřské.

Vzpomínám si zvláště, jak divně mi bylo, když jsem musil papouškovati první modlitbu německou. Zdálo se mi přímo blasfemií, mluviti k Bohu jiným jazykem, než jakým jsem uvykl mluviti k otci svému, k matce své. Zdálo se mi, jako by s věcí náboženských stíral se s rodnou mluvou zároveň všechen posvátný pel. Pobožnost, vykonanou cizím, z počátku dokonce nesrozumitelným jazykem, nepokládal jsem za skutečnou pobožnost, a peruť pravé nábožnosti dotýkala se teprve tehdy mého srdce, když jsem se pomodlil doma potichu poctivý český otčenáš.

S hrůzou pomýšlím dosud na tehdejší školní exhorty. Jak dlouhá, děsně dlouhá bývala mi ta hodina, kdy musil jsem v zástupu malých českých spolutrpitelů státi vážně a bez pohnutí, pod přísným dozorem učitelů, v dusné prostoře, kde mluvil nám katecheta do duše řečí, z níž jsme nechápali z počátku ani jediného slova!

Zajímaly nás leda náhlé kadence jeho hlasu, živější jeho posuňky a knoflíky na jeho klerice, které jsme přepočítali bůh ví kolikráte shora dolů a zdola nahoru — a to jmenovalo se duchovním cvičením!

Ve skrovném pokojíku u pana Kliebra bydlil se mnou německý student, jménem Wagner, podivný pavouk. Byl již léta na učení v nějakém řemesle; jednou se mu však zdálo, že se stal biskupem Litoměřickým, a sen tento působil naň tou měrou, že nechal řemesla a dal se na studie. Třel při tom bídu a nouzi, ale na trnitou tuto dráhu svítila mu jako těšivá hvězda třpytná čepice biskupská, vznášející se před ním v šeru budoucnosti. Míhala se posud ovšem v daleké dáli; neboť budoucí biskup navštěvoval teprve druhou latinskou, čouhaje tu ze zástupu svých nepoměrně mladších spolužáků jako Gulliver z davu Liliputánů.

Člověk ten přijal na sebe zároveň úřad mého domácího učitele. Ale měl jsem z toho pramalý prospěch. Jednak nemohl se kovaný ten Němec se mnou nikterak domluviti, jednak odpuzovala mne od něho nepřekonatelná nechuť, ba tajemná bázeň. Tak jsem si představoval vždy později náboženské ztřeštěnce. Byl to hubený, zamračený kolohnát, s pletí téměř olověnou, s černými, žíním podobnými vlasy, s tenkýma bledýma rtoma, na nichž byl úsměv neznámým hostem, a s nevlídným, vždy jaksi do sebe vhrouženým okem. S postelí přinesl si zároveň do bytu kropenku na svěcenou vodu a klekátko, na němž denně několikrát okázale klekával, zdvihaje vysoko sepjaté ruce a vzhlížeje ztrnule k nepěknému dřevěnému krucifixu nad klekátkem. Modlíval se na hlas a míval mne k tomu, abych odříkával tyto modlitby s ním.

Myslím, že věnoval vůbec větší péči spáse mé

duše, nežli mému prospěchu ve škole. Leckdy brával mne místo učení s sebou do jedné kaple nedaleko biskupské residence na pobožnost, kterou tam konávalo tovaryšstvo sv. Aloisia, jehož byl horlivým členem Klekával jsem tam po boku jeho jako ve snách: v oblacích kadidla plápolaly přede mnou oltářní svíce, etherická postava sv. Aloisia shlížela ke mně s oltářního obrazu a ve sluch mi zněly modlitby, odříkávané jednotvárně cizím jazykem. Smysly mé omamoval tu časem neznámý dech mystiky — ale srdce zůstávalo chladným, vzdáleným té pobožnosti, jež byla cizí mé duši, jako hlahol těch modliteb mému sluchu.

K panu Kliebrovi a choti jeho, která se lišila v zevnějšku od manžela tuším jen ženskými šaty a nádechem knírů pod nosem (pan Klieber býval vždy hladce oholen), nemohl jsem nikterak přilnouti. Byliť smýšlením a cítěním, celým světem svých názorů pravými protichůdci mých rodičův a jiných osob,. s nimiž jsem se dotud těsněji stýkal.

Pan Klieber, bývalý lesní úřadník, mluvil jen o honbách a vrchnostech, o jídle a pití a byl vůbec nejkrásnější šosák, jakého si lze pomysliti. O mne se hrubě nestaral; tropil si leda žerty z mého »ultračeského« jména, jež rozmanitě překrucoval: »Sfatoklup, Sfatoplup, Sfatokluk a p.«, a chtěl-li mi dáti na jevo zvláštní přízeň, lovil při obědě vidličkou ze svého talíře špatnější kousky a kladl je na talíř můj. Netušil, s jakým odporem a namáháním polykám právě tyto protekční kousky.

Paní Kliebrová blouznila stále o Vídni, kde prý je nejkrásnější život na světě. Mazlila se při tom s ohyzdným psíkem, jemuž byl věnován na pohovce

zvláštní, vlastní její rukou ozdobně vyšívaný polštář, a hovořila ráda o živých snech, o vraždách a popravách, o strašidlech a zázracích. Když jsem později trochu do němčiny vnikl, četl jsem tu na př. knihu, jejíž hlavní hrdina, rytíř Udo ze Schreckensteinu, skonal hned v první kapitole děsnou smrtí v lidomorně a strašil pak v ostatních třiceti kapitolách ve vzdušné podobě bludného ducha.

O češtině mluvili oba manželé velmi pohrdlivě. Často musil jsem slýchati, že s řečí tou člověk pranikam nedojde a že bych bez němčiny nemohl do žádné slušné společnosti. Ale řeči takové popuzovaly mne jen k odporu. Kdo směl haniti řeč otce mého, jenž mi vážil neskonale více, nežli všichni břichatí Kliebrové na světě?! Vzpomínal jsem si dále na Tyla, Jana z Hvězdy a jiné knihy doma čítané, z nichž vysvítalo zřejmě, že se ozývá čeština nejen ve společnosti měšťanů, zbrojnošů a rytířů, nýbrž i na dvoře královském, z lepých rtů vznešených paní a děv, třpytících se zlatem a drahým kamením.

Také stálé spojení s domovem chránilo a svlažovalo símě jiných zásad, otcem záhy v duši mou vložené. Často přijížděly od nás panské »fůry«, a vrátný, který je obyčejně provázel, přinášel mi s nějakým jedlým důkazem lásky mateřské zároveň dlouhé psaní otcovo, povzbuzující mne vroucími slovy, abych setrval na dráze jeho naučení. Kožich vrátného nenáležel nikterak mezi věci libovonné; ale přes to naplňoval vždy pokojík můj lahodnou vůní, sladkým dechem domova. Takový den býval mi pravým svátkem. Jen tehda, když vrátný přivezl zároveň nějaký příspěvek do kuchyně mých stravovatelů, kalily mi radost tuto nenáviděné protekční

kousky, které se při obědě stěhovaly hustěji než kdy jindy na talíř můj z talíře páně Kliebrova.

Těšivou oasou v poušti cizoty stal se mi později také pokojík pana Brůžka.

Pan Brůžek bydlel nad námi v druhém patře a měl dole na dvoře kolářskou dílnu. Není mi známo, byl-li starým mládencem nebo bezdětným vdovcem; vím toliko, že přebýval ve svém pokojíku samoten a že posluhovačka naše konala zároveň nejnutnější služby v jeho domácnosti.

Kolik chvilek blažených prožil jsem v tom skromném prostoru, přeplněném rozmanitým nábytkem! Připomínám si ošumělou koženou lenošku, věžatou klícku s kanárem a velikou starou skříň s četnými šuplaty, na níž usmívalo se vždy množství červenolících míšeňských jablek kolem pozlacených hodin, stojících uprostřed pod skleněnou záklopkou. Ale nejživěji utkvěli mi v duši dva lepenkoví, nápadně pomalovaní rytířové, kteří přilepeni byli na stěně pod lacinými dřevěnými hodinami a jejichž pohyblivé ruce, upevněné s obou stran na kyvadle, následkem pohybů jeho střídavě se natahovaly a skrčovaly, tak že se zdálo, jako by si rytířové kyvadlo ustavičně sem tam podávali. Hříčka tato, vyrobená k ukrácení prázdné chvíle vlastní rukou Brůžkovou, bývala pro mne stálým předmětem obdivu a nevysychajícím zřídlem zábavy.

Zdávalo se mi, že dýchám v tomto pokoji libý vzduch domu otcovského. Útlá bytost má, zmítaná nepřátelským dechem cizoty, nalézala tu oporu na bytosti sourodé, okřívala tu zvukem rodných slov. Ač byla to slova jen úsečná a prostičká, zněla mi přece jak líbezná hudba.

Pan Brůžek byl totiž nejen Čech, ale i tichý vlastenec. Když stál v dílně nebo na ulici, v kožené své zástěře, hovoře zdejším německým jargonem hbitě jako rodilý Litoměřičák, nebyl by v něm nikdo tušil člověka, jakým se stával po díle ve svatyňce své domácnosti.

Navštěvoval jsem ho nejraději v neděli odpoledne. Nacházel jsem jej sedícího v ošumělé lenošce za stolem, na němž ležela otevřená kniha. Hlava, pokrytá sporým šedivým vlasem, spočívala na mozolné dlani, a čistě holený, dobrý obličej zářil jakýmsi svátečním, slavnostním výrazem Byl bys hádal, že kniha před ním ležící je písmo svaté.

»Pojď sem, Svatoši,« říkával mi ukazuje na zelenou obálku knihy. »Přečti tohle!«

»Časopis musea království českého,« četl jsem rychle. Ty knihy v zelené obálce byly mi již z domova dobře známy.

»Časopis — musea — království — českého,« opakoval pan Brůžek za mnou, pronášeje každé slovo zvolna o sobě a se zvláštním důrazem. Pak jal se obraceti listy, navlhčuje rtoma prsty a rovnaje si na nose velké kostěné brejle, až pak utkvěl kostnatým prstem na jednom řádku, červeně podtrženém hrubou tesařskou tužkou. »A nyní přečti tohle!«

Pohlédl na mne upjatě, jakoby zároveň čísti chtěl dojem toho řádku na mé tváři.

»Václav Brůžek, kolářský mistr v Litoměřicích,« četl jsem v seznamu údů Matice české.

»Nu vidíš,« dokládal on pyšně, »jsem také Čech, dobrý Čech.« Mluvíval pak, že Čechem býti není hanba — že třeba vésti si vždy rozumně a s mírou —

že požívá v Litoměřicích obecné vážnosti — — a ztrácel se na konec obyčejně ve věcech, nesouvisících nijak se začátkem jeho rozprávky. Vždy zapůjčil mi také z pokladu, uzavřeného ve staré skříni, nějakou českou knížku s důtklivým napomenutím, abych v ní nenadělal oslích uší.

V jedno nedělní odpoledne přivítal mne slovy: »Dnes ti, holenku, nezůstanu doma. Chystám se právě na procházku. Ale pojď se mnou! Navštívíme spolu jednoho vlastence.«

»Či nevěříš?« doložil po chvíli s úsměvem. »Ó, máme tu v Litoměřicích jednoho znamenitého vlastence Uvidíš!«

Oblékl po té dlouhý zelenavý kabát a namáhal se drahnou chvíli, aby pomocí kartáče a rukávu překonal tvrdošijnou jeřebatost svého obstárlého, místy již plešatého cylindru. Když se mu to jakž takž podařilo, postavil si jej opatrně na hlavu, trošinku šikmo, jak to činili tehdáž Litoměřičtí fešáci. Pak vstrčil do kapsy hedbávný šátek, ale tak, aby cíp jeho poněkud vykukoval, vzal do jedné ruky složené staré rukavičky, do druhé španělku a prohlédnuv s uspokojením v zrcadle sváteční svou úpravu, zvolal úsečně: »Pojďme!«

Šli jsme. Cestou prohodil pan Brůžek několikrát s úsměvem, že bydlí ten vlastenec trochu daleko. Po delší chůzi, nevím již kudy, octli jsme se k udivení mému na hřbitově. Průvodce můj zvážněl. Vedl mne mlčky mezi hroby a zastavil se konečně před náhrobkem, na němž jsem četl česká slova: »Karel Hynek Mácha« a »Dalekáť cesta má — marné volání!« —

»Zde jsme,« pravil pan Brůžek slavně; »a teď smekni hodně hluboko — stojíme před velikým českým vlastencem a básníkem.«

Smekl sám hluboko svůj starý cylindr a hleděl ve vážném mlčení na hrob. Stáli jsme tam drahnou chvíli beze slova s obnaženými hlavami.

Jméno Mácha nebylo mi zcela neznámé. Připomněl jsem si hned, že otec jméno to častěji doma vyslovoval a že četl při tom jednou matce s velikým zápalem a pohnutím nahlas jednu báseň, z níž mi utkvěla obzvláště hluboko v paměti slova: »Zbortělé harfy tón, ztrhané struny zvuk...« Zdá se, že pan Brůžek znal z poetické činnosti Máchovy ještě méně. Soudím tak z toho, že se na zpáteční cestě ze hřbitova ani slovem o ní nezmínil a jen mi vypravoval, že Mácha vystupoval rád na blízký vrch Radobyl a skládal tam básně, pohlížeje na krásnou okolní krajinu, plnou malebných hor a romantických zřícenin. Ale jednou spatřil prý s temene vrchu, že vypukl v Litoměřicích oheň, i běžel úprkem dolů, aby při hašení pomáhal. Při tom uhnal si nemoc, která jej za krátko sklátila v hrob. A náhrobek jeho ozdoben slovy, jež prý volal chvátaje s vrchu dolů a vida, že v čas na místo neštěstí nedospěje: »Daleká cesta má — marné volání!«

Ó, svatá, prosaická prostoto!

Ale buď jak buď — pan Brůžek vzdal tehdáž upřímnou pohnutlivou poctu mohyle velikého pěvce a nad mou mladou hlavou zašuměla v onen den tajemná peruť vznešené poesie. Neznal jsem jí — tušil pouze. Oči mé plnily se slzami a v duši znělo mi stále: »Daleká cesta má — marné volání!«

Po dvou letech přestěhoval jsem se z Litoměřic na studie do Prahy. Od té doby navštívil jsem ono město pouze jednou, jako sextán nebo septimán, za-

svěcený již v čarokrásnou poesii Máchovu. Zašel jsem tam na hřbitov a když jsem se z »návštěvy u velikého vlastence« volným krokem vracel ke bráně hřbitovní, zahlédl jsem mezi jinými prostý kříž s nápisem: »Hier ruht in Gott Wenzel Bruschek, bürgerl. Wagnermeister. Geboren 1801. Gest. 1861. Friede seiner Asche.«

Z Janova.

(1895. „Květy“.)

První, co jsem ráno v Janově spatřil oknem hôtelu, byla mramorová postava nejslavnějšího Janovana, Krištofa Kolumba. Stojí tu, opřen o kotvu, u nohou má ženskou podobu, představující Ameriku, a čtyři allegorické figury hlavních jeho ctností obklopují podstavec pomníku, na němž jeho rodiště hrdě napsalo: »A Cristoforo Colombo la Patria«, ačkoli své domovině špatnou službu prokázal objevením nového dílu světa, kteréž na prospěch Španělska a jiných států nemalou měrou přispělo k oslabení námořního obchodu a tím i politické moci starého Janova. Evropě celkem, či lépe bílému plemenu, přinesl arci objev Kolumbův prospěch ohromný, nechť by třeba pessimisté tvrdili s Heinem, že pouze »náš pozemský žalář rozšířil a řetěz prodloužil«. Nejhůře však posloužil objeveným Američanům samým; s trpkým úsměvem pohlížíte na křížek v ruce divošky, na pomníku k nohám Kolumbovým přitulené: Ano, šťastní rudí bratři jsou spaseni tak důkladně, že brzy přestěhuje se poslední z nich do království nebeského!

Ještě jiný slavný syn Janova má v něm na Piazza Corvetto svůj pomník v nádherné zeleni palem, nedaleko jízdné sochy Viktora Emanuela Jest to Mazzini, který se zde roku 1809 narodil a po klopotném životě, ztráveném většinou ve vyhnanství a cele věnovaném ideálu sjednocené a svobodné Italie, na zdejším hřbitově též odpočívá, kamž byla jeho mrtvola r 1872 z Pisy převezena

Již po krátké projížďce Italií poznáš, že Vlaši velice milují pomníky a že jimi zejména rádi osvědčují své vroucí vlastenectví. Kromě pomníků zřízených vynikajícím rodákům, vidíš téměř v každém městě italském rázovitou postavu Garibaldiho ve známém originalním kroji a tělnatého Viktora Emanuela na koni, často také pomníky obou ostatních hlavních budovatelů jednoty italské, Mazziniho a Cavoura. Vzácnou pak přízdobou výrazných těch soch bývá mnohdy sad bujarých palem, kolem nich zřízený. I zde, kolem pomníku Kolumbova, naproti mému janovskému hôtelu, na malinkém náměstí, kolem něhož stoupají budovy terasovitě do vrchu, zelenají se majestátní vějíře a chocholy obrovských listů palmových — —

Avšak napadá mi, že bude především vhodno, abych přece něco vyprávěl o tom, jak jsem se do Janova dostal.

* * *

Překročíš-li za Bolzanem (Bozenem) rozhraní německého a vlaského živlu, mění se všechno rázem. Pravda, že Italie vysvlékla se již bezmála ze svého národního kroje a že pod nivellujícím válcem moderní civilisace ztratila valnou část i jiných svých zvláštností; ale přes to jeví všude, i pod nejtlustším nátěrem vše-

evropské kultury, svůj vlastní typ, který bije cizinci do očí za každým krokem. Hned v Tyrolsku, první vlaskou stanicí, začíná jiný svět.

Trentino tíhne k Italii nejen tužbami svých Italienissimů, ale celým svým vzhledem a životem. Není tu ani třeba hledati na mapě čáru dělící oba národní živly — sama příroda vyznačila ji co nejostřeji a nejzřetelněji. Pravda, jižnější vegetace začíná již v Bolzansku, ale tu stoupá ještě vysoko do strání alpských zeleň lesů, která tě s rannou luční zelení v údolí provázela celým severním Tyrolskem; pojednou octneš se však uprostřed krajiny, v níž jakoby ohromná břitva byla vyholila všechen lesnatý porost s okolních horských strání, nahé kamenné kolosy strmí do výše a stesk by tě pojal v té divoké skalní pustině, kdyby zrak nesmekal se dolů, na dno údolí, kde jako náhradou spatřuješ již smavou zeleň v sadech, které severněji nad Bolzanem ukazovaly dosud (bylo teprv 24. března) jen černavé sítě holých větví; spatřuješ věčně zelený vavřín s jeho nevadnoucími druhy, první zelené obláčky neb alespoň chmýří i na stromech našinských, a celé údolí jest jediná vinnice, která, třebaže dosud bezlistá, už ti vodí na mysl příští nádheru bujného smaragdového věncoví a těžkých různobarevných hroznů. Ale jedva že zrak popolétne opět výše, znovu jímá tě stesk z holosti všech těch skalních srázů a hrotitých hřebenů horských kolkolem: ty tam jsou severotyrolské krásné lesy, jež sáhaly vysoko vzhůru po bocích bělohlavých alpských velikánů, ty tam zelené pastviny s idyllickými salašemi, přívětivé domky s dřevěnými, kamením zatíženými střechami, rozptýlené po stráních kolem kostelíka se špičatou, zeleně natřenou věží — zde vidíš jen sivé nebo hnědé skalní srázy a hřbety,

na nichž tu a tam fantasticky se rýsuje stejně hnědá neb šedá zřícenina. Scenerie změnila se úplně, jsi v naprosto jiném kraji, jsi na půdě vlaské

Z počátku nepůsobí ta změna příznivě: zaráží tě nejen pustota těch holých skal, i všechno ostatní jeví se ti zpustlejší a zanedbanější. Všimneš si prvního vlaského domku: je bez omítky nebo s omítkou do polovice opadalou, zdivo plno rozsedlin, okna s rozbitými nebo zcela vytlučenými tabulemi, zpuchřelé a zpola z rámu vytržené dřevěné žaluzie chystají se k pádu do špíny a neřesti zpustlého dvorku Všechno je vetché, otlučené, špinavé, na spadnutí Jaký kontrast k těm čistotným, spořádaným, útulným barákům tyrolským i bavorským! A vlaská ves je hustě sražená hromada samých takových rozbitých a špinavých domků, z nichž jeden jsem vylíčil shora; když ji vidíš poprvé, zdá se ti, že si právě odbyla zemětřesení a že se v příštím okamžiku snad sřítí docela Avšak druhá, třetí, všechny ostatní nejsou jiné Pokládal bys každou za opuštěnou rozvalinu, kdybys neviděl v těch špinavých dvorcích mezi hadry a veteší lidské postavy, mnohdy stejně špinavé a zanedbané A znenáhla poznáváš, že i ty domnělé zříceniny, které jsi viděl tu a tam na výstupcích a hřbetech holých skal, byly rovněž zcela obyčejné vlaské dědiny, městyse a městečka.

V líčení svém nepřepínám; takovým dojmem skutečně na mne působily první pohledy na krajinu vlaskou. Ovšem třeba znovu upozorniti, že spatřil jsem ji tehdáž v prvních teprve začátcích jara. kdy ještě zeleň v údolí byla přec jen chudá, kdy zde v Trentinu nerozvily se ještě nádherné květy jižního rostlinstva, kdy také obloha ještě se kabonila a slunce co chvíli

zimomřivě se skrývalo za deštivými mračny... »O dva plné měsíce se nám letos opozdilo jaro,« pravil mi později kterýs Italián.

Ale i tak začal jsem brzo jiným okem pozorovati italský kraj Ta čirá holost skalních strání a hřebenů začala mne zajímati právě ostrou výrazností svých rozmanitých obrysů a ponurou jednobarevností kamenných těch mass, k nimž tím účinněji se družila romantika tu onde strmících starých věží a oněch bělošedých, tak živě na zříceniny upomínajících dědin Pravil jsem si: Pusť z mysli krásu našich lesnatých chlumů a všechny ty známé severní obrazy; nech porovnávání a pozoruj zde ten jiný svět o sobě, jakým právě jest, s rozdílnou zase povahou, s krásami opět zcela jinými. Jak živěji zde na příklad vyniká, právě z té holosti, každý osamělý štíhlý kužel tmavých cypřiší, jak těší každá skupina stromů, jakým kontrastem odráží se od pustého pozadí některý pahorek zcela zelení porostlý, s cypřišovou alejí, vedoucí rozkošným sadem vzhůru k pyšnému panskému sídlu, zbudovanému svérázným slohem italským! Když pak další cestou k jihu pokročilejší a každým dnem pokračující vegetace začala ty zubožené italské domky obklopovati vždy hustější zelení, když zardívaly se mezi nimi květy broskví a svítily rudozlaté pomeranče i bledozlaté citróny, když zdi a střechy leskly se v lahodných paprscích jižního slunce: tu zapomínal jsem pozorovati jejich schátralost a přijímal konečně i jejich špínu zkrátka jako nezbytné příslušenství originalního celku. Ba, když jsem u Caserty, mezi Římem a Neapolí, spatřil několik rozptýlených vesnických domků, jež bůh ví jaká reformatorská ruka pořádně upravila a čistě natřela shůry dolů červenou barvou,

neubránil jsem se soustrastného úsměvu — připadalo mi to jako nemístné směšné líčidlo i pomyslil jsem si: Jenom nechte italskému domku popraskalé stěny a rozbitá okna, vyvěšené hadry a špinavý dvorek, které patří k jeho pravé, vlastní fysiognomii právě tak jako jeho vysoký, úzký kamenný trup a připloštělá cihlová střecha!

A když jsem se konečně vracel k rakouským hranicím, nastřádav si v paměti dlouhou řadu různých krajinných obrazů, ovšem většinou jen letmo z okna železničního vlaku zachycených: zde holé šedé hory s fantastickými zříceninami a vysoko strmícími prastarými městy, tu zase zelená smavá údolí, všecka posetá domky a letohrádky, svítícími jako husté bílé tečky ještě z daleké modré dálky, tam širé roviny, prostoupené jen dlouhými řadami štíhlých cypřišů nebo tenkými pásmy hrdých pinií, jichž kmeny jsi někdy v dáli sotva postřehoval a jichž rovně rozložené, jaksi rounovitě kypré a zaokrouhlené koruny se mi pak jevívaly jako ve vzduchu plující ostrovy tmavého mechu, onde zase nekonečné vinnice, od jichž čerstvě zryté půdy s neobyčejnou svěžestí se odrážely ruměné a sněžné obláčky kvetoucích větví broskvových a mandlových, jinde návrší celá obalená stříbrně sivým listím oliv, že bezděky vzpomínal jsi biblické hory olivetské, a jiné i jiné výjevy — a když tu ještě jako na rozloučenou, u Connegliana, ukázala se mi nejlíbeznější krajina, jakou lze pomysliti, smaragdová zeleň pahorků, posetých malebnými zámky a villami, všude samý květ a za tím v pozadí nepřehledný, kolosální věnec zářících sněhových vrcholů alpských — tu poklonil jsem se v duchu apenninské zemi a přiznal jí: »Ano, jsi skutečně krásná. Postrádáš leckterého půvabu našeho severu, zejména

jeho širých, hustých lesů, po tvých mandloňových květech a ranných pomerančích těším se s neosláblou touhou na druhé letošní jaro, tam ve své domovině, na jaro snad méně skvostné a ohnivé, avšak plnější a přítulnější v bílé a růžové záplavě svých prostých květů třešňových, hrušňových a jabloňových; ale ty máš zase jiné vnady, zvláštní svůj půvab, jsi krasavice po způsobu svém vlastním!«

A jako krajina, jako stavení, má také obyvatelstvo svůj osobitý ráz, kterýž i tam, kde nosí bezvadný francouzský frak nebo robu nejposlednější módy, projevuje se tvářností, výrazem, posunky, celým konáním a chováním. Avšak což mohu o tom vyprávěti já, jeden z té legie živých »vlčků«, kteří z jara někde u Aly vlétnou do Italie, prolétnou ji vířivým obloukem, přesně vyměřeným v dotyčném okružním lístku, a vylétnou z ní pak zase někde u Pontebby s plnou hlavou italských »dojmů a zkušeností«, jimiž pak dlouho oblažují své známé neb dokonce široké čtenářstvo. Krouží a frčí takových vlčků po Italii celá spousta všemi směry, míhají se všude kolem tebe, vrážejí do tebe na perronech a v hôtelech, že je ti až úzko v divokém hemžení všech těch příštích důkladných znalců Italie. Štěstí ještě, že pak doma z kollegialních ohledů nečtou jeden cestopisy druhého, a proto nemusím se snad ani já báti oprav a vyvrácení mých hlubokých italských pozorování z oken rychlíku. Nejdůkladnější jsou arci mé studie v oboru italského železnictví, neboť jako valná většina cestovatelů po apenninském poloostrově nevylezl jsem na své italské cestě téměř ani z vagonu.

* * *

Také železnice italská má své zvláštnosti. Přejedeš-li hranice, nejprve ti padne do očí změna železničních domků a jejich živé stafáže. Domky jsou chatrnější a hlídači také — vlastně bych měl říci hlídačky, neboť hlídačů spatřil jsem na té celé železniční projížďce od Aly do Neapole a zpátky do Pontebby pramálo. Téměř vždy stála před strážním domkem zpříma jako voják ženská s ošumělým služebním kloboukem, naraženým přes šátek obalující její hlavu nebo prostě na černých, více či méně rozcuchaných vlasech, a napřahovala vodorovně před sebou nějaký veliký roubík — tento záhadný nástroj a nápis na promaštěné stužce klobouku (ostatně často presentovaly i s holou hlavou) byly jedinou úřadní známkou na tom zcela neúřadním zjevu, jenž vodil mnohdy spíše na mysl strašidelnou romantiku noci filipojakubské. Zřídka viděl jsi na nich čistou a neroztrhanou sukni, ještě řídčeji trochu ženského půvabu a jen jednou zamihly se mi pod tím kloboukem v hezké opálené tváři dvě takové ohnivé černé oči, o jakých snívá tourista, vydávající se na cesty po slunném jihu.

Vnitřní úprava vozů nebývá také skvělá. V druhé třídě jest sice povlak kožený neb jiný, ale o čistotu jeho a řádný stav dbá se právě tak málo jak o nepromokavost střechy. Mně alespoň přihodilo se dvakráte, že nečekaná důkladná sprcha vyhnala mne s mého místa — přivoláte-li k tomu konduktéra, přesvědčí se vážným ohledáním o skutečnosti vady, načež pokrčí ramenem a zmizí se soucitným pohledem na promoklého pasažéra. I jinak nestarají se průvodčí vlaku hrubě o cestující; sednouti můžeš si ve své třídě do vozu a na místo, kde se ti líbí, a je to věru lepší nežli u nás, kde průvodčí často do jednoho vozu na-

cpou lidí jako slanečků, kdežto jiné vozy zůstanou úplně prázdny nebo hostí některého protežovaného či štědřejšího jednotlivce. Konduktor vlaský nestará se ovšem také, kdy a kde vystoupíš; ale za to provolává pokaždé jméno stanice tak zvučně a tolikrát, že jen hluchý člověk mohl by ji promeškati.

Hlasy konduktérů hned cestovatele přesvědčují o přednostech libozvučné vlaštiny. Již z chlapectví vtloukala se nám němčina a slavné vlády rakouské starají se svědomitě, aby s ní našinec zůstal ustavičně ve styku, ne-li jinak, alespoň prostřednictvím blanketů c. k. pošty a všeho ostatního, co honosí se úředním znakem rakouským, a přece musím vyznati, že rozuměl jsem němčině, jak ji na př. bavorští konduktoři křiklavě drmolili, jenom napolo. Za to jak zřetelně a jasně znělo provolání stanic v Italii! A jak důrazně i zpěvně zároveň znívalo též jejich »partenza!« (odjezd) a »pronti!« (hotovo).

Jinou zvláštností italských železnic jest, že druhá třída má mnohem demokratičtější ráz. Nesmíš se diviti, vstoupí-li do ní časem žena s velikým košíkem, vypadající jako hokynářka nebo čtverolístek rozjařených, hlučně zpívajících mužů, zcela se podobajících počestným honákům. Ale přes to vše zdají se mi pohrdlivé úsudky mnohých i o druhé třídě italských vlaků poněkud přepjaty, ač ovšem uznávám, že tu člověk mnohdy bolestně postrádá vybrané elegance a duchaplné zábavnosti obchodních cestujících, kteří tak velice zpříjemňují »lepšímu obecenstvu« jízdu po našich železnicích.

A na konec ještě jedna maličká zvláštnost: všude vystačíš se svými českými hodinkami. ale na italských železnicích mohou tě někdy šeredně oklamati. Nemyslím snad nějakou tu hodinku, o kterou se vlak

někdy opozdí (mohl bych o tom i ze své krátké italské zkušenosti ledacos vypravovati), ale hodinky tvé mají zde příliš málo hodin. Ciferník italských nádražních hodin má sice také jen 12 číslic, ale v jízdních řádech a jinak na železnicích počítá se hodin 24, při čemž začíná se jednou hodinou v noci a čísluje se bez přetržení dále až do příští půlnoci. Ačkoliv jsem tu zvláštnost již doma z »Průvodce« seznal a dobře na ni dával pozor, stalo se mi přece, že jsem se jednou po poledni dal dovézti na nádraží a po dlouhém marném čekání nikterak nemohl býti přesvědčen, že žádný vlak ve 2 hodiny neodjíždí; teprve když jsem na dotvrzení svého přesvědčení podal železničnímu úředníku svůj vlaský jízdní řád, vyšlo na jevo, že jsem na prožluklou čtyřiadvacítku zapomněl, že vlak vyjíždí ovšem ve 2 hodiny — ale po půlnoci, kdežto naše druhá hodina odpolední je na italské železnici hodinou čtrnáctou.

A skorem mohl bych mluviti ještě o jedné zvláštnosti: zdá se, jakoby vlaské železnice měly obzvláštní zálibu v tunelech. Alespoň jsem za celý snad život neprojel tolikráte tunelem, jako za ten měsíc italské cesty. Na trati od Turina do Pisy nechybí mnoho do plného sta tunelů, tak že ti připadá, že jedeš vlastně útrobami země a jenom na chvilku že se vždy jako v optickém divadle objevují přelétavé obrazy rozkošného nadzemí — krajina podél té trati jest po většině překrásná. Na první polovinu té trati, z Turina do Janova, připadá 24 tunelů (mezi nimi nejdelší v celé Italii u Ronca), tak že se v okně vagonu míhají jen jako letem stále jiné úryvky horské scenerie apenninské: teď hluboké, divoce rozeklané skalní údolí s kypící dole bystřinou, teď zase hustě sražené šedivé domky nějakého městečka, vysoko na hřbetě hory,

nyní opět letohrádek uprostřed jasné zeleni, promíchané temnými obelisky cypřišů. Letohrádky později houstnou a jsou čím dále půvabnější, až konečně v nastávajícím šeru objevuje se na levo obraz, připomínající celou romantiku středověku: vysoko na vrcholech holých skal šedé, malebné tvrze, náležející k opevnění janovskému. Pak vjíždíme do Sanpierdarena, již jakéhosi předměstí janovského, jehož vysoké, pěti až šestipatrové domy nás překvapují v posledních paprscích slunečních něčím z brusu novým: nevěříme svým očím, vidouce na všech stranách, v úhledných průčelích, po balkonech, pode všemi okny, zkrátka všude po všech těch již velkoměstských budovách rozvěšeny jägrovky, košile, ubrusy, povlaky, kapesníky, punčochy, slovem prádlo »všeho druhu«, které tu vesele na šňůrách a bidlech vlaje jako prapory při slavnostní výzdobě města. Zase italská zvláštnost!

Na to vlak ponořuje se opět do tunelu a za krátko rozléhá se konduktérovo zvučné »Genova!«

Tak jsem tedy přes Veronu, Milán a Turin — zastávky v těchto městech nenáležejí do mého nynějšího programu — přijel do starého emporia na moři středozemním.

* * *

První vycházka vedla nás kolem pomníku Kolumbova vzhůru po příkré stráni. Pocítilť jsem především touhu po nějakém povýšeném stanovisku, odkud bych mohl přehlednouti celkový obraz města.

Za chvilku zřídly tu domy s obou stran a nastalo stoupání úzkou dlážděnou stezkou mezi zdmi vinohradů a zahrad. Jen tu a tam ještě minuli jsme jednotlivý dům, úhlednou stavbou lákavě vyhlédající z houštin

vavřínů, cypřišů a palem; s lehkým hnutím závisti představoval jsem si, že tam sídlí zámožný Janovan vkusem se mnou spřízněný: opodál městského hluku, mezi stromy a květy, s vyhlídkou na město přístav a širé moře. Naší cestou k jihu pokračovalo jaro znamenitě: dne 23. března jsme u Bolzana vděčně sbírali pod rannými pupenci křovin modré hvězdy jaterníku jako první znamení časnější jižní vesny; zde v Janově, dne 28. března, bylo všechno již zeleno — ovšem s velké části zelení ani v zimě nevadnoucí — a v těch sadech nad městem spatřoval jsem v hustém lupení vedle zralých, zlatě svítících pomerančů a citronů i pomalu se zardívající drobné paličky šeříkového květu — vzpomeňte, kdy bez rozkvétá u nás!

Po stezníku jen zřídka trousili se chodci nebo, poháněn osmahlým venkovanem, rozvážlivě sestupoval k městu oslík, na jehož bocích s obou stran se houpaly veliké koše zeleniny

Takto dostoupili jsme širokého tarasu s mohutnými stromy, na němž v pozadí stál zanedbaný kostel s přistaveným obydlím, podobným sešlému klášternímu stavení, ale nyní podle nápisu nade dveřmi sloužícím za školu. Jiný nápis, na rohu malé skupiny domů stranou pod tarasem, poučoval nás, že toto místo jest »piazza (náměstí) Oregina«. Patrně anticipuje se již budoucnost, kdy ruch stavební až sem dostoupí a z tiché této samoty utvoří skutečné náměstí.

S tarasu ohlédli jsme se nazpět a první, co nám padlo do očí, bylo moře. Po dlouhé době vidím zase ten ohromný vodní pruh, který vždy budil ve mně blahou tuchu volnosti, nespoutaného letu kamsi do neznámých, krásnějších dálek! A přímo pod námi sklání se stupňovitě k němu spousta různotvárných i různobarevných

domů a paláců, sem tam protkaná cypřišemi a palmami sadů, pokrývajíc v rozlehlém půlkole stráně hornatého břehu, jenž jakoby toužebně rozpínal k širé vodní dáli mohutná ramena: na pravo jeden hořský hřeben, sklánějící se zvolna až ku přímořské skalině, na níž strmí štíhlý, vysoký maják; na levo širokým obloukem druhý horský hřbet, cele pokrytý hustě sraženou, hlavní massou janovských budov, jimž na místě jeho nejvyšším kraluje spanilý chrám P. Marie Carignanské svými kupolemi a věžemi. V obejmutí těch dvou horských ramen a zároveň v náručí města samého leží dole přístav s kolísavým hvozdem stožárů a za ním prostírá se širé, bezmezné moře. Barva jeho jest v popředí zelenavá, dál přechází v šedomodrou a proměnlivé bělavé prouhy vyznačují místa, kudy se valí zčeřené hřebeny táhlých vln, jež patrně nejprudčeji dorážejí na skalisko pod vysokým majákem, neboť tam viděti u břehu široký bílý pruh, věstící ustavičný příboj rozkypělé pěny.

Ale nebylo v tu chvíli moře ve své plné kráse. Sivá příze mlh a chmur zastírala pozadí, takže se obraz jeho nerozvinoval v celé rozsáhlosti. Také obloha byla zavěšena šedými mračny a proto nedostávalo se scenerii smavého toho jasu, jímž zářívá krajina pod sluncem italským. Ale přes tu posmutnělou náladu skýtal celek panorama, jehož krásy nás dlouho poutaly.

Pak vraceli jsme se oklikou k městu. Kolem vinohradů vedla nás na západ stezka do příčného údolí, na jehož holých, jen travou porostlých stráních byla sem tam rozptýlena pouze různá vojenská stavení, náležející k pásmu hradeb a opevnění, jež obmykají se všech stran přímořskou kotlinu janovskou; bylo tu také viděti pouze cvičící se oddíly vojska v pestrých uniformách italských. Ale spustil se déšť a k tomu

stezka pojednou se ztratila; nazpět do výšky ke kostelu se nám nechtělo a proto nezbývalo než sestupovati nazdařbůh po příkrých úbočích, po kluzkých travinách, mezi nimiž se modraly krásné zvonkovité květy, kolem vojenských skladišť a pevnostních budovek, u nichž stály nebo přecházely stráže, až jsme se konečně dostali dolů na silnici, jež uvedla nás nazpět do města.

Za krátko došli jsme nábřeží a nedbajíce dešťových přeháněk, mezi nimiž chvílemi vybleskovalo slunce, procházeli jsme se po přímořské terase, zabaveni vzácným pro nás pohledem na moře a čilý život přístavní. Kolébá se tu hustý les stožárů a rahen, ověšených rozmanitě svinutými a rozvinutými plachtami, a uličkami té plovoucí nestálé osady obratně proplétají se čluny, řízené osmahlými veslaři. A na palubách i na břehu všude hemživý shon; mohutné železné jeřáby, vedle skladišť na pevnině trčící jako obrovští pitvorní čápové, otáčejí stále své dlouhé zobce, tu vynášejíce z lodí na břeh, tu naopak do lodí přenášejíce ohromné žoky, sudy a bedny. Vše tu začerněno uhelným prachem, steré ruce pracují o překot, pot se lije s drsných tváří a po snědých šijích, za hluku a křiku, skřípotu strojů, šplouchání vody, halasu vozků a hrčení rozmanitých povozů, přijíždějících sem ustavičně pobřežní cestou, kteráž se schyluje ku přístavišti od brány u vysokého majáku, se strany požehnané Riviery di Ponente.

Většina těch povozů, dopravujících sem náklad nejrůznější, jsou vlastně veliké káry s mohutnými koly a mnohdy s pokrývkou rohožkovou nebo plachtovou, kterou povozník napíná po té straně vozu, odkud svítí slunce. Zapřaženo je vždy několik tahounů, obyčejně promiscue koní a oslů, avšak nikoli vedle sebe, nýbrž

po jednom za sebou; husím pochodem kráčí jich takto řada před každou károu, obyčejně tři, čtyři, ale časem pět i šest, tak že pak takový průvod zvířat různé podoby a velikosti, někdy opestřených originelní výzdobou a cinkajících hrubými plechovými zvonci, vypadá jako fantastická karavana. V takové zápřeži spatřil jsem nejednou i ku podivu malounké, něžné oslíky, pravé trpaslíky, o nichž bys soudil, že se hodí leda za roztomilou hračku pro děti; ale pádné rány, jimiž je povozník občas obmýšlel za zlostného pobízení, znícího jako »jok! jok!«, poučovaly mne, že nemá pražádného smyslu pro jejich něžnou roztomilost a že ani zdaleka nepomýšlí pokládat je za pouhou hračku. Ale nejvíce bylo mi vždy líto předního tahouna koně: je spíše napolo oběšen nežli zapřažen mezi dvěma dlouhými, v předu do výše čnějícími vojemi a zejmena při každém sjíždění s kopce skýtá pohled, jakoby se zoufale ze všech sil bránil zaškrcení.

Jeden autor, kterého mám po ruce, rozpisuje se o krutosti Vlachů ke zvířectvu, uváděje na příklad, že kuřata před zabitím za živa škubají — ale kde v naší celé osvícené Evropě nesetkáváš se denně s tím neb oním výjevem ukrutenství k němé tváři?! Tomu »světu němých bolestí« nekyne vykoupení, dokud pravá osvěta a humanita skutečně neproniknou do širokých mass lidových.

Nabaživše se přístavního divadla, vystupovali jsme pobřežní cestou k velkému majáku — jiná, mnohem nižší světlárna stojí dole na cípu východní hráze starého přístavu, nazývaného tak, poněvadž v poslední době přistavením nového dlouhého mola byl před ním upraven přístav druhý: »Porto nuovo«.

Dostoupivše skupiny vojenských budov u majáku, ohlédli jsme se znovu po velikolepém obraze města; viděli jsme nyní se strany ten ohromný amfiteátr domů, paláců a chrámů, terasovitě stoupající vysoko po hornatém břehu a v širokém oblouku malebně objímající přístav. Zatím déšť přestal, obloha rychle se zamodrala a když jsme se vraceli od majáku, slunce žehalo nás citelně do tváří, zaplavujíc vše vůkol veselým a nádherným leskem. Rozkošně svítilo průčelí malého paláce u pobřežní piazzy Dinegro, s krásným sadem, stoupajícím do vrchu po terasách, na nichž se větrem kolébaly obrovské chocholy a vějíře palmových listů.

Opět zadíval jsem se do tlumu lodí v přístavu. Více nežli čistě vypulérované parníky moderní zajímaly mne ovšem staré, zvláštnější lodi plachetní... a tu pojednou zamihly se mi v duchu fantastické silhuety dávných korábů, s trupy divných tvarů a řezeb, s hustými řadami dlouhých vesel; prkno spojuje břeh s palubou jednoho korábu a na prkně tyčí se mohutná postava Verriny, s obličejem děsivě zachmuřeným, s rozpřaženou dosud rukou, jíž právě srazil Fiesca, kterýž s marným výkřikem o pomoc za svým purpurovým vévodským pláštěm klesá v mořskou hlubinu.

Tak vídal jsem kdysi tento výjev na jedné rytině ve starém vydání Schillerových spisů. Ve skutečnosti udál se arci poněkud jinak. Hrabě Giovanni Luigi de' Fieschi, kterýž r. 1547 zosnoval spiknutí proti vládnoucí rodině Doriů a oligarchické ústavě slavným Ondřejem Doriou zavedené, spadl po zdařilém začátku svého podniknutí, v okamžiku, kdy chtěl vstoupiti do válečné

galéry, pouhou náhodou do moře, kde v těžkém brnění svém utonul.

V přístavu a nejbližším jeho okolí probouzejí se vůbec nejživěji historické upomínky janovské. Vždyť z moře Genova po všechny časy čerpala všecku svou sílu, námořní obchod byl ode dávna životní tepnou té hrdé sokyně republiky benátské. Dojdeme-li pobřežní ulicí Albertovou kolem dogany (celny), vojenského arsenálu a válečného přístavu na piazzu Caricamento, spatříme tu zajímavé starobylé stavení, bývalou doganu a někdejší sídlo proslulé banky sv. Jiří, od r. 1346 až do konečného pádu republiky vlastní panovnice Janova. Správcové tohoto peněžního ústavu, náčelníci šlechtických rodin, zbohatlých námořním obchodem, rozhodovali zároveň o správě celé obce. A již před založením banky, z dob nejdávnějších byla vždy politická historie Janovanů v těsné souvislosti s obchodní jejich činností. Zakládali na blízkých i vzdálených březích obchodní stanice, zřizovali k ochraně jich pevné tvrze, podmaňovali si jejich okolí, silným válečným loďstvem zjednávali volné dráhy svým korábům kupeckým a ničili všechnu cizí soutěž. Takto stali se znenáhla pány celé západní poloviny Středozemního moře, a pronikli pak i na východ až do moře Černého — když jsem jím před lety plul na Kavkaz, obdivoval jsem se u Feodosie na Krimském břehu stopám bývalé janovské slávy, malebným zříceninám věží a hradeb, jež kdysi chránily bohatou, lidnatou Kaffu, soupeřku samého Cařihradu.

Na východě srazil se však Janov s mocnou sokyní, republikou benátskou, a vyšel po staletých tuhých bojích zle pošramocen z toho zápasu. Pádem pak Cařihradu r. 1453 ztratil své východní državy nadobro. Ale

již nadcházel jeho úpadek i na západě: objevením Ameriky a námořní cesty do Východní Indie poklesl význam jeho pro obchod světový, kdež nástupci Benátčanů a Janovanů stali se Španělé, Portugalci, Hollanďané a Britové. K tomu přidružily se ustavičné rozbroje šlechtických rodin, které republikou vládly; jmenovaný již slavný Ondřej Doria vyprostil sice Genovu r. 1528 z područí Francouzů, do něhož ji tyto vnitřní sváry zavlekly, zabezpečil její neodvislost a dal jí novou aristokratickou ústavu s dóžem vždy na dvě léta voleným a velikou radou čtyř set — o vděčnosti Janovských svědčí dosud starý palác Doriů, také na blízku nábřeží, nad jehož portálem hlásá nápisní deska, že republika budovu tuto věnovala »osvoboditeli vlasti« — avšak Janov upadal dále, až konečně vídeňským kongressem přidělen ku království sardinskému, s nímž sdílel další osudy až do zřízení sjednocené Italie.

* * *

Opouštíme nábřeží a ubíráme se do vnitř města. Postranní uličky, většinou do vrchu stoupající (nazývají se pak »salite«), avšak i mnohé širší ulice honosí se touž pochybnou výzdobou, která nás překvapila již v Sanpierdareně: Z každého téměř okna vysokých, mnohdy až 8patrových domů vyvěšeno je všeliké prádlo, řady košil houpají se ti nad hlavou na provazech, napjatých přes ulici v každém téměř patře, prádlo rozvěšeno jest i na balkonech, galeriích, terasách a výstupcích střech — bezděky vtírá se ti porovnání s plachtovím, jímž ověšena jest pohyblivá dřevěná čtvrt Janova, ta hustá směsice lodí dole v přístavu.

A málem bys usoudil, že jako v tom plachtoví dole bývala vždy vlastní říše podnikavých, mořeplavných Janovanů, tak zase hlavní slovo na pevnině, v městě samém, vyhradily si Janovanky pro své nejdůležitější zaměstnání. Víme, co znamená den prádla již u nás pro ubohé hlavy rodiny; ale my můžeme hrůzám toho dne alespoň uniknouti opuštěním nehostinného domácího krovu, kdežto prádelní tyranství Janovanek pronásleduje muže i na ulici, měníc celé město v jedinou prádelnu a sušárnu prádla — a to, jak se zdá, nikoli pouze jednou v týdnu, ale všechny dni celého roku. Ano — jak řečeno — i prádelny jsou na ulicích: tu a tam spatřuješ — ostatně, nejen v Janově, nýbrž snad v každém městě italském — třeba těsně u nejživější promenády velikou kamennou nádržku s vodou, obstoupenou ustavičně pilnými ženami (v zajímavých mnohdy nedbalkách), které tam, ozbrojeny důkladnými dřevěnými paličkami, o závod tlukou a máchají rozličné prádlo a bezpochyby zároveň též nepřítomné sousedstvo celé ulice.

Nejbohatší je ovšem prádelní ona dekorace v uličkách staré části města, mnohdy tak uzoučkých, že tam kráčíte mezi dvěma řadami převysokých temných domů jako na dně hluboké skalní soutěsky, kam jedva proniká paprsek sluneční.

* * *

Měl bych se nyní rozepsati o rázovitých typech janovských a zvláštních stránkách italského života, které se nejlépe jeví v takových postranních, starých ulicích. Ale již jsem se přiznal, že nedůvěřuji valně svým přeletným touristickým pozorováním.

Byly to jiné časy, když na příklad Göthe dne 3. září 1786 o třetí hodině ranní vyjížděl v poštovním voze se svým »Mantelsackem« a jezevčím rancem z Karlových Varů na italskou cestu. Chválí výbornost bavorských silnic, po nichž naproti »českému hlemýždímu chodu« jelo se prý s neuvěřitelnou rychlostí, takže — při nepřetržité jízdě — druhého dne v 10 hodin dopoledne byl již v Řezně. Dnes po železnici by za tu dobu mohl býti už hluboko v Italii, ve Florencii nebo v Janově! Tenkrát potřeboval jen ku hranici italské 10 dní, a do Verony dostal se, ovšem po odbočce na jezero Gardské, teprve dne 14. září. Konal tu cestu z Karlových Varů do Verony s rozšafnými postiliony, pak na plachetní lodici s dvěma veslaři a konečně na mezku. Rozumí se tedy, že cestovatel tehdejší mohl či vlastně musil na takové jedenáctidenní cestě vniknouti zcela jinak do zvláštností krajiny a obyvatelstva nežli tourista nynější, který ji rychlovlakem prolétne za jediný den, k tomu ještě uzavřen v coupé druhé nebo první třídy, kde o životě lidu nezví vůbec praničeho.

Také v Italii obmezí se pak veliká většina nynějších turistů na několik zběžných dojmů z ulic městských, cestou od svého hotelu k těm oněm památnostem. Dosti již, vykoná-li se k tomu někdy fiakrem nebo drožkou nějaká v »Průvodci« předepsaná vyjížďka do okolí, a znamenitostí je, pustí-li se kdo trochu dál od železniční trati, dokonce snad v odlehlejší krajinu v nějakém vlaském dostavníku starého rázu.

Mluvím ovšem pouze o tom druhu cestovatelů, s nímž se na obvyklých italských routách setkáváš nejčastěji, či lépe řečeno: pravidlem, a který se od známých svátečních jezdců liší snad jen tím, že pod-

niká své vyjížďky místo na koni v pohodlnějším kupé a místo za bránu až do Italie. Poněvadž jsem k nim náležel sám, mohu si je snad trochu nabrati Ba, skoro bych jim mohl věnovat větší část své italské črty, poněvadž ze všech zjevů celou cestou vtírají se ti nejvíce.

Přijedeš s nimi v omnibusu do hostince a v jídelně na pravo, na levo, u všech stolů studují právě tak pracně vlaský jídelní lístek jako ty. U nejbližšího sedí vážný starý pán s brejlemi a tělnatá obstárlá panička, patrně jeho choť.

Konečně poručí si pán něco vlaštinou takového rázu, že mu sklepník se shovívavým úsměvem raději vyjde vstříc: »Suppe? Fleischsuppe? Schön! Mit cappelletti oder staghetti?«

Často pozoroval jsem, když některý nový host oslovil číšníka lámanou vlaštinou, že tento povzbudil jej bez rozmýšlení německou odpovědí, jakoby na určito předpokládal, že cizinec ani nemůže být něčím jiným nežli Němcem. A nedivil jsem se sklepníkům nikterak. Vždyť já sám, kdekoli jsem spatřil v Italii cestující cizince, vždy jsem hned soudil, že jsou Němci, a zmýlil jsem se zřídka kdy. Francouz neb Angličan byli téměř výjimka. Snad namítnete, že to asi způsobila volba mých hotelů. Avšak chyba lávky: Pravda, anglické hotely jsem z jistých důvodů nevyhledával, však pomíjel jsem obyčejně i všech četných hostinců, které se v »Průvodci« a inserátech doporučovaly Němcům německým majitelem, německou obsluhou, vídeňskou kuchyní atd.; ale vždy dostal jsem se přece do společnosti valnou převahou německé. A pak, tento poměr nejevil se jen v hôtelech, nýbrž i v obrazárnách, na památných místech a vůbec všude tam, kde se cizinci hlavně shromažďují. Na náměstí sv. Marka jako

v chrámu svatopetrském, u Davida Michelangelova nad Florencií jako na Vesuvu — všude panovala němčina. Nejsou-li mé osobní zkušenosti výsledkem zvláštní tvrdošijné náhody, mohu směle tvrditi, že mezi touristy v Italii ostatní národnosti téměř mizejí v záplavě německé. A dosti také možná, že ten úkaz souvisí s trojspolkem.

Několikrát vzpomněl jsem si teď v Italii jednoho výjevu na parníku, který mne před 19 lety vezl z Cařihradu do Varny. Neškodí snad, že jsem se kdesi již dotkl této episody. S lehkou kapsou vracel jsem se tehdáž z kavkazské cesty. Již od Poti jel jsem nejlacinější třídou parníku: na palubě, v zajímavé strakatině různých východních krojů. Ale kromě některého nepohodlí s počátku a jedné noční bouřky s lijákem, při čemž jsem promokl do poslední niti a když pak na ochranu proti dešti nad částí paluby plachta byla rozepjata, zase div jsem nebyl umačkán v divokém chumlu pestrých Asijců, pod tu plachtu o překot se slézajících — kromě několika takových svízelů byla to plavba přímo rozkošná, za dne pod krásným jižním blankytem, s rozhledem po šíroširém, v rozmanitých půvabných barvách se měnícím moři, za teplé noci pod myriadami skvostně zářících hvězd. Později spřátelil jsem se také s družinou roztomilých zámožných Peršanů, kteří mi pohostinně nabídli místo ve stinném stanu, jejž si z koberců na nejpříhodnějším místě paluby improvisovali, a s jedním lodním sklepníkem, Dalmatincem, který mi za laciný peníz prodával víno a všelijaké zákusky, takže se mi po table d'hôte pasažérů kajuty ani nezastesklo.

Hůře bylo však na oné cestě do Varny, kterou jsem konal jinou lodí.

Je to plavba asi 14hodinná a pasažérstvo paluby zásobilo se tedy jen skrovně potravinami. Avšak cesta prodloužila se — nevím, z jaké příčiny — o několik hodin a následkem toho zavládl na palubě zuřivý hlad. A jako k většímu zjitření lačných žaludků vystupoval každou chvíli z nitra lodi tučný kuchař Vlach, jehož sněhobílá úprava budila představy nejvybranějších pochoutek. Konečně podlehl pokušení jeden z nás ubohých palubníků, německý řemeslník, a zeptal se ho, zdaž by mu neposkytl za řádné zaplacení něčeho na zub. Kuchař mrskl po něm urputným pohledem, zavrtěl rázně hlavou a odsekl vlasky: »Pro Němce nemám nic!« Z tónu, jakým slovo »Tedesco« pronesl, sršelo přímo všecko to hluboké záští a pohrdání, jaké tehdáž Vlaši k Němcům pociťovali.

Od té doby změnilo se patrně mnoho. Nyní se v Italii slovo »Tedesco« líbezně zpívá. Když jsem z Benátek malým výletním parníčkem odjížděl na Lido, zachtělo se kapitánovi vyměniti se mnou několik slov. Upřel na mne laskavě oči a zeptal se přívětivě: »Tedesco?« A nežli jsem mohl záporně odpověděti, doložil na kvap, jakoby se opravoval: »Germano?«

Patrně se domníval, že ve slově »Tedesco« cítím přec nějaký ohlas bývalého zlozvuku, a proto mi svojí opravou rychle dal na jevo, že pro něho někdejší nenávidění Tedeschi dávno již neexistují, že nyní čacké Germany úplně ctí a miluje.

Zvěděv, že nejsem Germano, nýbrž Boëmo, opakoval sice stejně přívětivě »Ah, Boëmo!« a na důkaz, že o Čechách ví, doložil s významným úsměvem »Praga!« — ale přívětivostí jeho proznívala již spíše útěcha: Nu, neštěstí to také není!

Sklepníci italští umějí sice nejčastěji a nejlépe francouzsky, ale němčiny potřebují nejvíce i jest viděti, že se jí v novější době obírají nejpilněji; každý zná aspoň několik nejpotřebnějších frází, mnozí drmolí ji podle možnosti a v jednom milánském hotelu rozmlouvali číšníci i mezi sebou německy, ač byla jejich roztodivná hatmatilka pravou karikaturou řeči Göthovy. Patrně činili to pro cvik.

Ale vraťme se k oněm samovolným mučenníkům italské cestovatelské mody nebo horečky. Či možno jinak než mučenníkem pojmenovati člověka, který po měsíc nebo dva dílem se smaží v nepohodlném železničním voze, dílem od rána do večera jako štvaný pobíhá od kostela ke kostelu, z obrazárny do obrazárny, od pomníku k pomníku, zlézá kde jakou věž a vyhlídkovou terasu — a to všechno jen proto, aby nevynechal žádné světoznámé znamenitosti, jakýmiž se bohužel jeho »Průvodce po Italii« jen hemží? A když konečně na smrt uštván dobelhá se nazpět do hostince, musí buď ještě za dobré paměti doplniti zevrubné zápisky ve svém denníku nebo popsati tucet korrespondenčních lístků s nějakým pestře malovaným »pozdravem z Benátek« atd. — vždyť přece musí oblažiti každého přítele alespoň řádkem přímo z věčné Rómy, z rozkošné Florencie atd. K tomu ke všemu nemůže přijíti živou mocí na chuť vlaskému jídelnímu lístku, pije zbožně »chianti«, vzdychaje při tom v duchu toužebně po svém domácím pivu a seděl by vůbec stokrát raději už zase ve své útulné domácnosti, kdyby právě nemusel prodělati své několikanedělní cestovní pensum, aby pak mohl doma blouzniti o všem tom krásném, co viděl a zažil v slunné Italii

Zvláštním pak zostřením toho cestovního mučen

nictví bývá, musí-li cestovatel, z ohledu na svou společnost, již v Italii samé tvářiti se blaženým a nadšeným ze všeho, co vidí a slyší, velebiti krásné vyhlídky, pro které nemá žádného smyslu, a v němém vytržení prodlévati před obrazy, jejichž nekonečné řady by měl už raději za zády.

A někdy jej zase trýzní společnost, která nezná naopak žádné takové přetvářky, jako bylo při onom vážném pánu s brejlemi a jeho přitloustlé paničce, o nichž jsem se zmínil nahoře. On byl nějaký professor, přicházející do Italie s duší plnou sympatií ke všem originálním, poetickým stránkám země a lidu, plnou nedočkavé touhy po všech těch nesčetných pokladech božského umění. Ona však byla nešťastna od prvního vkročení na půdu italskou: byla úplně zklamána krajinou, vychvalovaným jižním nebem, které se jí nezdálo o nic modřejším nežli u nich doma, neúhlednými šedými olivami a zakrslostí pomerančových stromků, Vlachové nelíbili se jí ani za mák, nepřestávala naříkati na horko, na vřavu a dotíravou žebrotu v ulicích, na neútulnost hostinců, na sklepníky, z nichž ani jediný neumí pořádně německy, na věčný parmesansky sýr, který už nemůže ani cítit, na celou italskou kuchyni, která nezná jediného slušného, pořádného jídla, a konečně utkvěla v roztoužené její mysli jediná představa — představa poctivé domácí skopoviny s opečenými zemčaty. Jak notovala svému manželu v obrazárnách, kostelích a na věžích s krásnými vyhlídkami, nevím. Setkal jsem se později s tím párkem v Římě před Mojžíšem Michelangelovým: Paní professorka sklesla jako podťata na jedno z křesel, postavených zde pro pohodlí návštěvníků, a zatím co její choť stanul v posvátné úctě a němém obdivu před

tím grandiosním, nesmrtelným veledílem, obrátila se k němu s poznámkou: »To je tedy ten Mojžíš? No, věř mi, že na něm nevidím pranic zvláštního!«

* * *

Zvláštní pouliční život italský má v hlavních rysech všude stejný ráz, ale v každém městě dodává mu zase osobitého přibarvení rozdílná povaha obyvatelstva, rozdílné historické tradice, zvláštnosti polohy a podnebí, ten či onen hlavní pramen obživy a různé jiné okolnosti. I nejzběžnější pozorovatel postřehne na příklad, že uliční ruch čím dále k jihu stává se čilejším, pestřejším, rázovitějším a hlučnějším; cizinec vracející se z Neapole, kde omámen a ohlušen tonul v potřeštěném, lomozném víru tisícerých svérázných zjevů, oddechne si zajisté v ulicích římských, ač před tím překvapen byl rušným jejich životem, a Florencie bude mu připadati téměř jako důstojně poklidné sídlo zamlklých filosofů, ač ohnivý Toskánec má ještě hodně daleko k nám usedlým seveřanům.

Směšné by bylo, abych na základě své »okružní cesty« chtěl vyličovati takové rozdíly ve fysiognomii jednotlivých měst italských. Mohu jen prostě a bez jakýchkoli závěrků zaznamenati některé rysy, jak se mi tu onde namanuly.

Prvním městem italským, které jsem navštívil byla Verona a snad právě pro tu povšechnou novost dojmů zdá se mi rázovitější nežli některé pozdější mé stanice: Milán, Turin i Janov. Za chvilkově slunečného, ale chladného březnového dne odvážel nás vetturino od nádraží veronského starou branou do města a s na-

pjatou zvědavostí vyhlédali jsme, jaký obraz nám naše první italská zastávka poskytne. Nebyli jsme zklamáni: Ty malebné staré domy, ty přisnědlé podlouhlé obličeje ohnivých černých očí, ty štíhlé postavy v krátkých pláštích míhající se kolem — vše mělo ráz pro nás nový a zcela odpovídalo našim představám o zvláštnostech vlaského kraje. Zejména ty pláště, z tuctových illustrac ovšem jako příslušnost každé pravé vlaské figurky dávno známé, byly zde, ve skutečnosti, pro nás zajímavou novinkou; téměř všechno mužské pokolení na ulici, staří, mladí, chudí, bohatí, byli zahaleni v pláště, jevící mnohdy v koketním přehozu cípu přes rameno a malebném spádu záhybů patrnou snahu po šviháckém effektu. Musel jsem daleko zaběhnouti do vzpomínek, abych našel obraz poněkud podobný — v ony dávno prchlé časy, kdy také ještě Praha hemžila se plášti a já sám jakožto malý studentík bedlivě jsem dbával, abych cíp svého šedého pláštíku přehodil přes rameno se stejnou gracií jako naši modní lvové v oktávě. Ale dnové pláště byli tehdáž u nás již sečteni; zimník začal se vzmáhati více a více a vytlačil je za málo let nadobro. Poslední pláště, na které se z pozdější doby pamatuji, vídal jsem v našem venkovském kostele na několika starších občanech, snad členech nějakého bratrstva, kteří při jistých slavnějších výkonech církevních se svícemi v rukou předůstojně k oltáři se ubírali a tam před stupni vedle sebe v řadu se stavili. Byly to důkladné, těžké, dlouhé pláště a přidávaly svým pánům ráz až strašidelně vážný. Teprve nyní ve Veroně poznal jsem zase, že může člověk v plášti vypadati zcela kloudně, ba někdy dokonce i švihácky.

V Miláně objevovaly se pláště již řídčeji a v Ja-

nově jen výjimkou. Jak veliké by tedy bylo pokušení, abych s jistotou hlubokého znalce napsal, že Verona i krojem svého obyvatelstva zachovala si mnohem více italské původnosti! Avšak nehody různých cestovatelských kollegů nabádají mne k opatrnosti a proto připouštím možnost, že snad ta veronská chumelenice plášťů souvisela s tehdejším chladným počasím, kteréž za našeho příjezdu do Milána již slušnému jarnímu teplu, ba časem až řádnému vedru ustoupilo, tak že tam i v Janově pláště snad jen z této příčiny řídly a mizely. A snad stalo se také pouhou náhodou, že jenom ve Veroně spatřil jsem na hlavách asi dvou tří žen z lidu zvláštní okrasu: dlouhé, silné jehlice s postříbřenými kuličkami na konci, zastrkané hustě vedle sebe do havraních vlasů v zátemení tím způsobem, že tam jako paví ocas kruhovitě se rozpínaly a svými kuličkami jakousi lesklou aureolu tvořily.

Jinak viděl jsem v Janově celkem tytéž figurky, které mou pozornost zaujaly již v městech předcházejících. Také zde potkal jsem brzy párek důstojně si vykračujících pánů vážného vzezření, bezvadně černě oděných, s cylindry na hlavě a s důkladnou, nahoře lesklým kovovým knoflíkem opatřenou holí v ruce, nad nimiž jsem si ve Veroně lámal hlavu: nevědělť jsem, mám-li je pokládati za nějakou zvláštní odrůdu vlaských šviháků či za parádní zřízence pohřebního ústavu. Zde v Janově se mi hádanka rozřešila: jsou to prostě obecní strážníci.

A také zde jako jinde v Italii potkával jsem na ulici každou chvíli buď nějakého abbate s širokostřechým černým kloboukem nebo řeholníka v hábitu té či oné barvy nebo jeptišku. Těchto vídal jsem zvláště mnoho a leckterému pěknému, veselému obli-

čeji slušela výborně pokrývka hlavy s křídlatými, sněhobílými výběžky po stranách čela, vodíc na mysl spíše motýly jarního luhu nežli ponuré zdi klášterní.

Na blízku přístavu vyskytoval se ovšem zhusta typ námořnický: nejedna osmahlá, zvětralá tvář pod nízkou lodní čapkou nebo tuhým kloboučkem. Spatřil jsem tu i poprvé ve skutečnosti ony vysoké, pytlovité, do předu svislé čepice, které mají tak vynikající úkol na obvyklých vyobrazeních ze slunné Italie.

Mohl bych se ještě dotknouti pouličních prodavačů a jejich křiku, skřeku papoušků z každého třetího čtvrtého okna, úžasného množství kadeřníků a lékárníků, dotěrnosti drožkářů, věčné žebroty, časem i v hedbávných šatech, atd. atd. — ale ani tyto a podobné věci nejsou speciality janovské, nýbrž provázejí tě všude po Italii a jsou po většině již každému známy.

* * *

Hlavní zásluhu o velkolepý dojem Janova má umění stavitelské, podporované ovšem znamenitou polohou na úpatí a stráních rozlehlého horského amfiteátru, s jehož stupňů nádherné davy janovských chrámů a paláců hrdě shlížejí k širé hladině mořské. Dobře zvolili proto Vlaši pro Janov epitheton »pyšný« — »Genova la superba« je právě tak vhodné jako »Firenze la bella« nebo »Bologna la grassa«.

Město táhne se téměř všude po stráních vzhůru a tyto stráně prorvány jsou opět leckde příčními úvaly, což samo sebou zdejší architektuře dodává veliké rozmanitosti. Tu vystupují před námi řady budov terasovitě nad sebou, tu zase jiné sestupují po svahu nebo

jako propadlé objevují se kdesi hluboko pod námi, na úpatí příkrého srázu; a mezi tím všude plno klenutých přechodů a průchodů, kamenných schodů, sloupových gallerií a vzdušných teras, kynoucích často vzácným bujným rostlinstvem jako visuté zahrady Babylonu. Ale vlastním triumfem janovského stavitelství jsou dvě ulice: Via Garibaldi (dříve Nuova) a Via Balbi, táhnoucí se po obvodu staré části města. Zde stojí palác vedle paláce, dlouhé řady nádherných budov, závodící spolu velkoleposti a jemným poetickým vkusem. Nejkrásnější z nich vytvořil v polovici šestnáctého století velmistr janovské renesance Galeazzo Alessi. Vzbuzují obdiv nejen ladnými, mohutně spanilými formami svého zevnějšku, nýbrž i sličným, malebným uspořádáním a bohatou výzdobou svých vnitřních nádvoří, vestibulů, atrií, schodišť a sloupových chodeb.

Dva proti sobě stojící paláce v ulici Garibaldiho, Palazzo Rosso a Palazzo Bianco, dříve sídla šlechtická, jež vlastenečtí majitelé v nedávné době obci darovali, obsahují znamenité sbírky obrazů. Pokochavše se architekturou janovskou můžete tam uvnitř napojiti opět oči a ducha kouzlem lahodných výtvorů italské i cizí malby. Ovšem zbývá obyčejnému touristovi jedva několik hodin ku procházce takovým sadem uměleckým, z něhož pak odnáší si v duši jen jakousi zářivou mlhu nezřetelně splynulých obrysů a barev se jmény různých malířů, z nichž jen někteří dávají mu na takové obchůzce poněkud nahlédnouti ve zvláštní ráz svého tvoření. A jen některé obrazy utkví v něm hlouběji, buď skutečnou silou umění, buď nějakou zvláštností svého předmětu či provedení, buď následkem bedlivější pozornosti, kterou jim pro slavnou jejich pověst věnoval, a někdy též pouhou náhodou.

Mne zaujal v Janově zvláště Paolo Veronese dvěma obrazy v Palazzo Rosso: Juditou a Benátčankou. Znalec se snad usměje a poukáže na Van Dycka, jehož slavné portretní obrazy jsou vynikající ozdobou gallerií janovských, nebo i na jiné tamější obrazy proslulých mistrů nizozemských, vlaských a španělských; ale což naplat: mně utkvěly přec nejvíce v mysli ony dva obrazy Paolovy, zejména pak Judita stále dosud vrací se mi před oči, ta bujará, svůdná postava mladé ženy, se sťatou hlavou Holofernovou vycházející z válečného stanu do hvězdnaté noci — zvláštní měkkost a jako snivým kouzlem měsíčním přitlumená skvělost barev působily na mne tak, že ani nejslavnější veliké malby mistrovy, které jsem potom spatřil jinde a především v Benátkách, nevytiskly z mé paměti ten skrovnější obraz janovský.

Ze středověkých budov janovských nejpamátnější jest prastarý, již koncem 10. století zbudovaný dóm sv. Vavřince (San Lorenzo), kterýž následkem četných pozdějších oprav, změn a přístavků představuje směsici slohů romanského, gotického a renesančního. Mramorové zdi jeho skládají se z vrstev střídavě bílých a černých, tak že chrám ten vypadá z venčí jako pruhován.

Z renesančních kostelů buďtež uvedeny jen bohatě vyzdobený chrám Zvěstování P. Marie a pak mistrovské dílo Alessiho, Santa Maria di Carignano. Vystoupili jsme druhého dne vzhůru ke kupoli této spanilé svatyně. Souhlasně s půdorysem, jemuž sloužil za vzor Michelangelův nárys Petrského chrámu v Římě, rozbíhají se nahoře od hlavní kupole čtyři úzké terasy jako stejná ramena řeckého kříže ke čtyřem úhlům světa, takže možno nejen obhlédnouti celé město

s okolím, nýbrž obchůzkou prohlédnouti pohodlně i každou jeho stranu zvlášť. K jihu prostírá se širošírá lesklá plocha mořská, po níž tu a tam nesou se lodi, blíže zřetelné, čím dále však menší a matnější, až kdesi z hloubi obzoru již jen kynou plachtovím jako křídlem běláska nebo splývajícím chocholem parníkového dýmu.

Po levici přehlížíme odtud i další oblouk břehu, táhnoucí se za příčním horským hřbetem, na němž trůní náš kostel, dále na východ tam, kde holá skála, srázně k moři spadající, vyhlídku v tu stranu uzavírá. Na pravo vidíme dole přístav se spoustou lodí, za ním na skalnatém výběžku břehu vysokou věž majákovou a za tou ještě mlhavé rysy Riviery západní. Na severu pak rozkládá se kolem zátoky terasovitě město rozsáhlým polokruhem; blíže k moři sraženy jsou malebné skupiny domů a paláců v hustou massu různobarevného: bílého, šedého, žlutavého a červenavého zdiva — protkanou zelenými sady a tmavými skupinami cypřišů —, z níž trčí různotvárné věže četných kostelů. Od té hlavní hmoty města vybíhají cípovité paprsky vill a paláců vzhůru po stráních holých výšin nad městem, s jejichž temen hrdě shlížejí zdi a věže pevnostního pásma. Na východě od města rozeseto je po stráních břehu ještě množství domů a villových skupin, dodávajících celému pobřeží velmi živého a smavého vzhledu.

Nechtělo se nám ani ze vzdušných výšin té chrámové rozhledny. Bylo tu tak pěkně v teplu a záři líbezného jarního slunce, s tím rozkošným pohledem kolem do kola. I střechy nejbližších domů poskytovaly milou podívanou. Byly tam také chodbičky, malé terasy s květinami, na jednom i jakási sloupová gallerie, a sem tam v těchto větrných oblastech viděli jsme

lidi, buď zaléváním květin neb rozvěšováním prádla se zabývající, buď jen pěkného rozhledu klidně užívající. A jaksi harmonickým doplněním celého toho lahodného dojmu byla zvonková hra, která se právě v jedné z obou postranních věží kostela ozývala; se svého stanoviště mohli jsme tam pozorovati člověka, který tloukl na varhánky k tomu sloužící.

Kdo přehlédne velkolepý ten amfiteátr paláců s malebným horstvem v pozadí, s hustě oživeným přístavem a širým mořem v popředí, spatřil nejhlavnější půvab »pyšné Genovy«.

Výlet z Janova.

(1895. „Květy“.)

Vhodná je to upomínka nyní, kdy pod zamračenou oblohou v sychravých mlhách přichází zima. A prozatím ukazuje nám jen své nepěkné stránky: Chlad zahosťuje se sice již v pokoji, ale v kamnech nepraská ještě veselý oheň; okno není ještě postříbřeno ledovými květy a smutná krajina tam venku čeká již toužebně na třpytný sněhový závoj, aby jím zastřela své sestárlé, povadlé, zpustošené líce.

V tu dobu místo do šedých mlh, zasmušilých holých polí a sežloutlého padajícího listí příjemno zadívat se s očima zavřenýma do kraje rozkošně jasného a zeleného, jenž vynořuje se z naší paměti. Do čistého vzduchu, prohřátého a zářícího jarním sluncem, vztyčují a rozpínají různorodé palmy na zahradních terasách svou mnohotvárnou ozdobu listovou: tu koruny z kolosálních, lesklých, malebně skládaných a zprohýbaných čepelů, onde jako chocholy z titanských smaragdových per, tu zase jak ohromné vějíře z jemného, ozdobného krajkoví neb jako shluky nesčetných okrouhlých, skvostně otřásněných stinítek, na zdi starého paláce protkány jsou již zářivě červenými květy špalíry broskví; sněhově bílé kamelie svítí z černých

vlasů mladých Janovanek; vzduch, světlo, malebné panorama města v polokruhu stoupajícího, vrcholy hor za ním, moře před ním — všechno kolem je prosyceno tím zvláštním fluidem jarním, jež sice těžko definovati, ale jehož účinek tak zřetelně pociťuje sladce vzrušené nitro lidské.

Vycházeli jsme si z Janova na malý výlet Zachtělo se nám zahlédnouti alespoň lem, alespoň úvod slavné Riviery. Míním ovšem Rivieru západní. Také pobřeží mořské táhnoucí se od Janova na východ, Riviera di Levante, má hojně půvabů, a na další jízdě od Janova k Pise, tratí vedoucí téměř ustavičně při samém pobřeží, překvapovaly nás za četnými tunely krajinky, z nichž některé svými sličnými villami uprostřed bujných houštin vavřínových, palem, kvetoucích broskví, kamelií a hruší, svými hájky citrónů a pomerančů, plnými zlatých plodů, mohutností svých kaktusů, tvořících u zahrad a podél trati živé ploty, svými cypřišovými alejemi a spoustou oliv, místy úplně pokrývajících malebné vrchy okolní — činily na nás dojem přímo pohádkový. I tam jsou místa hojně navštěvovaná cizinci a sloužící za léčebné zimní stanice: Nervi, Santa Margherita, Rapallo, Spezia a j. Ale pravou slavenou Rivierou jest přece jen Riviera di Ponente, táhnoucí se dalekým obloukem po italském i francouzském břehu Středomoří od Janova až po Marsilii, tato čarovná zimní zahrada Evropy, kam rok co rok tisíce chorých toužebně a nadějně spěchají jako k zázračným pramenům nového života. San Remo, Bordighera, Mentone, Monte Carlo, Nizza, Cannes — toť jsou nejznámější z jmen, vodících na mysl věčnou zeleň a květnou nádheru toho »evropského ráje«.

My musíme se spokojiti výletem pouze k jeho

předehře, první jeho stanici, Pegli. Kráčíme z Janova pobřežní silnicí kolem přístavu vzhůru k bráně u vysokého majáku. Konduktoři omnibusů, jedoucích týmž směrem, s vlaskou živostí kývají na nás nejen prstem a rukou, nýbrž i hlavou a celým tělem, ale my prozatím nemáme chuti, zaměniti příjemnou chůzi na volném, slunném vzduchu mačkáním se v dusných jejich bednách. O spojovací prostředky není ostatně nouze: vedle omnibusů jezdí do Pegli ustavičně tramway a také po železnici dostanete se tam lacino a pohodlně za půl hodiny.

Silnice vede za branou dolů k San Pier d'arena a dále vždy těsně podél břehu; ale výhled na moře jest obmezen pásmem příbřežních stavení a zdí; mezerami jich možno však místy spatřiti dole břeh, k němuž s hlučným šuměním dorážejí táhlé, zpěněné hřebeny vln, a zatoulati se zrakem daleko, daleko po zelenavé, modravé a bělavé spoustě vodní. Na jednom místě sestoupili jsme pod viaduktem železničním až k samému moři; byly tu špinavé domky, před nimiž sušily se na písku rybářské sítě a hadříky, v nichž jsi s těží poznával kusy chatrného prádla. Ani stopy tu nebylo po různotvárných, pestrých lasturách, jichž jsme později tolik nasbírali na benátském Lidu; žádný krab nebavil nás tu svým podivným postranním během; vlny oplachovaly jen holý písek a bahnitou hlínu. Za to skotačila zde kupa osmahlých, nuzně oděných dětí; stavěly hráze z vlhkého písku a tleskajíce rukama hleděly pak, jak vlna za vlnou valila se blíže a blíže k jejich dílu, až konečně některá delší a vyšší všech dřívějších kypícím, šumícím hřebenem přivalila se až k jejich nožkám a rozrážejíc se na břehu ve spoustu mlékově bílé pěny, rázem smetala nicotnou pískovou hradbu.

*

Děti za veselého křiku poskakovaly nad tím dílem zkázy a s chutí stavěly pak znova. Hodnou chvíli bavili jsme se pohledem na tu hru dětí a vln, naslouchajíce s rozkoší hlomoznému šumotu mořskému, jímž jakoby proznívala tajeplná, pradávná báje, stará jako stvoření samo.

Když jsme se vrátili na silnici, přijížděl právě zase od Janova nový omnibus. Na zadním stupátku škublo sebou tělo v kusém, umouněném stejnokroji, roztaženými pěti prsty vymrštila se směrem k nám svižná ruka a »Pegli? — Pegli!« zavznělo nám pronikavě vstříc. Výrazné posuny prstů i černokadeřavé hlavy zvaly nás důtklivě, abychom vstoupili do rozviklané, před lety as dosti úhledné dopravní schránky. Tentokrát jsme váznému konduktoru neodolali. Již byl se stupátka dole — ani nevědouce jak, octli jsme se uvnitř — chrastivá dvířka zapadla za námi a povoz drnčel dále.

Co jsem poznal italské vetturiny, připadají mi naši drožkáři a fiakři jako upjatí, nepřístupní aristokrati Zvláštním vyznamenáním jest, posmeknou-li před tebou klobouk a ukážou-li s tázavým posunkem na svůj prázdný povoz. Zcela jinak jejich kollegové v Italii. Tam vyklouzneš na příklad ze svého hotelu k nejbližšímu nároží a hodláš se klidně vmísiti v zástupy promenující hlavní třídou. V tom zaslechneš odkudsi křik — bezděky tam pohledneš a spatříš na kozlíku drožky člověka, který k tobě, ano přímo k tobě napřahuje ruku s kolmo vztyčeným jedním prstem a cosi na tebe houká A hle! za ním s jiného kozlíku napřahuje se týmž posunkem jiná ruka — tam vedle třetí — co tu drožek na stanovišti (a bývá jich někdy celé mračno!), tolik míří k tobě napřažených ruk a

vztyčených prstů, že ti maně přicházejí na mysl sedadla starořímského amfiteátru a jeho kruté diváctvo, rozhodující osud gladiatorů zdvižením nebo skloněním palce. Nevím, proč vlaští drožkáři užívají právě toho znamení (snad značí ten zdvižený prst, že jízda stojí pouze 1 liru); vím jen, že pro nechápavce mají ještě jiná, důraznější. Do křiku svých kollegů před tebou hlásí se jiný za tebou bičem, jímž umí práskati ještě zvučněji než plzeňský vozka svatební, proslavivší se na naší národopisné výstavě, a z daleka upozorňuje tě na sebe opět jiný pronikavým hvízdáním, přijížděje zároveň hned plným tryskem. Ale i bližší již se k tobě rozjel — jakobys ho byl sám přivolal, s jistotou zastavuje u tebe, seskakuje s kozlíku, otvírá dvířka povozu a jako hanebně oklamán tváří se, odmítáš-li a obracíš-li se v jinou stranu — ale odtud letí k tobě jiný povoz, tryskem přímo na tebe, že uskakuješ, aby tě nepřejel, čímž dostáváš se zase na ránu dvěma, třem bleskurychle přijíždějícím povozům jiným — vypadá to věru, jakoby počítali, že přece raději zvolíš jeti než býti přejet; upřímně si oddechneš, když se dostaneš z obvodu těch dostihů.

Hlavně postřehnou ovšem cizince z daleka a slétají se naň jako supi na kořist. Mají pro cizince nějak neobyčejně vyvinutý čich. Když se na mne vrhli poprvé, hledal jsem příčinu ve známé vazbě »Průvodce«, jenž vyčuhoval z mé kapsy. Ale nic nepomáhalo, že jsem pak brával jen vytržený kus »Průvodce« a schovával jej do nejtajnější schrány kabátu; nic nebylo platno, že jsem se chránil okukovati nápadněji pomníky nebo průčelí paláců a že jsem se snažil vzezřením i konáním splynouti s obyčejnými passanty domácími —: v nejhustším zástupu tuzemců ihned ozna-

čily mě cejchem cizince napřažené ruce vetturinů, vztyčené prsty, křik, práskání, hvízdání a některý třeba mne provázel vytrvale až do konce ulice — — O houževnatosti vlaských drožkářů přesvědčil jsem se nejlépe v Římě. Když jsme ukončili první návštěvu petrského chrámu a sbírek vatikánských, vypletli jsme se stěží z hejna drožek, které se nám o závod nabízely. Ale jeden drožkář nedal se ani několikerým rozhodným odbytím zastrašiti, nýbrž jel stále v patách za námi. Nás však přivábila k pozdnímu obědu hned tady na petrském náměstí útulná trattorie s řadou stolů, pokrytých sněhobílými ubrusy a postavených venku pod rozpjatou plátěnou střechou. Když jsme se usadili a objednali »zuppu«, pohlednu stranou — a hle: onen drožkář zastavil také před restaurací, právě u nás, a vida, že jsem ho zpozoroval, kývnul hlavou, jakoby chtěl říci: »Jen se s Pánembohem naobědvejte, však počkám« Dával jsem mu celým vzezřením na jevo, že spolu nemáme co činit, avšak on seděl klidně na svém kozlíku a stopoval pozorně postup našeho oběda. Sedělo se nám tu dobře na volném vzduchu, s pohledem na širé petrské náměstí s oběma kolonádami a majestátním chrámem v pozadí; také jídla byla slušná a ohnivě červené domácí víno ze skleněné, slamou opletené baňky chutnalo přímo znamenitě. Nespospíchali jsme odtud. Drožkář začal jeviti netrpělivost; nevrle mžoural po »giardinettu«, které jsme si na konec poručili, pošvihoval bičem, vrtěl sebou, zíval, a když jsem si nalil z baňky ještě sklenici, dal mi pohledem ostrou důtku. Posléze měl jsem se k placení. Jakmile drožkář spatřil, že sklepník na talířku přináší účet, seskočil s kozlíku, upravil na koni řemení, otevřel dvířka povozu a postavil se k nim se smek-

nutým kloboukem, aby nám pomohl dovnitř... Ač bych byl stokrát raději šel pěšky, neodolal jsem přece takové vytrvalosti. — Druhého dne zašli jsme na oběd do téže restaurace a sotva jsme usedli venku pod plátěnou střechu, hned rozjel se k nám až z opačného kouta náměstí jiný drožkář, který vytrval stejně až do konce našeho oběda, a třetího dne by se bylo bezpochyby opakovalo totéž, kdyby nás nevlídné počasí nebylo zahnalo do vnitř restaurace, kde jsme unikli ostřížím zrakům drožkářů.

Avšak uznati sluší, že mají drožkáři v Italii ceny, které bychom rádi odporučili pražským jejich soudruhům. Za 1 liru (ani ne 50 kr.) projedete se hezky městem. — —

Leč vrátím se do janovského omnibusu. Nebylo příliš milé sezení v té sešlé, sluncem rozžhavené skříni, v níž jsme se důkladně potili ve společnosti vlaských hokyň, s košíky zeleniny na klínech.

Cesta vede mezi dvojím, skoro nepřetržitým pásmem stavení, nejprve předměstím San Pier d' arena, pak přes Cornegliano a Sestri Ponente (na rozdíl od Sestri Levante na východní Rivieře), kterážto místa tvoří téměř jediný souvislý řetěz domů a sadů, táhnoucí se na pobřeží od Janova až k Pegli. Časem jedeme ulicí málo lákavých, zanedbaných domů, tu a tam plnou nečistoty a nelibých zápachů; jinde však svůdně kynou krásné hotely a letohrádky se svěžími, vkusně upravenými sady, v nichž z bujné, lesklé zeleni jižního rostlinstva svítí rudozlaté pomeranče a všeliké nádherné květy. Na levo přehlédáme mezerami stavení a ohrad širé moře, na pravo viděti v pozadí zelené vrchy a pahorky, plné cypřišů, pinií a letohrádků. Ó tam nahoře je zajisté čarokrásně, v té věčné zeleni, čistém

vzduchu, s vyhlídkou na nesmírné moře a kvetoucí břeh dole! Nejpěknější scenerie uvítala nás však v Pegli. Tam ladné vršiny byly jediným rozkošným sadem, půvabu pro seveřana zcela zvláštního.

Zejména husté lesy pinií poskytovaly obraz naprosto nový, lišící se ode všeho, co vídáme v lesnatých krajinách našich. Rozložité, ploše zaokrouhlené vrcholky rýsují se přesně jeden nad druhým, vystupujíce do vrchu, kterýž celý obalují jako bujné rouno, setkané z nesčetných zakulacených vln přitemnělé zeleni. Zvláštní ráz, jakým se vyznačovaly ty shluky piniových vrcholků, vodil mi téměř na mysl hustě nad sebou nakupené vypouklé terče nějakých obrovských okoličnatých rostlin.

A v těch piniových lesích, mezi hojnými kuželi cypřišů, v houšti oliv a jiných jižních stromů i křovin, v jediném tom parku, odívajícím hezké výšiny okolní, všude byly rozptýleny něžné villy a pavillony; dole pak u břehu mezi obyčejnými domky městečka jest i hojně úhledných letohradů a hôtelů, s krásnými sady. Ovšem ruší zde dole ten idyllický dojem i některé budovy tovární.

Hlavní znamenitostí městečka Pegli jest světoznámá Villa Pallavicini s rozsáhlým nádherným parkem, táhnoucím se vzhůru do vrchu a poskytujícím hojné, rozkošné vyhlídky na moře a pobřežní krajinu. Vystoupivše z dostavníku, došli jsme k ní; ale bylo nám sděleno, že jest pro návštěvníky již zavřena. Tu máš! A náš »Průvodce« blouzní o spoustách cedrů, oleandrů, palem, magnolií, o vodopádech a vodotryscích, jezeře, kioskách, chrámcích, sochách, obeliscích a jiných divech, jimiž bychom se byli pokochali! Tak se vede, podniká-li člověk vyjížďky na zdařbůh, opomena informo

vati se napřed důkladně o návštěvních hodinách a všem ostatním, což mu přece »Průvodce« tak pečlivě oznamuje a do poslední tečky přísně předpisuje.

Avšak nezoufal jsem si přece. Cestuji právě nejraději na zdařbůh a mohu se i čtenáři důvěrně přiznati, že je důkladnost mou nejslabší stránkou. Užasl by, kdybych se mu zpovídal, co všechno jsem v Italii — neviděl. Tak hned v Janově neviděl jsem slavnou číši, chovanou v pokladu dómovém, z níž prý pil Kristus při poslední večeři a jež byla pokládána za největší kus smaragdu, až nějaká komise konstatovala, že je skleněná.

Oželel jsem tudíž i sad Pallaviciniho a vzal jsem za vděk jeho skrovnějším zdejším soupeřem, parkem jiného boháče, jímž nás zahradník za slušné zpropitné provedl. Byl to také sad dosti rozlehlý, táhnoucí se po návrší s druhé strany naproti sadu Pallavicini. Rostou tu spousty vavřínů, platanů, rhododender, laurocerasů, vždy zelených dubů, eukalyptů, kamelií atd. a průvodce náš staral se zejména, abychom nepominuli žádné z četných hříček vodotryskových, v nichž si zakladatel parku patrně obzvláště liboval. Tak dovedl nás k malému divadlu, jež celé skládalo se z bujné živé zeleni: skupiny keřů, k účelu tomu postříhané, tvořily hlediště s ložemi po stranách s parketem, v němž byla drnová sedadla; také jeviště bylo zřízeno z živých keřů, jež po obou stranách byly upraveny v podobu kulis. Seděli jsem chvilku v samorostlém hledišti, když tu pojednou průvodce varovně zvolal: »Pozor!« a jedva že jsme vstali a stranou odstoupili, začaly do zeleného hlediště z různých stran šlehati vodní paprsky a sprchy, tryskající jako kouzlem

z neviditelných zřídel, tu z toho, tu z onoho rohu, shůry i ze země.

I na mnohých jiných místech parku jsou uchystána podobná překvapení: zahradník šlápne na určité místo půdy, někam do husté trávy, do obruby keře, mezi kořeny stromu — a rázem vyšlehuje, srší a prší jasná vláha v paprscích nebo rozprášených krůpějích z různých stran.

Avšak nebudu zevrubně vyličovati všechny »znamenitosti« parku: napodobené starořímské lázně, umělou jeskyni, v jejímž pološerém nitru z vodní tůně trčí sochy Akteona a Diany, jinou »jeskyni čarodějnice«, poustevnu, v níž figurina poustevníka pohybuje hlavou, chaloupku, jejíž každé okno má sklo jiné barvy, takže z ní možno spatřiti krásy parku v různém kouzelném osvětlení, veliký zelený pažit s umělým jezírkem uprostřed, z něhož nám průvodce natrhal sličné, libovonné květy jakés vodní rostliny — — nejkrásnější je přece jen ta zelená nádhera vzácných stromů a keřů, které v tom šťastném pásmu nepotřebují namnoze péče zahradnické, které jsou zde doma a zelenají se po celý rok, v jediném věčném jaru.

Spatřil jsem jen tuto malou předehru Riviery a již po té ukázce rád přiznávám smavému ligurskému pobřeží název »evropského ráje«. Jak asi roztává srdce seveřana teprve tam dále za S. Remem až k Nizze, kde místy vegetace dosahuje přímo tropické bujnosti — v jakém as opojení tone divák, když na příklad u Bordighery za teplého vonného večera úplněk vychází z moře nad magicky ostříbřený palmový háj!

Několik črt z Florencie.

(1897. »Květy«.)

Hrstka obrázků z gallerie Pitti opět mi volá na paměť rozkošné to město, jemuž Vlaši právem přidali epitheton »la bella«. V skutku okouzlující místo, kde vzácná krása přírody závodí s nepřebranými poklady umění.

Je první polovice dubna. Ale dnes hřeje tu již plnou silou naše slunce letní. Vystupoval jsem na S. Miniato cestou, s obou stran uzavřenou zdmi, o něž se opíralo žhavé slunce, a nestačil jsem stírati s čela hojné krůpěje potu. Ale pak, sestoupiv na piazzale di Michelangelo, okřál jsem rázem uprostřed svěžího bujného rostlinstva.

V sadech trčí zde, vysoko nad městem, ohromná bronzová socha, odlitek Davida Michelangelova. Štíhlý, křepký ten jinoch, vzor mladistvé krásy, pohlíží směle před se, s prakem k vymrštění kamene uchystaným — ale bojovný jeho pohled nemá před sebou Goliáše, nýbrž letí do prázdna a do daleka, v širokou krajinu opojné krásy: pod ním dole vystupují za Arnem ze spousty střech paláce a kostely Florencie a za ní pnou se výšiny, porostlé cypřiši a piniemi, poseté letohrádky, nej-

výše pak strmí holé skály Apennin. Již nejeví se mi ten obraz zcela přesně v paměti; ale vím, že jsem byl uchvácen a že veliký podíl na tom dojmu měly postranní, do dálky se ztrácející partie širokého údolí Arna, zvláště na západ od města. Údolí to bylo krásně zelené a hustě prostříknuto bílými staveními, tu jednotlivými, tam v menších nebo větších skupinách; v dáli přecházela však jeho barva do vzdušného modra, splývalo jako v hustší a hustší modrou páru — ale i tam v daleku všude z toho modrého dechu svítily hustě běloskvoucí skvrnky a rozptýlené body obydlí, vill, osad, městeček... Byl to překrásný obraz, nejsvůdnější kouzlo modravé dálky, o jakém jsem kdy sníval. Vzpomněl jsem si Máchova verše »Města jsou vzdálena jak bílý v modru mrak«, vzpomněl jsem i obrazů, na nichž jsem vídal takové effekty modra a běla ve splývajícím pozadí a jejichž pravdivosti jsem nevěříval. Vždyť skutečné krajiny, jaké jsem vídal u nás na severu, vábily sice také krásně modrým pozadím, ale to byla přece modř jiná, bledší, střízlivější Až zde spatřil jsem ono čarovné modro malířů a básníků ve skutečnosti. Mohl bych se snad domnívati, že bylo způsobeno nějakým osvětlením nahodilým; ale jiné pozdější dojmy italské přesvědčily mne, že původem toho skvělejšího, zářivějšího koloritu bylo prostě jižní slunce. Viděl jsem pak další cestou podobné kontrasty modra a běla i jinde, zejména u Neapole, kdež sestupuje s Vesuvu obdivoval jsem se modru širokého rovinného pozadí, z něhož svítily nesčetné sněhobílé tečky rozptýlených stavení.

Ano, vlaské slunce je znamenitý ozdobník. Kdož by tušil z daleka v těch běloskvoucích bodech a proužcích špinavá, otlučená stavení a hromady polovičních

zřícenin, jakými se mu potom z blízka objevují ty vzdálené domky a vesnice!

Ale zde ve Florencii nic o zchátralosti! Činí dojem královny a zasluhovala býti sídelním městem nového království italského, jímž také krátký čas (1865—71) byla, než musila ustoupiti sokyni, ne krásnější, ale mocnější a slavnější, věčné Rómě. Co tu velkolepých chrámů, co hrdých věkopamátných budov, co nádherných paláců, z nichž nejkrásnější je onde na levici pod námi, s této strany Arna, palazzo Pitti, honosící se také nejkrásnějším z četných rozkošných sadů, od nichž město odvozuje své jméno: fiorente, kvetoucí, město květů.

I na ostatních stranách viděl jsem odtud, se San Miniata, v okolních zahradách samé květy: ovocné stromy byly jimi všude jako posněženy a ze svěží trávy pod starými olivami, s jemným nádechem stříbřitého lesku na sivém lupení, zářily veliké květy žlutých kosatců.

* * *

Stojím před Battisterem a nemohu se nabažiti prohlížení slavných kovových jeho dveří. Poutají mne též nesmírně ornamenty, věnčící je kolem do kola a sestavené z nejrozmanitějších motivů rostlinných, z rozličných zubatých, vlnitých listů, květných korunek a kalíšků, jahod, lusek, žaludů, lískových oříšků a všelijakého ovoce, jež oživují podoby ptáků, veverek, much atd. Vše to svědčí o pilném studiu přírody, z jejíž klenotnice tu byly vyváženy a co nejvkusněji uspořádány přerozmanité tvary známých listů, květů a plodů.

Bezděky utkvěl můj pohled na veliké kobylce, která zdobila jeden pěkný prohýbaný lupen ornamentu. Jak originální! — pomyslil jsem si. — Jaká krása a při tom věrnost! Věru, jakoby zde skutečně seděla živá kobylka. Nebýti té její nehybnosti a neobyčejné velikosti — a potom, kdež by se vzal tento hmyz polní zde uprostřed rozsáhlého hlučného města! Než přece zdála se mi ta kobylka příliš věrně provedena — pohledl jsem bystřeji — Ne, je to výtvor umělce a výborně byl umístěn na tento list, s jehož zahnědlou barvou mědi i v přírodě by znamenitě se družil kovolesklý kolorit skutečné hnědé lokusty. Maně zdvihl jsem deštník a dotkl se jím lehce kobylky — A hle! pohnula silnou nožkou, narovnala si složená křídla a opět sedí nepohnutě. Přece živa! Nyní jsem se teprve podivil, že jsem mohl hodnou chvíli býti na vahách. Napadla mi známá anekdota o mouše tak věrně vymalované, že ji chtěl divák s obrazu zaplašit — a znovu mi vstoupil také na mysl věčný problem umění: ladné sdružení pravdy a krásy.

* * *

Nyní měl bych čtenáře zahrnouti líčením uměleckých požitků, jež naskytují se ve Florencii za každým krokem, a měl bych vůbec psáti nadšeně jen o vznešených a krásných věcech, jak právem obyčejně činí navštěvovatelé tohoto spanilého města; ale právě proto, že o taková líčení není nouze, prominou mi čtenářové, rozpíšu-li se také o jiných, střízlivějších předmětech, které pro nás tuctové touristy, proháněné okružním lístkem s místa na místo, tvoří velmi závažnou část cestovních dojmů.

Náš hôtel. Příruční kniha cestovní jej doporučovala: dosti laciný a dobrý. K tomu nedaleko nádraží. Bez rozmýšlení jsme tam tedy zavítali. Starší člověk ve fraku poněkud obnošeném, ale s oslňující bělostnou kravatou, zvětralé, houbovité, po neštovicích rozďobané tváře, jejíž svaly vynikaly hereckou pružností, přijal nás rozplývaje se úslužností, při čemž jeho sladce přimhouřené oči nadobro mizely v zářících přívětivých vráskách. Chopiv se s vlaskou živostí našich zavazadel, uvedl nás do prostranného, světlého pokoje a máchnuv rukou do kola, upřel na nás oči s němým dotazem, co říkáme té knížecí komnatě. Nu, zařízení bylo vskutku slušné — cena sice nikoliv laciná, ale což! — budeme míti byt v pravdě pěkný.

Vrchní číšník — nebo snad sám majitel hôtelu — poroučel se nám vybranou poklonou a od té doby neměli jsme s ním hrubě žádných styků. Odehrál s námi svou přijímací roli a dále se o nás nestaral. Jako herec, když odloží svou masku a kostým, ukazoval se nám nadále ve své obyčejné, přirozené povaze. Až překvapilo, když zmizely oddaně přívětivé záhyby jeho obličeje a zjevilo se, že je přirozený výraz jeho tváře vlastně poněkud mrzoutský. Ale zároveň mne bavilo pozorovati, jak ihned zase přibíral své vlídně zářící vzezření, jakmile do hôtelu zavítali noví příchozí. Tu byl od chopení se jejich vaků až do smluvení pokoje opět vůči nim veselost, přívětivost a úslužnost sama.

K takovým pozorováním by nebylo potřebí, zajížděti až do Italie. Ale všeevropské ty způsoby hôtelní mají přece zde své zvláštní přibarvení, způsobené hlavně ohnivější a lehčí krví vlaskou. Napadne to snad každému, kdo třeba jen o Italii na chvilku zavadí. Jako ve zdejší slunné přírodě jsou i v kaleidoskopu obyva-

telstva barvy živější a sytější, stíny ostřejší. A to v pěkných i nepěkných stránkách, ve zdvořilosti k hostům i v odírání jich.

Co této poslední věci se týče, dosti bych mohl uvésti dokladů i z krátkého svého pobytu, jako: šizení při měnění peněz, obmyslné připočítávání při účtu, na něž, když jsme na věc upozornili, následovala rozpačitá omluva a odprošování — jednotlivý případ by ovšem nic neznamenal, ale opakovaly se příliš často. A dle jedné studie, kterou jsem konal v Římě, neděje se tak jen vůči cizincům, kterážto jinokrajná zvěř se pod Alpami právě tak málo šetří jako severní naše ptactvo, stěhující se na jih.

Bydlil jsem asi týden v jednom hôtelu římském. Po večeři všiml jsem si, že jeden ze sklepníků, jda kolem neobsazeného stolu v koutě, obratně sebral s mísy narovnaných pomerančů nejkrásnější a rychle schoval jej do kapsy svého fraku. Nu, což, poctivé to ovšem není — ale snad neodolal laskomině na ten krásný plod a dopřál si potají malého přilepšení. Po chvíli však na to vidím, že týmž způsobem mizí v kapse jeho fraku malá krabička sardinek. Uprostřed každého stolu bývají zde na mísách a podnosech lákavě narovnány různé druhy ovoce a zákusek, z nichž si může každý host vybrati po libosti dessert, jehož cena se mu již paušálně připočítává k účtu za oběd nebo večeři. A z těchto zásob náš sklepník ubíral něco každou chvíli, zcela soustavně, nestydatě. A čas od času jistě zanášel svou kořist do nějakého úkrytu, neboť jinak by ho byl prozradil nápadný objem jeho napěchovaných kapes. Stopovali jsme pak již každou jeho obchůzku s bezpečným očekáváním, že najisto provede svůj umělecký kousek, až se přiblíží na dosah

k té neb oné osamělé míse. A tak se dělo celý večer, každodenně. Zdálo se, že ta straka ani před hostmi příliš se neostýchá — vždyť jako my mohli snadno jeho konání pozorovat i jiní. Třetí neb čtvrtý den nám ostatně vysvitlo z pohledů srozumění, kterými jiní sklepníci obratné hmaty jeho provázeli, že je tu celý komplot, zvláště když při sklízení stolů zloděj obratně zastrkával ulovené zásoby mezi ubrousky, které jeho kollegové na hromadu skládali a pak v náruči odnášeli do postranního pokojíka, kde později bezpochyby o lov se dělili.

Podobalo se zcela, že jeden ze sklepníků, patrně nejvíce nadaný k povolání zlodějskému, měl za hlavní úkol, prováděti dlouhoprsťácké umění na společný účet. Stěží byl touto instrukcí opatřen hôtelierem samým, leda by byla měla za účel, ubírati průběhem hostiny z hojnosti oněch pochoutek, hostům na podiv vystavené, dle možnosti tolik, aby si pak při desertu do zbytků příliš netroufali. Ale o takové raffinovanosti dlužno přece pochybovati. Spíše se zdá, že sklepníci uvažovali: Pán počítá hostům za dessert tolik, že by přes nejlepší vůli ani třetinu účtovaných zákusek nezmohli — pomůžeme jim tedy a nebude zkrácen nikdo! Či byl okrádaným vrchní sklepník? Nevím, ale někdo byl poškozen najisto, neboť celá manipulace měla příliš zjevné známky krádeže a krádež bez okradeného nelze si pomysliti.

Ani mi nenapadá, vyvozovati z jednotlivého toho pozorování, že takto se děje vůbec neb zhusta v hôtelech vlaských; prostě jen líčím, co jsem viděl, a ponechávám platný celkový úsudek tomu, kdo poznal tamější poměry důkladněji, nežli já za svého krátkého přeletu.

Nechť má italské sklepnictvo stinné stránky jakékoli, jisto jest, že zase proti čiré, šedivé nudě našeho hôtelního života italské hôtely jeví přece poněkud svěžejší, barvitější ráz, poněvadž zde i tou inkarnací kosmopolitické nudnosti prokmitává trochu ohně a živější fantasie jihu.

Ve Florencii jsme ovšem oněch sklepnických manipulací nepozorovali — vždyť skládal se zde také celý mužský personal hôtelu tuším jen z podomka, pak jednoho mladého číšníka, který ani jako číšník nevypadal, a jednoho staršího číšníka, již dotčeného, který však byl nejspíše sám zároveň majitelem hôtelu neb aspoň jeho ředitelem. K tomu bývaly podnosy se zákusky beztoho tak skoupě obdařeny, že sotva uspokojovaly skromné požadavky hostů samotných.

Onen mladší číšník, jenž vypadal spíše jako sukovitý vesnický chasník, přivedený sem právě od pluhu a na posměch oblečený do sklepnického fraku, který se k jeho hranaté venkovské postavě hodil jako pěsť na oko — tento čacký jinoch ohromných červených rukou, hřmotné námořnické chůze, pod níž praskaly a stenaly chatrné dřevěné schody hôtelu, a hřmotného, drkotavého hlasu, jímž hlomozil ustavičně po domě jako velkonoční řehtačkou — uvedl nás do jídelny a zeptal se nás francouzsky po našich přáních. Ta frančina, které bychom se byli z jeho odulých, okoralých rtů nikdy nenadáli, přesvědčila nás teprve, že je skutečný hôtelový číšník. Ale ovšem, byla to frančina obmezující se na několik nejběžnějších frásí, nad to jeho mluvidly, pracujícími jako stroj na drcení štěrku, k nepoznání pochroumaných a rozemletých. Ostatně nemám sám nejmenší příčiny někomu pro chatrnou znalost frančiny se posmívati, a kde jsem byl vůči sklepníkovi odkázán pouze

na sebe, dorozumívali jsme se spíše tušením a hádáním nežli tou karikaturou řeči Voltairovy, kterou jsme oba stejně lámali.

Zatím co sklepník vyřizoval naši objednávku v kuchyni, prohlížel jsem si zařízení jídelny. Nevelká světnice, stěny čistě obílené, několik stolů s prostými seslemi a obstárlými koženými pohovkami — nebýti zářivě bílých ubrousků, uměle skládaných v podoby vějířů a biskupských čepic, mohl jsem se domnívati, že sedím v útulné »honorační« jizbě některého českého venkovského hostince. Zabloudil jsem zrakem k vysokému stropu. Ten zaplašil rázem sen o honorační jizbě. Byl podivně zařízen: Vypadalo to, jakoby tuto přízemní místnost byli zvýšili vybouráním původního stropu, ponechavše jen řadu příčních trámů, tak že jsi mezi nimi viděl i do hořejší prostory, původně as pokoje prvního patra. Jídelna stala se tím ovšem vzdušnější, jen že hôtelier se zvýšenou místností nepořídil si také delší smetáky, nebo snad se domníval, že zraky hostů nezabloudí do té výše — zkrátka, dolejší část světnice až po ony trámy byla pěkně vybílena a bezvadně čista, jak se na hôtelovou jídelnu sluší, avšak hořejší prostor nad trámy ponechán byl za volné rejdiště pavoukům, kteří špinavé jeho stěny hustě opředli pavučinami, plnými prachu a chycených much, tak že obraz ten upomínal na opuštěná sklepení starých rozvalených zámků.

»Tam pavouků jsem býval druh,
rád stopoval jich vzdušný ruch,«

praví Byronův vězeň Chillonský a také já jsem přítelem pavouků, nechť si pořádku milovné hospodyňky o tom myslí cokoli. Avšak zde pohlížel jsem přece

tesklivým zrakem do výše při myšlénce, že by snadno s té spousty pavučin nějaký křižák mohl zavítati do mé polívky. Ostatně, když mi ji sklepník přinesl, shledal jsem ji takovou, že by na ní ani pavouk mnoho nepokazil. V celé Italii nenašel jsem tak bídné kuchyně — vyjma snad v Pise, kde mě elegantně vyfintěný vchod a přívětivý číšník s liliově čistým ubrouskem na rukávě bezvadného fraku vlákali do špinavého vnitřku jedné trattorie, na kterou nerad vzpomínám.

* * *

Rozumí se, že jedna z prvních našich vycházek je do gallerií degli Uffizi a Pitti. Před tím již prolétli jsme trochu zrakem tu vzácnou kamennou báseň, kterou skládalo mnoho věků a mnoho z těch tvůrčích veleduchů, jichž odkazem Italie stala se nejslavnější klenotnicí umění: Brunellesco, Ghiberti, Luca della Robbia, Donatello, Sansovino, Michelangelo — dlouhá by byla řada všech těch znamenitých stavitelů a sochařů, kteří za podpory umění milovných Mediceů učinili z Florencie město kouzelné, jež na první pohled neodolatelnou mocí si podmaňuje a navždy toužebnou vzpomínkou naplňuje každého, kdo má smysl pro pravé, ušlechtilé umění. Jak tu vzdorná síla pošmourně krásného Palazza Vecchia, toho ztělesnění hrdého patricijského ducha staré měšťanské republiky, účinně se pojí s nádherou velkolepých paláců, v nichž sídlil přepych a vybroušený umělecký vkus Mediceů a jiných mocných rodů šlechtických; jak tu k majestátnímu dómu s ohromnou smělou kupolí Brunellescovou, jehož stavba jeví v rozmanitých přechodech dějiny italského stavi-

telského umění od nejstarší gotiky až po nejskvělejší květ renaissance, ladně se druží velebná a přece zároveň půvabně smavá svatyně Santa Croce, jejíž nádherné mramorové průčelí září všecko různobarevnými inkrustacemi!

Na správě takových měst, jakým jest Florencie (a jakým jest na př. i naše Praha) spočívá odpovědnost, o jejíž velikosti leckterý »otec města« nemá ani tušení. Vždyť i kdyby v radě zasedali většinou znalci umění, mohli by se dopustiti přehmatů nenapravitelných, mohli by zničiti leccos jakožto bezcenné po vkusu své doby — víme, jak se svého času pohlíželo na gotiku a jaký úsudek byl do nedávna panující o baroku — čehož ztráty by pak trpce želely časy budoucí; což teprve rozhodují-li o tvářnosti města lidé, jichž ideálem jsou pěkně po šňůře seřaděné bloky kasárnických staveb a kteří by k vůli pohodlnější kommunikaci bez rozpaku zbořili nejvzácnější stavitelskou památku světa! Kommunikace, assanace, regulace — ale památnost, krása, umění? Ne, ty jsou teprve v poslední řadě. A přece co by bylo z Florencie, nyní tak slavné a hojně navštěvované, kdyby tam pro rozšíření ulice a volnější vyhlídku k Arnu strhli Palazzo Vecchio a Loggii dei Lanzi, nepraktický Ponte Vecchio nahradili moderním železným mostem, prokopali S. Miniato nějakým velkolepým tunelem, obětovali Baptisterium a Campanile pro uvolnění hlavního náměstí a ty staré paláce Pitti, Riccardi, Strozzi, Pandolfini atd. rozprodali stavebním podnikatelům na vystavění výnosných činžáků, za to pak všechno na vrchu Fiesolském vztyčili duchaplné napodobení Eiffelovy věže!

Na štěstí Vlaši mají vrozený smysl pro umění a vědí, čím jsou pro ně ty staré památky. Proto asi ještě

dlouho cizinec bude s obdivem a rozkoší procházeti se městem, kde nejen jako v málo kterém jiném nahromaděno je vzácných staveb a nesčíslných jiných výtvorů vlaského umění, ale kde též při každém kroku rojí se vzpomínky na největší duchy Italie, patřící zároveň mezi přední velikány evropské kultury vůbec. Stačí jen říci, že Florencie jest rodištěm Danta, Giotta, Michelangela, Fra Bartolommea, Macchiavelliho a Galilea.

A příkrým kontrastem i protestem míhá se uprostřed všech těch památek nádherného ruchu a květu doby Medicejské pochmurný stín mnicha Savonaroly, florentinského Husa, který plamenným slovem i reformatorským činem bojoval proti mravní zkaženosti představitelů současné církve, ale vyvržen z ní jako kacíř, zaplatil smrtí svůj mravokárný odboj. Na téže piazze della Signoria, kde jako lidem uznaný a zbožňovaný vůdce Florencie v masopustě r. 1497 dal spáliti celou pyramidu »nemravných« obrazů, knih a jiných namnoze vzácných věcí uměleckých, byl již rok na to po krutém mučení oběšen, mrtvola jeho spálena a popel uvržen do Arna.

* * *

Prohlédnuv výstavu uměleckých děl, jež město samo zvenčí ve svých ulicích podává, ponoří se cizinec do gallerií, kde nakupeny jsou poklady starého italského malířství. Zde ve Florencii vskutku měrou vrchovatou. Ale nebojte se, že se budu tvářiti znalcem a že z »Průvodce« anebo jiné rukověti opíšu na několik stránek nadšených chvalozpěvů, tak dávno již povědomých každému, kdo četl kteroukoli italskou cestu. Ba,

několik stránek zabral by zde jen pouhý výčet obrazů a soch nejslavnějších, v pravdě světoznámých vrcholův umění. Třeba jen připomenouti z antik Medicejskou Venuši a skupinu Nioby, z novějších soch Davida Michelangelova (socha na S Miniatu, jak svrchu již zmíněno, jest pouze bronzový odlitek, kdežto originál chová se v královské gallerii, Accademia delle belle Arti), z obrazů řadu nejslavnějších Raffaelových Madonn, Fornarinu (kterou však maloval bezpochyby jiný malíř, Sebastiano del Piombo), Tizianovu Venuši a Floru, Zvěstování P. Marie od Andrey del Sarto, Correggiovu Madonnu klanějící se Ježíškovi, Sv tři krále od Lionarda da Vinci — — — Avšak již vidím, že bych bezděky přece zabředl do dlouhého výčtu, proto krátce jen dodávám, že tu zastoupeni jsou všichni přední malíři italští, mnozí nejpřednějšími svými výtvory, nehledě ani k obrazům cizích mistrů.

Některé pak slavné malíře vlaské možno cele neb alespoň hlavně poznati jen v kostelích a galleriích tohoto města, kde žili a působili. Jsou to zejména Andrea del Sarto, Sandro Botticelli, Filippino Lippi, Domenico Ghirlandajo, Lorenzo di Credi, pak dvě z nejvýznačnějších postav v dějinách italské malby: Fra Angelico da Fiesole a Fra Bartolommeo, oba mniši dominikáni, kteří zde žili v klášteře sv. Marka, jehož příslušníkem byl také Savonarola. Fra Bartolommeo, za jinošských let vřelý stoupenec tohoto reformatora, přijal zde po jeho upálení roucho řeholní a stvořil řadu posvátných obrazů, které učinily jej prvním, nedostižným mistrem ryze církevní malby oltářní. A Fiesole? Stačí vzpomenuti třeba jen jeho čarovně líbezných, v pravdě nebeských podob a podůbek andělských, jichž plny jsou nejen obrazárny tamější, nýbrž jimiž

v nesčetných kopiích hemží se celá Florencie a jejichž svěží kouzlo dlouho, dlouho ještě obletuje v upomínkách každého, kdo zde spatřil ty výtvory zaníceného »malíře serafských snů«.

Když prohlédneš řadu obrazů Fiesolových, zachycuje se ti v duchu zvláštní skvostně-líbezný třpyt, který asi není jen zářivým odleskem nesčetných těch zlatých gloriol, jimiž věnčí překrásné hlavy svých svatých, světic a andělů. Ostatně je zvláštním mistrem těchto gloriol. Tu vidíte hustě nakupených dvanáct zlatých terčů, obklopujících hlavy apoštolů, a neujde vaší pozornosti osobitý effekt, jakým působí rozmanité a ladné uspořádání těchto třpytných kruhů, podle sklonu a pohybu hlav rozličně za sebou a vedle sebe sestavených, od sebe a k sobě pochýlených. Jinde závodí lesk takové svatozáře s leskem zlaté koruny na hlavě světice, opět jinde sestavena je ta glorie z dlouhých zlatých paprsků a tamo zase má podobu veliké zlaté hvězdy, z níž vyhlédá spanilá tvář Madonny. A jakoby se vám otvíralo nebe samo, oslněni stojíte před obrazem »Korunování P. Marie«, kde na zlaté půdě zlatý paprskový věnec přeskvostně obklopuje Madonnu s Kristem, trůnící na modrých oblacích, kolem pak srší celá blýskavice zlatoskvoucích gloriol na hlavách světců a světic, zlatých trub v rukou andělů a zlatých křídel na jejich ramenou... Nepoznal jsem dosud čarovnějšího účinku zlata než kolem těch nebesky čistých obličejů, na těch rajsky lahodných postavách Fiesolových.

Procházíme se tedy těmi spoustami obrazů, nejprve gallerií degli Uffizi, odkud přejdeme dlouhou chodbou, vedoucí nad starožitným mostem Ponte Vecchio přes Arno, do paláce Pitti s obrazárnou ještě

slavnější, a pokochavše se rozkošnými sady toho paláce zvanými Giardino di Boboli, vrátíme se přes onen zvláštní, krámky proslulých někdy florentinských zlatníků obstavený most na druhou stranu, abychom navštívili ještě Accademii delle belle Arti — což ovšem těžko dokázati za jediný den. Vidíme zde znova, že by bylo třeba věnovati několik týdnů jen sbírkám jediného italského města, aby ty naše prohlídky obrazáren vynesly nám kořist skutečně cennou. Takto zbude nám v hlavě několik dojmů nesmazatelných a jinak jen množství jmen a jakási třpytná mlha splývajících v sebe obrysů a barev, z níž stěží rozlišujeme zvláštnosti některých vynikajících malířů, — ostatek pak jsou leda nahodilé vzpomínky nebo snad nějaká zběžná zápiska do denníku, jako na příklad zde ty spěšně načrtané řádky v mém zápisníku, jež mi uvádějí na paměť, jak rozkošným se mi jevil na obraze Andrey del Sarto »laškovný úsměv Ježíškův přes rameno«, s jakým zalíbením jsem pohlížel na zvláštní, milostné postavy Pietra Perugina »s jemně nadechnutými modravými krajinkami v pozadí«, jak mne uchvátili na obraze Domenica Ghirlandaja Klanění se pastýřů, »Marie s tichým blahem ve spanilém obličeji a pastýř bodré, výrazně radostné tváře, mluvící něco k druhému, který se modlí s beranicí pod paží« atd. atd. A zápisky podobné hodnoty jsou nepochybně i v jiných touristických dennících.

Zde stranou nalézám také poznámku, že dle podobizny od Bronziniho v Uffiziích slavná Bianca Capello, půvabná a nešťastná »adoptovaná dcera republiky sv. Marka«, byla — zrzavá. Důležité, není-liž pravda?

* * *

Čím se mi Florencie také zamlouvala, byl poměrně klidnější její ráz, zejména u porovnání s Neapolí, kterou jsem před tím navštívil. Zdá se ti, že ohnivá čilost italské letory, která tě zejména v pouličním halasu a víru neapolském až téměř omamuje, zde jaksi jest umírněna, takořka aristokraticky přitlumena. Vzpomínáš-li ohlušivého křiku a hřmotu tam dole, překotného shonu postav, s věčným zmítavým neklidem těla a všech svalů obličeje, jakoby byly stiženy posunčinou, připadá ti, jakobys z hlučného trhu předměstského přešel do vážného ticha nějaké čtvrti šlechtické. Alespoň já jsem měl dojem asi takový.

Ovšem co do života lidu, jest tato klidnost jen poměrná. Ani Toskánec nezapírá své vlaské povahy. Ale proti Neapolci jest tu přece rozdíl značný, který bije do očí snad i nejzběžnějšímu pozorovateli. Také čistěji a pořádněji je ve Florencii než v jiných městech italských. Snad k tomu vznešenějšímu rázu přispěla také trochu okolnost, že město bylo na čas residencí královskou a že po věky soustřeďovalo v sobě nejjemnější výkvět vlaského života, vybroušený přepych bohaté šlechty a skvělý ruch umělecký, jsouc pravými »Athénami« Italie, jak je Byron nazývá.

Jeden cestopisec posmívá se aristokratickým choutkám Florenčanů. Mnohý žije prý doma prostými makarony a bydlí v bídném sklepním bytě — tak prý ostatně žije i leckterý zdejší majitel zděděného paláce, jehož komnaty raději pronajímá cizincům — za to však rád si najme občas hodně nápadný povoz, k tomu pár pěkných koní s červeně opentlenými ocasy, vzadu sluhu s bílými rukavicemi a vysokým kloboukem — a v póse vznešeného hraběte nebo knížete vyjede si na Corso v Cascinách, kdež sebevědomě se účastní

výstavy elegantních ekypáží, kterých tu jako o nějakém dostaveníčku knížat a milionářů objíždějí nekonečné, blyštivé řady; po knížecí té projížďce ovšem zabočí prý nepozorovaně do některé tiché, postranní ulice, zaplatí kočímu a vrátí se spokojen do svého sklepního bytu ke svým makaronům. Celé to jednodenní knížectví stálo ho 12, nejvýše 15 franků.

Ze všech choutek na světě pokouší mě nejméně touha, hrát si na velkého pána; ale přece účastnil jsem se také skvělého onoho korsa. Chtěli jsme se ovšem v Cascinách (velikém lese a parku za městem) projíti pěšky, ale čím blíže jsme k nim přicházeli, tím častěji volali na nás vetturinové s kozlíku svých drožek a fiakrů úslužným dotazem: »Cascine?« Bezděky podlehli jsme konečně jednomu a uvelebili se v jeho povozu, který však neměl s karossou knížecí ani nejvzdálenější podobnosti. V Cascinách připojil se náš vetturino k dlouhému řetězu jiných povozů a tak jsme se tu projížděli nějaký čas dlouhými alejemi, po hladké široké cestě, kde před námi a proti nám jely nepřetržité řady ekypáží, v nichž leckterých pyšnilo se panstvo, zcela podobné urozeným vrchnostem. Ale poněvadž jsem náhodou před tím četl onoho zlomyslného cestopisce, pohlížel jsem velmi skepticky na všechnu tu eleganci a nádheru. Mezi dandy a livreje pletla se mi stále představa sklepního kumbálku a mísy makaronů.

Za to sady samy poskytovaly zrakům požitek nezkalený. Zvláště les, ovšem pouze listnatý les, mile dojímal oko mladou jarní zelení, mezi níž po obou stranách cesty tu a tam otvíraly se půvabné průhledy, po levici k Arnu, po pravici k malebnému pásmu hor. —

Po několika dnech rozloučili jsme se s Florencií. V hôtelu přinesl nám sklepník účet a sice — jak to zde zvykem — na talíři. Talíř nebyl zcela čistý, ale za to účet byl hoden hôtelu prvního řádu. Byl to náš největší hotelní účet v Italii.

Přes to, kdybych se znova podíval do Florencie, vyhledal bych asi opět jen tento milý hôtel, který by se arci měl skrovnějším jménem nazývati prostě po domácku albergo. Neliší se od takových domácích vlaských hostinců než jen zvučnějším francouzským jménem, fraky svého majitele a číšníka, větším komfortem ložnic a překvapujícími cenami. Ale za to není v něm také valné škrobenosti, žádné table d'hôte, žádných Angličanů, nehemží se číšníky a hosté jsou většinou skromní lidé, vlastně musí býti skromní, chtějí-li vůbec v hôtelu setrvati.

A pak těšilo mne pozorování vrchního číšníka (zároveň bezpochyby majitele) hôtelu, o jehož hereckých vlohách jsem se zmínil na začátku. Sám jsem míval radost, když opět objevil se nový cizinec, a kdy muž v obnošeném fraku pospíšil mu s tváří zářící — vtělená bonhomie — v ústrety; vždy pomyslil jsem si, vzhlížeje k husté síti pavučin na stropě jídelny, že tak asi chvátá tam nahoře pavouk uvítat novou mouchu, která uvízne v jeho síti. Když byl host zabezpečen, nestaral se onen dobrý muž dále o něho, přenechávaje vše ostatní výrostku, který byl jeho pomocníkem. Hlavní osobu hôtelu viděli jsme pak jen s fádním obličejem popocházeti s místa na místo, přehazovati ubrousek s rukávu na rukáv, načechrávat si prošedivělé vlasy a bílou kravatu; o nás nevšímavé jeho zraky již ledva zavadily, vyhlédajíce jen ke dveřím, brzo-li se objeví nová — moucha. Až teprve když nám nesl

účet, vrátila se do jeho tváře všechna líbeznost, s jakou nás byl uvítal, a když ulehčeni opouštěli jsme hôtel, provázel nás s přívětivými poklonami až k východu a máchal ještě za námi přátelsky rukou: »Šťastnou cestu! Na shledanou!« Ač byl dozajista přesvědčen, že nikdo již se nevrátí do jeho hôtelu, kdo tam jednou pobyl.

A nevrátil bych se tam ani já. — Vzpomínám totiž na různé costoletty a fritti, které bych přece podruhé nechtěl zakoušeti!

* * *

Ale do Florencie samé, kdož by se nechtěl navrátit, kdo jednou spatřil její chrámy a paláce, její smavé sady, S. Miniato a Fiesole, rozkošné to údolí Arna se skalami Apennin v dáli — kdo jednou nahledl do pokladu jejích uměleckých klenotů a těžce odtrhoval se od nich, s lítostí, že nemohl místo dní měsíce kochati se nesmrtelným jejich leskem!

Ve vzduchu.

(1880. Humoresky, satiry a drobné črty, 1887.)

Zabloudil jsem nedávno do tiché ulice malostranské, která mne rázem zanesla nazpět do krásných let studentských.

Pohledl jsem vzhůru, hledaje známou šindelovou střechu a v ní povědomý výstupek o dvou okénkách, hustě protkaných lupením několika skromných rostlin pokojových. Před dvanácti as lety míval tam útulné hnízdo mladý duch, jenž nadějně a směle rozpřáhal křídla do růžových mlh budoucnosti.

Hledám přístřešek ten, než ach! není tu po něm ani památky. Na místě ctihodného starosvětského domu vypíná se tu budova nová, střízlivě uhlazená, a prostor, jejž zaujímala vikýřová světnička, ocitl se prostě ve vzduchu, v čiré prázdnotě.

Avšak co škodí! V duchu mém stojí vše, jak bývalo, a mocí upomínky omlazen stoupám vesele vzhůru po vrzavých dřevěných schodech. Vcházím do světničky, přeplněné prostým nábytkem, a z ošumělé lenošky vzhlížejí ke mně přes kostěné brejle přívětivé oči paní N . . . ové, u níž bydlím v podnájmu. Pociťuji

velikou chuť, rozepsati se o té ctihodné ženě, o jejím panu manželu, jehož stínovitý zjev jsem častokráte porovnával s podobnou figurkou v Dickensově románu »Little-Dorrit«, o jejich synu, bývalém námořníku, jehož rozložitá postava s podivnou hápavou chůzí, patrným to sledem dlouhého pobytu na kolísavé palubě, upomínala trochu na medvěda, ale zároveň představu tu rozplašovala věčným smíchem, blýskajícím z jeho černých očí, rozšiřujícím jeho ruměný obličej a ozývajícím se hřmotně z plných rtů, mezi nimiž svítily dvě obdivuhodné řady důkladných, leskle bílých zubů... Ale ne! Pozoruji v duchu, čtenáři, lehký mráček, vystupující na tvém čele a věštící obavu, že se tu po svém prožluklém povídkářském nemravu dám do rozvláčného líčení osob, které nemají pro tebe ani špetky zajímavosti. Nestrachuj se! Držím dnes na uzdě svou popisovatelskou vášeň.

Prošel jsem tedy světničkou shora nastíněné rodiny do studentského pokoje. Vracím se domů z kolleje, ale nemám hlavu nikterak naplněnu vědou právnickou. Již při suchopárném výkladu professorově zašumělo mi v hlavě, a šumění to provázelo mne po celou cestu domů. Znělo to jako hukot větru a vln, jako praskot stěžně a ráhen, jako svištění lan, jako chechtot racků, ale nebyly to hřmotné zvuky skutečnosti, nýbrž tajemná, jedva slyšná a přece úchvatná i opojná hudba rozechvělé mladistvé fantasie . . .

Byltʼ jsem tehda všecek zaujat náběhy k veliké básni »Bouře«. Myšlénku k ní vnukl mi snad shora vylíčený bývalý námořník a jeho dobrodružná vypravování o moři, korábech a životě lodnickém. A beze chlouby mohu říci, že byl ten mlhavý obraz bouře, jak se vznášel v mé duši, opravdu velkolepý: ovšem

na těch několika troskách, které ona duševní bouře posléz na papír vyhodila, zbyl jedva matný odlesk její poesie.

Vcházím tedy se svou bouří v hlavě do pokoje, prahna po chvíli opojného tvoření. Přítel Č. sedí již za stolkem a píše pilně na svých bohatýrských zpěvech v duchu kozácké národní poesie. Přítel T. pak leží na posteli a hledě do stropu, přemýšlí bezpochyby též o nějaké básni, ač neřeší-li nějaký problém radikální politiky, kteráž jest vlastním jeho živlem.

Ano, poesie a politika byly tehdáž hlavními duševními pružinami našeho života.

Valná většina těch, kdož nás navštěvovali, přinášeli s sebou v náprsní kapse úhledně svinutý papír, plný poetických pochoutek vlastní výroby, o něž se s námi štědře dělili. Byli ovšem přesvědčeni, že musí navzájem přijmouti ode mne doušek bouřlivého moře a od přítele Č. trochu kozáckých bulav a bunčuků.

Vedle poesie a časem před ní stálo pro nás osvědčování národního citu A cit ten vyrážel z duší mladých nejraději způsobem bouřlivým. Pod nepřátelským nátlakem shora vyšlehoval plamennými výbuchy, bouřlivými demonstracemi, jež leckdy dosahovaly až po samu hranici krvavých potržek. Byly to doby tajných hesel a spolků, rozvášněných nočních schůzí, prudkých řečí politických, valných pochodův ulicemi za hromového hlaholu rázných písní, ustavičných šrůtek s nepřátelskými mocnostmi. Kavárny a hostince měnily se v politické kluby, všední život na ulicích ustupoval každou chvíli hlučným projevům jarého národního ruchu.

Nevím, nepůsobí-li v tom na mne obyčejný přelud stárnoucích lidí, že se jim jeví svět čím dále matněj-

ším a chmurnějším, vzdálenějším od skvělého, veselého obrazu, jaký poskytoval očím mladistvým; ale jisto jest, že se mé paměti tehdejší život národní představuje v barvách mnohem krásnějších než nynější. Zdá se mi, že tehdáž i u starších lidí srdce nějak vřeleji bušila, oči nadšeněji se třpytily, že dýchal celý ruch národa jakousi jarní svěžestí a teplostí, které od té doby zvolna ustupovaly ochlazení a vystřízlivění. Zdá se mi, že tehdáž bylo jaro nejen ve mně, ale i v okolí mém: že mladé i staré uchvacovalo opojným svým dechem, že prokvétalo i tou pestrostí národních krojů, které tehdáž slavily dobu nejbujnějšího svého vývoje.

Ale čas již, abych se vrátil do naší studentské domácnosti. Což nám byly vedle oněch básnických a politických vznětů starosti hmotné! Skrovný měsíční náš příjem stráven obyčejně v několika dnech šumné rozkoše — ale prosím, abyste při tom nemyslili na lanýže a šampaňské! — a jakým způsobem jsme se pak vždy šťastně protloukli do konce měsíce, ví je sám Bůh, který živí ptactvo nebeské! Přítel Č., který měl navzdor svým hulajícím kozáckým bohatýrům mezi námi nejvíce praktického smyslu, vymyslil sice blahodárné zařízení, kterým jsme měli býti zabezpečeni proti ústrkům té nejisté budoucnosti. Alespoň každodenní minimální večeře — tuším, že uznán za takovou pětikrejcarový bochánek s dvěma syrečky — měla býti vyrvána z hltavého jícnu prvních dnů měsíce. K účelu tomu skládal milý Č., který si osvojil úřad pokladníka té vzájemně pojišťovací společnost, vždy o prvním určitý příspěvek každého z nás do společné kasy, kterou pak uzavřel ve svém důkladném kufru se zámkem, o jehož naprosté nepovolnosti jsme se s přítelem T. nejednou přesvědčili.

Přenechali jsme soudruhu Č. bez námitky čestný ten úřad. Byl to však zároveň úřad nesmírně obtížný. Pokladník náš musil nejen uzamykati svůj kufr co nejpečlivěji a nositi klíč na holém těle, nýbrž bylo mu každý téměř večer hrdinsky vzdorovati našim zřejmým i skrytým útokům, srdcejemným prosbám, úlisnému domlouvání, sofistickým úvahám, ba i pohrůžkám nebo urážlivým poznámkám o držgrešlích a mamonářích a p.

Č. vzdoroval statně. Ale, bohužel, měli jme skrytého spojence v jeho vlastním nitru. Tam číhal pod spoustou rozšafnosti jakýs — abych tak po kozácku řekl — hulavý duch na vhodný okamžik, aby rázem na troskách všech těch krásných zásad provedl svůj divoký rej.

V takové chvíli zasvítily našemu pokladníkovi jaksi podivně oči a ruka jeho mrskla povětřím, jako by zaháněla anděla strážce. »I což, molodci,« volával pak lusknuv prsty, »vem to nešť!«

Časem povztyčila se v té osudné chvíli ještě rozšafnost jeho a zachovala poslední silou alespoň část společné kasy. Ale mnohdy ani na to se nevzmohla. Jeden večer jsme pak hulali po molodecku . . . Následující večery mívaly za to podivnou tvářnost. Jeden z nich utkvěl mi živě v paměti.

Ulehli jsme neobyčejně záhy do postelí a přibrali k peřinám ještě šály a staré kabáty na pomoc proti polární zimě, která toho večera společně s egyptskou temnotou vládla v našem pokojíku Přišed z kolleje, hmatal jsem darmo ve tmě po sirkách; nahmátl jsem jen prázdný svícen, tři chladné prázdné dýmky, odpo-

čívající na prázdném společném pytlíku na tabák, a — klíč od kufru přítele Č. Ležel tu zcela volně na stole. Již tato okolnost sama mluvila řečí zřetelnou a strašnou. Těžký vzdech z kouta, kde stála postel přítele T., a následující za ním ston z opačné strany, kde měl své lože soudruh Č., doplnily mi obraz, který tu milosrdná tma zastírala svým černým závojem. Následoval jsem příkladu soudruhův a ulehl také.

Tiuchlivý večer! Slyšeti jen skučení větru v komíně a časem šlehnutí sněhu na okno. Jindy byly by tyto zvuky příjemně rozševelily mou obraznost, ale dnes nepřicházela ani těšitelka poesie, aby mi svým duhovým křídlem zastřela bídu skutečnosti. Nad temným obzorem duševním objevoval se jen pojištěný — bohužel jen v theorii pojištěný — pětikrejcarový bochánek, tu svou lící jako zlaté slunko, tu zas pomoučeným rubem jako stříbrná luna, a s obou jeho stran míhaly se nejasně dva syrečky jako dvé bledých hvězdiček. Ach, darmo kynete, vy nedostižné líbezné hvězdy!

V tom zavrzly v sousední sednici dvéře a zazněl povědomý hlas: »Jsou doma?«

»I jsou,« odpověděla naše paní tónem, z něhož jsme vycítili soustrast s námi a lehký posměch nad příchozím, který se netěšil její sympatii. Poznali jsme zároveň, že prohledla bystře naši situaci.

Pozdní host byl občan K., svého povolání kloboučník. Příbuzné politické náhledy sblížily jej s přítelem T., kterým byl pak uveden do naší společnosti. Stal se jaksi volně affilovaným členem našeho studentského tovaryšstva. Byl to člověk ještě mladý, ne právě

krásný, ale ducha dosti bystrého a švižného; přes to shlíželi jsme naň poněkud soustrastně s výše své akademické důstojnosti a svých básnických oblastí. Hlavním jeho doporučením bylo, že bojoval kdysi v polském povstání.

Přicházel k nám často návštěvou a někdy účastnil se také svým příspěvkem a svou osobou při večerním domácím banketu, jehož hlavní částí byla přelahodná bramborová polévka. Nesmějte se! Přítel T. uměl ji připraviti způsobem, že by jistě byla okouzlila samého Brillat-Savarina. Nešetřil ničeho, čím by zvýšil její sílu a pikantnost: plné hrsti pepře, celé spousty papriky, česneku a cibule, kůže cerbulátův a odřízky slaniny — zbytky to předcházejících večeří — pojily se s množstvím jiných ingrediencí k božskému celku. Banket zakončovala sklenice čaje nebo černé kávy. Po té následovala nenucená zábava, v níž se náš kloboučník čile účastnil polskými vzpomínkami, politickými programy, zpěvem a hrou na kytaru, kterou přinášel s sebou k většímu ještě zpříjemnění (ač nikoli pro nás ostatní!) těch rozkošných večerů.

Při vstoupení pozdního hosta do naší světnice ozval se tichý, sladkobolný zvuk; patrně zavadily o dvéře struny kytary, zavěšené na jeho plecích. Ubožák! Nám zazněl onen zvuk v této chvíli jako úsměšek trpké ironie.

K. stál chvíli mlčky v temnotě, patrně zaražen. »Co děláte?« zvolal pak. »Snad už dokonce v postelích?!«

Hrobové ticho.

»Což ani nerozsvítíte?« pokračoval. »Kde jsou sirky?«

»Došly!« zabručel T.

K. našel šťastně u sebe sirku a rozškrtnul ji. »A kde máte u čerta svíčku?«

»Nikde. Ostatně, nač bychom si tu posvítili? Leda na tebe — a tys nám milejší po tmě,« pravil T. v šibeničním humoru.

Hořkost této nešetrné poznámky zasvětila hosta v duševní náš stav, a kmitavý plamének sirky osvětlil mu dostatečně obraz bídy, jejž na to soucitná temnota znova zastřela černým závojem. K. obracel své kapsy, cinkal mědí, vzdychal a prohodil konečně: »Málo! Zpropadeně málo! Ale — —« A nežli jsme mohli velikomyslnost jeho zdvořile odmítnouti, vyrazil ze dveří.

Asi hodinku na to seděli jsme všichni kolem stolu, na němž se kouřily vedle vyprázdněných talířů bramborové polévky čtyři sklenice čínského nektaru. Krásná lojová svíčka ozařovala přívětivě naši světnici, po níž rozšiřovala vesele praskající kamna příjemné teplo. Z dýmek vystupoval něžnými obláčky dým — obyčejného epitheta »vonný« netroufám si přece užiti — a naše obličeje zářily čirou blažeností. Večer, zahájený tak neslibně, stal se jedním z nejkrásnějších. Hrdinou jeho byl arci kloboučník. Smál se s námi a zpíval z plna hrdla, později stal se slzavě sentimentálním a na konec rozvinul před námi za zvuků své kytary nějaký úžasně divoký politický a sociální program...

Od toho večera změnilo se mnoho. K. ztratil se někde na Rusi, Č. je rozšafným manželem i otcem a zastává vděčnější úřad, než bylo pokladnictví v naší vzájemné pojišťovně, T. pak připravuje dávno místo

bramborové polévky rozličné politické ragoûty pro hladové čtenářstvo jedněch našich novin.

A kam se poděla rozkoš let studentských? Kam jejich zlatá bezstarostnost a veselost? Kam světoborné naše záměry, kam růžové přeludy mládí, kam nádherné, báječné zámky, které si naše obraznost do budoucnosti stavěla? Tam, kde se ocitla také naše podkrovní studentská světnička — ve vzduchu . . .

Z mých literárních začátků.

(»Rozličná prosa« 1895.)

Jak voněly tehdáž květy akátů, jak zlatý byl vzduch, jak krásný den! Jako v mlhách tratí se všechno ostatní: Nevím již, kdo byl v tom hloučku mladých lidí, s nimiž jsem se tehdáž po nábřeží procházel, nevzpomínám určitě, kterého to bylo roku; cítím jen dosud vůni oněch květů, vidím tu zlatou jarní záři, jíž se smálo všechno kolkolem, a vím, že i má duše byla v tu chvíli plna záře a květů, překypující čisté rozkoše, mladistvého opojení a nadšení. Myslím, že každý má v životě jedinou chvíli takovou.

Nevím tedy, kdo všechno byl v tom hloučku: snad Sládek s Jaromírem Čelakovským, snad Engel s Ivanem Klicperou, snad Bohuslav Čermák, Quis, Otakar Červinka, Šnajdr, Miřiovský, Toužimský, Šimeček, Zalužan nebo jiní. Někteří z nich leží již v hrobě, jeden zabloudil za oceán, ostatní rozešli se různými cestami životními; ale tehdáž byli jsme všichni sloučeni jedinou horoucí snahou: ztlumočiti veršem i prosou vlnění svých mladých citů, státi se spisovateli, což se nám jevilo jako povolání netoliko nejvznešenější, ale zároveň národu nejprospěšnější.

Nepamatuji se už, jak jsem se do této nadšené družiny dostal. Byl jsem tehdáž obyvatelem pošmourného semináře, chovancem chlapeckého konviktu a navštěvoval jsem novoměstské piaristské gymnasium, kam všichni konviktisté musili choditi. První verše napsal jsem tuším již jako tercián doma o prázdninách, a nemýlím-li se, podnítil mne k nim vítr, který vál kolem našeho osamělého zámku (můj otec byl hospodářským úředníkem), ohýbaje větve stromů v parku, čurné listnatými korunami, klapaje dřevěnými žaluziemi a vrzaje rezavou plechovou hvězdou na střeše zámecké. Vylíčil jsem všechny ty zvuky a zjevy, třepetání listů, letící kotouče prachu, a snažil jsem se vší mocí, zachytiti formou a zněním svých veršů něco z nezkrotné volnosti vichřice a z tajemných těch, někdy hněvivých, někdy žalobných hlasů, které mne tak mocně rozechvívaly. Škrtal jsem, zahazoval, začínal vždy znova — nedovedl jsem první své pokusy psáti jinak než tužkou a teprve, když jsem je už zcela hotové a podle svého zdání propilované přepisoval pro jiné, užíval jsem inkoustu a tu vždy míval jsem dojem, jakoby se mi těmi černými rysy odcizovaly, jakoby střízlivěly a pozbývaly svěžího myšlenkového pelu. Jen dokud byly ještě onou méně pregnantní a snadno smazatelnou látkou na papíře lehce zachyceny, zdálo se mi, že ještě souvisí s mou duší, a že tento důvěrný svazek není vydán na pospas profanním cizím pohledům.

Nemluvím o těch malichernostech snad proto, jakobych jim samolibě přikládal nějaký význam literární; myslím jen, že mohou poněkud zajímati se stanoviska psychologického. Nezachoval jsem si své první pokusy; ale pochybuju velice, že bych se jimi chtěl někomu pochlubiti. Přes to vím určitě, že pociťoval

jsem při skládání jich rozkoš nevýslovnou, opojení a nadšení, které si nyní střízlivější myslí už ani představiti neumím, a z něhož asi nic nebo jen praslabounký odlesk dostal se tehdáž na papír.

Živě vzpomínám na jedno slunné dopoledne, strávené v seminářském letním refektáři. Bylo to tuším na jaře, v době, kdy jsme ještě jídali v menším refektáři zimním; proto byla ona ohromná, dlouhá a vysoká prostora prázdna. Strměla tu jen v předu kolosální kamna z doby jesuitské, kdy se té jídelny i v zimě užívalo, plná podivných ozdob, podobná indické pagodě, okrášlené zvenčí spoustou výklenků a figur; přední i zadní průčelí sálu zaujímaly dvě obrovské staré malby, představující biblické hostiny, a s podélných stěn shlížely staré podobizny pražských arcibiskupů. Tam dával jsem si nejraději dostavеníčka se svou mladičkou Musou; bylť jsme uplně sami a bezpečni v té ohromné, prázdné síni, kde dívaly se na nás jen ty památky dávno zašlých dob, a jen diskretní ozvěna provázela mé kroky, volně těkající po kamenných deskách podlahy, na něž onoho svátečního dopoledne padaly zlaté prouhy teplého již slunce řadou širokých a převysokých oken s hlubokými výklenky, jež osvětlovaly refektář s jedné podélné strany a vedly na zastrčený jeden dvůr Klementina. Pro větší ještě bezpečnost uchýlil jsem se do nejzadnějšího okenního výklenku a tam s tužkou v jedné, s papírem v druhé ruce zabral jsem se do básnické tvorby. Brzy naplnily se roznícené skráně onou vlnivou mlhou nerozlišených ještě, neurčitých a polourčitých představ, která tvoří snad u každého básníka nejrozkošnější část jeho tvoření. Posléz vyhranil se poněkud z toho chaosu pruh jasné, průhledné vody, obklopený s obou stran překrásnými květy, jichž líbezné tvary a

barvy obrážely se míhavými, polozřetelnými stíny v té vodní hladině Vše to bylo tak svěží, tak divukrásné a prodchnuté tím zvláštním čarovným světlem, v němž objevují se nám krajiny pouze ve snu nebo v takovém poetickém polosnění, že marně snažil jsem se zachytiti na papír věrný odlesk těch půvabů. Napsal jsem první řádek a s nevolí hned jej přeškrtl; znova jsem se zahloubal do své opojné představy, spatřoval ji zřetelněji, s novými ještě krásami a hledal pro ně slovní výraz — nový řádek objevil se na papíře, za ním zvolna druhý, třetí — však již přetrhl jsem tu některé slovo, onde jiné, napsal nad ně nové, přetrhal tato zase, a konečně zmizely opět všechny tři řádky pod hustým mřežovím rozezlených škrtů... Tak jsem snil, přemýšlel, po drahné době vždy trochu psal a zase přetrhával, až mne konečně zvonec, volající k obědu, uvědomil, že jsem celé dlouhé dopoledne problouznil bez jiného výtěžku kromě několika přeškrtaných, nepotřebných řádků na papíře a vybledlého jich obrazu v hlavě, k němuž jsem se od té doby nevrátil. Ale co nezapomenutelné rozkoše jsem pocítil v tom planém snění, vidím z trvalosti upomínky na to jarní dopoledne v seminářském refektáři.

Tu rozkoš snění má snad každý, anebo alespoň většina z těch, kdo píšou; umělci jsou však pouze ti, kdož umějí z té vlnivé mlhy vyhraniti určitě ohraničené vidiny a přenésti je na papír alespoň s velkou částí toho kouzla, které měly v jejich představě. Takovým umělcem jsem ovšem nebyl, ale v našem konviktském tajném časopise učinily mé prvotiny dosti veliké furore a po čase těšil jsem se — snad mohu to nyní říci bez marné chlouby — zvučnému básnickému jménu mezi odběratelstvem »Zory«, které za svůj krejcar

měsíčního předplatného činilo dosti přísné esthetické požadavky. Snad pronikla tato moje sláva i za zdi semináře, a tou cestou dostal jsem se asi do styku s onou nadšenou mladou družinou.

Avšak je-li tato domněnka správna, ztratil můj básnický nimbus při průchodu oněmi tlustými zdmi valnou část své záře. Pamatuji se, že na mne s počátku pohlíželi jaksi protektorsky a shovívavě. Byliť již vyškoleni ve všech řádech tajného spolkaření, já teprve ostýchavým nováčkem; většina jich navštěvovala staroměstské gymnasium, které požívalo mezi vlasteneckou mládeží pověsti nejslavnější, a měla již proto právo shlížeti trochu s patra na žáka otců piaristů; někteří měli jména, při jichž zvuku rychleji bilo srdce každého uvědomělého Čecha; vždyť byl tu syn pěvce »Růže stolisté« a syn proslulého dramatika Klicpery; oni všichni konečně žili »ve světě«; kdežto já byl vězněm klausury semінářské.

Vzhledem k poslední okolnosti zvolil jsem si při vstoupení do spolku jméno »Nevolný«. Ze spolkových jmen ostatních členů, kterých jsme tuším hlavně jen ve spolkovém časopise užívali, připomínám si v tu chvíli jen »Budivoje«, jímž se podpisoval bodrý Zalužan, a »Rosu«, jímž se halil jeden vlastenecký mladík židovský. Vůbec nechci psáti celou historii »Ruchu«, jak se náš spolek nazýval; nemám k tomu dosti spolehlivou paměť, a spolkový archiv bůh ví je-li ještě na světě. Snad najde časem jiného povolaného historiografa, jenž opraví též omyly, které se — možná — tu a tam vloudily do mé vzpomínky.

Sobecky chci vlastně psáti jen o jednom pro mne slavném spolkovém večeru. Tehdáž střásl jsem již jho konviktu a jakožto svobodný akademický občan, za-

čínající studiosus juris, změnil jsem své dřívější spolkové jméno »Nevolný« v hrdé »Volný«. Náš »Ruch« se zatím rozmnožil členy venkovských podobných spolků, kteří přišli na studia universitní do Prahy. Scházeli jsme se v jedné zadní, uzavřené místnosti u »Primasů«. Sama sebou nezůstavila v mé paměti příznivý dojem: pošmourné stěny, špinavá podlaha, hrubé hostinské stoly, zápach po špatném tabáku, pivu a plísni — toť byly asi hlavní součásti místnosti, v níž jsme poeticky blouznili, junácky se veselili, nadšeně řečnili a navzájem si předčítali své básně. Špinavé břehy nedovedly zakaliti jasný proud našeho nadšení.

Jeden bod programu býval zvláště důležitý. Kdo měl nějakou novou práci, předčítal ji hlasitě celému shromáždění. Nevím, co si myslíval sklepník, když s čerstvým pivem vstupoval do pološeré místnosti, kde kolem hostinských stolů v němém naslouchání klonily se do dlaní řady vážně zadumaných mladých tváří, jichž oči buď snivě se chýlily ke sklenicím před sebou, neb zalétaly v některý kout světnice, odkud zazníval patheticky bouřící nebo tklivě teskníci hlas, míchající své »perly« a »berly«, »vůně« a »tůně«, »sídla« a »křídla« v jeho prosaické: »Čerstvě načaté, pánové!« »Ještě jednu?« »Komu přijdou ty syrečky, prosím?« Pohlíželi jsme arci s pohrdavou soustrastí na tuto ideálů prostou bytost, a když jeho prosaická přítomnost stávala se rušivější, rázně jsme ho umlčovali hrozivými posunky, takže konečně přestrašen chodíval po špičkách, jen tázavě mrkal na prázdné sklenice a hleděl, aby byl zase venku.

Onoho večera odhodlal jsem se tedy předčítati svou nejnovější báseň s dosti podivným názvem »Anonym«. Byla to nejdelší z mých posavadních prací a

chtěl jsem jí ostatním členům »Ruchu« dokázati, že nejsem jen k tomu dobrý, abych se obdivoval jejich plodům. Podnět k ní poskytl mi šlechtický palác, strmící naproti mým oknům ve Štěpánské ulici. Bydlil jsem s dvěma soudruhy v prvním patře »Primasovského« domu, a nemýlím-li se, všichni tři nebo jistě dva zamilovali jsme se do jednoho okna téhož paláce. Pravím s rozmyslem: do okna, neboť mladičká baroneska, která se v něm objevovala, byla pro nás spíše jen vzácnou přízdobou toho okna, nežli skutečným nedostižným cílem milostných tužeb. Ale pro naši vznětlivou mysl bylo tak příjemno dívati se tam v to křišťálově jasné okno, sníti o nádheře šlechtické komnaty a kochati se představou odvážné, romantické lásky k útlé, aristokratické postavě, která se tam časem zamihla. Ve skutečnosti obmezovali jsme se na pouhé pohledy; ale moje fantasie vnikla směle do samého paláce a zapředla mne v milostný poměr s něžnou šlechtičnou, kterýž se stal předmětem dotčené lyrickoepické básně.

Předseda tedy ohlásil, že bude nyní bratr Volný předčítati svoji delší veršovanou práci, prosaický sklepník taktně se vytratil, shromáždění utichlo, a já začal. Chvíli přemáhal mne ostych, ale brzy jsem zapomněl na ty četné, do dlaní skloněné hlavy, na ty pevně na mne upřené zraky, na všechno kolem, a na křídlatém oři hrdě jsem zaletěl do vzdušných krajů fantasie. Skutečnosti vrátila mne teprve hlučná pochvala, která se rozlehla za posledním slovem mé básně.

Ano, zvítězil jsem. Byl to slavný den. Se všech stran spěchali ke mně a podávali mi ruce, jakoby ve mně teprve nyní vítali sourodého duchem, důstojného člena »Ruchu«. Mladý Klicpera svým milým, srdečným

způsobem potřásal mi rukou, Sládek mne tuším objal, a sám Jaromír Čelakovský, před nímž jsem měl respekt největší, přistoupil ke mně, poklepal mi na rameno a prohodil: »Poslouchej, tys vlastně chlapík.« Toť bylo pro mne vrcholem triumfu.

I vážený náčelník našeho spolku, Engel, pochválil mne vřele, ačkoliv jsem nedávno před tím v kritické části spolkového časopisu dosti ostře posoudil místo jedné jeho básně, kde »blahem šířilo se srdéčko i broučka nejmenšího . . .« Snad se mi nynější dr. Engel, předseda mladočeského poslaneckého klubu, za toto nediskretní odhalení jeho mladistvých poetických hříchů nepomstí vzájemným uveřejněním mého »Anonyma«? Byla by to raffinovaná zlomyslnost, ač by sám sotva mohl upříti, že se mu tehdáž moje báseň skutečně líbila jako ostatním a že mi — navzdor některým kritickým výtkám ve spolkovém časopise — zjednala v »Ruchu« místo velmi čestné.

A snad bylo to den po onom velkém večeru, ve svěžím lesku nové slávy, kdy jsem se s překypující rozkoší v prsou mezi nadšenými soudruhy procházel po nábřeží, v té uprchlé, krásné, zlaté době, kdy srdce tak jaře bilo, kdy hlavou tak opojně vířily čarovné sny, kdy ruce přátel byly tak teplé, vzduch tak zářivý a květy akátů tak vonné — ach! tak vonné, že dosud po tolika letech cítím kouzelný jejich libodech.

* * *

Nevím, zdali mám býti krásnému pohlaví vděčen, že mi podalo první květy uznání na mé literární dráze. Ale září dosud a voní líbezně v mých vzpomínkách ty dva květy mého jara. —

Byl jsem tehdáž ještě na gymnasium, když mne chtivost slávy a zároveň — přiznávám se skroušeně — i mrzkého zisku svedla, abych se pokusil o první vystoupení na veřejnost. Napsal jsem té doby již slušný počet veršů, ale ty byly uveřejněny jen v časopisech, které se obcházely bez sazeče i tiskaře a roznášely se pod kabátem, aby je nekonfiskoval některý z našich mentorů. A psal jsem do nich obětavě bez grešle honoráře; naopak musel každý spolupracovník nádavkem svůj plod vlastnoručně a kalligraficky do časopisu přepsati a platiti — nemýlím-li se — jeden krejcar měsíčního předplatného na pořízení papíru a vazby. Krejcar není sice přepjatá cena — avšak přece bývalo upomínání dlužníků stálou rubrikou naší »Zory« nebo »Jitřenky« — již se ani na jméno nepamatuji!

Tu vypsaly Písecké »Zlaté klasy« velmi lákavou cenu a to ještě ve zlaté měně za nejlepší báseň pro dospělejší mládež.

Mluvte si, co chcete — dukát má zvláštní kouzlo pro duši nejpoetičtější. Stále svítil se a blýskal přede mnou ve vzduchu, z brusu nový, krásně okrouhlý, smavě zářivý jako jarní slunko. Nemohl jsem odolati jeho magickému lesku. Pomyšlení, že bych se stal majetníkem dukátu, bylo pro mne tehdáž asi tolik jako sen o nalezení inkova pokladu. A tam bylo vypsáno tuším hned několik dukátů.

Podlehl jsem konečně pokušení. Vnitřní hlas mi sice pravil, že tím snad znesvěcuji svou Musu, dosud neposkvrněnou všedním prachem, ale jiný hlas namítal, že braní cen za básně nemůže býti již proto žádnou špatností, poněvadž vlastenečtí redaktoři a vydavatelé takové ceny bez ostychu vypisují. Ke svůdné záři zlata přidružil se však podnět stejně mocný, ne-li mocnější:

bude-li báseň jako nejlepší poctěna cenou, bude to zároveň první krok do veřejnosti a jak slavný!

Dosud mi ani nepřišla myšlenka, abych zaslal své verše do některé redakce; tím smělejší bylo tedy odhodlání, ucházeti se hned o vítězství v literárním konkursu, v němž se zajisté súčastní jména již proslulá. Avšak odvážnému štěstí přeje, povzbudil jsem se latinským příslovím, vkládaje konečně s rozechvěním do obálky báseň, jíž hodlal jsem se pokusiti o věci tak veliké.

Za látku básně zvolil jsem to nejkrásnější, co tehdy zářilo v mých představách: štědrý den. Snažil jsem se vetkati do ní všechen kouzelný třpyt a posvátný libodech, které se družily s mými upomínkami na štědrý večer, slavený v naší rodině vždy s obzvláštní radostnou pietou, a k tomu přibásnil jsem nějaký tklivý příběh, tuším o chudém, opuštěném děvčátku — určitě se již nepamatuji, ale byl to jeden z obvyklých obrázků štědrovečerních, tehdáž arci tou měrou ještě nezevšednělých jako dnes. Jakožto gymnasista nesměl jsem s pravým jménem na veřejnost; proto podepsal jsem se rodovým jménem matčiným: Svatopluk Rak.

Po tomto činu je v mé paměti mezera, objímající dosti dlouhou dobu. Buď jsem z jakýchkoli příčin o výsledku konkursu nezvěděl neb spíše asi zvěděl jsem, že cena přisouzena byla jinému: pamatuji se jediné, že jsem si drahný čas po tom, za pobytu na prázdninách ve svém domově, jednoho dne vylétl na »besedu« do nedalekého Slavětína, nevzpomínaje ani dost málo své básně, třpytných dukátů ani »Zlatých klasů«, které se mi po konkursu onom nedostaly vůbec do rukou. Míhaly se mi hlavou jen výjevy besedního ruchu, který tehdáž v době nového vlastene-

ckého vzpružení byl v plném svěžím květu, a sličné postavy dívčí, jež mi jinošská fantasie vypodobňovala tím vábněji, poněvadž jsem krásnou pleť na straně Slavětínské dosud neznal.

Konečně stál jsem v pozadí čistě vydrhnutého hostinského sálu, ozdobeného zelenou chvojí a červenobílým organtinem — ó ten prostý organtin, jehož řasami a záhyby jsme my mladí studenti, vlastní duše venkovských besed, leckdy málo úhledné stěny vesnických tanečních sálů vlastnoručně zastírali, jaké to bývaly slavné, rozkošné chvíle pod ním, když vyfintěná prostora plnila se dívčími podobami v oslňujícím plesovém úboru, pro nás pohádkovými vilami, a rozjařeným obecenstvem mužským, z jehož očí všude zářil odlesk téhož radostného zápalu, jejž budilo všude po Čechách nové jaro národního života. V nás mladících družil se k tomu nadšení zároveň opojný vzlet prvních citů milostných. Skvostné, nezapomenutelné chvíle, nechť si nyní střízlivé oko s úsměvem pohlíží na tehdejší nevinnou besedovou horečku.

Zvonek zazněl, výbor oznamoval něco, co jsem v okolním šumu přeslechl, a za nastalého, napjatého ticha vystoupila na podium dívka, uklonila se a pronesla: »Štědrý den. Báseň od Svatopluka Raka.«

Ve mně zatajil se dech a srdce mi prudce zabušilo. Moje báseň! Kde se tu vzala ve Slavětíně, na rtech této slečny! V prvním okamžiku připadlo mi to jako div a teprve pak dostavila se myšlenka, že báseň patrně byla otištěna ve »Zlatých klasech«. A jestliže jsem snad před tím nezvěděl o výsledku konkursu, přidružila se k tomu asi odvážná, závratná naděje, že snad mé básni dokonce přisouzena první, neb alespoň druhá cena.

Určitě vím však, že všechno přemýšlení na chvíli zase ustoupilo žíznivé pozornosti, s jakou jsem deklamující dívce se rtů lapal každé slovo těch veleznámých vět, které zněvše dosud jen v duši mé, nyní tak zvláštně mi zvučely ze rtů cizích, k tomu dívčích, které tehdáž mému mladistvému blouznění byly sladce mystickými květy edenských sadů. Nepřednášela jako nějaká dramatická umělkyně, ale mně stačilo již, že recitovala správně, a snad byl bych jí odpustil i nějaké zkomolení mých veršů. Vždyť získala mou nejvřelejší sympatii tím, že vůbec byla první, která mou poesii ztlumočila živým slovem četnějšímu shromáždění. Hle, ta neznámá dívka přečetla knihu »Zlatých klasů«, v níž bylo dosti jiných básní, ale ze všech zalíbila se jí nejvíce báseň neznámého, poprve na veřejnost vystupujícího poety, za pseudonymem ukrytého, o jehož krajanství a nynější přítomnosti na besedě nemohla míti ani tušení. Zajisté je to duše příbuzná, mající jemné porozumění pro pravou poesii. Byl jsem jí hluboce vděčen a pro tento jeden den jsem se do ní celou duší zamiloval.

Vymizely mi z paměti ostatní podrobnosti toho dne, vlastně té blažené noci, ale mohu říci s velikou pravdě podobností, že kvapíky a valčíky vesnických muzikantů zněly mi té noci lahodněji nežli nejmistrnější hudba koncertní, že všechny tanečnice byly pro mne rajskými zjevy a že celý příští život míhal se přede mnou v čarolesku štěstí a slávy. — —

Později pídil jsem se ovšem po »Zlatých klasech« a zakusil hrdého blaha, jakým se chvěje srdce mladého veršovce, když pohlíží na svou první otištěnou báseň. Nedosáhl jsem sice první a tuším ani druhé ceny; ale útěchou bylo mi, že alespoň jemnocitná slavětínská krasavice uznala moji práci za nejlepší, a

pak bylo již úspěchem velikým, že jsem hned svou první básní prolomil ohradu, která mladistvé poety mnohdy tak nepodajně dělívá od veřejnosti. Ovšem byly »Zlaté klasy« určeny jen pro dospělejší mládež a osmělené moje sny nesly se teď mnohem, mnohem výše: k závratné představě, že bych si snad mohl proklestiti cestu i do Hálkových »Květů«, které byly pro nás tehdáž vrcholem českého Parnassu. Dosáhl jsem toho cíle po nějakém čase skutečně a také s druhým tímto úspěchem druží se opět vděčná zpomínka na krásnou pleť — tentokrát na dvojici dam, stojících v čele vzdělaného ženského světa českého.

* * *

Ostýchavě zaklepal jsem jednoho dne na dvéře Hálkovy. S tlukoucím srdcem naslouchal jsem krokům uvnitř a když se dvéře otevřely, stanul jsem zmaten před slavným básníkem a velemocným redaktorem. Jaká to byla vznešená a předůležitá osoba pro nás mladičké dobyvatele Parnassu, tehdáž, kdy časopis jím redigovaný byl takořka jediným důstojným representantem současné české belletrie.

Není proto divu, že se mi chvěla ruka, podávající mu pečlivě svinutý list, kterýž obsahoval první, tentokrát již pravým jménem podepsanou veršovanou práci, s níž jsem si troufal vystoupiti před nejvybranější české čtenářstvo. K básni té podnítilo mne tehdejší povstání křesťanů na Kretě, jehož výjevy si moje mladistvá obraznost obestírala vším kouzlem, jakým tehdáž vábil mne divůplný Východ.

Hálek propustil mne vlídně, slíbiv, že báseň brzy přečte a že si mohu ten a ten den přijíti pro posudek.

Ó muka horečné netrpělivosti, ó vlny snů, tu vznášející nás do zářivé výsosti, tu zase strhující nás do temné propasti, v syčící pěnu hanby — však znáte vy všichni soudruhové v povolání tu změť citů, která provázela náš první rozhodný krok do veřejnosti.

Konečně nadešel veliký ten den, kdy jsem se srdcem ještě prudčeji bušícím podruhé vstoupil k Hálkovi. Bázní před zničujícím ortelem jedva jsem si troufal k němu vzhlédnouti. Ale on mi podal přátelsky ruku s mnohoslibným přívětivým vzezřením a vyhledav na stolku můj rukopis, upřel na mne zpytavě své krásné, černé, jiskrné oči: »Je to vaše práce?« otázal se. »Vaše původní práce?«

To bylo mnohem více, nežli jsem očekával ve svých nejsmělejších nadějích.

S plamennou rozhodností zastal jsem se ovšem svého šťastného otcovství.

Následující na to chválu vyslechl jsem již s hrději povznesenou hlavou, a bezmezná moje radost byla poněkud zkalena jen tím, že se Hálek trochu pozastavil nad »chocholem čalmy«, který se rýmoval se »stínem palmy«, a že mi učinil ještě nějakou věcnou výtku, před níž jsem vzhledem k jeho očité znalosti Orientu musel mlčky skloniti hlavu, ale jejíž oprávněnost jsem v hloubi duše nikterak neuznával. Vždyť víte, jak těžko uzná mladý básník nějakou křivou linii na drahém dítku svého nadšení.

A ten den, kdy jsem konečně své »Kandiotky« spatřil v říze z čerstvé tiskařské černi, která však pro mne jen zvyšovala jejich půvaby, kdy putovaly z mé chvějící se ruky do rukou neznámého čtenáře u vedlejšího stolku kavárny! Zajisté netušil, jak dychtivě

sledovaly mé zraky jeho ruku, přebírající se v časopise, a když se zastavila u mé básně, jak lačně se vpíjely do všech rysů jeho tváře. Nechtěl jsem ani svým očím uvěřiti, když jsem viděl, že tvář ta zůstala zcela lhostejna a že ruka v příštím okamžiku nedbale obrátila list... Barbar! Nečetl mou báseň... Snad se k ní vrátí?... Nevrátil se; po chvilce odložil časopis a zadíval se bezmyšlénkovitě oknem na ulici... Nízká duše! Proč bere vůbec krásnou literaturu do nehodné ruky, která je patrně uvyklá jen tržní zprávě a jídelnímu lístku?

Snad by bylo vděčnou látkou pro humoristu, líčiti podrobně ostatní mé konání, myšlenky a pocity toho velikého dne; pro můj účel však stačí, že jsem ten den a ještě několik jak opojen těkal neklidně po kavárnách a po ulicích, vyhledávaje přátely a jimi vyhledáván, přijímaje jejich blahopřání a čta závist v leckterém oku, bera stokráte opět do ruky časopis s mou básní, abych se znovu a znovu pokochal očitým zjištěním, že je v něm skutečně otištěna a jak pěkně v tom typografickém rouše vypadá, buduje tisíceré skvělé zámky větrné, zkrátka popíjeje plnými doušky z šumného poháru mladé slávy.

A jednoho toho dne přišel ke mně s velikou novinou přítel, kterýž byl domácím učitelem v rodině paní Sofie Podlipské. Přinášel mi od proslulé spisovatelky pozvání k literárnímu přátelskému dýchánku, jaké v bytě svém pořádala. Byla pro mne čest neobyčejná, že hned po mé první uveřejněné krátké básni dostalo se mi pozvání takového; ale zároveň bylo třeba celé ohnivé výmluvnosti mého přítele, nežli přemohl můj ostych před salonem vůbec a takovým znameni-

tým literárním salonem zvláště. Eskortován jím a bedlivě střežen, abych mu snad v poslední chvíli ještě neupláchl, vstoupil jsem stísněn do bytu paní Podlipské; ale značný díl té tíže sňala se mne její dobrotivá, milá tvář a prostosrdečný způsob, jakým jsem byl od ní uvítán; ovšem nemálo mi zase rozpaků přibylo, když jsem byl představen kroužku známých již spisovatelů a zejména paní Světlé, slavné Karolině Světlé, jejíž spisy na mne učinily tak mohutný dojem a která tu přede mou stála, paní statná, rázovitých ušlechtilých rysů, s ruměnou tváří a ohnivým, duchaplným okem, v plném rozkvětu vyspělé ženské krásy. Z ostatních pamatuji se určitě pouze na nejmladšího, Jaroslava Golla.

Obě proslulé spisovatelky a také ostatní vzdávali mým »Kandiotkám« chválu, kterou jsem ovšem v rozpačitém uzardění skromně odmítal, ale v duchu lokal jako nebeský nektar. Přes to pociťoval jsem znova, že společenská zábava není mým živlem, v kterémžto poznání utvrdil jsem se od té doby co nejdůkladněji. K rozhovoru nepřispěl jsem praničím a všechna přívětivost obou paní nebyla s to, aby zaplašila moji tíseň. Zvaly mne sice vřele, abych se stal pravidelným navštěvovatelem jejich literárních besed, ale nedostavil jsem se tam již nikdy více. O mně neplatí výrok, že je člověk společenskou bytostí.

Přes to vzpomínám po mnohých letech vděčně laskavosti obou duchaplných dam, jejichž zájem pro domácí literaturu byl tak živý, že stačila jedna krátká báseň mladého začátečníka, aby vyhledávaly seznámení s ním a povzbudily jej slovy nejvlídnějšími k setrvání na dráze nastoupené.

